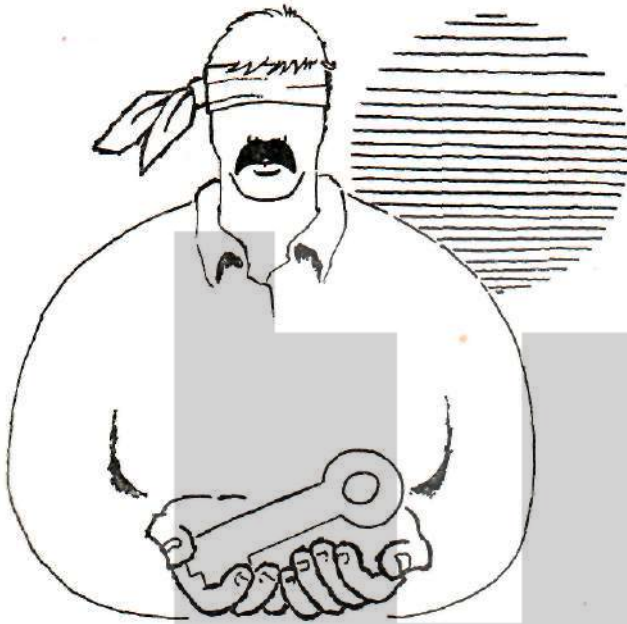

sosyalist iktidar

AYLIK
SİYASİ
DERGİ

EKİM 1979 SAYI 1

BAŞLARKEN

SOLDA DURUM SAPTAMASI

SON BİR YILDA TÜRKİYE

SOSYALİST DEVRİM SORUNU

Savaş AL

TÜRKİYE AYDINI ÜZERİNE TEZLER

Yalçın KÜÇÜK

LENİNİZM ÇAĞINDA SOSYALİZMİN
MEZARI Metin ÇULHAOĞLU

KÜBA'DA EĞİTİM Atanur GÜNEYSU

SOSYALİZMİN YARATICILIĞI VE
MODELÇİLİK Kemal OKUYAN

DÜĞÜN GECESİNDE DÜŞÜNCE

ŞÖLENİ Mesut ODABAŞI

ÖZVERİ Ahmet Hamdi SAMANCILAR

sosyalist iktidar

AYLIK
SİYASİ
DERGİ

EKİM 1979 SAYI : 1

BAŞLARKEN	3
SOLDA DURUM SAPTAMASI	7
SON BİR YILDA TÜRKİYE	27
SOSYALİST DEVRİM SORUNU Savaş AL	52
TÜRKİYE AYDINI ÜZERİNE TEZLER Yalçın KÜÇÜK	74
LENİNİZM ÇAĞINDA SOSYALİZMİN MEZARI	
Metin ÇULHAOĞLU	107
KÜBA'DA EĞİTİM Atanur GÜNEYSU	131
SOSYALİZMİN YARATICILIĞI ve MODELÇİLİK	
Kemal OKUYAN	139
DÜĞÜN GECESİNDE DÜŞÜNCE ŞÖLENİ Mesut ODABAŞI	144
ÖZVERİ Ahmet Hamdi SAMANCILAR	155

Kapak : Nezih DANYAL

Desan : Osman ÇUTSAY

Sahibi : Savaş AL ● Genel Yayın Yönetmeni : Metin ÇULHAOĞLU ● Yazı İşleri Sorumlusu : İlhan AKALIN ● Yönetim Yeri : Sümer Sokak 37/15 ANKARA ● Sayısı 50 Lira ● 12 Sayı Abone Tutarı 500 Lira, 6 Sayı Abone Tutarı 250 Lira ● Basıldığı Yer : NÜVE MATBAASI Tel : 17 94 07 - 18 53 09 Ankara

BAŞLARKEN

Bu bir alışkanlık. Bir süreli yayının ilk sayısında, böyle bir sunuş yaparken, «başlarken» diye söze girmek.

Oysa, bu sözcüğün yaptırdığı bir çağrışım var. Bir yolun başında ya da en başında olmak gibi, ortada başlanıp yürütülmüş hiçbir şey yokken kolları sıvamak gibi.

Sosyalist İktidar dergisi, böyle bir başlangıç yapmadığını biliyor. Kuşkusuz, pek zengin sayılamayacak, ama sıfırla da anlatılamayacak bir birikimden yola çıktığını biliyor. Ayaklarını bastığı toprağın şimdiye kadar pek ekilip biçilmemiş olduğunu, ama kesinlikle kıraç bir toprak da olmadığını bilerek yola devam ediyor.

Türkiye aydınının, daha doğrusu Türkiye toplumunun, ciddi ve köklü bir teorik geleneğinin bulunmadığını söylemek mümkün. İçinde var olduğu ve mücadele ettiği ortamın bu yoksulluğu, sosyalist hareketi de etkiliyor. Sosyalist hareketteki teorik yoksulluk, kimi zaman çok çarpıcı biçimler alan, bir teori düşmanlığına da dönüşüyor. Çoğu kez ortaya çıkan ise ya teoriziz politika ya da, esas olarak aynı anlama gelmek üzere, amaçsız ve yalan yanlış aktarmalar, gevezelikler, kısırlıklar oluyor.

Ama saptamayı eksiksiz yapabilmek için, bu durumun, Türkiye sosyalist hareketinde nesnel olarak bir teori açlığı yarattığını ve bu açlığın gün geçtikçe öznel olarak da daha fazla duyulur olduğunu eklemek gerek.

Sosyalist İktidar dergisi, Türkiye sosyalist hareketindeki bu eksikliği gidermeye, teorik derinliğe ulaşmaya, bunun için ciddi teorik çalışmaya amaçları arasında özel bir yer veriyor. Bilimsel sosyalizmin temelleri üzerinde yürütülecek, bu temellerin dinamitlenmesine göz yumulmayacak bir tartışmada hiçbir tabu tanımıyor. Böyle bir tartışma sırasında, gerekirse, en sert eleştiriler de yapılacaktır. Ancak, tek başına bu «sertlik», eleştirilenle eleştirilen arasında bir düşmanlık olduğunu göstermez. Amaç,

yanlışları ortadan kaldırmak, doğruları bulup hayata geçirmekse, bu böyledir.

Ama hemen eklenmeli: Bu dergi, bir tartışma kulübünün serbest kürsüsü ya da bir tekkenin teorik kılıf hazırlama atelyesi olmayacak. Çünkü şu temel saptamayı yapıyor: Türkiye sosyalist hareketinin başlıca güçsüzlüklerinden biri, iktidar perspektifinden yoksunluktur. Bütün teorik mücadele, iktidara yaklaşılmaya, iktidarı almaya, korumaya ve pekiştirmeye yöneliktir; öyle olmalıdır.

Bu yüzden, Sosyalist İktidar dergisi, Türkiye'de sosyalist devrimin teorisini geliştirmeyi, bunun için ciddi çalışmalar yapmayı, böyle çalışmalara yardımcı olmayı amaçlıyor. Bu alanda engin bir bilgi ve deney hazinesine sahip olduğunu, ama bu işin Türkiye toprağında gerçekleştirileceğini bilerek.

Bu bilinçle, işçi sınıfının sosyalist hareketinin geçmişinden süzülüp gelen ve gündemine henüz giren bütün uluslararası ve ulusal sorunlar dergide ele alınmaya, incelenmeye, öğrenilmeye çalışılacak.

Sosyalistler değiştirmek için öğrenirler. Üstelik, değiştirmek için değişmek gerektiğini de bilirler. Sosyalist kişiliğin geliştirilmesi, «bütünsel insan»a yaklaşma çabasının gösterilmesi, her sosyalistin ve sosyalist hareketin görevidir. Değiştirmek için öğrenmeye, bütünsel insan olmaya çalışırken, bilgi edinmenin biçimlerinden ya da toplumsal yaşamın alanlarından herhangi birinin küçümsenmesi ya da ihmal edilmesi bağışlanmaz bir yanlıdır. Sözgelimi, büyücek kitaplara pek başı hoş olmayan, hele sanat eserleriyle arası hiç iyi olmayan sosyalist militan tipi de siyasete ve siyasi mücadeleye yukarıdan ya da kenardan, ama her durumda uzaktan bakan sanatçı tipi de artık müzeye kaldırılmalıdır. Önemli, ama tarihe karışmış yaratıklar olarak ve gelecek kuşaklara gösterilmek üzere.

Türkiye'de ciddi teorik çalışma ve eğitime, bu arada, sanatın dünyanın kavranmasındaki benzersiz işlevine burun kıvrınlara çok rastlandı. Hâlâ da rastlanıyor. Böyleleri, Marx'ın «En sevdiğiniz iş nedir?» sorusuna «Kitap kurdu olmak» yanıtını verdiğini sağdan soldan duydukları zaman epeyce şaşırıyorlar. Yine Marx'ın Dickens gibi 19. yüzyıl İngiliz gerçekçileri için «bütün meslekten siyasetçiler, siyaset yazarları ve ahlakçılardan daha

fazla siyasal ve toplumsal gerçekleri ortaya koymuşlardır» dediğini; bundan otuz dört yıl sonra da Engels'in Balzac için «Fransız toplumunun öylesine olağanüstü gerçekçi bir tarihini vermiştir ki, (...) ekonomik ayrıntılarda bile, (...) dönemin bütün meslekten tarihçileri, iktisatçıları ve istatistikçilerinden öğrendiğimin daha fazlasını ondan öğrendim» diye yazdığını işittiklerinde de durumları pek farklı değildi. Hele, Lenin'in Beethoven'ın ünlü «Appassionata» sonatını dinlemek için gece ziyaretlerine gittiğini ve bu büyük müzik eserini dinlerken «İnsanlar ne mucizeler yaratıyorlar» dediğini bir rastlantıyla öğrendiklerinde şaşkınlıkları biraz daha arttı. Hele hele, böyle gereksiz inceliklere değer vermez bellenen ve belletilen Stalin'in, yüzyulumuzun en büyük bestecilerinden, yurttaşı Şostakoviç'le müzik konusunda uzun boylu tartışmalara girdiğini ve sonunda Şostakoviç'in «Bir sanatçının haklı eleştirilere yanıtı» ithafıyla senfoni bestelediğini bilselerdi, şaşkınlıklarının derecesini tarif etmek mümkün olur muydu ?

Sosyalist İktidar dergisi, bütün bunlara son vermek için de çaba gösterecek. Çünkü bu mücadelenin şaşkınlıklara tahammülü yok. Çünkü sosyalist iktidar, insanlığın ve yarım yüzyılı aşkın bir süredir de sosyalist insanlığın yarattığı bütün değerlere sahip çıkabilenlerin işi.

Türkiye sosyalist hareketindeki, sık sık gülünç durumlara yol açan, bir eksiklik de «çözüm sosyalizmde», «kurtuluşumuz sosyalizm», «tek yol devrim» gibi sözlerin içi boş tekerlemeler durumuna getirilmesi. Elbette, bugün kapitalist bir ülkede ortaya çıkan sorunların çok büyük bir bölümü, belki de tümü, sosyalizmde, devrimden sonra çözülecektir. Ama bunu, içini boşaltıp durmadan tekrarlamakla, olsa olsa, sınırlı sayıda insanın kafasında sosyalizmle ilgili bir mit yaratılır, o kadar. Oysa, iktidara yönelenler, yaşadıkları ülkenin sorunları üzerinde bugünden kafa yorarlardı; bu sorunlara bugünden çözümler getirirler. Bu çözümlerle sosyalizmin bağlantısını kurarak yığınları sosyalizme inandırır, sosyalist mücadeleye kazanırlar.

Bu çabada sosyalist olmayan uzmanların da katkısı olabilir. Devrimden sonra, sosyalizmin kuruluşu sırasında sosyalist olmayan uzmanlardan yararlanma sorunu üzerinde çok durulmuştur. Ama bu sorun, belki biraz daha değişik bir biçimde, devrim öncesinde de önem taşıyor. Hem yaşadığımız ülkenin tanın-

masında, hem sorunlara çözüm ararken, sosyalist olmayan, ama işçi sınıfına ve onun ideolojisine dostça bakan, ufkunda sosyalizmi görebilen uzmanlara gereksinim var. Böyle yazarların uzmanlık bilgi ve deneylerine, yaratıcı çalışmalarına Sosyalist İktidar dergisinin sayfaları açık olacak.

İdeolojik ve teorik mücadelenin bütün alanlarındaki çalışmalara dergi sayfalarında yer verilecek. Bu alanlar arasında, genellikle, bir öncelik ve önem sıralaması ya da ayırım yapılmadığından, dergide, belirli konulardaki yazılara yer verilmek üzere ayrılmış bölümler olmayacak.

Her sayının aşağı yukarı yüz sayfa dolayında olmasına özen gösterilecek. Derginin fiyatının ise yayıncıların gözünde yazarların adını, ünlü bir yazarımızın deyişiyle «kâğıt kirleticisi» ne çıkaran Ecevit'in devr-i iktidarının bir ürünü olduğunu söylemek gerekiyor.

Türkiye'de pek çok kişi, Marx'tan sonra Marx'la birlikte, asıl sorunun açıklamak değil değiştirmek olduğunu kâğıt üzerinde okuyup belledi. Belledikten sonra şurda burda tekrarladı. Artık bunun bir anlamı yok. Bunun ötesine geçmek gerekiyor.

Öğrenmeden değiştiremeyeceğimizi bileceğiz.

Ama değiştirmek için öğreneceğiz.

Sosyalist İktidar dergisi, değiştirmek için öğrenmeyi, değiştirmek için değişmeyi sağlamaya çalışacak.

TÜSTAV

SOLDA DURUM SAPTAMASI

Yolumuz açık olsun.

Yolumuz açık olacak.

Yolumuz açık olacak. Çünkü, dünya sosyalizme gidiyor. Sosyalizme daha önce ulaşanların da yardım ve katkıları ile insanlık, adım adım, ama hızla sosyalizme yürüyor. Ve dünyamızın ilk sosyalist ülkesinin komşusu olarak Türkiye, yine dünyamızın ilk muzaffer proletaryasının komşu yoldaşı olarak Türkiye işçi sınıfı, sosyalist iktidara yürüyecek birikimi içinde taşıyor, geliştiriyor.

Sosyalizm, dünyamızın tümünün olduğu gibi, Türkiye'nin de geleceği. Belki de, Türkiye için bu gelecek daha bir yakında, daha bir aydınlık. Türkiye burjuvazisi için ise, bu «alın yazısı» daha açık, daha belirgin yazılmış. Türkiye, sosyalist iktidara ulaşacak. Elbette küçük bir sükutiyle değil; ama gerçekleştirilmesi mümkün, gerçekleştirilmesi için nesnel temellerin bulunduğu bir atılımla. Elbette kolayca ve zahmetsiz değil; ama ancak torunlarımızın görebileceği bir uzak gelecekte de değil. Ülkemiz, sosyalizm adına yola çıkanların, gerçek anlamda sosyalist olmalarıyla, yani sosyalist iktidarın susuzluğunu günden güne daha çok duymalarıyla sosyalizme ulaşacak. Türkiye işçi sınıfı, bu susuzlukla sosyalist iktidarı kuracak.

Kuracak, ama öncelikle tarihsel bir dramı yaşamaktan kurtularak. Sosyalist hareketin geçmişinin ürünü olan kimi zincirleri kırarak.

Türkiye'nin sosyalisti, sosyalizmin güzelliklerini biliyor, tanıyor. Belki de daha bugünden yaşıyor. Ama aynı kişi, tüm bu güzellikler karşısındaki çaresizliği, güzellikleri bilip de ona ulaşamamanın acısını, kı-sacası gönülden irak olmayan bir hedefin gözden irak olmasının getirdiği bezginliği de yaşıyor.

Türkiye sosyalist hareketinin yarım yüzyıllık dramı bu.

«Sosyalist İktidar» bu dramın, bu bezginliğin şevk ve coşkuya dönüşürülmesi sürecine katkıda bulunmayı amaçlıyor. «Sosyalist İktidar» in amacı, bir yandan sosyalist bir Türkiye'nin insanlarımıza getireceklerini sergilerken, öte yandan iktidara giden yolu daha da aydınlatmak. Bu hem görevimiz, hem de iddiamız.

Ve en başında söylüyoruz : «Sosyalist İktidar» güzellikler karşısındaki hareketsizliği, tarihin nesnel akışı içindeki çaresizliği, coşku ve umut dolu bir dünyada yaşanan uyusukluk ve umutsuzluğu yıkıp yerle bir etmeyi başlıca uğraş biliyor.

Ama bunun «akıl hocalığı» ile, dışarıdan ve üstten konuşma ile sağlanamayacağını da biliyor.

Biliyor; çünkü «Sosyalist İktidar», sosyalist Türkiye'nin susuzluğunu yıllardır duyanların, gürül gürül akan bir ırmağın içinde hep aynı yerde kalıp yosun bağlayan bir kaya olmak istemeyenlerin hareketi. «Sosyalist İktidar» Türkiye'de sosyalizmi kurmakta kararlı ve inançlı olanların hareketi.

«Sosyalist İktidar» yine peşinen söylüyor: Türkiye'yi sosyalizme götüren yolda bilinen ve henüz bilinmeyen pek çok engel vardır. Biz, bunların tümü ile boğuşmaya niyetliyiz. Engeller, çeşitli giysiler, çeşitli kırıklarda çıkar hareketin karşısına. Biz, bu giysileri birer birer parçalamaya, tüm engelleri gerçek yüzleri ile teşhir etmeye kararlıyız. «Sosyalist İktidar» in üzerinde, bu anlamda hiçbir yapay «sorumluluk» yoktur. Bizim için üzerine gidilmeyecek hiçbir sahtelik, örtülecek hiçbir hata yoktur. Çünkü, hiçbir «sorumluluk» sosyalizm için duyulan sorumluluktan önce, ondan yüce değildir.

Sosyalist İktidar yolunda önce ayakta durabilmek, sonra hiç duraksamadan adımları hızlandırabilmek ve nihayet sosyalizme ulaşmak, ancak böyle mümkündür. Yolun her kilometresinde verilen ödünsüz mücadeleler ile mümkündür. Mücadele, her zaman güç kazandırır. Yürüdüğü yolda önüne çıkan engellere karşı en sert, en acımasız mücadeleyi vermeyen bir hareket, güç kazanamaz. Tam tersine, kendi gücünden yitirir.

«Sosyalist İktidar» yoluna mücadele ederek devam edecek. Gücünü, böyle kazanacak.

Elbette her işe sıfırdan başlamıyoruz. Sıfırdan başlamak demek, uzak ve yakın geçmişin tüm birikimini, tüm deneylerini silip atmak, yok saymak demek.

Oysa Türkiye sosyalist hareketi, özellikle yakın geçmişte zaman kaybetmedi. En azından son yirmi yıl içerisinde, Türkiye sosyalist hareketi elbette insan yitirdi, kadro yitirdi. Ama çok büyük bir zaman yitirmedi. Daha ileri, daha üst bir düzeye ulaşmak için, yaşananların pek çoğunun mutlak yaşanması, geçirilen deneylerin yine pek çoğunun mutlak geçirilmesi gerekiyordu. Tarihsel sürecin dışında kalarak gerçeklere ulaşmak, deneylerden uzak durarak kadrolaşmak mümkün olmadığı için.

Bu açıdan bakıldığında «Sosyalist İktidar» yalnızca sosyalizmin susuzluğunu duyanların, sosyalizmi kurmakta kararlı ve inancı olanların hareketi değil. Bu susuzluğu, bu kararlılığı ve inancı, yıllardır verdikleri mücadelelerle pekiştirenlerin hareketi. Hareketimiz, bilimsel sosyalist ideolojinin arılığını korumak, Leninist örgütlenmenin temellerine oturmasını sağlamak için her koşulda yıllardır mücadele verenler ile bu mücadelenin zorunluluğuna bugünden yürekten inananların hareketi. «Sosyalist İktidar» bu nedenle bir iki merkezden değil tüm Türkiye'den işçisi aydını, yarı işçi genci ile hep birlikte, omuz omuza yola çıkıyor.

Yolumuz açık olsun.

Yola çıkarken, şu anda bizim dışımızda kalan pek çok yoldaşımızın bulunduğunu da biliyoruz. Onların da bizler gibi Türkiye'de sosyalizmi kurma inancını ve kararlılığını taşıdıklarını biliyoruz. Artık, sözlerimizi onlara. Türkiye sol hareketinde «durum» u nasıl gördüğümüzü bu yoldaşlarımıza da anlatmak istiyoruz. Yalnız bugün değil, ileride de, onlarla hep tartışmak istiyoruz.

Onların tümüne, ortak mücadelemizde yoldaşlık, omuzdaşlık vadediyoruz. Tek beklediğimiz ise onların da bize yoldaşlık, omuzdaşlık etmeleri.

Hep birlikte sosyalizmi, Sosyalist Türkiye'yi kurmak için.

Türkiye Sosyalist Hareketi : Türkiye solunda öyle saptamalar
«Bölünmüşlük» mü, **Denizin Üze-** var ki, bunlara katılmayan pek az.
rindeki Yağ Damlacıkları mı ? Nerede ise yok gibi.

Bunların en başında, kitlelerdeki yaygın sol birikim ile bu birikimi örgütleyip iktidara yöneltecek güç arasındaki uyumsuzluk saptaması geliyor.

Evet, «Sosyalist İktidar» da dahil, bu saptamaya katılmayan yok. Ama yalnızca bu kadarı ile. Çünkü kimilerine göre, Türkiye'de, bu yaygın birikimi örgütleyecek yeterli ve derinliğine bir kadrolaşma da var. Var ama, ne çare bunlar da bölünmüş durumda.

İşte, bu ayrıntıya inildiğinde, anlaşmazlık noktaları ortaya çıkıyor. Bir kesim, yukarıdaki kanıdan hareketle «solun bölünmüş olduğu» nu savunuyor. Onlara göre, bilimsel sosyalist kadrolaşma bölünmüş olduğu için Türkiye'deki sol birikimi örgütleyip iktidara yürütemiyor. Söylenen, özetle bu.

Burada önce bir parantez açmak gerekiyor :

Maoculuk denen sapkınlığın politik afyonunu çekenlerle bir başka yoldan Sovyetler Birliği'ne, Sosyalist Sistem'e, giderek Leninizme kara çalan çeşitli akımlar da «sol» sayılıyor mu ? Eğer böyle ise, gerçekten de «sol bölünmüş» değil mi ?

Hemen belirtelim : Biz ne Maoculuk denen sapmadan da ötede sapıklığı ne de ufak tefek akımlarda belirginleşen revizyonizmi «sol» sayıyoruz. Tabii «bilimsel sosyalizm» anlamında. Eğer «sol» diye bunları ve benzerlerini de içeren bir kapsam söz konusu ediliyorsa, eğer bunlar da sol sayılıyorsa, sol elbette bölünmüştür. Daha da ötesi, sol, hem dünyada, hem de Türkiye'de bu anlamıyla hep bölünmüş kalacaktır. Bunların da içinde bulunduğu bir «sol» ne dünyada ne de Türkiye'de hiçbir zaman bütünleşemeyecektir.

Ne var ki, «sol bölünmüştür» değerlendirmesini yapanların tümünün bu anlamdaki bir bölünmüşlükten söz ettiklerini sanmıyoruz. Yine önemlice bir kesim, bilimsel sosyalist nitelikteki kadroların bölünmüşlüğünden yakınıyor. Gerçekten içten, inanarak böyle düşünüyor. Sözümüz onlara.

Düşüncelerine ve yakınmalarına katılmıyoruz. «Solun bölündüğü» yargısını, bu daha dar kapsamı ile de paylaşmıyoruz. Ve soruyoruz: Kitlelerdeki sol birikim derinlikten yoksun, yatay, yaygın bir birikim de, kadrolar arasındaki bilimsel sosyalist birikim ileri ölçülerde şekillenmiş, derinliğe sahip bir nitelik mi taşıyor ?

Biz, böyle olmadığını savunuyoruz. Türkiye'de, kitleler arasındaki sol birikim ile sosyalist kadrolar içindeki birikim arasında, yataylık, sığlık ve yüzeysellik açısından pek büyük bir fark, pek önemli bir denge-sizlik yoktur. Kitlelerdeki sol birikim için geçerli olan sığlık ve yüzeysellik, kendi ölçüleri içerisinde, kadrolar içindeki bilimsel sosyalist birikim için de geçerlidir.

Bilimsel sosyalizmin çok boyutluluğuna yetişemeyen, her boyutta derine inemeyen, belki de sosyalizmin ABC'sini öğrendikten sonra alfabenin 29 harf olduğunu unutan bir kesimin ayrı ayrı çatılar altında toplanması «bölünmüşlüğü» mü gösterir ?

Ya da bu niteliği taşıyan grupların birleşmeleri solda «bütünlüğün sağlanması» anlamına mı gelir ?

Tüm bu sorulara «evet» yanıtı vermek mümkün değil.

Bir bütün olarak Türkiye sosyalist hareketi, koca bir denizin üzerindeki yağ damlacıklarını andırıyor. Kitlelerdeki sol birikim, gerçekten de bir deniz kadar engin. Ama ham ve şekilsiz. Sosyalist kadrolar ise bu engin denizin hep yüzeyinde kalan, derine bir türlü inemeyen ama bu arada birbirinden de kopuk yağ damlacıklarını andırıyor. Denizin yüzeyi bir bütün olarak alındığında «solun bölünmüşlüğü» izlenimi, ya da görünümü böyle doğuyor.

Temel itiraz noktamızı bir kez daha yineleyelim : Bugün Türkiye’de sol birikim yaygındır, ama derinlikten yoksundur. Aynı şekilde, kadrolar ya da örgütler düzeyindeki bilimsel sosyalist birikim de henüz yeterince derine inememiştir, yüzeyseldir.

Alfabenin ilk harfleri sökülmüş, ama gerisi getirilememiştir. Bugüne dek hep yüzeyde kalabilenlerin «ayrılığı» ise bilimsel sosyalist hareketin bölünmüşlüğüne kanıtı olamaz. Aynı şekilde bu nitelikteki yağ damlacıklarının şu ya da bu yolla birleşmeleri de ancak geçici ve yapay bir «birlik» oluşturabilecektir. Kısacası, bilimsel sosyalist ideoloji ve politikanın derinliklerine inildiğinde yeni «bölünme»lere gebe kalacak olan bir geçici «birlik».

Sosyalist hareket, yola çıkarken, hatta belirli bir mesafe almış olsa bile şekilsiz (amorf), heterojen (türdeş olmayan) bir yan taşır. İdeolojik ve politik birikim sonucunda ve bir süreç içerisinde herkesin yerli yerine oturduğu, daha kesin hatlı ve daha türdeş bir yapıya kavuşur. Tıpkı, Bolşevik hareketin bir süreç içerisinde ve derinliğe kavuştukça Struvecilikten, Populizmden, Legal Marksizmden, Menşevizmden ve benzer çizgilerden daha belirgin yanlarıyla ayrışması gibi.

Şimdi tekrar soralım : Rusya’daki bilimsel sosyalist hareket ne zaman «bölünmüş» oldu ? 1900’lerin en başındaki, yeterli derinlikten yoksun «birlik» gerçek bir birlik miydi ? Ya da, daha sonraları ortaya çıkan ayrışma ve kiplaşmalar «bölünmüşlük» göstergeleri miydi ?

İşte, Türkiye solunu da bu çerçevede içinde düşünmek gerek.

Türkiye sosyalist hareketi, 1960 sonrası mücadele arenasına, geçmişteki soğuk savaş yıllarında barış mücadelesi verip adı «komünist»e çıkan aydınlarla, sendikalaşma mücadelesi veren demokrat işçi önderleriyle, «Türkiye sömürüyor» diyen bilim adamlarıyla katıldı. 1965 - 68

dönemi, işte böylesine bir «birlik» dönemi oldu. Hiç bir derinliği olmayan böylesi bir beraberliğe gerçek anlamda «birlik» demek, mümkün mü ?

Değildi ve olmadı.

Bilimsel sosyalizmde az daha derinlere inildiğinde, ayrılmalar, kopmalar ortaya çıktı. Süreç, ayrışmayı da beraberinde getirdi. Bilimsel sosyalizm açısından en kuru yaprakları oluşturanlar, birer birer, küme küme ağaçtan düştüler. Gerçek yerlerine oturmaya başladılar. Şekilsiz (amorf) bir yığının daha kesin hatlar alması, bu yığında yer alanların gerçek yerlerine oturmaları, sosyalist hareket için elbette çok yararlı oldu.

Buna «bölünmüşlük» demek mümkün mü ?

Yine ekleyelim : Üstelik bu süreç henüz kapanmış da değil. Gerçekte, sosyalist harekette ayrışma süreci hiç bitmez, kapanmaz. Çünkü sosyalist harekette karşılaşılan her yeni sorun, titizlikle ve yeniden ele alınmayı, bıçağın sırtında yürümeyi gerektirir. Bunu başaramayanlar, her zaman çıkar. Bu sürece bakıp da «solun bölünmüşlüğü» sonucuna ulaşmak mümkün mü ?

Evet, bu süreç kapanmış değil.

Bugün Türkiye'de çok ama çok daha derinlere inmek gerekiyor. Örneğin Türkiye kapitalizmini, Türkiye aydınını, Türkiye gençliğini, Türkiye sanat ve kültürünü ve benzer tüm sorunları her boyutu ile ve derinlemesine çözümlenmeden, bu konularda mücadele vererek ve mücadele içinde yeni sentezlere ulaşmadan gerçek bir birlik sağlanabilir mi ? Ya da tüm bunlardan yoksun gruplaşmaların varlığı «solun bölünmüşlüğü» nün göstergeleri olabilir mi ?

Olamayacağını, yaşam gösteriyor.

Bugün en bütün görünen grup ya da örgütler bile, tarihin akışı ile birlikte, bilimsel sosyalizmin daha derinlerine inme çabaları başgösterince mutlaka «bölünüyor» lar. Eğer bölünme bu ise, peşinen söyleyelim: Türkiye solu, bu anlamda daha çok «bölünecektir». (1)

Dahası, siyasi mücadelede her saptamanın politik bir içeriği olmalıdır. Bir başka deyişle, her saptama beraberinde, ideolojik ve politik olarak yapılması gerekeni de getirmeli, ortaya koymalı. Bu nitelikten yoksun saptama ya da çözümlenmelerin hiçbir ideolojik (dolayısıyla pratik) değeri de olamaz.

Yakın geçmişimizden bir örnek : 1977 seçimlerinde sosyalistlerin aldığı oyların düşüklüğü, kimilerince zorlana zorlana «toplumsal panik» teşhisine dayandırıldı. «Toplumsal panik» neyi getiriyordu ? Tek kelime ile oturulup «panik» ortamının sona ermesinin beklenmesini. Ve böylece «panik» ortamının bitmesi beklenirken, sosyalist hareketin, sosyalist örgütlenmenin asli görevleri unutuldu. Giderek, bir burjuva partisinin peşine takılındı. Sosyalistler, 1977 seçimlerine katılarak gerçekten de bir zinciri kırmışlardı. Bir «çocuk» dünyaya getirmişlerdi. Sonra bu «çocuk» toplumsal panik saçmalığı ile götürülüp cami avlusuna bırakıldı.

Kendini geçersiz kılan öteki gerekçeler bir yana, «sol bölünmüş-tür» saptaması da böyle bir nitelik taşıyor. «Sol bölünmüş» ile ne yapmak gerek ? Herhalde oturup birleşmesini beklemek. Peki ya birleşmiyorsa ? Yine beklemek.

Bu da sosyalist hareketin önündeki asli görevleri unutturucu, ataleti ve çaresizliği çağırıcı, giderek sözde «haklı kılıcı» bir içerik taşıyor. Öyle yal Çalışmayacaksın. Türkiye'yi tanımaya, öğrenmeye çalışmayacaksın. Yaratmayı, üretmeyi unutacaksın. Politik mücadeleyi daha geniş boyutlara ulaştırmanın bir aracı olan ideolojik derinleşme çabalarını bir yana iteceksin. Yalnızca oturup «solun birleşmesini» bekleyeceksin.

İşte, böylesine bir atalete, böylesine bir kaçamağa sosyalist hareketin tahammülü yoktur. Böylesine bir kısır döngü merakına, sosyalizme susayanların hoşgörüşü yoktur.

Türkiye'de sosyalist hareket «bölündüğü» için mi güçsüzdür; yoksa güçsüz olduğu için mi «bölünmüş» görünmektedir ?

Sosyalistleri, bu sorunu bir kez daha ele almaya, düşünmeye davet ediyoruz.

Yarım İnsanlar Sosyalizmi ya da Kimi Neye İnandırmak Gerekliyor? Bir sosyalist aydınımızın çarpıcı bir deyişi var. Sezgi gücü ve yalınlıkla şöyle diyor : «Emekçi yığınları sos-

yalizmle kurtulabileceğine inandırmak değil, sosyalizme inandırmak gerek. Sosyalizmi öğretebilmekse, bir kültür işi.»

Türkiye sosyalist hareketinin kimi canalıcı sorunlarını bu sözlerden bulup çıkartmak mümkün.

Bir düşünelim, gerçekten de böyle değil mi ? Bugün Türkiye sosyalist hareketi nedenini ve nasılımı anlatmadan, bilmeden, sonuca iman

edenlerle dolu. Herhangi bir sosyalist derginin, herhangi bir sosyalist yazarını ele alalım örneğin. Diyelim, somut bir sorunu işliyor yazarımız. Yazısını hep şöyle bitirmez mi ? «Bu sorun da sosyalizm ile kalıcı bir çözüme ulaşacaktır.»

Peki ama nasıl ? Ne yolla ? Neyi kaldırarak, neyi önleyerek ? Yerine neyi koyarak ? Türkiye’de bunu hemen hemen kimse bilmez. Daha da acısı, Türkiye’de bunu hemen hemen kimse düşünmez.

Sosyalist örgütler, haklı olarak hep «kurtuluşun sosyalizmde olduğunu» söylerler. Ama nasıl, ne yoldan giderek ? Neyi öncelikle gerçekleştirecek ? Bu da bilinmez. Ve tüm bunlar, sosyalizmin ne olduğunu bilmeden kurtuluşun sosyalizmde olduğuna inanmanın yetersizliklerini gösterir.

Öteden beri sözünü ettiğimiz «derinlik yokluğu»nun bir başka ifadesidir bu. Dedik ki, sosyalizm mücadelesi çok boyutludur ve her boyutta derinlik ister. Örnek mi : Bugün ülkemizde kapitalist planlamanın çıkmazlarını bilip sosyalist planlamanın üstünlüklerini gören çok uzman vardır. Ama bunların kaç, Türkiye’de sosyalizmin nasıl kurulacağı konusunda kafa yorar ? Bu anlamda «sosyalist» uzmanların kaç sosyalisttir ?

Bugün Türkiye’de içtenlikle ve şevkle kitle çalışması yapan, insanlara birşeyler öğretmek isteyen pek çok militan vardır. Ama bunların kaç, okuduğu bir romanı, öyküyü ideolojisinin süzgecinden geçirip eleştirebilir, yerli yerine oturtabilir ? Bu anlamda «sosyalist» militanların kaç sosyalisttir ?

Bugün Türkiye’de edebiyat alanında sivrilmiş, kurtuluşun sosyalizmde olduğuna inanan pek çok yazarımız vardır. Ama bunların kaç aldıkları derginin sanat sayfaları dışındaki bölümü ile ilgilenir ? Kaç siyasi içerikli bir yazıyı sıkılmadan okuyabilir ? Bu anlamda «sosyalist» sanatçılarımızın kaç sosyalisttir ?

Ve düşünelim : Sosyalizme yönelik siyasal mücadeleye kafa yormayan bir planlama uzmanının plancılıkta, karşılaştığı sanat yapıtını ideolojik süzgecinden geçiremeyen bir militanın kitle çalışmasında, siyasetten bucağın bucağın kaçan bir sanatçının kendi sanat dalında gelişip derinleşmesi mümkün müdür ?

İşte, Türkiye sosyalist hareketinin kısır döngüsü burada. Sosyalist hareketin çok boyutluluğu içinde, boyutlar arasında bütünlük kurulmadan her bir boyutta derine inilemiyor. Aynı şekilde, tek tek her boyutta derine inmeden de çok yönlülük, çok boyutluluk sağlanamıyor. Kısaca-

sı, sosyalist hareket, yarım adam yetiştirmenin de ötesinde, kendini böyle adam yetiştirmeye mahkum sayıyor.

Tüm bunlar bir umutsuzluğun, kötümserliğin ifadesi mi ?

Gerçekten de kısır döngüler her zaman umutsuzluğun ve kötümserliğin gerekçeleri olarak kullanılırlar. Unutulan ise, kısır döngülere hep dışsal, yani döngünün dışındaki etmenlerin neden olduğu, çözümün de bu etmenlerin üzerine yürünmesi ile sağlanabileceğidir. Bu unutulduğu için kısır döngüler hep umutsuzluk saçan araçlardır, böyle kullanılırlar.

Türkiye sosyalist hareketinde sözünü ettiğimiz kısır döngünün dışsal diyebileceğimiz nedeni nasıl açıklanabilir ?

Kanımızca bir tek şekilde : İktidar perspektifinin olmaması, iktidar susuzluğunun yeterince duyulmaması, sosyalist hareketin iktidara ulaşabileceğine inanılmaması. Türkiye sosyalist hareketinin temel ve tarihsel sorunu budur. Türkiye sosyalist hareketindeki tüm kısırlıkların ve güdüklüklerin temelinde, iktidar perspektifinin olmayışı yatmaktadır. Görünen tüm kısır döngülerin de kaynağı buradadır.

Önce sosyalizmi öğrenip, sonra iktidar hırsı duymak, iktidar perspektifi kazanmak mümkün değil. Sosyalizm, ama elbette bilimsel sosyalizm, gereği biçimde, ancak iktidar perspektifi ile, iktidar hırsı ile birlikte öğrenilebilir. Bu yoksa, işçi de olsak aydın da olsak, ne sosyalizmi öğrenebilir ne de yaratıcı olabiliriz.

Kısaca, iktidar perspektifi olmadan bilimsel sosyalizm olmaz. Bu olmadan bağımsız örgütlenme olmaz. Leninizm öğrenilmez ve öğretilmez. Ve Türkiye sosyalist hareketinin tarihi, bir bakıma, iktidar perspektifinin olmayışı yüzünden, Marksizm limanına yananların, demir atıp Leninist tutarlılığı ve kalıcılığı sağlayamamalarının tarihidir.

Son olarak, iktidar perspektifi olmadan, iktidar sorununu görmeden bilimsel sosyalizmin ve politik mücadelenin çok yönlülüğünü kavramak, her boyutta derinleşmek mümkün değildir. Türkiye sosyalist hareketi işte bu nedenle sayıca çok, ama nitelikçe «yarım» insan yaratmıştır bugüne dek.

Gelelim, aynı kaynaktan çıkan başka sorunlara.

Sosyalist hareketteki insanların, kendilerini yarının sosyalist toplumunun kurucuları olarak görmeleri gerek. İktidar perspektifi olmayan biri, kendini nasıl yarının sosyalist toplumunun kurucusu olarak göre-

bilir? Yapamaz bunu. Böyleleri yalnızca bugünü yaşarlar. Sadece bugünü yaşayan, yarını göremeyen, kendini yarının sosyalist Türkiye'sinin kurucusu yerine koyamayanların ise, bugünkü eksikliklerini görmeleri, bunları gidermeleri ve kendilerini geliştirmeleri mümkün değildir.

Kısacası, sosyalist iktidar perspektifi, bugünkü sosyalistin bakıp eksikliklerini göreceği bir aynadır. Bu ayna olmadığı için, Türkiye sosyalist hareketi, insanları ile güdük kalmıştır. Sosyalist hareketin insanları işçisi, öğrencisi, aydını, sanatçısı ve militanı ile iyiniyetli de olsa hep güdük kalmış, hep «yarım insan» olmuştur.

«Sosyalist iktidar» in görevlerinden biri de burada ortaya çıkıyor. Görevimiz, sosyalist insanı bugünden yaratmaya çalışmaktır. Bunun yolu, bilimi iktidar susuzluğu ile iktidar susuzluğunu se bilimle bütünleştirip pekiştirmektir.

Özetle, Türkiye sosyalist hareketinin başlıca görevi, iktidar isteyen bilime; bilime gönül veren de iktidara inandırmaktır.

Bu güç görevi hep birlikte başaracağız.

Kısır Döngünün Yansımaları : Türkiye sosyalist hareketinin temel sorununu görebildiğimiz kadarı ile **Kolaycılığı Karalamak Gerekirken** **Karalamacılığı Kolaylaştırmak** özetlemeye çalıştık.

Örnekler de vereceğiz.

Türkiye'de pek çok sosyalist, önüne geleni bir kalemde «goşist» diye silip atmakta hayli rahat davranıyor.

Üç beş kitap okuyup, Marx, Engels ve Lenin'i bir ölçüde karıştırıp «devrim teorisi» ya da «devrim yöntemleri» ni yenilemeye kalkışan, bir iki yıl sonra da tüm bunları bırakıp düzenle sımsıkı bütünleşen tuzu kuru öğrencileri bir yana bırakıyoruz. Onlara değil sözümüz.

Peki ya böylelerinin de diline doladığı sloganları başka birşey öğretilmediği için habire yineleyen, kendilerine başka kimse gitmediği için bunların ve az çok benzerlerinin peşine takılan sayıca hayli kabarık emekçilere ne demeli ? Onlar da mı «goşist»? Sosyalizmin alfabesini dahi bilmeyen insanlar, bir kalemde nasıl «goşist» oluverirler?

Olamazlar ve değiller de.

Türkiye'nin tembel sosyalistleri, ulaşamadıkları ciğere mundar diyen kedilere benzemekten kurtulmak zorundalar. Eğer sosyalist hareketin günümüzdeki güçsüzlüğü, büyük birikime yeterince ulaşamaması

gibi bir sonuç doğuruyorsa, çözüm yolu, bu ulaşılamayan kesimlere «goşist» ya da «kandırılmış» damgasını vurup rahatlamak değildir. Sosyalistlik iddiasında olanlar, iktidar hırsından yoksunluk ve onun sonucu olan güçsüzlüklerin üstesinden, bilimsel sosyalizmin literatüründeki sapa ma adlarını bol keseden telaffuz ederek gelemezler.

Gelelim bir kalemde karalanıveren kesimlere.

İnsanlar, denetleyemedikleri, kendilerini oradan oraya savuran koşullara giderek yabancılaşırlar ve onları fetişleştirirler. Rusya'da 19. yüzyılın ikinci yarısına özgü Narodnizm de kapitalizmin gelişmesi ile rüzgara yakalanmış yaprağa dönen, oradan oraya savrulan ve tüm bu gelişmeleri çözümlenmekten (dolayısıyla kullanmaktan) aciz küçük burjuvalar ile bazı emekçi kesimlere dayanıyordu.

Narodnizm, kendisini aşan, onu alıp götürən koşullara duyduğu öfkeyi yanılsama sonucunda aşma sanısı ile bütünlendi. Rusya'da kapitalizmin gelişmesinin ekonomik ve «ideolojik» olarak gerisinde kalan, bu nedenle de oradan oraya savrulan kesimler, yanılsama ile, bilinçlerinde kapitalizmi ve ona özgü kurumları aştıkları yargısını oluşturdular. Rus Narodnizmi, kapitalizmi gerçekten aşan çözümlü, yani bilimsel sosyalizmi göremediği için geriye baktı. Çözümü geride, köy komününde aradı.

Benzer bir durum, Türkiye'de de söz konusu.

Kaynak aynı, ama sonuç farklı görünüyor. Emekçi kesimde, kapitalizmin kendilerini alıp yerden yere vurduğunu; düzenin kurumlarının, örneğin parlamentonun kendileri ile adeta oynadığını gören çok kişi var. Özellikle emekçi gençlik arasında. Onlar da tüm bu gelişmeleri çözümlenme (dolayısıyla kullanma) gücünden yoksunlar. Çünkü en başta, bilimleri yok. Ve onlar da sonuçta, aczlerini ve güçsüzlüklerini bir başka türden aşma sanısı ile bütünlemeye çalışıyorlar.

Ama 19. yüzyıl Rusya'sından farklı olarak onların önünde sosyalizm var. Dolayısıyla, sıçramayı geriye doğru değil, ileriye doğru yapıyorlar. Türkiye'de bir çok devrimci demokrat öge, hınç duyup yabancılaştığı koşulları «tek yol devrim» in kısır ama kulağa cazip gelen melodisinde aştığını sanıyor.

Bu, kuşkusuz, bilimsel anlamı ile «goşizm» değil.

Bu, tek kelime ile populizmin, daha kapsamlı bir deyişle bilimsel sosyalizmin pusulasından yoksun ama kin ve öfke ile dolu devrimci

demokratlığın belki de acıklı, ama doğal sonucu. Bilinçsiz ve bilimsiz bir öfkeye dayanan kurtuluş arayışının doğal ürünü.

Tablonun diğer acıklı yanı ise kendine «sosyalist» diyenlerin, sosyalizmi öğrenmek ve öğretmek için harcamadıkları zamanı «goşizm» diye kestirip attıkları bir eğilimi karalamak için harcamaları.

Türkiye’de goşizm yok mu ? Elbette var. Ama bu değil. «Sosyalist İktidar» elbette goşizm dahil, tüm sapmalarla kozunu paylaşacak. Ama önce şu goşizm» ne olduğunu, buna karşılık «devrimci demokrattığı» ne anlama geldiğini iyi bir açıklayacak. Dahası, Türkiye’deki binlerce devrimci demokrattı sanki bir Marighella, sanki bir Cohn Bendit’miş gibi gösteren kolaylıklardan da her zaman uzak duracak.

Sosyalist harekette, zaman zaman yılgınlık ve mücadeleyi terk dönemleri başgösterir.

Bir bakıma doğaldır da bu. Çünkü, hareketin karşı devrimci saldırılarla bunaldığı, devrimci yükselişin durgunluğa dönüştüğü durumlarda, yan çizenler sıkça görülür. Hem işçiler, hem de aydınlar arasından.

Ancak hemen belirtelim : Türkiye, bu konuda da bir «özgünlüğe» sahip. Yılgınlık ve cepheyi terk olayları yalnızca gerileme dönemlerine denk düşmüyor. Hareketin hemen her döneminde, üstelik yükseliş için nesnel temellerin bulunduğu koşullarda da ortaya çıkıyor.

En bilinen örneklerden biri, 12 Mart dönemi sonrası. Bu dönemi izleyen «görelî ferahlama» ve kitlelerdeki sol birikimin yeni boyutlara ulaşması, sosyalist kadroların pek çoğunun mücadeleyi terketmesini engelleyemedi.

Mücadeleyi terkedenler elbette sahip oldukları sosyalizm bilgisini yitirmemişlerdi. Hatta bekli de çok yeni şeyler de öğrenmişlerdi sosyalizm konusunda. Ya da Türkiye’de sınıf mücadeleleri üzerine.

Ama çok önemli bir kayıpları vardı: iktidar hırsını bütünü ile yitirmişlerdi. İşte pek çok kişiyi ya da kadroyu sosyalist mücadeleden asıl uzaklaştıran, bu oldu.

Ve sonuçta Türkiye solu, «şimşir taraklı keller» kesimi haline geldi. İktidar hırsını bütünü ile yitirmiş, sosyalist Türkiye’yi rüyalarına bile sokmayacak ölçüde umutsuz insanlar «ben Leninist örgütlenme yapıyorum» diye avunur oldular. O kadar ki, sosyalistlerin seçimde uğradıkları yenilgiler, ABD ve Almanya’daki partiler örnek gösterilerek, teselliden

de öte kıvanç vesileleri yapıldı. Açıkça belirtelim: Leninizm, her şeyden önce iktidar perspektifine dayanır. Leninist örgütlenme de iktidar perspektifi ile bir bütün oluşturur. En küçük bir iktidar öngörüsü olmayanların neyinedir Leninist örgütlenme ?

Kel başa şimsir tarak değil mi ?

Daha bitmedi : Yaşamları boyunca en küçük bir özveriden kaçan, örgüt deneyinden bütünü ile yoksun, böylesine deneylerden bilinçli olarak uzak durup hep «kazanacağını» uman, kısacası tarihsel gelişimi içinde yer almak yerine dışarıdan «teorik müdahalelerde bulunulacak» bir süreç olarak görenler bugün oturup örgütlenme uzmanlığı yapmıyorlar mı? Şimdi bunlar, Türkiye'deki örgütleri de «bitirdiler». Stalin'i «hallettiler». Artık belki de Lenin'i «aşıyorlardır.» (!)

Yanışları bir yana, kel başa şimsir tarak değil mi ?

Sonuçta, Türkiye sosyalist hareketinin derinlikten ve çok boyutluktan yoksun oluşu, çoğu kez ortaya bir sağırlar diyalogu çıkarıyor : Bir iki kelime belleyip cümle kuramayanlarla, kalıp kalıp cümle ezberleyip kelimeleri ve anlamlarını bilmeden tekrarlayanlarını diyalogu.

Sorun, yine iktidar sorunu.

iktidar sorunu olmayanlar, ansiklopedik düzeyde bildikleri Marx'tan, Lenin'den hareketle Türkiye için doğru ve anlamlı cümle kurabilirler mi ? Pratiğe dönük yaratıcılık gösterebilirler mi ?

Aynı şekilde, yine iktidar sorunu olmayanların, gerçek anlamda iktidarı hiç düşünmeyenlerin, kalıp kalıp ezberledikleri cümleleri yeni kelimelerle, yeni bilgilerle düzeltip aşmaları mümkün mü ?

Hiç unutmayalım : Leninizm, tek başına Lenin dahi olduğu için değil, tek başına Rusya'nın koşulları «elverişli» olduğu için de değil, Marksizmin yorumlanması iktidar perspektifi ile bütünleştiği için doğdu.

Türkiye sosyalist hareketi de gökten dahiler ineceği için değil, yine tek başına «Türkiye koşulları»nın da ötesinde, Marksizm - Leninizm bilgisi iktidar perspektifi ile bütünleştiğinde rayına oturacak. Türkiye'de sosyalizm ancak böyle kurulacak.

«Devrimci»si Bol, Sosyalisti Kıt Bir Ülkede Başka Kimler Var ?

Türkiye, «devrimci» si pek bol, ama terminoloji düzeyinde de olsa bilimsel sosyalisti pek kıt bir ülke oldu çıktı.

terminoloji düzeyinde de olsa bilimsel sosyalisti pek kıt bir ülke oldu çıktı.

Türkiye’de terminoloji olarak, «bilimsel sosyalizm» den çok, «devrimcilik» kullanılır. Örneğin öğretmen «bilimsel sosyalist» değil, «devrimci» dir. İşçi, «sosyalist devrim» den değil, yalnızca «devrim» den söz eder. Aydın, «bilimsel sosyalist teori» demez, «devrimci teori» der. Öğrenci «sosyalist mücadele» demez, «devrimci mücadele» der. Tüm bu «devrim»lerin gerçekleştiricisi ise «işçi sınıfı» değil, «halk» tır.

Belki basit bir terminoloji sorunu ya da legal bir zorunluluk olarak görülebilir. Ama bu nesnellığın, kanımızca hayli derine uzanan kökleri var. Özetle, değindiğimiz türden bir terminoloji seçimi ve kullanımı bile sosyalist hareketteki güçsüzlüğün, hamliğin ve **ayrışmamışlığın** bir göstergesidir. Daha açığı, iktidar sorunundan uzaklığın yansımasıdır.

Devrimcilik sosyalistliğe halk ise işçi sınıfına kıyasla daha geniş, daha kapsamlı kavramlardır. Örneğin Rusya’da 19. yüzyılın Narodnikleri elbette «devrimci» diler; ama bilimsel sosyalist değildiler. Kuşkusuz, Türkiye’nin geçmişindeki ve bugündeki öğrenci hareketleri de genel olarak «devrimci» dir; ama bilimsel sosyalist değildir. Sol cuntacılık da açık açık «devrimcilik» tir; ama sosyalizm değildir.

Bu kapsam genişliği ve kavramsal bulanıklık, sosyalist hareketteki nesnel bir durumun, ideolojik ayrışmadaki yetersizliğin ürünüdür. Türkiye’de, demokratlıkla bilimsel sosyalistliğin ideolojik ve politik düzeydeki ayrışması, yeterince ileri bir aşamaya ulaşmamıştır. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye sosyalist hareketi, 1960 öncesinde çok önemli bir zaman yitirmiştir.

Türkiye sosyalist hareketinin yaklaşık altmış yıl önceki doğumundan bu yana Kemalizmin ve CHP’nin gölgesinden bir türlü kesin olarak sıyrılamaması, 1960 öncesi hareketin ise ağırlıklı olarak «Kemalizmin sol kanadı» biçiminde boy göstermesi, sözünü ettiğimiz ayrışma sürecine ket vurmuştur. Sosyalist hareket, demokrasi mücadelesi verirken, en tutarlı demokrasiğe, ancak demokrasiğe aşarak ulaşabileceğini unutmuş, demokrasi mücadelesinde yalnızca «demokrat kalmayı» yeğlemiştir. Oysa biliyoruz ki, Ziraat Mühendisleri aynı zamanda en iyi bahçıvanlardır, ama «bahçıvan» değildirler. Türkiye sosyalist hareketi ise, yine iktidar perspektifinin olmayışı yüzünden, bilimsel sosyalistlerin en iyi demokrat olduklarını ama «demokrat» olmadıklarını çoğu kez unutmuştur. Sonuçta, Kemalizmin ve CHP’nin gölgesi pek çok kadroyu ya demokrasiğe indirgemiş, ya da «sosyalistlik» etiketi ile demokrasiğin sınırları içinde tutmuştur.

Ayrışma süreci bugün de geçerli. Ve henüz çok ileri bir aşamada değil. Ayrıca, bu sürecin «bütmesi» de mümkün değil. Yeni sorunlar, yeni mücadeleler, süreci yeni aşamalara ulaştıracaktır. Önemli olan da bu süreci hızlandırmak, hızlanmasına katkıda bulunmaktır. O bugünden çok sözü edilen «birlik» sorunu da, gerçek içeriği ile ancak bu süreçte ileri adımların atılması ile netleşip yerli yerine oturacaktır.

Derinlik ve çok boyutluluk sorununun, bu sorunun kökeninde yatan iktidar perspektifinin anahtarlarından biri de bu ayrışmada yatıyor. Demokrat - sol aydınlar, işçiler, öğrenciler iktidar sorununu bilimsel sosyalistler gibi görüp algıladıkları zaman geniş anlamda demokrattığı ve solculuğu aşip bilimsel sosyalistler haline gelirler. Demokrat işçi, demokrat aydın, demokrat öğrenci, demokrat sanatçı, ancak iktidar perspektifinin asansörü ile bilimsel sosyalizm katına ulaşabilir. «Yarım» insanlar olmaktan kurtulabilir.

İktidar sorunu olmayan bir çizginin «yaşasın işçi sınıfı» demesi mümkündür. Ama Türkiye işçi sınıfını, üretim sürecindeki konumu, buna bağlı olarak oluşan kimliği ve değerleri ile tanıması mümkün değildir. İktidar sorunu olmayan bir kümelenmenin «CHP'nin ikili yanını anlatması mümkündür. Ama CHP'yi bir burjuva partisi olarak görüp ona karşı mücadele etmesi mümkün değildir. İktidar sorunu olmayan bir «sosyalizm» in romancı, şair, öyküsü yazarı bulup «hepsi bende» diye avunması mümkündür. Ama sanat - edebiyat alanındaki sorunlara yaratıcı bir biçimde eğilip hem onları hem de kendini geliştirmesi mümkün değildir.

Türkiye'nin «aydın» ı bu anlamda sosyalist olamadıkça, Türkiye «sosyalist» i ise yine aynı anlamda aydın olamadıkça, egemenlik ya entellektüelizmde ya da tekkecilikte kalacaktır. Tabii, iki kısır sonuçla birlikte :

(Bir): Sosyalist olamayan aydına köksüz ve temelsiz bir kuşkuculuk, vesvese ve beğenmezlik ya da tembellik damgasını vuracaktır. Giderek daha ağır biçimde. Ve Türkiye'de kimi solcu entellektüellere egemen olan, örneğin, Sovyetler Birliği'ne yönelik kuşku ve vesveselerde en az bilgisizlik kadar, sosyalizmin bir iktidar sorunu olduğunun görülemezliği, bu konudaki umursamazlığın da payı vardır.

(İki): Bilgi üretme, çözümleme yapma anlamında hiçbir zaman «aydın» olamayan bir solcu ise hep basit bir «parti müdürü» olarak kalmaya mahkumdur. Yukarıda değindiklerimiz gibi, böylelerinde de bir iktidar öngörüsü ve beklentisi yoktur. SSCB ve Sosyalist Sistem'e görünüşte

beslenen dostluğun temelinde ise sosyalist iktidardan umudunu kesenlerin, bu iktidarı gerçekleştirenler karşısında duyduğu eziklik ve aşağılık kompleksi yatmaktadır.

Türkiye solu'nun durumunu ve sorunlarını böyle görüyoruz.

Peki, tüm bunların bir bölümünü de olsa görebilen başkaları yok mu sosyalist harekette ?

Şu ya da bu «çizgi» nin tabanında yer alan öğeleri bir yana bırakalım şimdilik. Deminden beri çizmeye çalıştığımız tablonun algılanması açısından Türkiye solunu kabaca üç kesime ayırabiliyoruz :

Önce, Türkiye solunun tıkanıklıklarını ve kısır döngülerini aşağı yukarı görüp saptadıktan sonra çözümü, geniş ölçekli bir politik çalışma yerine, bundan uzak dar ve yerel «kadrolaşma» çabalarında görenler.

İkinci olarak, yine nesnel durumu az çok saptayıp bu saptamayı ilk bakışta pek çok kişinin «işte çözüm» diye haykıracağı, ama gerçekte yapay ve belki de misyonlu, kariyer hesabına dayalı çıkışlarla sömürme niyetinde olanlar.

Sonucusu, yetersizliklerinden çok, gördüklerini görmemeye mahkûm oldukları için nesnel gerçeklerden bucağ bucağ kaçanlar, ellerindeki örgütleri iktidara yürüme aracı olarak değil, adam kullanma ve yeni politik manevralar için pazarlık kozu niyetine değerlendirenler.

Her biri için kısaca söylenecekler var.

Birinci kesimde yer alanlar arasında, yerel ve sınırlı «kitile çalışması» nı sürdürenler ve aynı işi dar aydın kadrolaşması biçiminde yürütenler bulunuyor. Her iki kesimin de ortak yanılması, bir dönem sürecin **dışında** kalınarak, gelişip biçimlenen süreci daha sonra etkilemenin mümkün olduğu sanıstır.

Bütün yüzeyselliğine, hatta belki de ıllığıne karşın, politikleşmenin hızla artıp yayıldığı bir ülkede, hele hele işlere sıfırdan başlamak söz konusu değilse, böylesi bir kadrolaşma anlayışı sonuç olarak gelişmeler karşısındaki çaresizliği ve geride kalmayı da beraberinde getirecektir.

Bu anlayış, sığ ve bulanık da olsalar, sosyalizm denizine doğru akan yüzlerce ırmak varken, bunlardan birinin sınırlarına hapsolma anlayışdır. Bütünden uzak olduğu için, darlığa ve kısırlığa gebedir. Başkalarını etkileyip değiştiremediği için, kendisinin de gelişip değişmesi mümkün değildir.

İkinci kesimde yer alanların niyeti ise daha başka : Buradaki varsayım, Türkiye'de bir «baş» ın, bir de «gövde» nin bulunduğu, ama bunların henüz bir araya gelmediği varsayımdır.

Kimine göre belirli bir niceliği ve militanlığı olan öğrenci gençlik tabanına (gövdesine) hep gereksinim duyulan bir «entellektüel baş» yerleştirilecek ve sorun çözülecektir. Başkalarına göre ise yine niceliği olan, üstelik de sendikal düzeyde örgütlü işçi tabanına bu kez adı «aydın» ya da «sosyalist» e çıkan bir baş yerleştirilecek ve böyle çözülecektir sorun.

Böyle bir çözüm, kağıt üzerinde gerçekleşse bile, Türkiye soluna getirirse getirirse, ancak 1961 - 71 dönemine özgü bir kümelenme getirecektir. Örneğin, bir yanda niceliği olan bir MDD'cilik, öte yanda yine niceliği olan bir TIP gibi...

Kısırlık ve darlık, bu yolun da sonudur. Yapay birlikler, her zaman yapay ayrılıklarla sonuçlanırlar. Zaman kaybına götürürler.

Örneği ise meydana. Niceliği olan birkaç kesimin yüzeydeki bütünlüğüne dayanan bir «gücün» hem kısa ömürlülüğü hem de kadro yetiştirme planındaki kısırlığı ülkemizde çoktan kanıtlandı. 1971 öncesi sosyalist hareket, en güçlü görüldüğü dönemlerde Aydın - Sendikacı - Kürt sacayağına dayandı. Nicelik kaygısı, hep nitel ve derinlemesine gelişmenin önünde yer aldı. Ve dağılma kısa sürede ortaya çıktı. Sonuçta bu yapay birlik, ilerisine kadro da bırakamadı. Düşünelim : 1971 öncesinin bu «bütünlüğünden» günümüze kaç bilimsel sosyalist aydın, kaç bilimsel sosyalist sendikacı, kaç bilimsel sosyalist Kürt kaldı ?

Üçüncü kesimdeki «görüp de görmezliğe mahkûm olanlar» için ise çok söz söylemeye gerek yok. Bu kesim, sosyalizmden fetişizme doğru hızla yol alıyor. Doğru, ellerinde «parti» var. Parti kavramına saygı duymamak da mümkün değil. Ama onlar ellerindeki «parti» yi giderek bir fetiş haline getiriyorlar. Artık onlar için parti, kullandıkları tabanı elde tutmaya yarayan soyut bir şantaj aracıdır. Onlar için «somutu» da vardır bu işin. «Somutu» ise partiyi CHP kuyrukçuluğunun etiketi farklı sığınağı haline getirmektir.

Nihayet, Türkiye sosyalist hareketinin başlıca görevlerinden biri de «parti» gibi, bilimsel sosyalist teori ve pratiğin omurgasını oluşturan bir kavramın içinin kimi sosyalizm cambazları tarafından doldurulmasını önlemek, bu kavramı yeniden saygınlığa kavuşturmaktır.

«Sosyalist İktidar» parti cambazlarına karşı mücadele ettiği gibi, bunları görüp parti kavramından soğuyanlar için de elinden geleni yapacak, oluşan tepkileri doğru çizgide tutmasını bilecektir.

Sonuç ve Çözüm : Yarının Sosyalizm Kurucularını Bugünden Yetiştirmek

«Sosyalist İktidar» Türkiye solu konusundaki değerlendirmelerini genel hatları ile sergilemeye çalıştı.

Söyleyeceklerimiz, kuşkusuz, tümüyle bunlardan ibaret değil.

Enternasyonalizmin gerçek içeriği ile kavranılması ve kavratılması, Türkiye sosyalist hareketinin başlıca görevleri arasında. Enternasyonalist görevleri en iyi biçimde yerine getirmenin yolu, enternasyonalizmin bizlerden ne istediğini saptayabilmekten geçer. «Sosyalist İktidar»ın Türkiye solu için önerdiği çözüm anahtarının, aynı zamanda, enternasyonalizmin kapısına da tam tamına uyacağını biliyoruz. Ve bu konuda bizim de yapacaklarımız ve söyleyeceklerimiz olacak.

Türkiye’de sosyalist örgütlenmenin tarihi hem bir ticaret metafı hem de dokunulmaz bir tabu olmaktan çıkarılmalıdır. Gelişmek için, geçmişi eleştirmesini bileceğiz. Buna ilişkin olarak, bizim de sözümüz olacak.

Türkiye’de tarihsel ve güncel olarak, genel demokratik birikimin, genel demokrat hareketin en önemli boyutlarından biri de Kürt demokrat hareketi ve onun sorunlarıdır. Bu sorunun üzerine yürümede eyyamcılığa da apolet korkusuna da yer yoktur. Olmadığı için, bizim de diyeceklerimiz olacak.

Leninizm, demokratik merkezîyetçilik ve Leninist örgütlenme hem mücadele kaçınlarının hem de az gelişmiş kariyeristlerin dilinden ve kaleminden kurtarılmalıdır. Bu çabada bize düşen önemli görevler de olacak.

Bu ve benzer konularda söyleyecek hayli sözümüz var «Sosyalist İktidar» olarak. Hepsini bir bir söyleyeceğiz. Ama ne amaçla ve kimin için? Asıl sorun burada.

Başta da değindik : «Sosyalist İktidar» sosyalizmin susuzluğunu duyanların ve bu mücadeleye yıllarını verenlerin hareketi. Bu anlamda ne yeni bir «tekke», ne de bir «sosyalizm ansiklopedisi». Açıkça söylüyoruz : «Sosyalist İktidar» büyük bir iddia taşıyor; Türkiye’de sosyalist İktidardan önce, sosyalist insanın şekillenmesine katkıda bulunmak. Bu süreci hızlandırmak, hızlanması için gerekenleri yapmak. Bu, elbette büyük iddia.

Ve biz, bu anlamda iddialıyız. İddiamız, bilgi düzeyimizden çok, sosyalizme olan inancımızdan; deneyim birikimimizden çok, kararlılığımızdan; bugünden çok, geleceğe olan güvenimizden kaynaklanıyor. Bu anlamda iddialıyız.

Hem alçakgönüllü, hem de güvenliyiz. Alçakgönüllülük eleştiride, tartışmada, araştırmada, insanlarla ilişkide olur. Sosyalist iktidara inamada alçakgönüllülük olmaz. Sosyalizme duyulan güveni ve inancı haykırmada alçakgönüllülük olmaz. Burjuvaziye hincimizi sergilemede alçakgönüllülük olmaz.

Buralarda alçakgönüllü olan, teslim olmuş, sosyalizmden vazgeçmiş olur. Teslim olmayacağız. Alçakgönüllülüğümüzü yoldaşlarımıza, iddialılığımızı ise düşmanlarımıza sergileyeceğiz.

✦ Görevimiz, bilime inananı sosyalizme; sosyalizme inananı bilime inandırmak.

✦ Görevimiz, sosyalizme inananı örgüte; örgüte inananı sosyalizme inandırmak.

✦ Görevimiz, 1917 Devrimi'ne saygı duyanı bugünkü sosyalist sisteme; bugünkü sosyalist sisteme bağlı olanı ise Devrim'e ve iktidara inandırmak.

✦ Görevimiz, insanları seveni devrim kararlılığına; devrim kararlılığı taşıyanları ise insan sevgisine kavuşturmak.

✦ Görevimiz, bilinç taşıyanı coşkuya; coşkusundan yerinde duramayanı ise bilince kavuşturmak.

Eğer bunlar sosyalist hareketin bugünkü konumunda, bugünkü gündüğünde zorunlu ise, alçakgönüllü değiliz. Alçakgönüllü olamayız. Alçakgönüllülüğün lüksüne kendimizi kaptıramayız.

Artık Türkiye sosyalist hareketinin acı çekme, daha da ötesi çektiği acılarla övünme dönemini kapatıp başkalarına, düşmanı olan sınıfa acı çektirmesi gerekiyor. Burada alçakgönüllülük olmaz. Burada, kin, inanç ve kararlılık olur.

İçimizde, yakınımızda, bizle birlikte ve çevremizde tüm yoldaşlarımızı Türkiye sosyalist hareketini ulaştırmak sorumluluğunu taşıdığı düzeye yükseltme uğraşına çağırıyoruz.

«Biz» sosyalistiz. «Sosyalist İktidar» için yola çıkıyoruz. Kavgaya hazırlanıyoruz. Önümüze çıkanlarla kavgaya başlıyoruz.

Kavgasız iktidar olmaz. Bunu biliyoruz.
Şiddetsiz kavga olmaz. Buna da biliyoruz
«Sosyalist İktidar» için yola çıktık.
Yolumuz açık olsun.
Yolumuz açık olacak.

TÜSTAV

SON BİR YILDA TÜRKİYE

Türkiye'nin Doğusunda İran

Türkiye'nin kaderi, İran'daki gelişmelerle çok yakından ilgili oldu. İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra İran siyasal olarak sarsıldığı bir zamanda Türkiye, emperyalist sisteme daha sıkı biçimde bağlandı. İran'ın siyasal açıdan sarsılması, bağımsız fakat kısa ömürlü bir Kürt devletinin kurulması, Türkiye'yi içine alan Truman Doktrini'nin ilanının gerekçelerinden biri yapıldı. Türkiye, Yunanistan içindeki gelişmelerle birlikte, İran'daki sarsıntıları, Amerika Birleşik Devletleri'ni Türkiye'ye çekebilmek için çok büyük ölçüde sömürdü. Türkiye burjuvazisi, İran'daki ileriye dönük açılım arayışlarını daima emperyalizm pazarında kendi fiyatını yükseltecek bir gelişme olarak gördü. Böyle göstermeye çalıştı.

1978 yılı sonunda ve 1979 yılı boyunca Türkiye'nin kaderi, bir kez daha, İran'daki gelişmelerle yakın paralellikler kurdu. İran'da 1978 yılının son ayında, Şah Rıza Pehlevi ve rejimine karşı büyük ve görkemli halk hareketleri başlarken Türkiye'nin Kahramanmaraş kentinde büyük bir pogrom ortaya çıktı. Yüzden fazla alevi yurttaş hunharca katledildi. Kahramanmaraş pogromu üzerine Ecevit Hükümeti, İstanbul ve Ankara dahil Türkiye'nin önemli on bir kentinde sıkıyönetim ilan etti. Yönetim, sıkıyönetim komutanlıklarına devredildi.

Kahramanmaraş'ta pogrom «geliyorum» diyerek geldi. Ecevit iktidarının katliamın önlenmesi için kendi olanakları içinde olanları yapmadığı kesinkes saptandı. Açıkça ortaya çıktı. Ancak mümkün olanı yapmamak beceriksizlikten mi ileri geldi, yoksa kasıtlı bir ihmâl mi söz konusu idi? Buna cevap vermek şimdilik mümkün görülüyor. Görünen şu oluyor : Sıkıyönetim, Ecevit Hükümeti için can kurtaran simiti işlevini görüyor.

Türkiye, 1979 yılına sıkıyönetim ile girdi. Sıkıyönetim, bütün sermaye partileri tarafından benimsendi ve savunuldu. Sıkıyönetim ilanından önce de sıkıyönetim isteyen Milliyetçi Hareket Partisi, sıkıyönetimi benimsemeyi bir çığırtkanlık haline getirdi. Başbakan Ecevit ise sıkıyönetim ile yönetimi komutanlara devretmiş olmasının kendi prestiji üzerinde yarattığı karanlık bulutları dağıtmak için sıkıyönetimle ilgili bir koordinasyon komitesi kurdu ve komitenin işlevini, her zaman olduğu gibi, abarttı.

Zaman zaman ve bir kırık plak gibi bazı kelimeleri tekrarlamayı seven Başbakan Ecevit, «halk sektörü» veya «köykent» nakaratlarını unutturacak ölçüde «eşgüdüm» kelimesini tekrarlamaya başladı. Bu ise gerek Adalet Partisi ve gerekse Milliyetçi Hareket Partisi için, can-ü gönülden istedikleri sıkıyönetime karşı oldukları izlenimi vermelerinin gerekçesi oldu. AP ve MHP, koordinasyon komitesi aracılığıyla Başbakan Ecevit'in sıkıyönetimi «sulandırdığını» ileri sürdüler. Sıkıyönetim uzatma kararlarına, özellikle AP, oy vermeyerek sıkıyönetimin sorumluluğundan kurtulmaya çalıştı. Ancak bu kurtulma çabası pek inandırıcı olmadı.

Adalet Partisi, Ecevit'in kontrolüne girdiği için sıkıyönetime karşı durdu. «Ecevit Faktörü» böylece, Türkiye'nin gerici politik hareketinde bir geleneği sulandırmış oldu. Her zaman sıkıyönetimden yana olan gerici politik hareket, pek inandırıcı olmasa da, sıkıyönetime karşı geldi ve zaman zaman karşı oy verdi. «Ecevit Faktörü», aynı işin tersini bir de Türkiye'nin ilerici hareketinde yaptı.

Cumhuriyet'in başından beri Türkiye'nin ilerici ve sosyalist hareketi hep sıkıyönetimlere karşı oldu. Daima sıkıyönetimin Türkiye sosyalist hareketini baskı altına aldığı bir gelenek olarak bilen Türkiye'nin sosyalistleri, sıkıyönetim karşısında çok açık ve net bir tutum aldılar. 1961 - 1971 Türkiye İşçi Partisi, bunun kesin ve net örneklerini verdi. Türkiye İşçi Partisi, 12 Mart 1971 tarihinden sonra ilan edilen sıkıyönetime yürekli bir biçimde ve çıkarılan yeni sıkıyönetim yasalarına da bilgili bir biçimde karşı çıktı. TİP, kapatıldıktan sonra da, TİP'i kapatın Anayasa Mahkemesi, TİP'in açmış olduğu dava dolayısıyla 12 Mart meclislerinin kabul ettiği sıkıyönetim yasasının bazı maddeleri iptal etmek zorunda kaldı.

«Ecevit Faktörü» bu geleneği de değiştirdi. Türkiye İşçi Partisi, sıkı yönetim ilanından sonra hükümetin başında Ecevit'in bulunmasından büyük teselli duydu. Sıkıyönetim ile ilgili olarak yayınladığı bildiride

şunları açıkladı : «Unutulmamalı ki, sıkıyönetim komutanları resmen hükümete bağlıdır. Ne yapılırsa hepsinden hükümet sorumlu olacaktır; hiçbir gerekçe ve neden sıkıyönetim süresince yapılacakların sorumluluğundan hükümeti kurtaramaz. Bu hükümetin sorumluluğunu da CHP ve Genel Başkanı Ecevit taşımaktadır.» Türkiye İşçi Partisi, «İktidarın demokrasi doğrultusunda çift başlılıktan kurtulup demokratik düzen içinde tekleşmesi ancak bunun başarılmasıyla olanaklıdır ve bunu başara-
racak güçler Türkiye’de mevcuttur» diyerek sıkıyönetim ilanı ile büyük hayallere kapıldı.

DİSK de sıkıyönetime karşı tutumunda Ecevit Faktörü’nün etkisi altında kaldı. DİSK Yönetim Kurulu ile Başkanlık Konseyi’nin ortak toplantısından sonra yayımlanan bildiriye Başbakan Ecevit’in sıkıyönetim ilanı ile ilgili olarak mecliste yaptığı konuşmada şu paragrafa yer verildi : «Sıkıyönetim demokratik kurallar içinde uygulanacaktır. Temel hak ve özgürlükleri kaldırıp kırmak için değil, saldırılara karşı korumak için uygulanacaktır». DİSK yöneticileri Başbakan Ecevit’in bu sözünü senet kabul ettiler ve aynı bildiriye «bu gerekçe dışına çıkılarak temel hak ve özgürlükleri kaldırıp veya kırsak yapılacak tüm uygulamalardan Başbakanı ve Hükümeti sorumlu tutacağız» dediler. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu da, sıkıyönetimi ilan eden hükümetin başında Ecevit’in bulunmasını, sıkıyönetimin yanında yer almanın dayanağı saydılar.

Sıkıyönetim, Türkiye’nin ilerici siyasal ve sendikal hareketinden mağcup bir destek aldı. Aynı destek başka yerlerden de geldi. Maocu Türkiye İşçi Köylü Partisi de, iki tarafı kesen kılıç benzetmesiyle, sıkıyönetime sahip çıktı. Türkiye İşçi Partisi ile Maocu Türkiye İşçi Köylü Partisi’nin sıkıyönetim karşısındaki tutumları, kullanılan kelimelerin çeşitliliğinin dışında, bir farklılık göstermedi.

Bu, herhalde, bir rastlantı sayılmamalı. Gerek TİP ve gerekse TİKP sıkıyönetimden aynı bekleyiş içine girdiler. Her ikisi de sıkıyönetimin kendi dışlarındaki sol ile acı bir hesaplaşmaya girişeceğini tahmin etmede birleştiler. Bu tahminleri, tam anlamda olmasa bile, bir ölçüde doğru çıktı. Sıkıyönetim, uygulandığı yerlerde, TİP ve TİKP dışındaki hareketlerin yayınlarını yasakladı. Politik mücadelenin yayınlarla sınırlı kaldığı güncel Türkiye’de bu yasaklama çok anılam ifade ediyordu. Tabiatıyla TİP ve TİKP yayınlarını sürdürmek, Ecevit’in dış dünyada yaratmak istediği imaja da uygun düşüyordu. Ecevit, özellikle Avrupa Konseyi türünden kuruluşlarda, TİP ve TİKP yayınlarına izin vererek, Türkiye’de «yasalara saygılı sola dokunmadığı» izlenimini vermeye çalışıyordu. Ecevit, dünya dengesi içinde, böyle bir imajı sürdürmeğe önem veriyordu.

Sıkıyönetim uygulamasıyla Türkiye burjuvazisinin TİP ve Maoçu TKP dışındaki politik hareketlerle hesaplaşacağı tahminini Türkiye Komünist Partisi de yaptı. 1960 ve 1974 yıllarında legal eylemini başlatma cesaretini kendinde bulamayan ve dünya işçi sınıfı hareketi içinde bunun eksikliğini ve ezikliğini duyan Türkiye Komünist Partisi, 1975 yılından itibaren hızlı bir biçimde sesini duyurma çabalarını başlattı. Türkiye Komünist Partisi'nin güçlü ve yaygın olduğu izlenimini verebilmek için, komünizmle hiçbir ilgisi olmayan unsurlar da dahil çok geniş bir kuşağa sosyalist olmanın onurunu dağıttı. Burada o kadar ileri gitti ki, TKP, çok haklı olarak «biletçi» olarak nitelendirildi.

Ancak böylesine nitelendirmelere ve Leninist parti anlayışının ihlal edilmesine rağmen Türkiye Komünist Partisi'nin izlemiş olduğu bu politika, bir yerde, tam başarıya ulaştı. Bugün TKP, çok büyük ölçüde, legal bir örgüt durumuna geldi. Her yerde kendisinden rahatça söz ettirebilmeyi başardı; yayınlarını, diğer hareketlerin yayınlarının karşılaştığı güçlükleri aşmayan bir sınırlama içinde dağıtmaya başladı. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Ecevit'e, Strasburg'da yabancı gazeteciler, isim vererek ve TKP yayını olduğunu belirterek bir dergi hakkında yapılmakta olan işlemleri sordular ve Başbakan bu soruyu cevaplandırdı. Bu, gerçekten TKP için büyük bir başarı oldu. TKP, üzerinde rahatça konuşulan ve tartışılan bir politik hareket haline geldi. Bunun, Türkiye Komünist Partisi'nin kuruluş yılları hariç, ilk defa ortaya çıkan bir durum olduğunun kabul edilmesi gerekli.

TKP böyle bir yolu seçti ve bu yolda başarılı adımlar attı. TKP, disiplini bir Leninist parti olarak legale çıkma yerine, kendisinden çok söz ettirerek legal sayılmayı tercih etti. Yayılarak ve dağılarak legal denedi. Bu yöntem, Türkiye Komünist Partisi'nin kendi gücünden çok daha fazla ses çıkarması demek oldu. Bu ise tepki doğuracaktı.

Türkiye Komünist Partisi'nin çok ses çıkardığı ve legale çıkmayı, çok büyük ölçüde, başardığı yıllarda Türkiye sermayesinin sosyalist hareketi etkisizleştirmekle görevlendirdiği Bülent Ecevit, DISK içinde sosyalistleri ve Türkiye İşçi Partisi yandaşlarını tasfiye ile meşgul oldu. TKP'nin kendinden söz ettirmesinin karşılığında, Türkiye sosyalist hareketi acı bir fiyat ödemek zorunda kaldı. Daha sonra ve tam sıkıyönetim gelirken DISK içinde Maden - İş ve benzeri görüşte olan sendikaların üyelikleri askıya alındı. TİP ve Maoçu TKP'nin sıkıyönetimli aylardan, kendileri dışındaki hareketlerle bir hesaplaşma bekledikleri bir zamanda, DISK, gerek nicel ve gerekse nitel anlamda yeni bir güç erozyonunun eşliğine getirildi.

Öteden beri Cumhuriyet Halk Partisi'ni desteklemeyi en büyük «sosyalist» görev sayan TKP, bu gelişmeleri az çok görebildiği için ilk kez CHP'yi desteklemedi; CHP hükümetinin ilan ettiği sıkıyönetimi desteklemedi.

Türkiye, 1979 yılına böyle bir birikim ve hesaplar yığını içinde girdi. 1979 yılı başları ise, Türkiye toplumu için, kendi kontrolünde olmayan gelişmeleri yoğunlaştırdı. Türkiye'nin kontrolünde olmayan gelişmeleri kontrolleri altına almak için çaba gösterenler de çabalarını artırdılar. Şubat ayında, görüşleri bir yana, çağdaş Türkiye'nin en etkin ve «en büyük» gazetecisi Abdi İpekçi öldürüldü. İran'da ise Humeyni dönemi başladı.

İran'da Humeyni dönemi, emperyalist merkezler için oldukça şaşırtıcı gelişmeleri de içeriyordu. Emperyalist merkezler Humeyni dönemini anlamakta güçlük çekti. Gerçekten de anlaşılması kolay olmayan bir dönem başlamış oldu. Kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası ve bunun bir sonucu olarak eşitsiz gelişmiş çelişkiler yoğunluğu, İran'da Humeyni dönemini başlattı. İran, Anadolu'nun 1920 Devrimini, Ankara'nın 27 Mayıs Hareketini ve Türkiye'nin henüz görmediği bir devrimin bazı unsurlarını bir arada yaşadı. Eşitsiz gelişme yasası ile İran, bir dinsel hareketi, bir halk hareketini ve bir işçi direnişini birlikte yaşadı. Mollalar kadar laik burjuvalar ve çok sayıda işçinin politik kontrolünde olan büyük işletmeler yan yana geldi.

İran, eşitsiz gelişmiş çelişkiler yoğunluğunda, kaçınılmaz olarak, zigzaglarla dolu yeni bir yola çıktı. Bu zigzaglı yol, içinde halk düşmanlarıyla birlikte birçok masumun kanının bulunduğu çukurlarla da doludur. Eşitsiz gelişmiş çelişkilerle örülmüş bir yol hiçbir zaman düz olmaz. Ancak sonu bellidir. İran'da Humeyni döneminin sonu bellidir.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Ecevit ise başka görüştedir. Humeyni dönemi başlayınca Başbakan Bülent Ecevit, basına yaptığı açıklamada, Humeyni rejiminin ne olduğunun ve nereye varacağını henüz belli olmadığını ileri sürmüştür. Ecevit'in, Humeyni'nin iktidarına kuşku saçan bu sözlerini, diplomatik geleneklere uygun bulmak pek mümkün değildir. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı, devlet adamlarında bulunması gereken tedbirliliği de bir farafa atarak, Humeyni rejimine karşı pek dostça sayılmayacak bir başlangıç yapmıştır.

Bu başlangıç, Ecevit'in alınına yapıştırılmış olan beceriksizlik ya da sinirlilik damgasıyla açıklanamaz. Üstelik açıklanamamıştır. Bu baş-

lanç, Ecevit'ten beklenmeyecek bir hesaplılığı içermektedir. Türkiye burjuvazisi şunu derhal görmüştür : Humeyni hareketi, emperyalizm pazarında Türkiye'nin fiyatını birden bire yükseltmiştir. Türkiye burjuvazisi, Marlboro sigarası piyasadan çekilir çekilmez Samsun sigarasının daha çok aranacağını ve fiyatının yükseleceğini görmüştür. Bunu yaşamıştır.

Burada bir noktasının açılması gereklidir. CHP ve Ecevit, kendi kapitalist ideolojilerini aşan bir durumla karşı karşıyadır. CHP ve Ecevit, ellerine geçirdikleri ve özellikle yaygın sol birikimi bir sermaye partisine kanalize ederek elde ettikleri hükümeti korumak ihtiyacını duyorlar. Bu en tabii haklarıdır. Bir iki yıllık başarılı bir hükümetin, CHP hükümet süresini artıracığını biliyorlar. Bir iki yıllık başarıyı ise döviz ile özdeş görüyorlar. Döviz olursa kıtlık olmayacak ve hükümet 1979 ve 1980 yıllarını, nispi bir başarı düzeyi ile geçirecek. Döviz ise emperyalizm ile özdeş tutuyorlar. Emperyalist dünyadan döviz sağlamayı da politik ödünlere bağlı görüyorlar. Burada birikmiş bir gelenek ve bilinç var.

Bu yüzden CHP ve lideri Başbakan Bülent Ecevit, Humeyni döneminin Türkiye burjuvazisi için getirmiş olduğu olanakları pek açık olarak gördüler. Emperyalist dünyanın, bir sürpriz olarak karşıladığı Humeyni rejiminden rahatsız olduğunu da gördüler. Türkiye burjuvazisi, kendi tarih kitaplarında yazılı, 1957 yılının Suriye ve Irak olaylarını hatırladı. Raflardan indirip bu kitaplara baktı.

1950 döneminin Başbakanı Adnan Menderes ile Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, her ikisi de, bugün hayatta değiller. 1960 27 Mayıs'ından sonra asıldılar. Menderes ve Zorlu, 1957 ve 1958 yazlarında Suriye ve Irak'ta ortaya çıkan ileriye dönük ve emperyalizmi rahatsız eden gelişmelerden sonra Şam'a ve Bağdat'a hücumla kalktı. Asker yığıldı ve ABD ile hücum saati için görüşmelere başladı. Sovyetler Birliği'nin kararlı tutumu ile dünya böyle bir musibetten kurtuldu. Menderes ve Zorlu, o sıralarda Türkiye'nin içinde bulunduğu derin ekonomik bunalımdan ancak Amerika Birleşik Devletleri'nden alınabilecek üç yüz milyon dolarlık kredi ile kurtulunabileceğine inanıyorlardı. Üç yüz milyon doları alabilmek için Amerika Birleşik Devletleri'ni hoşnut edecek bir şekilde Suriye ve Irak'a saldırmaya hazırlandılar. Sovyetler Birliği, hem Türkiye'ye ve hem de Amerika Birleşik Devletleri'ne, böyle saldırılar karşısında hareketsiz kalmayacağını anlattı. Dünya barışı korundu.

Ecevit, Humeyni rejimi karşısında, iki ülke arasında iyi komşuluk ilişkileri ilkelerine denk düşmeyen bir başlangıç yaptı. Arkasından Tür-

kiye'nin bir popüler gazetecisi İran'a gönderildi. Bu popüler fakat pek dikkatsiz gazeteci İran'dan Türkiye'ye İran kürtleri ile ilgili savaş haberleri gönderdi.

İran kürtleri sorunu birdenbire Türkiye burjuvazisinin de en önemli sorunu haline geldi. Bu yayınlar sırasında yüksek komutanlar Diyarbakır'da toplanmaya başladılar. Genel Kurmay Başkanı Irak'a gitti. Gitmeden önce «ziyaretim politik değildir» diyerek pek politik sayılmayacak bir demeç verdi.

İran Kürdistanı'na başlatılan sıcak ilgi yavaş yavaş Türkiye'ye aktarıldı. Büyük basın Türkiye'de bölücülük akımları olduğu konusunda yoğun bir kampanya açtı. Bu kampanya sırasında Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi, sembol hedeflerden birisi seçildi. Bakan Elçi, hücumlar karşısında gerilemedi ve «Türkiye'de Kürt vardır» dedi. Kürtçe konuşulduğunu söyledi.

En fazla bir burjuva demokrat sayılabilecek olan Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin bu sözleri, Kürt sorunu ile ilgili, pek gerekli açıklıklardan birisinin ortaya çıkmasına yol açtı. Türkiye'de görevdeki bir Bakanın «Kürt vardır» demesi, bir gerçeğin resmiyete geçirilmesinde uzun bir adım oldu. Ancak açıklık bundan ibaret değildir. Türkiye'de Kürt sorununa etkin bir dikkatin 1961 - 1971 dönemi Türkiye İşçi Partisi tarafından çekilmiş olması, teorik birikimin eksikliğinde, büyük bir yanlışın yayılmasına yol açtı. Bu yanlış şudur : «Türkiye'de Kürt sorunu ile sadece sosyalistler ilgilidir». Hatta daha ileri gidilerek yanlış büyütülmüştür : Kürt halkının demokratik haklarına sahip çıkmak sosyalizm sayılmıştır.

Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi, Bakan koltuğunda otururken ifade ettiği gerçeklerle, istemeyerek de olsa büyük bir açıklığa aracılık etmiştir. Sosyalizmle ilgisi olmayan ve hatta sosyalizme düşman kimselerin veya hareketlerin de Kürt halkının demokratik haklarını savunabilecekleri ortaya çıkmıştır.

Herhalde Ecevit Hükümeti, İran Kürdistanından başlayarak Kürt sorununu gündeme getirirken böyle sonuçların da ortaya çıkacağını hesaplamamıştır. Ancak zayıf çoğunluklu güçlü hükümetini koruyabilmek ve yeni bir ara seçim öncesinde Doğudaki seçmenleri daha fazla itmek için bu sonuca katlanmak zorunluluğunda kalmıştır.

Ancak katlanma çok daha kapsamlı olmuştur. Başbakan Ecevit, Humeyni rejimine karşı aldığı iyi komşuluk ilkeleriyle bağdaşmaz tutu-

mu ile 1957 ve 1958 yaz aylarını hatırlatmıştır. En azından Batı'nın sadık yarı olduğunu göstermiştir. Fakat dünya kapitalizminin içinde bulunduğu derin bunalım ve dünya sosyalist sisteminin uyanıklığı, sosyalist ve emperyalist sistemler arasındaki güç dengesi, Türkiye burjuvazisinin Kürt sorunu ile ilgisini uluslararası arenadan çekip ulusal boyutlara indirmiştir.

Tabii uluslararası arenada gerekli ilgi yaratılmıştır. Türkiye, kapitalist dünyanın dört büyük devlet ve hükümet başkanlarının yaptığı Guadeloupe zirvesinin gündemine girmiştir Guadeloupe zirvesinde Batı Almanya'nın emperyalizmin «Türkiye Masası» şefi olduğu resmen tesicil edilmiş ve Şansölye Schmidt Türkiye ile ilgilenmekle görevlendirilmiştir. Schmidt ise, Batı Almanya'nın içine sinmeye başlayan bir megalomanya ile Türkiye ile ilgilenmeyi müsteşarlarının birisine havale etmiştir. Müsteşar da işi Batı Almanya'daki eyaletlerden birisinin bakanına havale etmiştir. Bu bakan ve yıllardır fonksiyonsuzluktan sıkıldığı için, Enerji Ajansı veya Çevre Kirliliği gibi, kapitalist dünyanın her yeni sorununun çözümüne talip olan OECD, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, Türkiye'nin hastalığına çare bulmaya koyulmuşlardır.

Paris'te OECD Şatosunda veya Bonn'da bir müsteşar odasında Türkiye'nin döviz hastalığına çareler aranır ve pazarlıklar yapılırken Bülent Ecevit, «iki Muhtıra» ile karşılaşmıştır. Başbakan Ecevit, altı bakanından; CHP Genel Başkanı Ecevit üç milletvekilinden yazılı veya sözlü iki muhtıra aldı. Genellikle heyecanlı ve sinirli Başbakan, bunlar karşısında son derece soğukkanlı davrandı.

Hükümetin altı bakanı, Başbakandan, bölücülüğe karşı daha açık tutum almasını istediler. Aksi takdirde hükümetten ayrılacaklarını söylediler. Ecevit, altı bakanının bu isteğinden hiç de rahatsız olmuş görünmedi. Solculukla hiç alakası olmayan altı bakan aracılığı ile solculara hitap etti. Ecevit, sol kamuoyunun önünde, son derece işlek bir silahla donatılmış oldu. Ecevit'in başbakanlığının dışında bir alternatifi düşünemez olan solculuk, böylece «ya Doğu Anadolu'da sıkıyönetim ya da Ecevit'in başbakanlığına son» ikilemi ile karşı karşıya geldi. «Ya faşizm ya da ben» ikileminin varmış olduğu durak bu oldu ve Ecevit'siz bir hükümet düşüncesini bile aklına getirmeyen solculuk çok kısa bir zaman içinde Doğu Anadolu'da sıkıyönetimi «içine sindirdi».

Altı bakanın istifa tehditi böyle bir işlevi üstlendi. Aynı zamanda CHP içinde üç Doğu kenti milletvekilinin istifa tehditi ise başka bir nesnel işlevi üzerine aldı. Üç Doğu kenti milletvekili de CHP grubuna hitap

etti. CHP grubu içinde sol kamuoyunun baskıyla sıkıyönetime oy vermeme gösterisine kapılacak CHP milletvekilleri baskı altına alındı. Üç milletvekili daha tehlikeye girince, hükümeti ayakta tutabilmek için, CHP milletvekilleri sıkıyönetim ile ilgili grup kararı aldılar. Çok rahatladılar. Hem sıkıyönetime karşı olup hem olumlu oy verme zorunluluğunun yarattığı rahatlığa duydular.

Ecevit : «Karşıtınız bana karşı, ben sizdenim»

Nisan ayı sonuna gelindiğinde Türkiye, sıkıyönetim alanını daha da genişletmiş oldu. Her zaman olduğu gibi sıkıyönetim, hayat pahasının son derece yükseldiği bir zamana denk geldi. Bu her zaman böyle oldu. Ancak bu kez her zaman görülmeyen bazı yenilikler vardı. CHP Hükümeti, gerçekçi fiyatları bulmak gerekçesiyle birçok temel malın fiyatına zam yapıp, bu arada Türk Lirasının değerini düşürme politikasını uygulamaya koymaya karar verdi. Bu karar, büyük bir kararsız kararlılıkla ve Türkiye maliye tarihinin en büyük sorumsuzluğu içinde uygulamaya konuldu.

Hükümet, Cumhuriyet tarihinde ilk defa ve radyo - televizyon ile basında ilan ede ede, temel malların zamlı fiyatlarını tespit ederek iş adamları ile görüşme masasına oturdu. Temel mallara yapılacak zam ve zamlı malların listesi, iş adamları ile tartışma konusu yapıldı. Böylece Cumhuriyet Hükümeti, çok açık bir biçimde, ellerinde belli mallardan bulunan veya ellerinde para bulunup da stok yapabilecek olan iş adamlarının çok açıktan para kazanmaları imkanını yarattı. Türk Ceza Kanununa göre açıkça suç olması gereken böyle bir fiil, hükümet tarafından işlendi.

Cumhuriyet Hükümeti, kamu iktisadi teşekküllerinin belli başlılarının ürettiği mal ve hizmetlere zam ile geniş emekçi yığınlarından bir çırpıda 70 milyar lira kadar tahmin edilen bir kaynağı, acı bir vergi gibi, alıp bütçesine kattı. Hükümetin yapmış olduğu zamlar, hükümetin meclislerden geçiremediği vergi yasalarından beklenen fonksiyonu çok fazlasıyla yerine getirdi. Zam yapılan mal ve hizmetler ve Türk Lirasının değerinde yapılan indirme, Uluslararası Para Fonu'nun isteklerine büyük bir uyum gösterdi. Bu tedbirler, aynı zamanda, Türkiye'de büyük sermayenin acil önlemler listesine de uyuyordu.

Bu «önlemlerle» Türkiye'nin işçi ve emekçi yığınları, gerçekten tarihlerinin pek az kaydettiği bir yaşam sıkıntısının içine girdiler. Türkiye'nin işgücünü satarak yaşamını sürdüren işçi ve emekçi yığınlarının, tarihlerinin kaydettiği en büyük sıkıntılardan birini yaşamaya baş-

ladıkları bir zamanda, 1979 yılı Nisan sonu ve Mayıs ayı başlarından itibaren birbirinden bağımsız gibi görünen üç olay bir araya geldi. Başbakan Ecevit, TÜSİAD ile görünüşte bir kavga başlattı. 1 Mayıs gösterileri ertelendi ve DİSK yöneticileri göz altına alındı. Aynı zamanda Türkiye Cumhuriyet Hükümeti, Amerika Birleşik Devletleri'nin U - 2 casus uçaklarının uçuşu için istediği izni verebilmek için ABD ile Sovyetler Birliği'nin mutabakata varmalarını istedi.

Bütün bunlar büyük emekçi desteği ile iş başına gelen bir hükümetin çok büyük prestij yıpranması içinde uygulamak zorunda kaldığı «karşınız bana karşı, ben sizdenim» politikasının gereklerine uygun düştü.

Hükümet, 1979 1 Mayıs gösterisini yasaklamadan istediklerini yapabiliyordu. Alınacak tedbirlerle 1 Mayıs gösterisi, herhangi bir sakınca doğurmadan yapılabilirdi. Ecevit Hükümeti bu yolu seçmedi. 1 Mayıs günü sokağa çıkma yasağı uyguladı. Bu, büyük sermaye ve Adalet Partisi ile anti - komünist kampanya içinde pişirilmiş orta sermaye ve parazitlere verilmiş önemli bir politik güvence idi. Hükümet ve hepsinden önce CHP, orta ve büyük sermayeye «DİSK ile aramda ihtilaf var, ben sizdenim» demek zamanının geldiğine inanıyordu. Bunun için ve CHP içinden gelme DİSK yöneticilerinin «CHP'den ayrı düşmüş» izlenimine ihtiyaçları olduğunu bile bile, 1 Mayıs günü sokağa çıkma yasağı koydu ve daha önce DİSK yöneticileri göz altına alındı.

Aynı tarihte Başbakan Ecevit, Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği'nin kendisini ve elbette kendisiyle birlikte tüm Türkiye'yi Uluslararası Para Fonu, IMF, önünde jurnallediği iddiası ile ortaya çıktı. Bu iddia hiç bir inandırıcılığa sahip değildi. Birincisi, TÜSİAD'ın gazetelere verdiği ilanlarla ekonomik sıkıntılarını dile getirmesi, Türkiye'nin IMF'na jurnal edilmesi anlamına gelmezdi. Çünkü TÜSİAD Genel Başkanı, Ecevit Hükümetinin fiili görevlendirmesiyle resmi yöneticiler ve özel sektör temsilcileri ile görüşmek üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne gidip temaslar yaptı. Feyyaz Berker, bu görüşmeden sonra elde ettiği sonuçları hükümete aktardı. Hükümeti, IMF'e jurnalleyecek kimselere böyle görevlerin verilmemesi gerekir. İkincisi, Türkiye kapitalistlerinin Türkiye ile ilgili düşüncelerini IMF veya diğer yabancı kuruluş veya kişilere anlatmaları için Türkçe gazetelere ilan vermelerine gerek yok. Artık Rahmi Koç gibi iş adamları New York'a gidince, Birleşik Devletleri'nin en büyük tekellerinin sahip ve yöneticileri, büyük bankerler onuruna yemekler veriyor. Artık birbirini yakından tanıyor ve konuşuyorlar.

Üçüncüsü, IMF ve benzer kuruluşların temsilcileri, Türkiye'ye gelince, önce İstanbul'a iniyorlar. Bunlar önce Türkiye'nin «büyük» iş adamları ile görüşüyorlar. Bunların Türkçe ilanları okumalarına gerek yok. Dördüncüsü, Financial Times gibi gazeteler bile artık Türkiye ile ilgili haber veya yorum yazarlarken bakanlardan daha çok İstanbul'un «tanınmış» iş adamlarının görüşlerine ve tırnak içinde yer veriyorlar. Beşincisi ise şu : TÜSİAD, bu ilanları vermeden önce Başbakan Ecevit'in hukuki başkanı görüldüğü sıkıyönetim koordinasyon komitesine başvurarak bu ilanların yayınlanmasında bir sakınca olup olmadığını sordu. Başbakan Ecevit, bunu önleyebilirdi. Önlemedi.

Çünkü, «TÜSİAD bana karşı, ben sizdenim» demek ihtiyacını duyuyordu. İşçi ve emekçi yığınlarının desteğini alabilmek için elinde tek çare olarak TÜSİAD ile kendi arasında bir 'kayıkçı döğüşü başlatmak kaldı. Bunu yaptı. Çok ilginçtir, Koç Holding'in «Asil Çelik» tesislerinin kullanacağı elektrik santralının temelini atarken, Koç'un da içinde bulunduğu TÜSİAD'a hücum etti. Böylece Türkiye'nin en büyük kapitaliztinin en acil bir ihtiyacını karşılarken, sermayedarların kendisine karşı olduğu izlenimini vermeye çalıştı.

Ecevit ile TÜSİAD arasındaki kayıkçı döğüşü, en fazla Türkiye İşçi Partisi'ni heyecanlandırdı. CHP Gençlik Kolları, parti içi mücadelede genel merkeze muhalefet eden kişilerin eline geçtiği için bazı «işlevleri» yerine getiremiyordu. TÜSİAD aleyhinde bir broşür çıkarma işini böylece TIP üzerine aldı. Sonuçta TIP, CHP Genel Merkezi'nin bir gençlik koluna duymuş olduğu ihtiyaca cevap verme durumuna düşüyordu.

1 Mayıs gösterisinin yasaklanması, TÜSİAD ile kayıkçı döğüşü ile birlikte U - 2 uçaklarının uçuş izni sorunu aynı zamanda ortaya çıktı. 1960 Mayıs ayında, Sovyetler Birliği üzerinden uçarken düşürülen ve dolayısıyla Sovyetler Birliği üzerinde casus uçuşları yapan uçakların Adana'da incirlik Üssünden hareket ettiklerinin tüm dünyaya ilan edilmesine neden olan U - 2 casusu uçaklarının, Türkiye üzerinden uçarak Sovyetler Birliği topraklarını gözetlemeleri için ABD Türkiye'ye başvurdu. ABD Kongresi Sovyetler Birliği ile parafe edilen SALT antlaşmasını onaylamak için Sovyetler Birliği'nin gözetlenmesini istiyordu.

Ecevit Hükümeti'nin bu konudaki tutumu onur kırıcı oldu. ABD ile Sovyetler Birliği'nin anlaşması halinde casus uçuşlarına izin verilebileceği Washington'a duyuruldu ve Türkiye Dışişleri Bakanlığı, çok büyük bir politik manevra gibi, bunu kamuoyuna açıkladı. Bağımsızlığa ters düşen bu davranışa, AP Genel Başkanı Demirel karşı çıktı ve puan topladı. Daha sonra Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Behice Boran,

böyle bir girişimin Türkiye'nin egemenlik haklarına ters düştüğünü belirtti.

Başbakan Ecevit de böyle bir girişimin egemenlik haklarının ihlali anlamına geleceğini bilecek durumda idi. Ancak «karşıtınız bana karşı, ben sizdenim» politikası için bu son derece gerekli bir manevra olarak görüldü. Ecevit, Amerikan yöneticilerinin U - 2 için baskı yapacağını biliyordu. Nitekim Mayıs ayı başlarında ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Christofer Ankara'ya geldi. U - 2 için ricada bulundu. Yabancı basında U - 2 uçuşları olmazsa SALT anlaşmasının sonuçlanmayacağı yazıldı. Ecevit, tam olmasa bile, bir ölçüde ABD ile karşı karşıya gelmenin prestijini topladı.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin ve Genel Başkanı Bülent Ecevit'in bu na ihtiyacı vardı. Mayıs ayında yeni bir kurultay toplanacaktı. Kurultay'a giderken, hükümet olanaklarını büyük bir ciddiyetle ve en az partizanlıkla kullanan Ali Topuz'un CHP içinde büyük bir güç olduğu ortaya çıktı. Beceriksiz bir bakan ve kararsız bir politik lider izlenimini veren Deniz Baykal ise eski gücünü yitirmekle beraber hâlâ belli imkanları elinde bulunduruyordu. Tabanda fazla kökü olmayan CHP'nin solcu milletvekilleri de kendi göbeklerini kendileri kesip kendi isimlerini kendileri koyarak «sol kanat» olduklarını ilan ettiler. Ecevit, ideolojisi bir yana politikada mevta olmaya mahkûm bir genel merkez ekibi ile yalnız kaldı. Bir ara CHP içinde büyük umut olarak görünen Necdet Uğur da yaklaşan cumhurbaşkanlığı seçimlerinin verdiği atalet ile bir yandan Ecevit'e çok sadık görünmenin, bir yandan da, AP ile diyalogu aşırı ölçüde vurgulamanın yıpranmasına uğradı.

Böyle bir durumda Ecevit'in Kurultay'ı atabilmesi için «karşıtınız bana karşı, ben sizdenim» politikasını izlemesi gerekiyordu. Bu politika titizlikle uygulandı. Ancak Hükümet için bu politikanın uygulanmasında bazı küçük pürüzler ortaya çıktı. Kendi yarattığı sorunlarla partinin tutmakta güçlüklerle karşılaşan TIP devreye girdi. Genel Başkan Behice Boran, 1 Mayıs günü üç yüz kadar parti üyesi veya sempatizanı ile Merter'deki evinden yürüyüşe geçti. Behice Boran ve yanındakiler, kendilerini göz altına aldirmek için inatçı bir çaba gösterdiler. Daha sonra da tutuklandılar. Kurultay öncesinde Ecevit'in «karşıtınız bana karşı, ben sizdenim» politikası böyle bir pürüzle karşılaştı. Bir süre sonra DİSK yöneticileri gibi tüm 1 Mayıs tutukluları serbest bırakılarak bu pürüz çözüldü.

CHP ve MHP

Ecevit, Kurultay'dan çok büyük yaralar alarak, fakat beklendiği gibi yine Genel Başkan olarak çıktı. Yazın ortasına gelindiği zaman Hükümet biraz daha nefes almış görünüyordu. Bu nefes almada, tüp gaz, ve petrol sıkıntısının bir ölçüde hafifletilmesinin rolü büyük oldu. Ramazanda margarin ve zeytinyağı ile şeker bulundurmaya da seçimlerde bekledikleri oy kaybını azaltmanın en emin yolu olarak gören CHP Hükümeti yaz aylarında yokluğa karşı canını dişine takarcasına bir mücadele yaptı.

Yaz aylarında, bir yandan, Yahya Kemal'in «his var mı bu alemde nekahat gibi tatlı» dizesini doğrularcasına piyasadaki kıtlığın biraz hafiflemesinin yarattığı rahatlık, öte yandan, Abdi İpekçi'nin katili de dahil bazı büyük cinayetlerin sanıklarının ortaya çıkarılmasının verdiği güven, hükümetin prestijinin yükselmesine yol açtı. Hükümet, son bahar seçimlerine güvenle bakmaya başladı. Filistinli gerillaların Mısır Büyükelçiliğine yaptıkları baskının, yer yer bir Anadolu kasabası düğününü hatırlatmasına ve Başbakan dahil bütün bakanların delikanlılık meraklarının açılıma sahne olmasına rağmen, gerek büyükelçinin ve gerekse gerillaların hayatlarının kurtulmasıyla sona ermesi de hükümet açısından olumlu bir puan sayıldı.

Ancak niteliği gereği geçici olan bu tür «başarılar» sorunsuz olmuyor. Büyük cinayet ve katliamların sanıklarının ortaya çıkması; Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün MİSK içinde patlayan bir bombanın, Milliyetçi Hareket Partisi'nin işçi kolu olan bu kuruluşta bomba imalî sırasındaki kazanın sonucu olduğunu saptaması, CHP Hükümeti için sürekli olarak kaçmak istediği bir sorunu tekrar gündeme getirdi.

Bugün ortaya çıkan deliller Milliyetçi Hareket Partisi'nin kapatılmasını değil kapatılmamasını objektif hukuk açısından son derece zor bir iş haline soktu. CHP Hükümeti için MHP ile ilgili işlemleri başlatmak kaçınılmaz bir hale geldi. Ancak CHP, MHP'ni kapatmak istemiyordu. CHP, MHP olduğu sürece sol kamu oyunu ipotek altında tutacağına inanmıştı. Bunun için her ne hal olursa olsun MHP yaşatılmalıydı.

CHP ve hükümeti bugün bu noktaya geldi. Muhalefet sırasında, sosyalist hareket tarafından ileri sürülen, asıl hedefin AP olduğu tezini, CHP ve CHP yazarları şiddetle reddettiler. CHP muhalefette iken MHP, Adalet Partisi'ni kullanan, çok güçlü bir «canavar» idi. Ecevit ve CHP ideologları bunu nakarat haline getirdiler. Adalet Partisi'ni yutmaya ha-

zırlanan bir MHP canavarı çizmeye özen gösterdiler. Bu, sermaye ideolojisinden gelen dayanakların yanında, ürkek sol oyları ipotek altına almak için ve solculuğu CHP kuyrukçuluğu saymak için vazgeçilmez bir taktik olarak görüldü.

Ancak, olayların akışı içinde MHP'nin gerçek niteliği ortaya çıkınca ve MHP artık objektif hukuk tarafından da kapatılacak bir hale gelince başta Ecevit olmak üzere CHP üyesi veya üyesi olmayan CHP ideologları, hep söyleyip hep yazdıklarını yutmayı tercih ettiler. Milliyetçi Hareket Partisi'ni kullananın Adalet Partisi olduğunu öğrenip tekrarlamaya başladılar. Bu, doğru idi. Ama Ecevit ve bağınaz CHP ideologları, bunu, doğruları kabul etmek için değil, MHP'nin kapatılmasını önlemek için söylemeye başladılar.

CHP Genel Yönetim Kurulu, MHP'nin kapatılması sorununu görüştü ve reddetti. CHP yöneticileri, sosyalistlere karşı bir Demoklesin Kılıcı gibi kullanabilmek için MHP'nin kapatılmaması gerektiğine karar verdiler. Alman karara göre MHP kapatılmamalı, fakat zayıflatılmalı idi.

MHP zayıflıyordu. Bir faşist politikacıdan daha çok, çapsiz bir cuntacı olan Albay Türkeş'in elinde MHP zayıflıyordu. MHP, kana susamışlığın kan kaybı dönemini yaşıyordu. MHP, sosyalistler ve devrimci demokratlar üzerine kustuğu mermileri topluyordu. Devrimci demokratlar, MHP saldırıları karşısında canlarını koruyorlardı. Türkiye'nin somut koşullarında devrimci demokratların canlarını korumaları, MHP'nin zayıflamasına yol açıyordu.

Türkiye sosyalist hareketinin karanlık bir aynada taklitçiliğinden öteye gidemeyen MHP, şimdiye kadar sosyalistlere özgü bir tutum olan «kadro kaybı» dönemini yaşıyordu. Ve sürekli olarak «ölüyoruz, öldürüyorlar, hesap soracağız» demeye başladı. Biraz da CHP ideologlarının çabalarıyla elde ettikleri güçlülük görüntüsünü kaybetmeye başladılar. Bu, daha sonraki yıllara yansıtacak bir gelişme oldu.

CHP, MHP'nin zayıflaması için hiçbir iş yapmadı. Ancak MHP'nin kapatılmasının Adalet Partisi'nin işine yarayacağı hipotezini kanıtlanmış bir hüküm gibi yaymaya başladı. Bu hipotez, genel olarak parti kapatılmasına karşı ve parti kapatmanın istenen sonuçları vermeyeceği basitlemesine alışmış liberallere de sevimli gelen bir görüştü. Ancak, gerçeklere uymuyordu. Parti önemli bir işti ve parti kapatmak da önemli sayılmalıydı. Türkiye sosyalist hareketi 12 Mart döneminin uygulamalarını ve kapatmalarını çok acı olarak ödemek zorunda kaldı.

Burjuvazi, ne yaptığını ve ne yapması gerektiğini çok iyi biliyor.

Liberallerden daha iyi biliyor. Bildiğini, 12 Mart uygulamasıyla da gösterdi. 12 Mart'ta TIP kapatıldıktan sonra, kırsal kesimdeki TIP dayanaklarının bazıları MSP, kasabalardaki TIP dayanaklarının bazıları MHP ve kentlerdeki TIP dayanaklarının çok büyük bir bölümü ise CHP oldu. Parti kapatmak önemli bir iş oldu. Bu yüzden liberalizm ve bilgiçlik adına, Milliyetçi Hareket Partisi'nin kapatılmasına karşı çıkmak, affedilmez bir yanılığ olacak.

Ancak CHP yöneticilerinin MHP'nin artık objektif hukuk açısından önlenmesi zor olan kapatılma sürecini harekete geçirmemesi, böylece liberal ve bilgiç gerekçelere dayanmıyor. Cumhuriyet Halk Partisi'nin gerekçeleri iki bölüme ayrılıyor. Birinci bölüm pek telaffuz edilmiyor. Birinci bölümdeki gerekçeler, telaffuz edilmeden, duyuluyor. Çünkü daha çok ideolojik planda kalıyor. CHP ve MHP, köykent - tarım kentleri, halk sektörü - millet sektörü, işçinin yönetime katılması gibi konularda aynı programı taşıyor. İkisi de örgüt yapısı itibarıyla palazlanmış esnaf, iyi kazanan doktor veya avukat, yapsatçı müteahhit türünden kadrolara dayanıyor. İkisi de büyük sermayenin ve emperyalizmin programını uygulama zorunluluğunu biliyor, fakat sol ya da nasyonal sosyalist demogoji yapıyor. Bu nedenle, CHP'ni destekleyenler değil, fakat CHP kadroları MHP'nin kapatılmasını «içine sindirmede» güçlüğ çekiyor.

İkinci bölümde ise daha dar politik hesaplar yer alıyor. CHP, büyük bir saplantı halinde ve son derece miyopik bakışlarla, kapatılmış bir MHP'nin oylarının tümünün Adalet Partisi'ne akacağını sanıyor. Bunu önlemenin tek yolunu da Adalet Partisi'nin MHP'nin kapatılmasına açıkça sahip çıkmasında görüyor.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin bu görüşü ya da görmeyişi, 1978 yılının son ayında Türkiye'de sıkıyönetimin ilanına giden gelişmede çok önemli rol oynadı. Sıkıyönetim ilanından önce, Adalet Partisi liderini «biz sağa da sola da karşıyız, siz de sağa karşı olduğunuzu ilan edin» davetiyeleri ile MHP'ne karşı bir açıklamaya çağırın CHP ve Ecevit'e Demirel cevabını gönderdi. Kamuoyunda yapılan bu karşılıklı konuşmadan başka iki lider arasında üçüncü şahıslar aracılığıyla konuşmalar sürdürüldü. Bu konuşmalarda Demirel, Ecevit'e, açıkça ve çok net bir biçimde «biz kamuoyunda açıkça MHP'nin kapatılmasını destekleyemeyiz, ancak hükümet ciddi belgeler çıkarırsa, tabii ki biz zor durumda kalırız ve susmak mecburiyetini duyarız» haberini gönderdi. Haber kelime kelime olarak değilse bile öz olarak bu idi.

CHP ve Hükümeti, ya becereksizlikle ya da bilinçli bir yanılığ ile,

Türkeş ile ilgili 1970 yılına ait bir belgeyi kamuoyuna açıkladı. CHP ve Hükümeti, Demirel'i MHP'nin kapatılmasına sahip çıkmasını sağlamak için Demirel'in başbakan olduğu bir döneme ait bir belgeyi kamuoyuna açıklama politikacılığını (1) gösterdi. Tabii, Demirel'den destek değil, karşı çıkma buldu. CHP ve Hükümetinin bunu da isteyerek yapip yapmadığı, tarihçilerin araştırıp bulacakları bir sorun olarak kalıyor. Ama mutlaka bulunur.

Şimdi objektif hukuk açısından MHP'ni kapatmayı gerektirecek bütün «delail» ve cürümler ortadadır. Demirel, bunlar karşısında, «kanunun gereği yapılınsın» demiştir. CHP ve Hükümeti, kamuoyunun artık tümünden böyle bir sonuca hazır bir hale geldiği bir zamanda yine yan çizdi. Güçlükler olduğunu göstermek için olsa gerek, Ankara'daki bir üst askeri mahkeme MİSK yöneticilerinin; İstanbul'daki bir üst askeri mahkeme de Politika Gazetesi yazışları müdürünü öldürmekten sanık bir MHP'linin tutukluluğunu kaldırdı. Bunlar, tam MHP'nin «defterinin dürüldüğü» izleniminin yerleştiği bir zamanda, MHP'nin ve MHP'nin kapatılmasının karşısında duran CHP ve Hükümetinin işine yaradı.

Bu hava içinde Adalet Partisi Lideri Demirel, MHP'nin kapatılmasına fazla istekli görünmek istemedi ve sözlerini geri aldı. CHP Lideri ve Başbakan Ecevit de, kamuoyunu başka yöne çevirmek için, Türkiye sosyalistlerinin yıllardır söyleyip kendisinin ve ideologlarının reddettiği «asıl hedef AP'dir» sloganına sarıldı.

Seçimler : Ne Yapmalı ?

Şimdi bütün bunların askıya alınmış olduğu bir dönem yaşanıyor. Türkiye ara seçimlere hazırlanıyor. Seçimler, politik tansiyonunun yükseldiği ve yeni sorunların tartışıldığı, eski sorunların tartışmalarının kızıştığı dönemlerdir. Ama şimdi bunlar görülmüyor. Türkiye, 1979 Ekim ara seçimlerine son derece düşük bir tansiyon ile giriyor. Bir bekleme salonu uyusukluğu ile giriyor.

Türkiye seçimlere öznel bir uyusukluk, ancak nesnel bir canlılık içinde giriyor. Türkiye seçimlere öznel bir hareketsizlik, nesnel bir kalkışma içinde giriyor. Öznel ile nesnel, dünyanın hiçbir yerinde ve belki de tarihin hiçbir kesitinde, bu kadar ve Türkiye'de olduğu kadar, birbirinden uzak durmuyor. Devrimci objektivite karşısında, kolektif bir yetersizlik yaşanıyor.

Seçimlere sermaye partilerinden başka TİP, TSİP ve SDP giriyor. TİP, radyo demeçlerinde MHP'nin vahşetini kıraat etmeyi bir uzmanlık haline getiriyor. 1979 seçimleri sonrasında bu yana yaptığı gibi CHP'

nin plağını çalmayı sosyalist mücadele sanıyor. TSİP, kendi uzmanlık alanına çöpçatanlığı almış görünüyor. «Birleşme» için en çok haykıran ve hayıflanılan hareket özelliğine ve bayrağına sahip olmak istiyor. SDP ise, «beyler» ile birlikte CHP ve sosyalizme hücum etmeyi, oy getirecek bir uğraş sanıyor. SDP, 1961 - 1971 dönemi Türkiye İşçi Partisi'nin sosyalist geleneğe yerleştirdiği en sağlıklı unsur olan CHP eleştirisinin yanında «beyler» gibi anlamsız, sosyalizm gibi düşmanca eleştiri alanları da buluyor.

Seçimler öncesinde ve seçim platformunda işçi sınıfının tutucu ve ilerici sendikal örgütleri de işçi sınıfı politikasından daha çok örgütsel sorunlarının ağırlığı altında ezilmiş görünüyor. Şimdiye kadar seçimler konusunda daima renksiz kalan Türk - İş'in, seçim öncesinde CHP'nin azami destek ihtiyacı içinde olduğunu görerek bu sıkışıklıktan kendi örgütü için yararlar toplamaya çalıştığı anlaşılıyor. Hükümet, kesinkes Türk - İş'i «muhatap» kabul ediyor ve seçimlerden tam önceki bir zamanda Türk - İş ile Hükümet arasında «Toplumsal Anlaşma» denilen uyuşma paketinin gözden geçirildiği ilan ediliyor.

Aslında Türk - İş ile Ecevit Hükümeti arasındaki görüşmelerde biraz muz gibi her niyete yenebilen Toplumsal Anlaşma'dan daha çok başka konuların konuşulduğunu tahmin etmek güç değil. Türk - İş'in, Ecevit Hükümeti'nin ve Türkiye burjuvazisinin bu sıkışık durumundan yararlanarak DiSK'e karşı kaybettiği mevzilerin bir kısmını yeniden kazanmak istediği anlaşılıyor. Ecevit Hükümeti'nin bakanlıkları, işçilerin sendika seçimini etkileyecek güçlü bir silah olarak kullanabildiği ortaya çıktı. Bu durumda, Türk - İş'in oy olarak hiç bir anlam ifade etmeyen yarım desteğinin karşısında örgüt olarak bu hükümetten alabileceklarini çok olduğu açık.

DiSK de aynı değerlendirme içinde. DiSK, Ecevit Hükümeti'nin hükümet olanaklarını en iyi bir şekilde sendikal harekete yeni uzuvlar vermek için kullanabildiğini anladı. Burada, DiSK yönetiminin DiSK dışına zorladığı metal iş kolundaki Maden - İş'in yerine bir DiSK sendikası kurulmasının daha çok Ecevit Hükümeti'nin davranışına bağlı olduğu ortaya çıktı. Aynı durum, daha önceki maceracı girişimlerle büyük ölçüde zayıflatılmış olan Petkim - İş Sendikası için de geçerli. DiSK'in bugün tüm rengini yitirmiş Petkim - İş Sendikasının fazla güçlü olduğunu söylemek zor. Güçlü olmak, nitelik için yapılacak çalışmaların yanında, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının tutumuna da bağlı.

Metal işleyen ve petrol işkollarında güçlü olmayan bir kongfederasyonun ekonomik ve politik mücadelede fazla etkin olacağını düşün-

mek abartma sayılmalı. Ayrıca DiSK Genel Başkanı dışında bugünkü DiSK yöneticilerinin çoğunun altlarındaki sendikaların yönetim değiştirdiği unutulmamalı. Bu durumda, 1979 seçim öncesinde DiSK'in örgütsel olarak güçlenmek sorunu ile karşı karşıya geldiğini ve burada da CHP ve Hükümeti ile «diyolog» aramak zorunluluğunu duyduğunu ke-tirmek zor olmuyor.

Böyle bir durum DiSK yönetiminin problemi olarak ortaya çıkıyor.

DiSK yönetiminin bir yandan yeni bir parti kuruluşu söylentilerini canlı tutmaya ve diğer yandan da «platform» toplantıları ile CHP karşı-sında güçlü görünmeye çalışacağı açık. Ancak bu seçimlerde de, çok çeşitli ve hiçbirini ikna edici olmayan gerekçelerle DiSK'in yine CHP için oy istemesi şaşkırtıcı olmayacak.

Türkiye'de devrimci objektivitenin her günün somutunda haykırışlarla kendisini duyurduğu bir zamanda öznel durumun nesnel durum-dan bu kadar uzak olması ilk bakışta umut kırıcı görülebilir. Ancak sos-yalistler ve devrimciler hiç bir zaman umut kırıklığına esir düşmezler. Üstelik sosyalistlerin bilimi, maddi koşulların gerekli öznel koşulları mutlaka yaratacağını kesinlikle ortaya koyuyor. Bu, başlangıcından bugüne kadar ve bugün de, bilimsel sosyalizmin alfabesi, olmazsa ol-mazı, oluyor. Bu mutlaka kabul edilecek.

Ancak bilimsel sosyalist felsefenin diyalektik materyalizmi hiçbir zaman kaba bir determinizm veya mekanizm değildir. Mutlaka bilinçli çabayı gerektirir. Ayrıca diyalektik materyalizm bir softanın hurafesi de değildir. Maddi kanıtlar ister.

Bilimsel sosyalistler, umut kırıcı durumlara esir düşmezler. Gerçekçi iyimserlik devrimcinin ruhudur. Gerçekçi iyimser olmayandan devrimci olmaz. Keşif olur. Bugün Türkiye'de iyimser olmak için küçük fakat ciddi işaretler var. Gerek Türk - İş içinde ve gerekse DiSK içinde, sendika yönetimleri, alışılmışın ötesinde değişmeler gösteriyor. Sendi-ka yönetimlerine bile bir hareketliliğin geldiği görülüyor. Mesleki oda-lar ve memur örgütleri, kısırlaştırıcı şablonculuğu asma işaretleri veri-yor. «Yaşasın işçi sınıfı» edebiyatı, yerini işçi sınıfını değiştirip geliştiren yaşatmanın ve iktidara getirmenin yollarını araştırmaya dönüşü-yor. Öğrenci gençlik, afiş yapıştırma, bildiri dağıtma veya sendika yö-neticilerini alkışlamanın dışında da sosyalist eylemler olduğunu düşün-meye başlıyor. Her yenilgiden sonra olduğu gibi sosyalizme ve devrime kıskançlık ve susamışlıkla bakanlar, birbirine daha rahat bakmaya baş-lıyor. Birbirinde daha önce bulamadığı değerleri görebilmek için ciddi bir çaba gösteriyor.

Ve tüm bu arayışlar örgütsel düzeyde de kendisini gösteriyor. Örgütler de, nesnel koşul ile öznel koşul arasındaki ayrımı hissediyor. Örgütler de arıyor. Örgütler içinde de sosyalist iktidarı daha bir yakından tutmak isteyenler oluyor. Örgütler içinde de, bilimsel sosyalizmi Türkiye'de yaşama geçirmek için titizlikle çalışmak isteyenler oluyor. Ve elbette örgütler içinde de tüm bunlardan uzak, sosyalizmi kurmak için değil, «sosyallizm esnafı» olarak yaşamlarını sürdürmek isteyenler de oluyor. Örgütü, bir emeklilik ve hiçbir yerde göremeyecekleri bir geçim yolu olarak görenler oluyor.

Ve Sosyalizm için büyük bir yaratıcılıkla, Bolşevik Devrimi'nin ışığında ve dünya sosyalist sisteminin artan güç dengesi içinde, güç dengesini daha çok sosyalist sistem lehine çevirmek için çalışmak isteyenlerle, «sosyalizm esnafı» arasında mücadele başlıyor. Nesnel durumun devrimci kalkışmaya doğru geliştiği bir zamanda öznel yetersizlik, bu çatışmayı hızlandırıyor. Ve örgütler parçalanıyor. Büyük bir sağlık işareti ile.

Önce TSİP içinde çatışma çıktı. TSİP içindeki çatışma daha önce açığa çıktı. TİP içinde daha önce başlayan çatışma 1977 seçimlerinden sonra kıvama geldi ve 1978 başında açığa vuruldu. TİP yönetimi, kendisini, sosyalist devrimi inkar ile, MDD ideolojisine ve CHP kuyrukçuluğuna döndü. Bunun arkasından Türkiye'nin en eski siyasal örgütü olan Türkiye Komünist Partisi, bir bunalım ile karşı karşıya geldi. Büyük Sosyalist Önder Yisuf Visarinoviç Stalin, böyle durumlar için, «Etali sluçyani tovarişi, niyet tovarişi eta ni sluçayni» derdi. «Bu bir tesadüf mü yoldaşlar, hayır yoldaşlar, bu bir tesadüf değil».

Evet, bu bir tesadüf değil. Nesnel durum öznel durumu kendisine uyduracak. Bunun işaretlerini, TKP içinde bir kanatın diğer kanata sorduğu sorularda da bulmak mümkün. TKP içinde bir kanat diğerine 26 soru yöneltiyor. Bu soruların tamamına yakınının TKP bütünü için son derece yeni olduğu kabul edilmeli. Bu 26 sorunun çok büyük bir bölümü sağlık içeriyor.

Sağlıklı sorulardan biri şöyle : «Türkiye'de faşizmin acil tehlike oluşu, derin ekonomik ve toplumsal bunalımın üstünde yükselen devrimci durumdan doğmuyorsa nereden doğuyor ?» Soruda geçen «ileri demokratik halk devrimi» deyiminin sosyalist devrim olarak anlaşılması koşuluyla bir sağlıklı soru da şu: «ileri demokratik halk devrimi için savaşımın faşizme karşı savaşım tek bir bütündür, birbirinden koparılamaz mı diyorsunuz ? Yoksa «aşamalar

teorisi'nin etkisinde, şimdi faşizmi geriletelim, yarım ileri demokratik devrim savaşımı mı diyorsunuz ? Bir başka deyişle, ileri demokratik halk devrimi için savaşımın faşizme karşı savaşımı tek yumrukta birleştirilenleri, dolayısıyla faşizmi gebertenin tek gerçek utku yolunu gösterenleri, «faşizme karşı savaşımın önemini küçümsemek'le mi suçluyorsunuz ?» Bu, geleneksel TKP yazınının izlerini önemli ölçüde taşımakla birlikte, sağlıklı bir sorudur.

Bir başka ve üzerinde düşünülmesi gerekli soru da şu: «Tekel dışı bujuvazi'nin UDC'de yeri var mı ? Liberal burjuvazi devrim istiyor mu?» Bir başka örnek de şöyle : «Bir yandan 'parlamentoda halkın temsilcisi yoktur' deniyor, öte yandan 'sol sosyal demokratlar halkın istemleri yönünde ilkesel tutum alıyorlar' diye övülüyor. Öyleyse bu sol sosyal demokratlar nerededir sorusu bir yana, Türkiye'de sol sosyal demokratlar hangi sınıf ya da katmanın temsilcisidir ?»

Örnekleri artırılabilir bu sorularla ilgili iki nokta dile getirilmiştir. Bu sorularda ifadesini bulan teorik değerlendirme, hâlâ parçası olduğu bütünü izlerini taşımaktadır. Bu normaldir. Bu bir arayışın başlangıcıdır ve hiç kuşku yok, kendi örgütünü ilgilendirmektedir. Ancak Türkiye'de ve dünyada örgütler birbirinden su geçirmez duvarlarla ayrılmış değiller. Bu, sözü edilen 26 sorunun çok büyük bir bölümünde kendisini gösteriyor. Bu soruların çok büyük bir bölümü 1975 - 1978 döneminde yayımlanan Yürüyüş Dergisi tarafından savunulan görüşlere uygun düşüyor. Sorular Yürüyüş Dergisi'nin, patronu tarafından tasfiye edildiği 1978 yılı Temmuz ayına kadar çıkan sayılarında ileri sürülen görüşlere paralellik gösteriyor. Bu da Yürüyüş dergisinin sanıldığından daha kucaklayıcı olduğunu kanıtlıyor.

Türkiye, sosyalist iktidarını kuracağı bir döneme doğru yol alıyor. Bu, çok derinlerdeki bir kaymanın yeryüzünün çok çeşitli yerlerinde deprem olarak kendisini göstermesi gibi, Türkiye'de çok çeşitli örgütler ve yerlerde hissediliyor. Aynı sıcaklık duyuluyor. Aynı özlem duyuluyor. Aynı özlem duyuluyor. Kimse, bir diğerinden daha çok duyduğunu iddia edemeyecek ölçüde, çok çeşitli yerlerde duyuluyor. «Sosyalist iktidar» da bunu duyuyor. Sadece aynı duyguyu paylaşanlara duyarlı bir biçimde bakıyor.

Türkiye böyle bir ortamda Ekim 1979 ara seçimlerine giriyor. Ancak Ekim 1979 ara seçimine girenler böyle bir duygu bir yana, en klasik anlamda bile bir seçim heyecanı yaratamıyor. Ancak, heyecansız seçim, Türkiye'nin sosyalistlerine önemli bir görev yüklüyor. Bu fırsattan yararlanarak bilimsel sosyalizmin bakış açısını, soranları ele alış

yöntemini sol kesime benimsetmek görevini yüklüyor.

Seçimleri boykot ederek bunu gerçekleştirmek imkansız. Türkiye toprakları üzerinde yaygın sol birikim, bir boykot çağrısıyla harekete getirebilecek durumda değil. Boykot ilke olarak reddedilemeyecek bir davranıştır. Ancak bugünün somut koşullarında boykot hiçbir pratik sonuç doğurabilecek bir davranış olamayacaktır.

Boykotla, sosyalizmin sesi, Türkiye'deki yaygın birikime uygun bir boyutta duyurulamaz. Sosyalizmin sesini, bu seçimde de, sandık başına giderek gösterme zorunluluğu vardır. Bu seçimlerde de sandık başına gidilmeli ve CHP, AP, MHP, MSP, CGP, DP, TBP gibi açık sermaye partilerine ve oy verme işlemi sırasında biri ile diğerleri arasında en küçük bir fark görmeden, oy verilmemelidir.

Leninist örgütlenme ilkelerini karalamayı anti -sovyetizmi resmi bir politika yapan ve en fazla demokrat bir parti sayılabilecek olan Sosyalist Devrim Partisi'ne de kesinlikle oy verilmemelidir. Geriye Türkiye İşçi Partisi ve Türkiye Sosyalist İşçi Partisi kalmaktadır. Kuruluş ilkeleri ve yapıları birbirinden önemli ölçüde ayrı bu iki örgüt, bugün birbirine benzemiştir. Birbirinden ayrılamayacak duruma gelmiştir. Çok az farklı biri diğerinin kopyasıdır.

Bu iki örgüt dünya sosyalist sistemini değerlendirme açısından aynı ve sağlıklı konumdadır. Sosyalizm esnafları her ikisinde de yönetimdedir. Kısırlık ve demokratik merkezizetçiliğin askıya alınması her ikisi için de aynı ölçüde temel politikadır. Ancak her ikisinin bu özellikleri ile ilgili ciddi ve aydınlatıcı politik çalışmalar henüz yapılmamıştır. Bu iki örgüt, özellikle, sosyalizme uzak olan fakat sosyalizmin özlenimi duymaya başlayanlar için ve bu seçimlerde, sosyalizmin temsilcisi olarak görünmektedir. Ayrıca her iki örgütte de sosyalist devrim için ve sosyalist iktidar için bilimsel sosyalist partinin vazgeçilmez yerini bilen özverili sosyalistler vardır.

Bu seçimlerde TIP ve TSİP'e oy verilmelidir. TIP ve TSİP'e oy verilmesini talep etmek TIP veya TSİP'den birine oy verilmesini istemekten nitelik olarak farklıdır. TIP ve TSİP'e oy verilmesini istemek, bunların her birini ayrı ayrı işçi sınıfının siyasal örgütü saymamak demektir. TIP ve TSİP'e oy verilmesini istemek, bu seçimlerde ve somut koşullarda sosyalizme oy verilmesini istemek demektir. Bu seçimlerde mutlaka ve mutlaka sosyalizme oy verilmelidir.*

* Ancak, bu partilerin, «oy alma» hesabı ile, burjuva partilerinin adaylarından en küçük bir farklılık göstermeyen, gerici, hatta antikomünist adaylar gösterdiği iller söz konusu olduğunda, alınacak tutum elbette «oy vermemeye» doğrultusunda olmalıdır.

Oy bir tepkidir. Oy bir protestodur. Oy, sermayeye ve partilerine karşı reddiyedir. Verilen oyun parlamentoya bir temsilci göndermeye yetip yetmemesi, oyun sermayeye ve partilerine karşı bir protesto olmasının yanında pek az önemlidir veya hiç önemli değildir. Bu yüzden artık Türkiye'nin sosyalistleri oyların bölüneceği gerekçesiyle CHP için oy kullanma yanlısından kurtulmalıdır. Ve gerçekten bu seçimlerde oylar bölünmelidir. Sermaye partileri ile sosyalizm arasında oylar bölünmelidir.

Seçimleri boykot ilkesi olarak reddedilemez. Ancak bu seçimlerde sosyalistlerin seçimleri boykot etmesi hiçbir anlama gelmez. Çünkü sosyalist olmayan ve sosyalizmi özlemeyen, hatta düşman olan seçmenin de, önemli ölçüde, bu seçimlerde seçimi boykot etmesi ihtimali vardır. Sosyalistlerin tutumu, bu ihtimal içinde etkisiz kalabilecektir.

Ne olacak?

Seçimlere CHP, yıl başındaki düşük morali geride bırakmış olarak girmektedir. AP ise daha önceki yüksek moralini kaybetmiş görünmektedir. MSP, Erbakan'ın tüm meddahlığına rağmen durumu kurtarmayı umuyor. MHP ise önemli kadro kaybı ve güçsüzlük görüntüsü içinde görünüyor. CHP ve Hükümetinin, etkin bir sosyalist muhalefet olmadığı için, bugün çekilen acı sıkıntıların emekçi yığınlar için bir kader olduğu inancını yaymayı başardığı anlaşılıyor. İşçi ve emekçi yığınların, kendisine kader olarak sunulan bu tahammül edilmesi pek zor yaşam koşullarında bile, başta AP olmak üzere CHP dışındaki diğer sermaye partilerine fazla bir kayma göstermeyeceği umuluyor.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin ciddi bir oy kaybı karşısında hükümette kalamayacağına kesin gözüyle bakmak mümkün. Ayrıca milletvekili ara seçimlerinin meclisteki dengeyi değiştireceği de biliniyor. Tam bu sırada bir CHP Ankara Milletvekilinin ölümü dengeyi daha da kritikledi. CHP, tek milletvekilliğini kesin gördüğü Ankara'da da seçim yapılması için Yüksek Seçim Kurulu'na başvurdu ve red cevabı aldı. Ancak bundan sonra TIP, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Ankara'da seçim isteğine arka çıktı, ama Yüksek Seçim Kurulu yine reddetti.

Bu durumda CHP'nin çok fazla oy kaybına uğramasa bile hükümette kalması yeni transferlere bağlı oluyor. Artık iyice çığırından çıkarak burjuva politikasının utanç belgesi halini alan bu transferler konusunda CHP umutlu görünüyor. CHP içinde muhalefetin başını çeken Ali Topuz'un bu konudaki bilinen yeteneği ve ümit saçıan demeçleri transfer piyasasını canlandırıyor.

Ancak bu sırada CHP ve Hükümeti ciddi bir CHP - AP Koalisyonu lobisi ile karşı karşıya. Türkiye sermayesi, bütün direniş kalelerinin içini boşaltıp Ecevit'in kişiliğine bağlama politikasında çok mesafe aldı. Burada nice anlı ve şanlı «sosyalistler», nesnel olarak, Türkiye sermayesinin çok sadık yardımcısı oldu. Şimdi sıra içi boşaltılıp içine Ecevit'in oturtulduğu bu direnç noktalarının biraz daha sallanmasına geldi. Bu, bir CHP - AP Koalisyonu olacak. CHP - AP Koalisyonları, Türkiye sermayesinin, CHP eliyle ettiklerini hasat etme zamanıdır.

CHP - AP Koalisyonunun hazırlığı, büyük basına verildi. Ecevit ve Demirel buna açıkça karşı çıkmadılar. Açıkça karşı çıkmayışları karşı olmamalarından ileri gelmiyor. Karşı çıkmanın yollarını arıyorlar. Çünkü Türkiye'de büyük basının oluşturduğu kamuoyu öteden beri büyük koalisyonları sever. Büyük koalisyonlara açıkça karşı çıkanlara tepki duyar.

Bir CHP - AP Koalisyonu için kamuoyu oluşturulması yapılırken 30 Ağustos törenleri ve mesajları, siyasal tartışmayı kapladı. Cumhurbaşkanı Korutürk, 30 Ağustos mesajında, görünüşü kurtarmaya da çalışmadan Harp Okulu öğrencilerine kulak verilmesini istedi. TSİP Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz, çok haklı ve yerinde olarak, hiçbir siyasal niteliği olmayan Harp Okulu öğrencilerine neden kulak verilmesi gerektiğini sordu.

CHP ve Hükümet ile CHP kalemlerinin son ümidi olan İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş, Korutürk'ün demecini bir direktif olarak kabul ettiğini açıkladı. Başbakan Ecevit de demecin bu yanına hiç dokunmadan Korutürk'ün bölücülük endişelerinin gereğini öteden beri yaptıklarını açıkladı. Bütün bunlar «ne oluyor?» sorularına yol açtı. «Bir cunta» sözleri kulaktan kulağa yayılmaya başlandı.

Bugün Türkiye'de «bir cunta» havası bulunmuyor. CHP'nin kişiliksiz ve MC ekranını aratmayan televizyonu aşırı askeri program ve haberlerle bu tür izlenim ve umutları güçlendiriyor. Ancak, bir yandan, henüz 12 Mart imajının silinmemiş olması - sıkıyönetim savcılarının sonucu belli bir biçimde 141 veya 142 için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaları türünden istekleri bu imajı silme amacını güdüyor-; öte yandan, Türkiye'de henüz uygulanabilir bir ekonomik ve toplumsal programın oluşmamış olması, «bir cunta» ihtimalini uzaklaştırıyor.

Ancak bu uzaklaştırma, hükümet için hiçbir sorun olmadığı anlamına gelmiyor. Birinci Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Necdet Üruğ'un görevinden alınacağı haberinin daha önce büyük

basında yer alması, bu çok büyük tirajlı gazetenin böyle haberleri hükümetten almadıkça yazmayacağına inanılması, Askeri Şurada Ecevit ile bu konunun «teessüfe» yol açan tartışmalara sebep olduğunun ileri sürülmesi, Hükümet ile yüksek komutanlar arasında bir gerginlik olarak değerlendirildi. Korutürk'ün demeci, bu değerlendirmeyi güçlendirdi.

Bu değerlendirmelerin gerçeğe ilgisi ne olursa olsun, en azından yakın bir gelecek için, askeri müdahaleden endişe etmek yersiz görünüyor. Böyle bir değerlendirmenin bile, en son çözümlemede, CHP - AP Koalisyonu yönündeki baskıları artırması doğal görünüyor. Ancak CHP - AP Koalisyonu hem AP ve hem de CHP liderlerine çekici gelmiyor. Her ikisi de bundan kurtulma yollarını arayacak.

AP Lideri Demirel, 1981 seçiminden önce hükümete gelmemede yarar görüyor. Hesapları, daha önce hükümete gelmesinin, 1981 seçimlerinde şansını ters yönde etkileyeceği noktasında yoğunlaşıyor. Demirel, belki de, yıpranmışlığını en çok kendisi biliyor. Tekrar hükümete gelmesinin, Ecevit'in kendisinden daha fazla yıpramasıyla mümkün olduğunu, kurtuluşunun Ecevit'te olduğunu görüyor. Artık Ecevit Demirel'in umudu oluyor. Erken fakat ortak bir hükümetin, daha sonra tam bir hükümeti imkansızlaştıracağını hesaplıyor. Bugünkü çözümsüzlük içinde 1981 yılından önce bir hükümetin erken ve son hükümeti olacağını anlıyor. Bu yüzden, tabanından gelen tüm baskılara rağmen, her türlü ortaklığı ve tabii CHP ile ortaklığı uzaklaştırmak zorunluluğunu duyuyor.

CHP için ise iki kaçamak yolu görülüyor. Biri, yeni transferler. Bu, verilen ümitlere rağmen, fazla parlak görünmüyor. Ama bu utanç verici politik sahnede hâlâ mümkün. Bunun dışında bir CHP - MSP Hükümeti, CHP ve Ecevit için CHP - AP Koalisyonundan daha cazip sayılıyor. Bu formülün Demirel için de cazip görüldüğünü söylemek mümkün.

Daha önce de belirtildi. Nesnel durumun son derece öğretici ve heyecan verici biçimde geliştiği bir dönemde öznel yetersizlik sürünce mede kalamaz. Olumlu ya da olumsuz, bir çözüme ulaşır. Mutlaka ulaşır.

Bugünkü tablonun görünümdeki karanlığı bu noktada yırtılıyor. Nesnel koşullar Türkiye kapitalizminin köklerini sallarken, devrimci objektivitenin doğurganlığı öznel koşulları zorluyor. Devrimcinin ruhu denilen gerçekçi iyimserliğin maddi temeli burada. Kapitalizmin köhne-

miş kaleleri sarsılırken, Türkiye'nin yaygın bir potansiyele sahip, ama derinlikten ve güç'ten yoksun sosyalist hareketi de silkeniyor. İçindeki bütün hastalıklılılarla birlikte, bütün diri ve mücadeleci uzuvlarla birlikte. Gerekli ve sağlıklı bir ayrışmaya, sonuç alıcı bir mücadeleye doğru.

Bunun için iyimserlik gerçekçi oluyor.

Bunun için gerçekçi iyimserlik devrimcinin ruhu oluyor.

SOSYALİST İKTİDAR

TÜSTAV

SOSYALİST DEVRİM SORUNU

Savaş AL

Türkiye sosyalist hareketinin özellikle, uzun süreli, legal (1961 - 1971 ve 1974 sonrası) döneminin en önemli tartışmalarından birini, sosyalist devrim sorunu oluşturmuştur. Bu sorunun tartışılmasında, yukarıda somutladığımız zaman aralığında, Türkiye'de sosyalist devrim koşullarının bulunmadığı görüşü, değişik zamanlarda, değişik içeriklerle savunulmuştur.

Sosyalist devrim hareketinin yanlış olduğunu (yukarıda sözü geçen legal dönemde) söyleyen ilk görüş, eski tüfekçi imzalarıyla Yön dergisinde çıkan yazılarla, ağırlıklı olarak ortaya konmuştur. Ancak bu görüşün gelişimi ve içeriksel olgunluğu, 1966 yılında Yön dergisinin TİP'nin 2. Olağan Kurultayına ilişkin olarak açtığı tartışma sonucunda belirginleşmiş ve 1971 yılına kadar sürmüştür. Her ne kadar bu süreç içerisinde de sosyalist devrim görüşünün yanlış, günümüz devrimci aşamasının «Milli Demokratik Devrim» (MDD) olduğunu söyleyenler, kendi aralarında MDD'nin nasıl gerçekleştirileceği, sınıf tahlilleri, feodalizmin ülke ekonomisindeki durumuna ilişkin değişik görüşlere sahip olmuşlarsa da, esas olarak 12 Mart sonrasında çok daha değişik görüşlerle çıkarak ayrışımara uğramışlardır.

Fakat ortak olunan nokta, mücadelenin, anti - emperyalist, anti - feodal, millî bir savaş olduğudur. Bu mücadele, demokratiktir; çünkü feodalizmi tasfiye edecektir. Millîdir, çünkü emperyalizme ve onun işbirlikçilerine karşı bütün sınıf ve tabakalarca yürütülecektir. Devrimdir, çünkü emperyalizmi ülkeden kovacak ve feodalizmi tasfiye edecektir.

İkinci görüş çıkış olarak, 12 Mart sonrasına rastlamakta ve mücadelenin, anti - emperyalist, anti - faşist, anti - tekeliçi olduğunu savunmaktadır.

Bu mücadele biçimlerinin Türkiye için neden geçerli olmadığı sorununu tartışırken, elbette önerilen mücadele biçimlerini teorik ve pratik olarak daha da açacağız. Ancak, burada kısaca ve hiçbir yorum ge-

irmeden şunu söyleyelim ki, ikinci görüşü savunanlar, 12 Mart öncesine kadar (farklılıklar içerse de) MDD tezini savunmuşlardır.

Sosyalist devrimi savunanlarla, yukarıda açıklanan görüşleri savunanlar arasındaki farklı teorik sonuçlara ulaşma nedenlerini veren Türkiye ve dünya koşullarını kısaca açıklamamız gerekmektedir.

Türkiye'nin Ekonomik ve Sosyal Gelişiminin Kısa Çizgisi

Bilindiği gibi, Osmanlı devletinin kuruluşu feodalizmin gelişme dönemine rastlamaktadır. Aslında, 11. - 15. yüzyıl arasında gerek Batı Avrupa'da, gerekse Doğu'da feodalizm gelişme dönemini yaşamaktadır. Gelişme döneminin başlangıcı olan 11. yüzyıla kadar feodalizm, çıkış ve feodal üretim ilişkilerinin şekillenmesini tamamlamıştır. Osmanlı feodalizmi ise, 14. yüzyılda henüz oluşma aşamasındadır. Osmanlı feodalizminin diğer feodal yapılara oranla, bu anlamda iki büyük avantajı vardı :

1. Merkezi otoriteye sahip olması.
2. Geç başlanması.

Birinci olanağa ilişkin yeni bir şey söylemeye gerek yok. Ancak, ikinci olanağa ilişkin olarak söylenmesi gerekenler vardır.

Osmanlı devletinin kuruluşu döneminde, gelişme sürecine başlanmış olan diğer feodal yapılar, emek - rant, ürün - rant süreçlerini hemen hemen tamamlamış durumdaydılar. Feodal üretim biçiminin, üretici güçlerin gelişimini sağlamak bakımından artık «üretim ilişkilerinin gelişmesinde» yapabileceği bir şey yoktu. Yeni kurulan Osmanlı devleti ise, diğer feodal yapılarda farklı olan merkeziyetçiliği ile, feodal düzenin örgütlenme biçimine yeni boyutlar getirmişti. Ayrıca Osmanlı toplumu, üretimin örgütleniş ve değişiminde de önemli değişikliklere sahipti. Avrupa feodalizmine kendi ülkesinde, üretim ilişkilerinde, üretici güçleri geliştirecek hiçbir değişiklik yapma olanağı kalmamıştı. Feodal toprak sahiplerine, düzeni sürdürebilmek için yeni bir olanak çıkmıştı. Yeni gelişmekte olan Osmanlı feodalizmi, işgal ettiği ülkelerin gerek yönetici kadrolarında, gerekse dini inançlarında değişimler getiriyordu. Ayrıca ülkesinin yöneticisi olarak, Osmanlı devletinin yanında kaldığı savaşlardaki ganimetlerden yalnız pay almakla kalmıyor, aynı zaman topraklarını da genişletebiliyordu.

Bütün bu kısaca anlattıklarımız göz önüne alındığında, özellikle Asya ve Avrupa'daki küçük feodal ülkelerin feodallerinin, ülkelerinin yapılarını Osmanlı devletine açmamaları için hiçbir neden yoktu. Biz-

lere tarihimizde bilmem hangi sancak beyine aşık olduğu için, en büyük feodalın, veya onun yerine aday olanın kızının açtığı söylenen kapılar, aslında feodaller tarafından açılmaktaydı. Yani, henüz iç dinamiği yitmemiş olan Osmanlı feodalizmi, Asya'da, Avrupa'da ve Afrika'da, hergün biraz daha genişleyen bir bölgede, düzenin jandarmalığı işlevini yerine getiriyordu. Feodal dönemde emeğin üretkenliğinin artması, daha çok bizzat üretici köylünün üretim yetkinliğinin gelişmesi şeklinde olduğundan, Osmanlı feodalizminin üretim güçlerinin, «emeğin üretkenliğine olan etkileri bakımından», kendisinden çok daha önce gelişim sürecine girmiş diğer ülkelerle önemli hiçbir farklılığı yoktu. Yani, Osmanlı feodalizminin oluşum sürecinde, o süreci çok önceden geçmiş olan ülkelerin Osmanlı feodalizmine yenilmelerinin nasıl olabileceği sorusunun yanıtını, genel olarak, düzenin korunması ve yukarıdaki açıklamada aramalıyız.

Feodalizmin Çöküşü ve Kapitalizmin Doğuşu

Daha 16. yüzyıl başlangıcında kapitalizmin doğuş özelliklerini görebilmekteyiz. Özellikle İtalya'nın sahil şehirlerinde ve Hollanda'da sanayi kapitalinin ilk nüvesi kabul edilen ticaret kapitali artık doğmuş bulunuyordu. Buralardan başlayarak kapitalizm, ilk defa İngiltere'de iktidara geldi. İngiltere'yi takiben de Fransa, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde kapitalist üretim ilişkileri egemen biçim durumunu aldı. Osmanlı devletinde ise durum farklıydı. Yeni ticaret yollarının keşfi, kapitalizmin üretim araçlarının gelişimini hızlandırması, üretimin, yönetimin, ordunun yeni örgütlenme biçimlerine geçişi, Osmanlı feodalizmini olanaklı kılan koşulları ortadan kaldırmıştı. Osmanlı devletinin önünde iki seçenek vardı :

1. Ya sıkı bir «merkantilizm» uygulayarak üretici güçleri geliştirecek ve bununla uyum sağlayacak üretim ilişkilerini geliştirecek,
2. Ya da, emperyalizme dönüşecek olan kapitalizmin pazarı haline gelecekti.

Aslına bakılırsa aynı ikilem Çarlık Rusya'sının da sorunuuydu. Fakat, Rusya 17. yüzyıl sonuna doğru geri kalmışlığına karşın, 1696 - 1725 yıllarında I. Petro ve ondan sonraki çarlar eliyle uyguladığı merkantilist ve himayeci ekonomi politikasıyla, gelişmiş ülkelerin pazarı olmaktan kendini kurtarabildi. Osmanlı devleti ise, Kanuni ile başlayan, ülkeyi gelişmiş ülkelerin pazarı durumuna getiren ekonomi politikasıyla, pazarlarını yabancı mallara açtı.

Türkiye'ye Giren Malların Niteliği ve Üretici Güçlerin Konumu

Bilindiği gibi Kanuni tarafından ülkeye gümrük kolaylıkları da tanınarak mal sokmasına izin verilen ülke Fransa idi. Fransız kapitalist manifaktürünün temelini lüks eşya ve ateşli silahların (özellikle top) üretimi oluşturuyordu. (Büyük bir olasılıkla Fransa'ya bu olanağın sağlanmasının başlıca nedenlerinden biri de buydu.)

Gerek Fransa'ya, gerekse daha sonra diğer ülkelere verilen bu tip imtiyazlar, uzun devrede de olsa üretim araçlarının gelişmesine hiçbir dürtü vermediği gibi, Anadolu'da kendi iç dinamiği ile şu veya bu oranda gelişmekte olan, zanaatçı düzeyindeki sanayi gelişimini baltaladı. Ve Osmanlı toplumunun içinde, bu malların ticaretiyle uğraşan dışa bağımlı bir tabaka doğdu. Bilindiği gibi, daha sonraları Osmanlı toplumunun bağımlılık ilişkileri daha da gelişerek kurtuluş savaşına kadar sürmüştür.

1808 ve daha sonrasında gelişen toprak mülkiyeti biçimlenmesi, diğer ülkelerin Osmanlı esaretinden kurtulma savaşları, Avrupa'daki fikir akımlarının etkileri, üretim araçlarındaki ve üreticilerdeki değişimler, artık toplumun feodal bir yapıyı aşmasını zorluyordu.

Siyasi ve ekonomik bunalım, toplumun yeni ekonomik ilişkilerin doğum sancılarını çektiğini çok açık olarak göstermekteydi.

Demokratik Burjuva Devriminin Başlangıcı ve Kapitalist Üretim İlişkilerinin Gelişimindeki Oluşumlar

Osmanlı toplumunda demokratik burjuva devriminin başlaması 19. yüzyıla rastlamaktadır. Ancak feodal toplumun bağrında yeşeren kapitalizm, kendi devrimini gerçekleştirecek güce henüz ulaşamamıştır.

Birinci büyük emperyalist savaş öncesinde ve sürecinde, Osmanlı devletinin bütün ekonomik ve politik kararları emperyalist devletler tarafından veriliyordu. Elbette ki bu kararlar, oluşmuş olan emperyalist kampın politikasına uygun oluyordu. Savaş, Osmanlı devletinin içinde yer aldığı kampın yenilgisiyle bitti. Osmanlı İmparatorluğu, yenen kamp ve onlara yardımcı olan ülkeler tarafından paylaşıldı. Ancak savaş, yalnız yenilen ülkeleri değil, yenenleri de birçok sorunla karşı karşıya bırakmıştı. Yenen ve yenilen ülkelerin uğradıkları çöküntü o denli büyüktü ki, emperyalist kamp, soruna tüm dünya emperyalizminin çıkarları açısından bakmak zorunda olduğunu kavradı.

Büyük Ekim sosyalist devrimini, emperyalist kamptaki ve sömürge ülkelerdeki halklar üzerinde çok önemli etkiler bırakmıştı. Kapitalist devrimle başlayan, geri kalmış Asya, Afrika ülkelerindeki sömürgeleştirme ilk sosyalist devrimle son bulmuş ve sömürge ülkeler bağımsızlıklarını kazanmaya başlamışlardı. Çarlık Rusyası tarafından sömürgeleştirilen halklar derhal bağımsızlıklarına kavuştular. Yani, sosyalist devrim, yalnız Rusya'daki emeğin sömürsüne son veren bir başlangıç değil, aynı zamanda «kolonyalist» sistemin çöküşünün başlangıcı oluyordu. Bu durum, emperyalist ülkelerin emekçilerinin ve koloni halklarının daha aktif mücadeleye girmelerini getirdi. Emperyalizmi sisteme bütünüyle bakmaya zorlayan koşullar bunlardı. Bununla beraber dünya işçi sınıfı partileri olaylara daha bir başka gözle bakmaya başladılar ve partilerin bolşevikleşmesi olgusunu daha yetkinlikle kavrayarak mücadele metodlarını geliştirdiler.

Yenilen kampta yer alan Osmanlı İmparatorluğunun yenener tarafından paylaşıldığına daha önce değinmiştik. Ticaret burjuvazisinin bir kesimi dışında, bütün egemen sınıf ve tabakalar işgali sevinçle karşılamışlardı. Akhisar'da, Tire'de ve birçok yerde işgalcileri davul ve zurnalarla karşıladılar. Ancak, işçi sınıfımız, köylülük, asker - sivil aydın tabaka işgali kabullenmediler. Kurtuluş savaşı, ara tabakaların yönlendirmesi altında başarıya ulaştı. Kurtuluş savaşı yalnız emperyalizmi ülkeden kovmakla kalmadı; aynı zamanda, üretim araçlarının gelişmişliği oranında zorladığı üretim ilişkilerinde de demokratik burjuva devrimine dönük reformları gerçekleştirdi.

Gerek burjuvazinin zayıflığı, gerekse kurtuluş savaşını örgütleyen ve yöneten ara tabakaların konumu, bir Fransa demokratik burjuva devrimini gerçekleştirecek durumda değildi. Bu nedenle bizim burjuva demokratik devrimimiz, «prusya tipi» burjuva demokratik devrimi olarak yönlendirildi. 1946'ya kadar uygulanan, özünde, millî burjuva yetiştirme ile ilgili ekonomi politikaları amaçlanan hedeflere ulaşamadı. 1946'lara gelindiğinde, tarımdaki üretim şekli daha bir üst düzeyde kapitalist biçime dönüşü zorluyordu. Tarımda makinalı ziraat biçimine geçebilmek için, ya toprak reformu yapılarak kooperatifleşmeye gidilecek, ya da tarımdaki kapitalistleşme, toprağın sahibi makina sahibi yapılarak bir adım daha ileri götürülecekti.

Bizdeki burjuva demokratik devrimin yapısı gereği, toprak reformunun gerçekleştirilmesi olanaksızdı. Öte yandan, toprak reformu sırasında oluşturulacak kooperatifler yoluyla tarımdaki kapitalistleşmeyi hızlandırma, ister istemez devletin gerek araç ve gereçlerin sağlanma-

sında, gerekse üretilen ürünün değerlendiriliş biçimine müdahalesini zorunlu kılacaktı. Bu ise tarımdaki kapitalistleşme için gerekli sanayi kuramamış, ticaret burjuvazisi düzeyini aşamamış burjuvazi tarafından kabul edilmesi olanaksız bir durumdu. Ekonomideki gücü her gün biraz daha artan burjuvazinin ekonomik istemleri; kurtuluş savaşını örgütlemiş olan kadroların ekonomik anlayışlarını aşmıştı. Onlar emperyalizmle daha ileri bir düzey bütünleşerek daha fazla sömürmek ve büyümek istiyorlardı.

1950 - 1960 döneminde tarımda hızlı bir kapitalistleşme, ticaretle ve sanayide de tarımdan gelen kaynakla beraber önemli bir kapital birikimi gerçekleşti. (Burada tarımdan gelen kaynaktan kastettiğimiz; tarım kapitalistinin sömürü sonucu sahip olduğu değerın sanayi ve ticaretle kapitale dönüşmesidir.) 1950 yılında egemen sınıf tabakalarının güç oranlarına bağlı olarak burjuvazi kendi iktidarını tam olarak kurdu. (Ancak, elbette, 1950'ye kadar iktidarda bulunanlar da burjuvazinin temsilcisidirler.)

1960 yılına gelindiğinde iktidarı 1950 yılında kurulmuş bağlaşıklık üzerinde yürütmek artık olanaksızdı. (Prusya tipi burjuva demokratik devrimde sürekli bir mücadele vardır. Mücadeleyi kaçınılmaz kılan çelişkilerin çözümü, egemen sınıfın güçlenen kanadının yararına olarak sonuca ulaşır. Bu açıklamayı, burjuvazinin klasik kanatları arasındaki çelişkilerin çözümüyle karıştırmamak gerekir. Burjuva devriminin bu yapısı, «prusya tipi» olmasının getirdiği özgül bir durumdur.) İktidarın bağlaşıklıkta değişiklik zorunluuydu. 1950 - 60 yılları arasında toprak burjuvazisine oranla biraz daha güçlenmiş olan ticaret ve sanayi burjuvazisi, artık - değerın üleşiminde, devlet olanaklarından yararlanma, ulusal gelirden daha çok pay alma ve en önemlisi de iktidardaki ağırlıklar bakımından yeni istemlerde bulunuyordu. Ekonomik istemlerin kaynağında, tarımdan sanayiye kaynak aktarılması, küçük tarım işletmelerinin yok edilmesi bulunuyor; özellikle, tarımda üretilen malların ticaretle ile uğraşan küçük tüccar ve sanayi malları satan küçük acentalar, küçük emlak spekülâtörleri, küçük esnaf, v.b gibi kaynaklara el atılması isteniyordu. Serbest rekabet dönemine son verilerek ekonominin gelişimini düzenleyecek planlı ekonomi en önemli istekleriydi. (Kapitalizmin üretim araçlarının mülkiyet biçimi nedeniyle ne derece «planlamaya» gidebileceği ayrı bir sorun.) Bu şekilde burjuvazi, bağlaşıklarını daha bir üst düzeyde gerçekleştirerek ayak bağlarından, özellikle de tarım burjuvazisine destek olan kitlelerden onu uzaklaştırıyor ama, yukarıda söylediğimiz gibi, yoğunlaşmayı biraz daha ileri düzeye getirerek bağlaşıklar oluşturuyordu. İçerideki bu gelişmeye karşın, ege-

men sınıf emperyalizmle olan ekonomik ilişkilerini yeterli bulmuyor, bütünleşmesini emperyalizmin kurduğu siyasal - askeri paktlarla (NA-TO - CENTO) pekiştiriyordu.

MDD Tezi ve Türkiye

Daha yazımızın başlangıcında, MDD görüşünü savunanların, görüşlerini hangi temele dayandırdıklarını görmüştük. Şimdi bu görüşün izlediği gelişim çizgisine bakmak, gerekmektedir. Sorun kendi içinde de başlangıcından beri yanlış getirilmiştir. Yani MDD aşamasını Türkiye'nin geçirmiş olması bir yana (biraz sonra bunu açıklayacağız), görüş «kendi içinde de yanlış» konulmuştur.

MDD görüşü, Lenin'ci bir açılımla, MDD'nin işçi - köylü diktatörlüğüyle gerçekleşeceğini değil, 1917 öncesi MDD (burjuva anlamda) anlayışını savunmuştur. Bu nedenledir ki, «hareketi kim örgütlerse öncü odur» tezi savunulmuştur. Bu tez daha sonraları geliştirilerek MDD iktidarının, işçi - köylü, millî burjuvazi, asker - sivil aydınlar iktidarı olacağı söylenmiştir. En son olarak da, işçi - köylü iktidarı olacağı savunulmaktadır. Ancak devrimin işlevleri bakımından görüşlerinde hiçbir değişiklik olmamıştır. Daha başka bir deyişle, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısına ilişkin tahlilleri aynı kalmıştır.

Yazının buraya kadar olan bölümünde kısaca açıkladığımız gibi, Türkiye'de burjuva demokratik devrimi 19. yüzyılın içinde başlamıştır. Millî kurtuluş hareketinin temel gücünü köylü yığınları oluşturmuştur. Bu hareketin proleter olmayan sınıf ve tabakalarca yönetilmiş olması, anti - emperyalist, anti - feodal görevlerin proleter unsurların temsilciliğinde yürütülen MDD düzeyinde gerçekleştirilmemiş olması, devrimi MDD olmaktan çıkarmaz. Bu anlamda bizde genel olarak burjuva demokratik devrimi gerçekleştirilmiştir. Burjuvazi ve temsilcileri daha 20. yüzyıl başlarında başlayan Kurtuluş Savaşı ile, üretici güçlerin gelişmişliğiyle çatışma durumundaki üst yapı kurumlarında yaptığı değişikliklerle, burjuva üretim ilişkilerini biraz daha geliştirmiştir. Bu durumda feodalizm kalıntıları konumuna düşmüştür ki, kalıntılar hiçbir zaman esas çelişkiyi oluşturmaz. Ve hiçbir proleterya devrimcisi «kalıntı» durumuna düşmüş bir çelişkiyi çözmek için devrim yapmaya kalkmaz. Esas çelişkiyi çözmek için yapılan devrim, tali çelişkileri de çözer. Bu başka bir şeydir. Bir siyasi programın toprak reformu önermesi, o programı, sosyalist devrim görüşü altında demokratik devrim programına indirgemez. MDD programı toprak reformu ile, köylülüğü feodalizmin baskılarından kurtararak, siyasi özgürlüğüne ve emeğini istediği gibi satma özgürlüğüne kavuşturur. Sosyalist devrimin toprak

reformu ise, kapitalist üretim ilişkilerinin kırılmasına yöneliktir. Bu nedenle, toprak reformu istemi demokratik devrim istemidir, şeklindeki anlayış yanlıştır.

Emperyalizme bağımlı, feodal kalıntıları bağrında taşıyan, geri kalmış ülkelerde Millî Demokratik Devrim'i zorunlu kılan koşulların esas çelişkiyi oluşturma sorununa gelince :

Bu düşünceye göre, emperyalizme bağımlı ülkelerde esas çelişkinin anotlarını ve katotlarını emperyalizmle onun ortakları, feodal kalıntılar ve ulusun diğer bütün sınıf ve tabakaları oluşturur. Yani, esas çelişki emperyalizm, işbirlikçiler ve feodal kalıntılarla ulusun bütünü arasındadır.

Emperyalizmle işbirlikçilerinin ulusun bütünü ile olan çelişkinin esas çelişki konumuna gelebilmesi için bazı koşulların oluşması kaçınılmazdır. Emperyalizm artık eski metotlarını kullanmamaktadır. Ülkeler işgal etmemekte, sömürde üçüncü şahıslar kullanmakta, iktidarların oluşturulması metotlarını değiştirmekte, v.s, v.s. Bu yeni koşullar genellikle çelişkilerin yer değiştirmelerine neden olmakta, işgal altında bir ülkede esas çelişki, ulusun bütünü ile emperyalizm arasındaki çelişki olduğu halde, emperyalizme bağımlılık devam etse de, işgal kalkmışsa, sınıfsal çelişki ön plana çıkarak esas çelişki durumuna gelmektedir. Nitekim, MDD tezinin evrenselliğinin savunuculuğunu yapan Mao bile şöyle demektedir: «Çin gibi yarı sömürge ülkelerde ana çelişme ile öteki çelişmeler arasındaki ilişki, karmaşık bir durum gösterir. Emperyalizmin böyle bir ülkeye savaş açtığı zamanlar, bir avuç hain dışındaki bütün sınıflar emperyalizme karşı millî bir savaş vermek için, geçici bir zaman için birleşirler. Bu gibi zamanlarda, emperyalizmle bu ülke arasındaki çelişme, ana çelişme olur ve memleketteki çeşitli sınıflar arasındaki çelişmeler (feodal sistem ile büyük halk kitleleri arasındaki ana çelişme de dahil) geçici olarak tali duruma düşer. Çin'de 1840 Afyon savaşı, 1894 Çin - Japon savaşı, 1900 Boxer savaşı ve bugün Çin - Japon savaşında durum budur.» (Teori ve Pratik, Mao, Sol Yayınları, Ankara, 1966, sf. 50)

Millî burjuvazi sorununa gelince. Millî burjuvazi dendiğinde, bir ülkenin egemen sınıfının millî sanayii kuran tabakası akla gelir. Millî burjuvazinin millî olabilmesi için ülkenin sanayileşmesini gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. Daha önceki açıklamalarımızdan anlaşılacağı gibi, bizdeki egemen sınıf, kurtuluş savaşı sonrasında, kısa bir dönem şu veya bu oranda emperyalizmle ilişkisini kesmiş, ancak, daha

sonraları hızlı bir bütünleşmeye gitmiştir. Emperyalizm, işbirliklerini daima burjuvazinin ileriye yönelik kanatlarıyla, «gelişmeyi olanaklı olduğu oranda önleyerek» oluşturur. Bu nedenle emperyalizmle işbirliğine gitmemiş işletmeler bir sanayi işletmesinden çok, zanaatkâr işlikleri düzeyindedir. Gelişime açık olan, daha çok metal işleyen sanayi görünümündeki atelyeler ise genellikle emperyalizmle birlik içerisinde oluşturulmuş işletmelere yan ürün üreten konumdadırlar.

Emperyalizmin bir kapitali işbirlikçi konuma getirmesi için mutlaka onunla ortaklık kurması gerekmez. Yukarıdaki ve benzer yöntemlerle, emperyalizmle doğrudan hiçbir ilişkisi olmadığı halde, ayrı ayrı büyük bir önem taşımaları da, toplam olarak çok büyük boyutlara ulaşan kapitaller emperyalizm tarafından kontrol altına alınır. Zanaatçı düzeyinde kalmış veya dolaylı yollarla emperyalist kapital kontrolü altında olan işlik ve atelyelere, biz, milli burjuvazinin temsilcisi gibi bakamayız.

Türkiye’de sorunların lâf kalabalığı içinde kargaşalığa getirildiği hepimizin bildiği bir gerçektir. Sosyalist devrim yalnızca işçi sınıfının ve yoksul köylülüğün katılacağı mücadeleye biçimine indirgenmiştir. Mutlak yoksullaşma süreci nedeniyle tarım veya sanayi proleterleri olma konumundaki bütün küçük arazi sahibi ve zanaatkârların sanki sosyalist devrime katılmayacakları gibi bir hava yaratılmıştır. Eğer MDD hareketi bunları aynı konumda bırakacağını söylüyorsa, gerçekten bunlar MDD hareketine katılırlar. Söyleyeceğimiz en kısa şekliyle, ekonominin yasaları objektiftir ve MDD’cilerin hatırı için üretim araçları gelişmelerini durduramazlar.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalarda açıkça görüldüğü gibi, Türkiye’de MDD süreci aşılmıştır. Çünkü, sınıfsal çelişki egemen çelişkidir ve küçük üreticilerin, asker - sivil aydın tabakaların kurtuluşu mevcut üretim biçiminin değiştirilmesi ile gerçekleşebilir. Unutmamak gerekir ki, Çarlık Rusya’sında siyasi iktidarın alınmasından sonra «beş farklı» ekonomik yapı iç içe yaşamaktaydı. Göçebe ve yarı göçebe ataerki ekonomik yapı, küçük meta üretimi, kapitalist ekonomi, devlet kapitalizmi ve sosyalizm. (Aynı Vergi Raporu, Lenin 1921). Orada hiç kimse bu kapitalizm öncesi yapıların çıkarlarının sosyalist devrimde olmadığını söylemedi. (Burada bir özel merakımı da belirtmeden geçemeyeceğim; Neden Lenin’in hep devrim öncesi yapıları çevrilmekte-dir de, devrim sonrası yapıları çevrilmemektedir?)

Son olarak söylenebilecek olan, MDD hareketinin aşılmış olanı aşmaya çalışan geriye dönük bir hareket olduğudur. Bu nedenle abesle

İstigâlden başka birşey değildir. Kafaları geriye dönük öne doğru yürüyenler, ancak, 12 Mart'ı destekleyebilirlerdi. Ve nitekim öyle oldu. Sosyalistler yok olmaya yönelik ara tabakaların proleterleşmemek için yaptıkları çılgınlara kulak vermezler. Onlara kurtuluşlarının kimlerle beraber olduğunu göstererek, hangi sınıfın ideolojisinin onları insanca bir düzene ve yaşama kavuşturacağını anlatırlar. Onların, «pötü burjuva» olarak kalmak isteklerini yansıtan istemlerine karşı çıkarlar.

Sosyalizmin popülizm olmadığını Türkiye'de yeni baştan kanıtla-
mağa gerek yok: Bir insanın iki niteliği vardır :

1. Üretim araçlarına ilişkin konumu. Yani sınıfsal konumu.
2. İdeolojik konumu. Yani sahip olduğu dünya görüşü.

Üretim araçlarına ilişkin olan konumuyla dünya görüşü uyumluluk gösteriyorsa, o kişi, kendi sınıfının görüşlerini ve mücadelesini dile getiriyor ve yürütüyor demektir. Ancak, kendi sınıfsal konumuna ters dünya görüşünü dile getiriyorsa, çelişkili bir durum oluşmaktadır. O zaman biz onun savunduğu dünya görüşüne bakarız. Eğer üretim aracı sahibi olduğu halde proletaryanın dünya görüşünü benimsemişse, o insan sosyalist dünya görüşüne sahiptir. Bunun tersi de olabilir. Bir proleter, burjuva dünya görüşünü savunabilir. MDD görüşü ise, bu her iki açıklamadan da farklıdır. Ve içinde ayrı bir gizi saklamaktadır. Bu da sosyalizm kışvesi altında küçük burjuva ve feodal sosyalizmin savunuculuğudur. Eğer MDD ideologları, militanları ve sempatizanları isterse bunu kolayca bulabilirler.

Ülkelerin ekonomik ve sosyal yapıları için kesin tarihler verilemez. Bilindiği gibi, birçok ekonomik yapı iç içe yaşar. Burada ekonomik ve sosyal gelişimler için verdiğimiz tarihler mekanik olarak alınmamalıdır.

Neden, MDD sürecinin geçerli olmadığını açıklamak için 1960'a kadar olan gelişmeleri almakla yetindik? Türkiye'de 1960'dan sonra öyle gelişmeler oldu ki, Türkiye'nin devrim aşamasının MDD mi yoksa sosyalist devrim mi olduğu tartışması gerçekten abesle istigâldi. Nitekim 15 - 16 Haziran olayları, Türkiye'de işçi sınıfı nicelik olarak ağırlıklı mıdır, devrimin öncü ve temel gücü olabilir mi, görüşlerinin 1970'e kadar nasıl boşuna tartışıldığını açıklığa kavuşturdu.

Demokratik devrimin tamamlanmamış olması görüşünden kalkanların sonunda ne duruma düşeceklerini Lenin şu sözlerle açıklamaktadır: «Her kim ki, eyleminde, yalnızca «burjuva demokratik devrimin tamamlanmamış» olduğu basit formülünden esinlenirse, salt bu yüzden küçük - burjuvazinin burjuvazi karşısında mutlaka bağımsız olabileceği-

ne kefil oluyor demektir. Onun için, şu içinde bulunduğumuz zamanda, kendisini acınacak biçimde küçük - burjuvazinin eline teslim ediyor demektir.» (Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi, Sol Yayınları, 3. baskı, sf. 32)

1960 Sonrası Ekonomik, Sosyal Oluşumlar ve Anti - Tekelci Mücadele Görüşü

1960 sonrası, üretim araçlarının gelişkinlik düzeyi, ekonomik gelişim sürecinde yeni düzenlemeler gerektiriyordu. Ekonomi politika 1960'a kadarki anlayışla yürütülemezdi. Üretim araçlarının gelişmişliğinin zorunlu kıldığı yoğunlaşma kaçınılmaz olarak mevcut ekonomik potansiyelin yeniden organizasyonunu gündeme getirdi. Mevcut ekonomik potansiyel 1960 öncesinde olduğu gibi kendi başına yönelişe bırakılamazdı. Artık değerın üleşiminde; kredilerin, yatırımların, tüketimin yönlendirilişinde; milli gelirin paylaşımı, devletin ekonomiye vereceği dürtü, yönlendirme, müdahale, katılım gibi sorunların sınır ve biçimi sorununun çözümlenmesi gerekiydi. Kısaca üretim araçlarının bir üst derecede yoğunlaşması zorunluuydu.

Böyle bir yoğunlaşma da Türkiye gibi ülkelerde, planlama ile başarılabilirdi. İşte bu nedenlerledir ki, 1960 sonrasında, sanayi, büyük ticaret ve büyük ölçekte sanayi ham maddesi üreten toprak burjuvazisinin, daha önce bağlaşıklık halinde buldukları bir kısım tabakalardan arınarak planlı ekonominin sözcülüğünü yaptıklarını görüyoruz. Burjuvaziden başka bu dönemde planlı ekonomiden yana olan bir kesim daha vardır. Bunlar Türkiye'nin politik yaşamında önemli rol oynayan, küçük burjuva aydın bürokrat kadrolardır. Bunlar, planlı ekonomiye geçiş için istemleri çakışmakta olmasına karşın, planda devletin ve özel teşebbüsün işlevleri konusunun belirlenmesinde ayrı görüşlere sahiptiler. Buna ilişkin olarak burjuvaziyle aydın kadrolar arasındaki mücadele (27 Mayıs heyecanının henüz yaşıyor olmasına karşın) plancıların çekilmeleriyle sonuçlandı.

1960 sonrası planlı döneme geçişe ilişkin burada bir noktayı vurgulamakta yarar var. 1960 sonrası plancılığıyla 1930 sonrası plancılığını karıştırmamak gerekir. 1930 sonrasında planlamayı zorunlu kılan, o zaman bütün dünyayı saran ekonomik bunalımdır. Bazılarının açıkladığı gibi 1960 sonrası planlı ekonomik dönem 1957 sonrası ekonomik bunalımın değil, yukarıda belirttiğimiz gibi, üretim araçlarının gelişkinliğinin zorunlu kıldığı bir sonuçtur.

1960 sonrası plan dönemi, gerçekten, özellikle sanayide ve ticaretle önemli ölçüde yoğunlaşmanın başarılmasını sağladı. 1960 - 70 ara-

sındaki bunalımlar yoğunlaşmanın hızlanmasında önemli rol oynadı. Günümüzde yoğunlaşmalar, gelişim döneminde değil, bunalım dönemlerinde olmaktadır.

Yoğunlaşmanın olduğu sanayi dallarının yansması olarak birçok küçük üretim yapan birim de doğdu. Tekelleşme geliştiği yöne uygun olarak küçük üretim birimleri de doğurur. Daha sonra bunlardan bir kısmı yok olur gider, küçük bir kısmı da tekel durumuna gelir. Teknolojik gelişim ve yoğunlaşma, bir yandan kendi gelişimine uygun küçük üretim birimleri doğururken, bir yandan da birçok değişik tipteki küçük üretim birimini yok eder.

1960 - 1970 Yılları Arasındaki Sosyal Kutuplaşmalar ve Politik Oluşumlar

Bu dönemin en önemli olayı hiç kuşkusuz TIP'in kurulmuş olması ve o güne kadar en küçük bir biçimde kitlelere ulaşmasına izin verilmeyen sosyalist düşünceyi geniş yığınların, sınırlı da olsa öğrenme olanağına kavuşmuş olmasıdır. Artık Türkiye'de de sosyalizmin propagandası yapılabilir, bu konuda yapıtlar çevriliyordu.

Sanayideki gelişmenin bir sonucu olarak da işçi sınıfı daha büyük bir niceliğe ulaştı. İşçi sınıfının nicel büyümesi ve politik örgütü (TİP) eliyle kendiliğinden sınıf olmaktan çıkıp kendisi için sınıf olma süreci, toplumun diğer sınıf ve tabakalarını da derinden etkiliyordu. Siyasi oluşum, ülkedeki, temel sınıflar dışındaki tabakaların yerlerini daha gerçekçi biçimde belirlemeye zorluyordu. Yok olması kaçınılmaz olan tabakaların işçi sınıfının politik mücadelesi etrafında birleşmesi egemen sınıflar tarafından dikkatle izleniyordu. Buna karşın işçi sınıfının ideolojisinin benimsetilmesi ve bu anlamdaki bilinçlendirme gereği kadar yerine getirilmiyor, «ezilmişlik edebiyatıyla» işler yürütülmeye çalışılıyordu. İşte, 1966'lara gelindiğinde, MDD hareketi, TIP'e maddi - manevi destek olan kitlelere, kendilerinin yok olmaya yönelik gelişme nedeninin, emperyalizm ve onun işbirlikçileri olduğunu söyleyerek, onları toplumun işbirlikçiler dışındaki bütün sınıf ve tabakalarla beraber «nedene» karşı mücadeleye çağırıyordu. Özünde, bu çağrıyla yapılan, toplumda etkinliklerini durmadan kaybeden aydın, bürokrat tabakaya etkinlik, yok olması kaçınılmaz konumda olan küçük mülkiyete de «mülkiyete devam» davetiyesi idi. Bu şekilde, kurtuluşları ancak işçi sınıfının kurtuluşuna bağlı olan tabakalar, işçi sınıfı hareketinden koparılmış oldular.

Burjuvazinin içinde ise ekonomik gelişmenin yansması olan yeni

ayrışmalar oluştu. Ekonomik gücü büyük ölçüde azalmış olan tarım ve küçük ticaret burjuvazisinin parlamentodaki temsilcileri, o zaman kendilerinin de içinde buldukları AP'nin meclise sunduğu bütçeye kırmızı oy vererek ayrıldılar. Ama, anlaşıldığı kadarıyla, büyük ticaret ve sanayi burjuvazisi bundan o kadar fazla ürkmedi. Çünkü, büyük tarım burjuvazisi yanındaydı ve biliyordu ki, ayrılanların ekonomik ve politik temsilciliklerinin süreci bitmişti.

Sanayi Burjuvazisi İçindeki Ayrışmalar ve Bunların Ekonomik ve Politik Anlayışlarındaki Farklılıklar

1970'lere gelindiğinde, burjuvazinin kanatlarının ekonomik ve politik güçlerine bağlı olarak sıralanmasında sanayi burjuvazisi baş sırayı alıyordu. Fakat, sanayi burjuvazisine yalnızca terminoloji açısından bakarak, onu bir teklik içerisinde göremeyiz. Çünkü sanayi burjuvazisi, üretim niteliğine, yoğunlaşma yönüne, üretimin bilimsel - teknolojik devrime açıklığına, v.s. göre ayrıcalıklar taşır.

1960 - 70 arasındaki tekelleşme genel olarak yatay biçimde olmasına karşın, bugün ülkedeki tekelleşme dikey gelişim biçimindedir. Dikey tekelleşme üretim araçlarının daha bir üst düzeyde gelişimine olanak vermektedir. Üretimin bu gelişim yönüne uygun olarak iktidarın ekonomi politikaları uygulamasında da değişim gereklidir.

Dikey olarak gelişen tekeller, pazar da dahil, ekonomideki bütün anarşik oluşumlardan kurtulmak isterler. Kapitalist ekonominin liberal yönünün olabildiğince daraltılmasını isterler. Artık değer merkezleşmesi, üretimin sipariş üzerine yapılması, iş kolu esasına dayalı «grup toplu sözleşmeleri», banka sermayesinin sanayiye yöneltilme zorunluluğu, gerekli devletleştirmelerin yapılması v.b. gibi, bir sıra ekonomik tedbirlerin, dikey tekelleşmeye hız verecek önlemlerin iktidar eliyle gerçekleştirilmesini öngören ekonomik politikadan yanadırlar. Burjuvazi Türkiye gibi ülkelerde bu yeni ekonomi uygulamasının liberal (ekonomi anlamında) görüşlü partilerle gerçekleştirilemeyeceğini bilir. İşte bu nedenle, sanayi burjuvazisinin dikey tekelleşmeye yönelik gelişim gösteren kanadının tercihi, sosyal - demokrat bir partiden yanadır.

Sosyal Demokrat Bir Anlayışa Yakın Olan CHP İktidara Gelmesiyle Bu Anlamda Hangi İşleri Başarmıştır?

1) Özellikle tarım ve tekstil sanayiindeki küçük üreticilerin kooperatifleşmesine hız verilmiştir. Kooperatifleşmenin en ilkel düzeyini oluş-

turmakla beraber, bunlar dikey olarak gelişen tekellerin ürettikleri ürünlere talepçi olabilir bir duruma gelmişlerdir. Bu tip kooperatiflere devlet tarafından açılan krediler, aslında dolaylı yoldan sanayiciye kaynak aktarmadır.

2) Tarım ürünlerine taban fiyat, başfiat uygulamasında takip edilen politika ile küçük ticaretçi devreden çıkarılmıştır.

3) Bankaların verdikleri kredilerin en az % 20'sini sanayi kredisi olarak vermeleri zorunluluğu getirilmiştir.

4) Madenlerin devletleştirilmesiyle sanayicinin ham madde ve enerji sorununa çözüm getirilmeye çalışılmıştır.

5) Vergi iadesi alan kalemlerde değişiklik yapılmıştır.

6) Kredilendirilecek yeni sanayi kuruluşlarında belli bir işletme ve üretim ölçeği getirilmiştir.

7) Türk - iş ile hükümet arasında toplumsal anlaşma imzalanmıştır.

8) Teknik okullardaki, tornacılık, tesviyecilik, kaynakçılık gibi kurslar çoğaltılmış ve hızlandırılmıştır. (Artık çağımızda çıraklıktan yetişme süreci bitmiştir. Devlet işverene işgücünü kalifiyeleştirerek sunmaktadır. Çıraklık kanununun çıkması bu nedendir. Bugün işveren çırak çalıştırmamaktadır. Çırak çalıştıran işyerleri geri konumdaki iş yerleridir.)

9) Burjuvazinin yukarıda sözünü ettiğimiz kanadı, artı - değer pazarında paylaşımına karşı çıkmaktadır. Çünkü pazardaki paylaşımında devamlılık sağlanmamaktadır. Pazarda küçük bir sermayesi olan işletmecinin veya ticaretçinin zaman zaman yatırıma dönüşmeyecek önemli kârlar elde edebildikleri gerçektir. Bu ve buna benzer nedenlerle bu tip tekeller, artı - değer devlet eliyle merkezi şekilde dağıtımına taraftarlardır. Elbetteki devlet de, kendinde birikmiş olan bu artı - değeri «örgütlenmemiş kredi piyasasına» verecek değildir.

10) KUP ile, esasen dikey tekelleşmeye daha açık olan, metal işletmelerinin ürettikleri dayanıklı tüketim mallarına yeni pazarlar açılmaktadır. Ve sanayiye ham madde olan tarım ürünlerinin üretimine de hız vermek temel hedeflerden biridir.

İşte CHP eliyle gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmek istenen bunlar ve bunlara benzer, yoğunlaşmaya belli bir yönde dürtü veren ekonomik

uygulamalardır. Daha başka bir deyimle CHP dikey olarak gelişen tekel-lerin ekonomik politikasını uygulamıştır. Bu özünde her yerde böyle olmaktadır. Özellikle 1950 sonrasında Avrupa'da ve İskandinav ülkelerinde sosyal demokrat partiler bu politikayı uygulamak için iktidara gelmişlerdir.

Bu Ekonomik Politikayla Burjuvazinin Bağlaşıklarında Ne Gibi Değişimler Olmuştur?

1) Tarımda küçük üretici kaçınılmaz yokolma sürecinden kooperatifleşme yoluyla görünüş olarak kurtarılmaya çalışılmıştır. Ancak kendi olanaklarıyla beraber, devletin verdiği krediler de büyük sermayecinin elinde kapitale dönüşmüştür. Bugün bu kooperatiflerin hepsi devlete borçludurlar ve çalışamaz durumdadırlar.

2) Modern tarım girdi fiyatlarındaki yükseklik, orta tarım işletmelerini dahi bunları kullanamaz duruma getirmiştir. Bugün en ucuz bir tarım ilacının kilosuna ortalama 1000 TL. kadardır. 50 dönümlük bir pamuk arazisine sahip olan çiftçi artık geçim sıkıntısı çekmektedir. Bu nedenle orta tarım işletmeleri yaşayabilmek için ya ürettiği mahsul çeşidini değiştirerek bahçeciliğe, sebzeçiliğe, v.b. kayarak yaşamağa çalışmakta, ya da toprağını satarak, kiraya vererek şehirde dolmuşçuluk, manavlık, bakallık, memurluk, v.b. yaparak yaşamağa çalışmaktadır.

3) Küçük taşra ve şehir ticaretçisinin, küçük ve orta düzeye varan tarım işletmelerinin ya satın alınarak, ya da icar ve yarıcılık yoluyla büyük üretim birimine katılarak üretim araçlarının gelişmesinin zorladığı yoğunlaşma önemli oranda gerçekleştirilmiştir.

Ancak esas yoğunlaşma sanayide oldu. 1960 - 70 arasında sanayideki gelişmenin doğurduğu bütün küçük işletmeler 1970 sonrasında yokolma sürecine girdiler. Kat karşılığı daire yapan mimarlar, küçük işletme sahibi mühendisler yok olurken, bakkal dükkanından daha çok sayılara ulaşan eczaneler sanayi sektörüne önemli kaynaklar bıraktı. Sanayide kapitale dönüşen paranın kaynağı yalnızca bunlar değildi. Tarım ve ticaret sektöründeki yukarıda açıkladığımız çözümler sanayiye önemli ölçüde kaynak bıraktı. Genel olarak Türkiye'de durum budur.

Anti - Tekelci Tezin Bu Gelişim Karşısındaki Tavrı

Anti - tekelci mücadeleyi öngörenlere göre, bugün, ülkenin esas çelişmesini, tekellerle tekel dışı kalan bütün güçler arasındaki çelişki oluşturmaktadır. Bu tahlilden çıkarak, tekellere karşı verilecek müca-

dele sürecine milli burjuvanın da katılacağı öngörülmektedir.

Esas çelişkinin bu olup olmadığına bakmadan önce, sosyalist mücadelede önemli bir sorun durumuna gelen şu «millî burjuva» sorununa tam bir açıklık getirmek gerekmektedir.

Millî burjuva denildiğinde soruna iki yönüyle bakmamız gerekir :

1. Objektif olarak
2. Subjektif olarak

Objektif olarak bakıldığında, daha önce de açıkladığımız gibi, o ülkenin millî sanayiini kuran sanayici akla gelir.

Subjektif olarak bakıldığında da, bu sanayicinin, millî pazarı emperyalist ülkeler tekellerinin ve onlarla işbirliği içindeki «millî tekellerin» paylaşımlarına ve artı - değerden pay almalarına karşı çıkışı anlaşılır.

Esas olarak bir sanayicinin millî olup olmadığının çözümü bu ikinci konumuna bağlıdır. Çünkü her ne kadar «millî» olursa olsun, kendi pazarı ve ülkede üretilen artı - değer için kavga vermiyorsa, bizim ona atfedeceğimiz millîlik sıfatları objektif konumunu açıklamaktan öteye geçemez. Bu durumda, kabul etsekde etmesekde zaten objektif olarak millîdir. Her millî burjuvanın kendi pazarını korumak için mücadele edeceği tezi yanlıştır. Çünkü günümüzde üretimin bağımsızlığı diye bir sorun düşünülemez. Üretimde bağımlılığın ulaştığı nokta, «ilerlemeci» kafasının dar çerçevesinin çok daha ötesindedir.

Ancak, bugün de bazı geri kalmış ülkelerin sanayicileri için, emperyalizmle bütünleşmediği takdirde, objektif olarak; anti - emperyalist, anti - feodal mücadeleye katılımıyla da subjektif olarak millî burjuvazi deyimini kullanılabilir.

Ne var ki, Türkiye konumundaki ve daha gelişmiş ülkeler için «millî burjuvazi» sözcüğünü hem objektif, hem de subjektif anlamda kullanmak çok zorlaşmıştır. Çünkü, hem üretimin bizzat kendisi, hem de üretimi gerçekleştirmek için gerekli olan ürünler bağımlı durumdadırlar.

Örneğin bir tornada üretilen dişlinin tüketildiği yerle, tüketim sonrasında elde edilen ürünün kullanımını zincirleme bir bağımlılık içindedir.

Gerçekten de üretimin günümüzde ulaştığı çok yüksek düzeydeki bağımlılığa rağmen bazı üretim birimlerinin bağımsızlıklarını korudukla-

rı bir gerçektir. Bunlar, genellikle, tekelleşme öncesi üretim çeşitlerinin gelişmeye açık olmayan küçük meta üretimi ve bilimsel - teknolojik devrimin tekelleşme anlamındaki etki alanı dışındaki üretimlerdir. Avrupa'daki anti - tekелci mücadelenin temelini, bu üretim alanındaki küçük meta üreticileri oluşturmaktadır. Ancak bu mücadele onların var olabilmelerine yönelik değil, tekellerin onların üzerine kurduğu sosyal - politik ve ekonomik baskıyı kırmağa yöneliktir ve hiçbir zaman bunlara «milli burjuva» gözüyle bakılmamıştır. Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfının tekелci gelişim karşısındaki konumuna ilişkin olan anti - tekелci mücadele, özellikle, üretimin demokratikleştirilmesine ve tekел kârına karşı yürütölen bir mücadeledir. Fakat anti - tekелci mücadelenin hiçbir sürecinde işçi sınıfının kendi iktidar mücadelesi ikinci plana itilmemiştir. Bu konuda R. Reilssing - D. Weigert şöyle demektedirler : «Bu alanda işçi sınıfı partileri iki temel bilgidен hareket ederler : Tekелci devlet kapitalizmine karşı tarihsel ve toplumsal alternatif yalnız sosyalizmdir.» (Anti - tekелci Mücadelenin Strateji ve Taktikleri, Bilim yayınları, sayfa 33).

Gelişmiş kapitalist ölkelerde yürütölen anti - tekелci mücadelenin doğru veya yanlışlığı bir yana, Türkiye'de anti - tekелci mücadele hiçbir zaman gelişmiş kapitalist ölkelerdeki biçimiyle yürütölemez. Daha önceki sayfalarda açıkladığımız gibi, tekellerin dikey gelişim sürecinde, sosyal demokrat partiler bu oluşumu gerçekleştirmek üzere iktidara aday olmaktadırlar.

Türkiye'de anti - tekелci mücadele adına CHP desteklenirken aslında yapılan, tekellerin gelişmesine destek olmaştır.

Aslında bugün anti - tekелci mücadeleyi benimseyen hareketin dile getirdiği çelişki, genel olarak yok olan kesimlerin, özel olarak da 1960 - 70 arası gelişiminin yarattığı, 1970 sonrası sanayi gelişiminin yok etme sürecine soktuğu tabakaların çelişkisidir. Bu tabakalar ekonomik alandaki etkinliklerini kaybetmeleri nedeniyle, küçük burjuva ideolojisinden yansıyan ideolojisizlikle sağdan sola, soldan sağa yelpaze açarak politik harekette aktifleşmektedirler. Esasen planlı döneme geçerken bu tabakaların istemleriyle burjuvazinin planlı ekonomi taraftarı tabakasının istemleri çakışıyordu. Ancak burjuvazi olaya daha geniş bir açıyla bakıyordu. Burjuvazi açısından olay gayet açık ve netti. Biliyordu ki, planlı dönem kendi gelişimini hızlandıran bir ivme gösterecekti. Burada ortaya çıkan şeydu : Ölkede mimar, mühendis v.b. gibi belli bir teknik kadro yetişmişti. Bunlar, 1960 sonrası sanayileşmeyle, büyük bir kapital istemeden kendilerinin de ekonomik yaşamda aktif rol

oynayabileceklerini biliyorlardı. Bu nedenle planlı ekonomiden yana oldular. Burjuvazinin, biraz yukarıda söylediğimiz geniş görüş açısı ise işte tam burada başlamaktaydı. Çünkü, daha ileri gelişim sürecinde ekonomik yaşamda kapitalist olarak aktif rol alabilmek için küçük ölçekli kapitalle, beyinsel gücün bileşimi yeterli olmayacaktı. Beyinsel güç bütünüyle büyük kapitalin emrine girecekti. İşte bugün soldan sağa, sağdan sola yelpaze açarak sosyal yaşamımızda aktif bir politikleşme gösteren tabakalar bunlardır. Toplumun sorunlarını bütün çıplaklığıyla dile getirmelerine karşın, geri istemlerle ortaya çıkmaktadır. Çünkü gelişmesi kaçınılmaz olan süreci, aynı ekonomik ilişkiler çemberi içinde kalınarak çözmeye çalışmaktadırlar.

Marx ve Engels bu konuda şöyle diyorlar : «Çağdaş uygarlığın tam olarak geliştiği ülkelerde de, proletarya ile burjuvazisi arasında dalgalanan ve kendini durmadan yenileyen yeni bir küçük burjuva sınıfı meydana gelmiştir. Böyle olmakla birlikte, bu sınıfın üyeleri, rekabet yoluyla, sürekli olarak proletaryanın içine tek tek itilmekte ve modern sanayi geliştikçe imalatta, tarımda ve ticaretle, yerlerini nezâretçilere, kâhyalara ve tezgahârlara bırakmak üzere, modern toplumun bağımsız bir bölümü olmaktan büsbütün çıkacakları anın yaklaştığı görme-ktedirler.

Nüfusun yarısından çok daha fazlasını köylülerin teşkil ettiği Fransa gibi ülkelerde, burjuvaziye karşı proletaryadan yana çıkan yazarların, burjuva düzenini eleştirirken, köylünün ve küçük burjuvanın ölçütünü kullanmaları ve işçi sınıfını bu ara sınıfların görüş açısından savunmaları doğaldı. Küçük burjuva sosyalizmi böyle doğdu...

Bu sosyalizm okulu... makinelerin ve iş bölümünün, sermayeyle toprağın birkaç elde toplanmasının, fazla üretimin ve buhranların felaketli etkilerini tartışma götürmez bir biçimde kanıtlamış; küçük burjuvanın ve köylünün kaçınılmaz çöküşünü, proletaryanın yoksulluğunu, üretimdeki anarşiyi, servet dağılımındaki korkunç eşitsizlikleri... göstermiştir.

Ancak sosyalizmin bu biçimi, kesin amaçlarında, ya eski üretim ve mübadele araçlarını, onlarla birlikte de eski mülkiyet ilişkilerini ve eski toplumu yeniden geri getirmeye özenir, ya da modern üretim ve mübadele araçlarını, bu araçlar tarafından infilâk ettirilen ve ettirilmesi kaçınılmaz olan eski mülkiyet ilişkilerinin çerçevesi içine sıkıştırmak ister. Her iki durumda da, hem gerici hem ütopyacıdır.

Bu sosyalizmin son sözleri şunlardır: İmalatta loncalar, tarımda

pederşahi ilişkiler.» (Komünist Manifesto, 1. baskı, kasım 1968, sayfa 77, 78)

Bu alıntıda da açıkça görüleceği gibi, sanayileşmenin birtakım tabakaları götürdüğü kaçınılmaz sonuca bilimsel sosyalitler, o tabakaların istemleri çerçevesinde kalarak çözüm getiremezler. Hele hele ekonomik gelişme sonucu doğan belli bir kesitin çelişkisini esas çelişki olarak ele alamayız. Daha başka bir deyişle, anti - tekelci mücadele, bilgi ve küçük kapitalini birleştirerek yaşamak isteyen, bu yönüyle de küçük burjuva sosyalizmini anımsatan hareketin sözcülüğünü dile getirir durumdadır.

Gerçekten de gerek kendi tarihimiz, gerekse dünya tarihi, ezilenlerin sorunlarını daha geriye giderek çözmeye çalışan, etrafında milyonlara ulaşan güçler toplayabilen hareketlerle doludur. Dünya tarihinde bunun en güzel örneği «Spartaküs» hareketidir. Hareket milyonlarca kölenin ezilişini dile getirmiş ve onları mücadeleye katabilmiştir. Ancak feodalizmi değil, geçmişi, yani ilkel komünal toplumu hedeflemesi yenilginin başlıca nedeni idi.

Bizim tarihimizde de bunun en yakın örneğini MDD hareketi oluşturmaktadır.

Demokrasi ve Sosyalizm Mücadelesi

Türkiye'de Marksizmin ve Leninizmin temel ilkelerinden biri hep gözden kaçırılmıştır. İşçi sınıfının demokrasi ve sosyalizm mücadelesi daima birbirinden ayrı olarak ele alınmıştır. İşçi sınıfının demokrasi mücadelesiyle, diğer sınıf ve tabakaların demokrasi mücadelesi ise genellikle soyut düzeyde demokrasi mücadelesi olarak ele alınmış ve özdeşleştirilmiştir. Halbuki, burjuva ve sosyalist toprak reformunda olduğu gibi, işçi sınıfının demokrasi mücadelesi ile diğer sınıf ve tabakaların demokrasi mücadelesi de farklı içeriğe sahiptir. İşçi sınıfının demokrasi mücadelesi ve bütünsellik ve süreklilik içerdiği halde, diğer sınıf ve tabakaların demokrasi mücadelesi yalnızca «o anın» sorunlarını çözmeye yöneliktir. İşçi sınıfı bu mücadeleyi destekler, ama hiçbir zaman kendi demokrasi mücadelesi anlayışını buraya indirgemez. İşte 1977 seçimlerinde büyük bir «sosyalist» kesimin kuyrukçu duruma düşmesinin nedenini bu ayrılığı görememiş olmalarında aramak gerek.

Sonuç

Türkiye'nin sosyalistleri olarak artık kıldığımız ceviz kırkı geçmiştir. Hepimizin aklını başına alması gerekmektedir. Türkiye'de bur-

juvazinin «sosyalistim» diyenler eliyle gerçekleştirebildiği en önemli başarısı, objektif koşullara yanıt verebilecek subjektif koşulun oluşmasına engel olmuş olabilmesidir.

1970'e kadar bir MDD hareketi, 70 sonrasında ise anti - tekelci hareket subjektif koşulun oluşumuna ket vuran işlevler yerine getirmişlerdir. Günümüzde sosyal pratik, yapılan işlerin yanlışlığını eskiye oranla çok daha çabuk gözler önüne sermektedir. 1977 seçimlerinde CHP'nin desteklenmesinin, DİSK içerisinde takip edilen politikanın, MESS'e karşı MADEN - İŞ'in sürüklendiği maceranın, grup sözleşmesinin onayının ve en sonunda «sidik yarışı» için bağımsız aday çıkarmasının yanlışlıkları ortadadır. Bunlar «utkan geleneğimiz» diyerek, 73'e kadarki tarihini inkâr ederek geçiştirilecek şeyler değildir. Nasıl, bir insanın çok parasının olması, yaptığı hırsızlıkları unutturamazsa, alınacak oylar da bu yanlışların üstünü kapatamaz. Dünyanın hiçbir yerinde 1979 1 Mayıs'ında yapılan yanlış yapan bir parti «ben işçi sınıfının partisiyim» diyemez. Eğer burjuvazi iki yıl sonra 1 Mayıs'ı kaynamış yumurtalarınızla birlikte piknik olarak kırlarda yapacaksınız derse, hiç şaşmamak gerekir.

Bilimsel sosyalistler, gelişime ayak uydurması olanaksızlaşan tabakaların geri istemler içeren aktifliklerine bakarak, o alandaki mücadeleyi göklere çıkararak, esas çelişki budur diyemezler.

Elbette bilimsel sosyalistler olarak, konumlarını kaybeden mimarların, mühendislerin, küçük işletmecinin, öğretmenlerin, teknik elemanların, küçük köylünün v.s. tekelci gelişimden doğan sorunlarını da çözeceğiz. Ancak onlara sorunlarının çözümünün yalnızca işçi sınıfının iktidarı ile gerçekleşeceğini, bilimsel olarak başka çözüm yolunun olmadığını kanıtlayarak göstereceğiz. Kitlelerin yüzeysel istemlerinin arkasına takılarak sosyalist mücadele yapılmaz. Anti - faşist mücadelenin en sıcak döneminde bile hiç kimse anti - faşist, anti - emperyalist mücadeleyi ANTI - KAPİTALİST özünden boşaltarak «cephe» önerisinde bulunamaz.

Türkiye'nin Bugün Ekonomik, Politik, Sosyal Durumu Nedir?

Türkiye'deki üretim araçlarının gelişmişliği belli bir düzeye ulaşmıştır. Bu düzey belli bir kampla entegrasyonu gerektirmektedir. Türkiye, halen içinde bulunduğu kampta kaldığı sürece sorunlarına hiçbir çözüm getiremeyeceği gibi, daha büyük, çözümsüz sorunlarla karşı karşıya kalacaktır. Çünkü gelişimdeki çarpıklıklar, üretimdeki anarşi tekelci gelişim ve doğurduğu sorunlar, üretim - tüketim arasındaki

uyumsuzluk, enflasyon, döviz darlığı, bölgesel savaşlar v.b. gibi olgular kapitalizmin ürünüdür. Türkiye ekonomik entegrasyonun zorunlu sonucu olarak, politik anlamda da emperyalizmle bütünleşmiş bulunuyor. İşçi sınıfının bilimsel politikasını uygulamayan hiçbir iktidar halen içinde bulunulan kâmpın dışına çıkamaz. Ülkenin emperyalizmle bütünleştiğini söylediğimiz zaman kastettiğimiz buydu. Yani, Türkiye bir bütün olarak dünya kapitalist sisteminin içindedir. Türkiye’de tekelleşmenin «anti - tekelci» mücadeleyi öngörenlerin dahi söylemedikleri düzeye ulaştığını söylediğimiz halde neden anti - tekelci mücadeleye karşı çıkıyoruz?

Türkiye’de tekelleşme klasik şekliyle toplumu tümüyle etkileyecek bir konuma ulaşamamıştır. 1969 Moskova Komünist ve İşçi Partileri toplantısında anti-tekelci mücadele için öngörülen Fransa, İtalya, İngiltere, Almanya v.b gibi ülkelerde tekellerin bütün biçimleri, kendi gelişmelerine uygun olan bütün alanlarda gelişmişler ve toplum tümüyle tekelci gelişimin sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. (Daha önce de söylediğimiz gibi, bu mücadele biçiminin doğruluğu ve yanlışlığı bir yana, öngörü bu ülkeler içindir).

Türkiye’de henüz toplumun bütününe etkileyen tekelci bir gelişimle karşı karşıya değiliz. Hiçbir siyasi hareket, bir sahadaki tekelci gelişim karşısında aktifleşen kitle örgütü gibi davranamaz. Siyasi örgütlerin kitle örgütü gibi davranışları nedeniyledir ki, kitle örgütleri de kendilerini siyasi örgüt, siyasi belirleyici, siyasi merkez sanma yanlışlığına düşmüşlerdir. Eğer siz tekelci gelişimin yarattığı sorunlara esas çelişki olarak bakarsanız, o gelişim karşısında «kitlelerinin demokratik haklarını korumak için kurulmuş olan» demokratik kitle örgütünün de kendini siyasi merkez olarak görmesi sonucu kaçınılmazdır.

Türkiye’nin esas çelişkisi, yukarıda da kısmen açıkladığımız gibi, içeride ve dışarıda kapitalist sistemin dışına **sosyalist devrimle** çıkılarak çözülebilir.

Türkiye’nin gündemindeki en önemli sorun, subjektif faktörün oluşturulmasıdır. Bu subjektif faktörün siyasi strateji ve taktikleri sorununa şöyle bakabiliriz : Bütün kapitalist ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de kapitalist sistemle çatışma halinde bulunan, zaman zaman da sorunlarını demokratik haklarını kullanarak dile getiren emekçi tabakalar vardır. Ve bunların sorunlara bakış açıları, işçi sınıfının bakış açısına göre çoğu zaman farklılıklar içerir. Fakat bu farklılıklara karşın, sermayenin baskısına, sömürüsüne, iktidarın ekonomik - sosyal kapitalist politikasına, tekelci gelişimin yarattığı sorunlara karşı verdik-

leri mücadeleyi sosyalistler desteklerler. Ancak, kendi mücadelesi olan «bağımsızlık - demokrasi - sosyalizm» mücadelesini geri plana çekerek onlarla «kaynaşmış» duruma düşmezler. Onların mücadelesini desteklerken, hatta bu anlamda onlara dürtü verirken, bıkmadan usanmadan kendi mücadelesini benimsetmek için çalışırlar. İşte bu emekçi ve küçük burjuva tabakaların «sorunlarının kapitalizmin ürünü» olduğu bilinçlendirilmesiyle, mücadele bütünleştirilerek, genel olarak dünya kapitalist sistemine, özel olarak da, içerdeki sömürücü mülkiyet düzenine bağımsızlık - demokrasi - sosyalizm bütünlüğü içinde sonverilir.

İşte bugün Türkiye'deki bilimsel sosyalistlerin acil görevi, bu sosyalist devrim stratejisini ve bu stratejinin zorunlu bütün gereklerini yerine getirebilecek bir örgütlenmenin sağlam, kalıcı temellerini atmaktır.

TİP'in son yıllarda benimseme yolunda olduğu anti - tekelci mücadele hariç (özellikle «Demokratikleşme için plan»ın sunuş yazısı örnek alınabilir) genel olarak bu stratejiyi benimsediğini söyleyenler çıkabilir. Ancak, bu yeterli değildir. Bunu benimsediğiniz halde, zorunlu gerekleri olan, örgütlenme, eğitim, siyasi kadrolar yetiştirme, militanlığı geliştirme gibi sorunları çözüme kavuşturamıyorsanız, benimsemeniz yalnızca lafta kalır. Ve sonunda da 300 kişiyle 1 Mayıs kutlamasına çıkarırsınız. (Burada bir şeyin yanlış anlaşılması için şunu açıklamalıyım ki, TİP'in yaptığı 60. devrim yıldönümü kutlaması, Şili ile dayanışma toplantıları, 1 Mayıs gibi eylemler doğrudur. Yanlış olan devrimci bir örgütlenmeye gitmeden, bu tip eylemlerle köşeyi dönmek istemesidir.)

Bütün bu söylediklerimizden çıkarılacak olan sonuç şudur :

Türkiye için sosyalist devrimin dışındaki stratejilerin hepsi, ne kadar yüksek sesle söylenirse, ne kadar kalabalıklarla söylenirse söylensin, özünde bütünü içindeki bir parçadan ötesini görmüyor demektir. Parçaların çokluğu nedeniyle de, dağılma (bölünme değil) kaçınılmazdır.

Eğer bilimsel sosyalistler olarak kendi ülkemizdeki emekçi tabakalar ve dünya sosyalist sistemi önünde beceriksizliğimiz nedeniyle düştüğümüz durumu yoketmek istiyorsak, her birimiz sosyalist devrim görüşünü ve gereklerini yapacak bir silkinişin ve örgütlenmenin oluşturulması için çaba göstermeliyiz.

Ancak bu yolda başarılı adımlar attığımız takdirde işçi sınıfımızı ve emekçi tabakaları kucaklayarak sosyalizmi kurabilir ve «uluslararası işçi sınıfı hareketinde» onurlu yerimizi alabiliriz.

TÜRKİYE AYDINI ÜZERİNE TEZLER

Yalçın KÜÇÜK

«Nihayet eyülere eyilikleri mukabelesinde riayetle ve kemlere kemlikleri için ihanet olmamağa ve alim ve cahil temyiz olunmayıp ülemanın kadri bilinmemek ile ülemai izamın avamı nas nazarında rağbeti kalmadı, izzet ve hürmetle gitti.»

Koçi Bey, Koçi Bey Risaelesi, 1631

«Siyasal iktisat, işçi (iş) ve üretim arasındaki doğrudan ilişkiyi inkar ederek, işin doğasında var olan yabancılaşmayı gizler. İşin zenginler için harikalar fakat işçiler için mahrumiyet ürettiği doğrudur. Saraylar yapar fakat işçiler için ev olarak ahır üretir. Güzeli üretir, fakat işçi için biçimsizliği yaratır. Emeğin yerine makinaları koyar, fakat işçilerin bazılarını vahşi çalışma koşullarına yeniden atar, bazılarını da makineleştirir. Zekayı yapar, fakat işçiler için ahmaklık ve avanaklığı üretir.»

Karl Marx, *Economic and Philosophical Manuscripts*, 1844.

Türkiye'de aydın ilginçtir. Her ülkede aydın ilginçtir. Doğası gereği öyle. Aydın, biraz da uyumsuz olabilir. Yaşadığı ortam ile çelişkisi olan kimsedir. Aydın, biraz da, kendi kendisiyle çelişkisi olan kimsedir. Çünkü aydın, tanımı gereği, gelişen kimsedir. Ama çelişki olmadan gelişme olmaz. Aydın gelişen, gelişirken, biraz da, geliştiren kimsedir. Geliştirmeyen, aydın olmaz.

Türkiye'de aydın sevimlidir. Başka ülkelerde de öyle olsa gerek. Ancak Türkiye'de ve her ülkede, ancak ölü aydın sevimlidir. Yaşayan aydın pek sevimli olamıyor. Aydın, tarihin malı olunca sevimli oluyor. Bir Namık Kemal. Pek sevimli. Yaşamıyor mu? Bir parça, herkeste ve

«hepimizde» yaşıyor. Sürgüne giderken Boğaz'ı geçiren kayıkta, ciddi olarak halkının gelip kendisini kurtaracağını düşünmüş. Beklemiş. Halkı, Namık Kemal'i kurtarmaya gelmemiş. Namık Kemal sürgüne yalnız gitmiş. Namık Kemal sürgüne aydınca gitmiş. Halkının kendisini kurtaracağını bekleyen Namık Kemal bugün yaşamıyor mu? Yaşıyor. Bir parça bugün tüm aydınlarda yaşıyor. Namık Kemal «hepimizde» yaşıyor.

Bir Ali Suavi. Devrimci mi, yoksa şaklaban mı? Tarihçiler cevap vermede şaşırıyorlar. Galiba her ikisi de. Osmanlı'yı terk etmiş. Hyde Park'ta dolaşmış, arkadaşlarıyla tartışmış. Aynı zamanda Hyde Park'ta Marx ile Engels de dolaşıp tartışıyorlarmış. Ali Suavi Marx ve Engels'i tanımamış, selam vermemiş. Güzel bir İngiliz kadın ile evlenip Galatasaray'a müdür olmuş. Sonra deli olduğu için tahttan indirilen Murat'ı tekrar tahta çıkarmak amacıyla Çırağan baskını düzenlemiş. Okuma - yazma bilmediği için imzasını biri düz diğeri ters iki V işareti ile atan, ancak bu işaretler Arapçada yedi ve sekiz sayılarını gösterdiği için, Yedi - Sekiz Hasan Paşa adıyla ün yapan Beşiktaş emini yetişmiş, bulunduğu bir süpürgeyi sapıyla Ali Suavi'nin başına vurmuş. Ölmüş. Ali Suavi'nin ölümü böyle olmuş.

Kuleli Vakası'ndan sonra Ali Suavi'nin Çırağan Baskını, on dokuzyüçüncü yüz yılın ikinci yarısındaki ikinci «ihtilal» girişimi sayılıyor. Ali Suavi'nin bıraktığı yerden Kleanti Skalyeri - Aziz Bey Komitesi devam ediyor. Bu ihtilal komitesi mason locasında kuruluyor. Amacı Mithat Paşa'yı tekrar sadarete getirmek. 26 Haziran 1878 tarihinde ihtilalci Kleanti ile Aziz Bey buluşuyorlar. İhtilallerinin başarılı olup olmayacağını anlamak için Silivri'deki Elekli Baba türbesine gidiyorlar ve elek çeviriyorlar. Çevrilen elek ihtilalin başarılı olacağını gösteriyor. Memnun, Beyoğlu'ndaki Aziz Bey'in evine dönüyorlar. Döndüklerinde Zaptiye Nazırı evi basıyor. Yakalananlar, ağır mahkumiyet alıyorlar.

Kleanti Skalyeri ile Aziz Bey'in kurdukları komite, reformcu Mithat Paşa'yı tekrar başvekil yapmak için girişilen en ciddi teşebbüs olarak kalıyor. Mithat Paşa ise Türkiye tarihinin kaydettiği ilk büyük «cuntacı» olarak görülüyor. Sultan Aziz'i tahttan Mithat Paşa indiriyor. Murat deli çıkıyor. Mithat Paşa Murat'ı da indiriyor. Abdül Hamit ile anlaşma yapıyor. Abdül Hamit, Saray'a ve yanına, Namık Kemal ile Ziya Bey'i, sonradan Ziya Paşa, almaya razı oluyor. Mithat Paşa Abdül Hamit'i padişah yapıyor. Abdül Hamit de Mithat Paşa'yı sadrazam yapıyor. Hamit, kendi deyimi ile, bir süre «kurtlarla birlik uluduktan» sonra ilk fırsatta Paşa'dan kurtulma yolları arıyor. Mithat Paşa'nın ca-

nına Abdül Hamit kıyıyor. Mithat Paşa, sonunda canını kaybetmiş olsa da, gerçekten büyük bir örgütcü. İngilizlerle kucak kucağa bir ilişki içinde. Yine de büyük bir reformcu.

Mithat Paşa, Koca Reşit Paşa'nın yetiştirmesi. Çağdaş aydın, Tanzimat Fermanı'nı hazırlarken İngilizlerle çok içli dışlı olduğu için Koca Reşit Paşa'ya kızıyor; Reşit Paşa'yı reddediyor. Ancak ilk Kanun-u Esasi'yi, İngiliz Büyükelçisi ile danışa danışa hazırlayan Mithat Paşa'yı hâlâ seviyor. Acaba Mithat Paşa, memurlara ve dolayısıyla aydınlara kredi vermek için Emniyet Sandığı'nı kurduğu için mi? Yoksa mazozişme düşkün aydınlar, Mithat Paşa'nın boğulmuş olmasına mı yanıyorlar? Her halde, her ikisi de olmamalı. Kızıp kızmamadaki tutarsızlığı başka yerde aramak gerek: Burjuva - demokrat ıslahatlar hazırlarken, en öndeki burjuva devletle yakın ilişkiler kaçınılmaz oluyor. Tıpkı sosyalist aşamada en öndeki sosyalist ülke ile yakın ilişkilerin kaçınılmaz olacağı gibi. Burada önemli olan ilişkiye girenlerin karşılıklı saygıyı ve kendi kendine güveni tutturabilmiş olmaları. Bu açıdan bakıldığında Koca Reşit Paşa'ya kızmak biraz fantazi görünüyor. Koca Reşit Paşa, hâlâ «büyüktür».

1961 - 1971 dönemi Türkiye'de solculuğun yayıldığı dönem. Büyük arayış dönemi. Çocukluk dönemi. Soru sormanın heyecanını duyan ve yansıtan çocukluk dönemi. Biraz da çocuksu dönem. Uzun yılların teorik geriliğini, ideolojik susuzluğunu, Asya türü üretim biçimi gibi, Mustafa Kemal'in İngiliz casusu olduğu gibi fantezilerle kapatmaya çalışma dönemi. Hem güzel çocukluk dönemi ve hem de artık biraz usandıran çocuksu dönem.

O dönemde bir «Tanzimat Kafası» veya «Tanzimat Aydını» karalaması çıktı. Mahkûm etmek için «Tanzimat Kafası» demek yetti. Bu karalama ile ilgili olarak söylenmesi gereken şu: «Tanzimat Aydını» karalamasını, 1961 - 1971 dönemi bulmadı. «Meşrutiyet Aydını» buldu. «Meşrutiyet Aydını» kendi yeniliğini ve gücünü gösterebilmek için Tanzimat Aydını'nı reddetti. Cumhuriyet Aydını, Meşrutiyet Aydını'nı kötüledi. Daha sonraki kuşak aydınlar, «Gardrop Atatürkçülüğü» deyişi ile Cumhuriyet Aydını'nı eleştirdi. Bu arada «Tanzimat Kafası» veya «Tanzimat Aydını», Meşrutiyet ihtilalcilerinin yazılarından alındı, sosyalizmi arayanların yazılarına geçti. Bu arada, kırık bilgilerle, Koca Reşit Paşa'nın defteri düdü.

Tanzimat Fermanı'nı okuyan Koca Reşit Paşa hâlâ «büyüktür.» Önemli işler yapmıştır. Tanzimat ve Tanzimat Aydını çok önemlidir.

Namık Kemal önemlidir, Ziya Paşa önemlidir, Şinasi çok önemlidir.

Ahmet Mithat Efendi, hem bir Tanzimat Aydını'dır, hem de Meşrutiyet, Mithat Paşa, Koca Reşit Paşa'nın yetiştirmesidir. Ahmet Mithat Efendi, Mithat Paşa'nın yetiştirmesidir. İsmindeki «Mithat», hamisi ve yetiştiricisi Mithat Paşa'nın adından geliyor. İsmindeki «Efendi» kelimesini Ahmet Mithat kendisi kazanıyor. Türkiye tarihinde Ahmet Mithat kadar çalışkan bir aydın bulmak mümkün değil. Bir «yazı makinası». Yazıyor, evinin altında basıyor ve tütüncülere bastıklarını kendisi dağıtıyor. Tembel aydının karşıtıdır, Ahmet Mithat.

Meşrutiyet ve Cumhuriyet aydınından anı yazarların hepsinin anısında var: Herkes okumayı Ahmet Mithat'tan öğrenmiştir. Ahmet Mithat, her eve giren bir okuldu. Ahmet Mithat, Türkiye aydın tarihinin «Hace-i Evvel»i idir. İlk öğretmendir. Ahmet Mithat'ın romanlarında astronomiden tarihe, fizikten coğrafyaya kadar bütün bilgiler var. Ahmet Mithat geleneği bugün de var. Kemal Tahir, tümüyle Ahmet Mithat'tır. Erol Toy, Vehbi Koç'u yazdığı imparator'da veya Şeyh Bedrettin'i yazdığı Azap Toprakları'nda Ahmet Mithat'dır. Uzun yıllar Babı Ali'de tek başına «Efendi» sözünden anlaşılan Ahmet Mithat'tır. Ahmet Mithat, Türkiye'deki yazarların tümünün «Efendisidir».

Ama Ahmet Mithat, bilgiyi teoriyi, fıkra yazarından veya romandan öğrenme hastalığının yaratıcısıdır. Kendisi çok çalışkan Ahmet Mithat, Türkiye aydınının tembelik mikrobudur. Türkiye aydınındaki kolaycılığın, ciddi kitap okumama alışkanlığının babası Ahmet Mithat'tır. Türkiye aydınına tembelliğe Ahmet Mithat alıştırdı. Kıvırtmaya da. Bu çalışkan adam, bu «yazı makinası», koruyucusu ve hamisi Mithat Paşa'nın boğulmasını onayladı, savundu. Abdül Hamit ile anlaşarak «Hace-i Evvel» olmak istedi. Öyle oldu. Ve itibardan uzak öldü.

Baha Tevfik'in ise tabutunu dört hamal taşıdı. Türkiye'de ilk felsefe dergisini çıkaran adam, Türkiye'de materyalizmin babası Baha Tevfik'in cenazesinin arkasından yürüyenler tabutunu taşıyamayacak kadar azdı. Hamal tutuldu. Kısa ve neşeli ömrü hakkında ne kadar az bilgi var. Bu az bilgilere göre de Sosyalist Hilmi'nin «akıl hocası» olduğu kesin. Neşeli mizacından, sosyalizmi ciddiye alıp almadığını kestirmek zor. Ölümü ise her aydın için zor. Yalnız. Tabutunu iri yarı dört hamal taşımış. Bir yerde böyle yazıyor.

Hilmi, nereden aklına getirip de «Sosyalist Hilmi» olmuş? Keşke olmasaydı. Türkiye tarihinin kaydettiği ilk sosyalist, keşke «Sosyalist Hilmi» olmasaydı. Hilmi'nin sosyalistliğinin Baha Tevfik'ten gelme ih-

timali güçlü. Bu kırmızı yelek giyen, hiç kimsenin ciddiye almadığı, kırmızı arabalarda gezen ve bir ara bol para harcayan adamın, Türkiye tarihinin kaydettiği ilk «sosyalist» olması çok acı. Sosyalist tarihe bir ciddiyetsizlik izi düşürmüştü. Öldürülüyor. Öldüren adam «bana sarkıntılık etti» diyor. Sürekli olarak İngilizlerin adamı olduğu iddia edildi. İş bittikten sonra İngilizler tarafından öldürüldüğü de ileri sürüldü. Her ne ise, Sosyalist Fırka'nın kurucusu ve reisi «Sosyalist Hilmi» gayri ciddi bir adamdı.

Ziya Gökalp ise alabildiğine ciddi. Türkiye'nin ilk büyük düşünürü sayılıyor. İttihat ve Terakki'nin «mürid» sıfatını verdiği kimse. En büyük özelliği çok az konuşması. Tanıyanlar yazıyorlar ve anlatıyorlar. Her toplantıda hiç kımıldamadan oturur dinlermiş. Ağzını açmazmış. Sonra ve bazan bir terlemeye başlarmış. Terleme, Ziya Gökalp'ın konuşacağına işaret olmuştur. Ziya Gökalp, her zaman, konuşmadan önce sıkıntıdan terlermiş. Ziya Gökalp az konuşmasıyla ve teorisyeni olduğu İttihat ve Terakki'nin izlediği politikaya hiç karışmadan büyük düşünür koltuğunu korumuştur.

İttihat ve Terakki büyük bir okuldu. Ciddiyetle ve eleştiri ile okunmalıdır. Ziya Gökalp'ı «mürid» ilan etti. Enver, «milli kahraman» oldu. Talat'a «büyük siyasi» sıfatı layık görüldü. Abdülhak Hamid «Şair-i Azam» idi, Rıza Tevfik'e «filozof» ünvanı verildi. İttihat ve Terakki, yığınları tutabilmek için «tutamak» noktaları gerektiğini anladı ve bunları yarattı. İttihat ve Terakki'nin bu çizgisini en iyi Türkiye Komünist Partisi anladı. Ancak başka türlü uyguladı. İttihat ve Terakki, kendi adamlarına ve biraz yeteneği olanlara, büyük sıfatlar dağıttı. Türkiye Komünist Partisi ise sıfatı olanlara, komünist ünvanı dağıttı.

İttihat ve Terakki, Jön Türk hareketinin politik hareketi oldu. Jön Türk hareketi Türkiye'ye özgü bir siyasal hareket oldu. Dünya siyaset edebiyatına «Jön Türk» deyimini girdi. Önderlerinden Resneli Niyazi, eylem sırasında hastalandı ve öldü. Enver, öldürüldü. Talat, öldürüldü. Cemal, öldürüldü. Cavit, asıldı. Dr. Nazım, asıldı. Kara Kemal asılmak için intihar etti.

Tevfik Fikret ise erken yaşında doğal bir ölümle bu dünyadan ayrıldı. Aşırı hassas ve aşırı dürüst, ikisini başka türlü birleştiremediği için de aşırı ölçüde alıngan bu şairi sevmemek mümkün mü? V. Gordlevskiy adında bir Rus araştırmacısının bir kitabı var. 1912 yılında Moskova'da basılmış. Adı şu: Oçerki Po Novoy Osmanskoy Literatur. Yeni Osmanlı Edebiya-

tı Üzerine Denemeler Gordlevskiy, Yeni Osmanlı Edebiyatı'na sevecen bir açıdan bakıyor. Yeni Osmanlı Edebiyatı'nı demokratik bir hareket olarak görüyor. 1912 yılında Moskova'da basılmış bu kitabı okuyunca yazarını merak ettim. Şaşırmadım. Gordlevskiy, Ekim Devrimi'nden sonra bir Akademisyen olarak görünüyor. Herhalde parti üyesidir. 1960 yılında Sovyet Bilimler Akademisi, Gordlevskiy'in seçme eserlerini yayınlıyor.

Türkiye'nin sosyalistlerinin bir bölümü ve maa-lesef önemlice bir bölümü önemli bir hastalığı yaşıyor. Şöyle anlatmak mümkün: Ziraat Mühendisleri, iyi bahçivanlık yapabilirler. Eğer ziraat mühendisleri, «en iyi bahçivan bizden olur» derlerse, doğru söylemiş olurlar. Ama bu doğrudan, ziraat mühendislerinin ziraat mühendisliğini bırakıp bahçivanlık yapmaları gerektiği sonucu çıkarılırsa, yanlış yapılmış olur. Bir doğrudan yanlış sonuç çıkarılmış olur. Tıpkı sosyalistlerin «en tutarlı demokratlar sosyalistlerdir» doğrusunu söyleyerek bundan sonra sosyalist mücadeleyi bırakıp demokrat mücadele ile yetinmeleri halinde yapacakları yanlış gibi. Sosyalistler bu yanlış yapıyorlar. «Sosyalistler en tutarlı demokratlardır» dedikten sonra sosyalistliği bırakıp demokrathığı seçiyorlar. Ziraat mühendisliğini bırakıp bahçivanlık yapıyorlar.

Ancak bu hastalık yanlışlıkları artırıyor. Hem demokrat mücadele göklere çıkarılıyor ve hem de Türkiye tarihinin demokratları yerin dibine batırılıyor. Bu, olmaz. Buna izin verilemez. Bu hastalığın tedavi edilmesi gerekir. Türkiye'nin aydın tarihini Mustafa Suphi ile başlatmak acı bir yanıştır. Mustafa Suphi, bir komünist olarak öldü. Mustafa Suphi hunharca ve haince katledildi. Bunlar, doğrudur. Fakat Mustafa Suphi'nin komünist yaşamının çok kısa sürdüğü de doğru. Mustafa Suphi, komünist harekete, birçok yıl-ılgıdan ve gerici hareketlerden sonra geldi. Kendisini ispat edemedi öldürüldü. Bunun, Mustafa Suphi'nin talihsizliği olduğundan hiç kuşku yok. Ama talih-sizliği, talih ve tarih yapmaya da hakkımız yok. Na-

zım, çok meşakkat çekti. Kendisini kanıtlayarak öldü. Nazım, Türkiye aydınının onurudur. Nazım'da çağdaş aydın kendi zattını görüyor. Bu yüzden çok seviyor. Nazım, hapisanede ve her yerde bir büyük öğretmendir. Talihin bazı kimseleri Nazım ile aynı hapisaneye koyması, o kimseler için, talih ve tarih oldu. Nazım sürekli üretti. Paşazade Nazım hiç kıvırtmadı. İnandığı arkadaşlarının kalleşliğine uğradı. Sarılmadı. Bütün bunlar, bir eğilim olarak Türkiye aydınında yok. Nazım'da olanlar, ortalama Türk aydınında eksik. Ama artık Nazım ölümle sınırlı. Artık Türkiye aydını kendi eksikliğini Nazım ile kapatamaz. Bu yüzden artık Nazım ile yetinmeye ve Nazım ticaretine ve Nazım sömürüsüne son vermek durumunda.

Nazım sosyalist idi ve aydıdı. Sonuna kadar. Tarzimat aydını, Meşrutiyet aydını ve Cumhuriyet aydını tutarlı olamadı. Bunda kuşku yok. Fakat demokrat idi. Demokrat aydın tutarlı olabilir mi? Demokrat hareket bir burjuva hareketi idi. Tutarlı olamaz. Robespier çok tutarlı idi. İdam edildi. Tolstoy, müjriklerin tutarsızlığını yansıttı. Koca Reşit Paşa, Namık Kemal ya da Mithat Paşa, yeni doğmakta olan, korkak, çekingen iki yüzlü Türkiye burjuvazisine dayanmak zorunda kaldılar. Ne kadar acı! Hem Sultan Aziz'e veya Abdül Hamit'e karşı mücadele edeceksiniz ve hem de maaşınızı sultandan alacaksınız ve sultanın bürokratsı olacaksınız. Kendi aydınına sultana teslim eden bir sınıf var. Bu durumda saptanan tutarsızlığa değil, tutarsızlığın bu kadar olmasına şaşmak gerekli.

Ancak nesnel nedeni ne olursa olsun Türkiye aydınının geleneğinde bir tutarsızlık var. Türkiye aydınının bunun acısını ve utancını pek duyduğu anlaşılıyor. Mazoşist bir niteliğinin olmasının bir nedeni burada aranmalı. Geleneğindeki bu tutarsızlıkla ve büyük bir teorik sıklıkla aydın, Türkiye'de, sürekli olarak kendisini kötüler. «Aydın ihanet eder.» Bu söz Türkiye'deki aydının nakaratıdır. Büyük bir güvensizlikle, kurtuluşu kendi dışında ve büyük sayılarda arar. En keskin, en saf ve en ters ifadesini İsmail Hakkı Ton-

guç'un yazılarında bulmak üzere, aydın için, kurtuluş köydedir. Tonguç çaplı bir aydındır. Doğan Avcıoğlu daha çaplıdır. Büyük bir güvensizlikle ve en keskin, en saf, dolayısıyla da en ters ifadesini Avcıoğlu'nun yazılarında bulmak üzere, aydın için, kurtuluş askerdedir. En sonunda yığınlaşan aydınlar için, kurtuluş işçilerdedir.

Hiç kuşku yok, kurtuluş işçi sınıfındadır. Ancak Türkiye aydınının kurtuluşu, en sonunda, işçi sınıfında araması, köylüde veya askerde aramasından fark-sız görünüyor. Türkiye aydını, işçi sınıfını değiştirmeden, işçi sınıfı ile kurtulabileceğini sanıyor. Köylü ve asker dalkavukluğu, yerini, işçi tulumuna tapınmaya veya işçi terine yerinmeye bırakıyor. Herhangi bir iş yerindeki cahil ve döneke sendika baş temsilcisi alkışlamak, güvensiz aydın için, en büyük sosyalist eylem oluyor.

«Aydın ihanet eder». Ya işçiler? Nuri Beşer, Avni Erakalın, Seyfi Demirsoy, Halil Tunç, Sadık Şide, İbrahim Denizci. Suyun bu tarafından ve sayıları az olmayan işçi örneği vermeye gerek yok. «Aydın ihanet eder». Peki, bu sayılan ve sayılmayan işçiler ne yapıyor? Bunlar ne yapıyor? Sözün kısası şu: İşçiler de ihanet eder. Sayıca daha çok. Zaten işçiler ihanet etmese, aydınının ihaneti o kadar önemli olmazdı. İlişki karşılıklı.

Fakat şu anda Türkiye sosyalist hareketinin en büyük eksikliği işçilerde ve yığınlarda değil. En büyük eksiklik aydınlarda ve entellektüel yaşamda. Bugün Türkiye'de, Koçi Bey'in yüz yıllar önce yazdığı gibi, alim ile cahil birbirinden ayrılamaz oldu. Cahillerin hepsi alim olmadı. Bu sayıda «Durum Saptaması» başlıklı değerlendirmede belirtildiği gibi, sosyalist lider kadrolarının bilinç ve bilgi düzeyi, sosyalist yığınların bilinç ve bilgi düzeyi ile özdeş oldu. Bu sığılık içinde aydın için cahil ve döneke baş temsilciyi alkışlamak sosyalist marifet oldu.

Bugün Türkiye'de devrimci objektivite var. Türkiye'de dağlar ve ovalarda solculuk var. Solculuk yığın-

lara yayılmış durumda. Türkiye'de her şey var, «bizler» yokuz. Görevinin bilincinde ve başında aydınlar yok. En büyük eksiklik burada. Bu çalışmayı, Türkiye aydınını incelemeyi, bu zamanda yapıyorum. Henüz bitmedi. Gelecek yıl kitap halinde yayınlayabileceğimi umuyorum. Çalışırken tartıştığım arkadaşlarımın isteğiyle bazı «tezleri» yayınlıyorum. İlerdeki çalışmalar sonucunda bunlardan bazılarını değiştirebilirim. Özünü değiştireceğimi sanmıyorum. Bu çalışma ile, Türkiye aydınına, kendisini tanıtmayı amaçlıyorum. Çağdaş aydını, tarihi kökenleriyle buluşturmayı planlıyorum.

Türkiye aydını, rönesansını yapmalı Orta çağın sonunda, rönesans'da, insanoğlu antik çağa bakarak yeni çağı yarattı. Rönesans'da insan, ilk önce kendisiyle ilgilendi, kendisine baktı ve kendisini sevdi. Petrarca'nın eserlerinde olduğu gibi. Türkiye aydını da kendisiyle ilgilenmeli ve kendisini sevmeli. Ama bir başka yerde yazdım: Sevgide şiddet, ilgide tenkit olmalı. Şiddetsiz sevgiye, sevgi; tenkitsiz ilgiye, ilgi diyemiyorum.

Türkiye'de Çağdaş Aydın

Tercüme Odası'nda Doğdu

Türkiye'de çağdaş aydın Tanzimat ile birlikte doğdu. Tanzimat'ta aydın, Tercüme Odası'nda doğdu. Türkiye aydınının morfolojisi çizilirken bu nokta üzerinde ne kadar durulursa durulsun şartma sayılmaz. Çağdaş aydının Tercüme Odası'nda doğmuş olmasının etkileri bugün de devam ediyor.

Olay çok kısa olarak şöyle: Hep devlet ve toprak yutmuş Osmanlı'dan ilk önce Yunan bağımsız bir devlet olarak ayrılıyor. On dokuzuncu yüz yılın üçüncü on yılında. Bu, bir çok bakımdan önemli. Belki «resmî ideoloji» içinde Yunan'a gizlenemeyen bir kızgınlığın sürekli olarak saklı tutulmasında bunun rolü var. Ancak Yunan'ın Osmanlı'dan ayrılıp bir bağımsız devlet kurması, çağdaş aydının doğumunda çok daha ayrı bir öneme sahip. Çünkü o günlere kadar, Bab-ı Ali'de tercüme işlerini hep rumlar üstleniyor. Osmanlı'nın insanı, dil bilmeyi de pek sevmiyor. Doğrusu bunu biraz düzeltmek gerekiyor. Şu şekilde: Çağdaş zaman öncesi Osmanlı aydını dil biliyor. Ancak on bir veya on iki en fazla on üçüncü yüz yılda kalmış. Bu yüz yıllarda dünyada «bilim dili» öncelikle Arapça. Araplar, bilim ve felsefede ileri olduğu için.

Bir benzetme gerekli: Türkiye ve dünyanın bir çok ülkesi, bugün

Lenin'i, Fransızca veya Almandan okuyor. Avrupa da Rönesans'a kadar Antik Yunan felsefesini Arapça'dan okuyor. Daha da ileri giderek söylemek gerek: Bugün Batı, Doğu'yu ve bu arada Araplar veya Türkler gibi Doğu halklarını küçümsüyorlar ve Yunan uygarlığını göklere çıkarıyorlar ama, yüz yıllar önce bir Yunan felsefesi, bir Yunan sanatı olduğunu Arapçadan öğrendiler. Çünkü Avrupa için de bilim dili Arapça idi.

On dokuzuncu yüz yılın başında gelindiğinde durum çok değişmişti. Fakat Osmanlı aydını hâlâ Arapça veya Farsça düşünüyor. İşte bu sırada tercüme işlerini, Batı dillerine tercüme işlerini, İstanbul'un rumları üstleniyor. Sonra Yunan, bağımsız devlet olunca, Osmanlı, devletin sırları konusunda rum tercümanlara güvenemeyeceğini anladı. Bunun üzerine Tercüme Odası kuruldu.

Tercüme Odası, bugünkü Dış İşleri Bakanlığı'nın nüvesi de oluyor. Fakat bundan çok daha fazla. Türkiye'nin ilk büyük aydınları, Namık Kemal ve Ziya Paşa ve diğerleri, hep Tercüme Odası'ndan yetişiyor.

Tercüme Odası, bir eğilimi çok iyi bir biçimde ortaya çıkarıyor. Osmanlı, kendisine bürokrat ve dolaylı olarak da aydın yetiştirmek için Tercüme Odası'ndan başka, diğerleri ile birlikte, bir de Mekteb-i Osmani, 1855 - 1874 yılları arasında eğitim yapıyor. Nerede mi? Paris'te. Memur ve dolaylı olarak da aydın yetiştirmek için Mekteb-i Mülkiye-i Şahane'den önce kurulan Mekteb-i Osmani Paris'te eğitim yapıyor.

Bunun üzerinde çok durulabilir. Buna, başka yerde geliştirmek üzere, çok kısa olarak eklenmesi gereken var. Şu: Tercüme Odası'ndan çıkan Türkiye'nin ilk etkin aydınları, Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi ve benzerleri, hem ihtilalci, hem edebiyat adamı, hem gazeteci ve hem de siyasal düşünür oldular. Özetle şu oldu: Tercüme Odası'nda doğan aydın, ihtilalci, sanat adamı ve siyasal düşünür olarak ortaya çıktı.

Edebiyat adamının, siyasal düşünürlüğü; gazetecinin ihtilalciliğe özenmesinin geleneğinde bu başlangıç olmalı. Ama söylendi. Bu nokta başka yerde geliştirilecek. Şimdi kısa «tezler» ile yetinmek gerekiyor. Tekrar Tercüme Odası'na dönmek gerekiyor.

Tercüme Odası'na doğan aydın, dış faktör ile aşırı olarak yükü büyüyor. Yine özet: Türkiye aydını, bütün güzelliklerin ve aynı zamanda bütün çirkinliklerin kaynağını dış dünyada arıyor. Ne yazık! Dış faktörü, bu kadar çok abartan bir başka aydın kümesi zor olmalı. Bu abartmada, Tercüme Odası'nda doğan Türkiye aydını ve özellikle

Türk Aydınının, Türkiye'yi öğrenmeden dış dünyayı öğrenmesinin çok büyük etkisi var. Bu etkiyi inkar etmek mümkün değil. Çünkü insan-oğlu, bildiğini tüm dünya sanır. Tüm dünyayı kendi bildiğinden ibaret sanır. Köylü, tüm dünyayı köyü sanır. Kasabalı tüm dünyayı kasabasından ibaret düşünür. Türk aydını, doğarken, hep dış dünyayı öğrendi.

Bundan kurtulmak gerek. Ne yazık ki ilk okul öğrencisi veya orta okul öğrencisi hâlâ, Orta Avrupa'nın nehirleri veya kasabalarını ezberliyor. Asya'nın yeni doğmuş ülkelerinin sattığı jütün miktarını biliyor. Amerika'nın nehirlerinin uzunluğu veya enini ezberden sayıyor. Sayamazsa sınıfta kalır. Çünkü Tercüme Odası'na doğan çağdaş aydın için hâlâ Avrupa'nın nehirlerinin uzunluğu ile demir cevherinin kilosu çok önemli.

Doğarken Tercüme Odasına gelen çağdaş Türk aydını, son on yıl içinde çeviri furcasını yaşıyor. Son on yılda, çeşitli ülkelerde, orta düzeyde sendikal eğitim için hazırlanmış olan kitaplar, çok bozuk bir Türkçe ile, Türkiye'de «temel kitap» oluyor.

Bu söylenenlerden hiç kuşku yok, çevirinin gereksiz olduğu sonucu çıkmıyor. Çeviri, iyi veya kötü, temel veya değil, her zaman gerekli. Önemli olarak söylenen bu değil. Önemli olan, tekrar da olsa, şu: Çevirmen olarak doğan çağdaş Türk aydını, dış gelişmeleri abartma eğilimi gösteriyor. Bu abartma eğilimi, çok basit siyasal sarkıklıklara da neden olabiliyor. Bir örnek şurada : 1961 - 1971 döneminin ikinci yarısında en büyük tartışma dış dinamik - iç dinamik ikilemi üzerine oturdu. Bu uzadı ve anti - emperyalist ve anti - kapitalist mücadele ayrımına dönüştü' Başka nedenler ve özellikle sınıfsal bakış açısının yeniliği ile birlikte, Tercüme Odası'nda doğduğu için dış faktörü abartma eğilimindeki Türkiye aydını, anti - kapitalist mücadeleyi bir kenara itip anti - emperyalist mücadelede karar kıldı. Türkiye ilerici hareketi, şimdi, bunun fiyatını ödüyor. Etkisizliğiyle bunun fiyatını ödüyor.

İbn-Haldun Üzerine

Tercüme Odası'nda doğan çağdaş Türkiye aydını kendisini iyi tanımasa bile, Türkiye aydınına tanıyanlar var. Fakat tanıdıklarını her zaman değil, sınıfsal olarak işlerine geldikleri zaman ortaya çıkarıyorlar. Daka önce söylemiyorlar. Marx ve Lenin'in düşünceleri, Türkiye'de de derinlikleri zorlayan bir etki yapmaya başlayınca, «hep çeviri mi olacak, bizim değerlerimiz ne olacak?» diye ortaya çıkıyorlar. Çıktılar.

Bilimi alıp geliştirmeye çalışmak başka, dış faktörü abartmak bambaşka. İkisi arasında hiç ilgi yok. Hiç kuşku yok, bilim evrenseldir.

Hiçbir toplum buna kapılarını kapatamaz. Kapatıldığı takdirde «köylü aydını» ortaya çıkar. Ya da «kendine özgü model» arayışları ile bilim dışı akımlar başlar.

Bu, ayrı. Bunun üzerinde, burada, fazla durmaya gerek yok. Üzerinde durulması gereken şu olmalı : Türkiye aydınınının pek teorik yaratıcılığı olmadı. Türkiye aydını, hep teoriyi dışardan aldı.

Tanzimat ve aydını, Batılılaşma yanlısı olarak tanınır. Bu, çok büyük ölçüde, doğru. Ancak tümüyle doğru değil. Tarih-i Cevdet yazarı ve Cumhuriyet'in Medeni Kanununa kadar, sivil yaşamı düzenleyen Mecelle'nin hazırlayıcısı Cevdet Paşa da bir Tanzimat aydınıdır. Üstelik son derece etkili. Cevdet Paşa, Batı'dan teori ve düşünce ile kurum alınmasına hep karşı koydu. Bu yüzden medeni kanun olarak Kod Napolyon'un örnek alınmasına karşı koydu. Başarılı oldu. Kanun-u Esasi'nin ilanına karşı durdu. Başarılı olmadı. Fakat bir Tanzimat Aydını olan Cevdet Paşa, bir Batılı Tanzimat Aydını olan Mithat Paşa'nın karşıtı oldu. Tıpkı Ahmet Mithat Efendi'nin, «dekadan» sözünü Türkiye'nin ihtilal edebiyatına sokan Ahmet Mithat Efendi'nin, Namık Kemal'in zıddı olması gibi.

Çaplı düşünür Ahmet Cevdet Paşa, bir Osmanlı ve bir Türk aydınıdır. Ancak başkalarıyla birlikte ve en çok On Dördüncü Yüz Yıl Arap Filozofu ve tarihçisi İbn-Haldun'un öğrencisidir. «Kendine özgü» teori yanlısı Ahmet Cevdet Paşa da Türkiye dışından bir teorinin uygulayıcısı oldu.

Türkiye aydınınının pek teorik geleneği olmadı. Bunu Türkiye aydını bilir. Geleneği olmadığını açıkça kabul edip söylemese bile eksikliğinin bilincinde olduğunda kuşku yok. Şuradan belli : Fanteziler peşinde koşar. Fanteziler hastalıklı nitelikler de alır. İdris Küçükömer, hastalıklı fantazilere güzel örnekler sağladı. Örnek olsun, Hürriyet ve İtilaf, Terakki Perver, Serbest Fırka ve Demokrat Parti ve belki de Millî Selamet zincirini «ilerici» yaptı; İttihat ve Terakki, Cumhuriyet Halk Partisi zincirini bunların gerisine koydu. Bu arada Mustafa Kemal'i de bir İngiliz casusu yapıverdi. Böylece 1920 Devrimi de, örneğin Terakki Perver Fırka muhalefetine göre, daha geride ve İngilizlerin icadı bir hareket oldu. «İdrisi Tarikatı» böyle doğdu. Hâlâ yaşıyor mu ? Bilmiyorum.

Bu bir örnek. Üzerinde durulması şu yüzden: Bunlar boşuna çıkmıyor. Uzun yıllar teorik atalet içinde yaşamış Türk aydını, Nasrettin Hoca'nın «ya tutarsa» demesi türünden eksik kalan yıllarını doldurmaya çalışıyor. «Ya tutarsa» diyor, «ya sonra» demiyor.

İbn-Haldun için uyandırılmış merak da aynı yere oturuyor. Ancak önce şöyle demek gerekiyor : İbn-Haldun, çok büyük bir bilim adamı. «Tarih, **zahiri** görünüşünde, eski zamanlara ve devletlere ait haberlerin naklinden ibaret gibi ise de, hakiki, **batını** cephesiyle, o insan için tefekkür ve tahkik meydanı olmuştur. O kainattaki hadiselerin zuhurunun illet ve mebde'lerini inceler, **hadiselerinin vuku keyfiyetinin sebeplerini** derinliklerde arar; bu yüzden tarih, felsefenin temelidir.» Bu sözler On Dördüncü Yüz Yıl Berberi bilgini İbn-Haldun'a ait. Bunlar zamanına göre çok ileri ve parlak bir teorik açılımı içeriyor. İbn-Haldun, Marx'tan yüz yıllar önce, «**zahiri**», görünüş, ile «**batını**», derindeki olgu, arasındaki ilişkiye dikkati çekiyor ve gerçeğin derinliklerde olduğuna parmak basıyor.

Bu kadarı güzel. Ancak yeterli değil. Büyük Arap bilgini İbn-Haldun, Arap halklarında ve Arap topraklarında, örnek olsun, Türkiye'deki kadar önemsenmiyor. İstanbul Darülmüallimin Müdürü, Osmanlı ve Arap aydını Satı Bey, Türkiye'den ayrılıp Suriye'de çalışmalarını sürdürürken Arap aydınının İbn-Haldun'u pek ciddiye almadığını hayretle görüyor. Arap aydınları arasında İbn-Haldun'u canlandırmaya çalışıyor.

Batılıların «Arap Montesquieu» olarak, kendilerince, övdükleri İbn-Haldun Türkiye'de ise hep önemli oldu, ciddiye alındı. Tarihçi Naima ve Cevdet Paşa, İbn-Haldun'dan en çok etkilenenlerin başında yer alıyor. Ancak Naima ve Cevdet Paşa denilince de bir bütünün çok büyük parçası ele alınmış oluyor. Naima ve Cevdet Paşa ve bir de Katip Çelebi bir kenara konacak olursa, Tanzimat aydınına kadar, Türkiye'de etkili düşünürlerden geriye ne kalıyor ?

Peki neden? Bir : İbn-Haldun, Türkleri çok övüyor. Türkler övülmeye dayanamıyorlar. O kadar ki, Türkiye'ye ayak basan her seks kraliçesi «erkeklerinizi çok yakışıklı buldum»; her politikacı «başbakanınızın eşi yok, keşke bizim başbakanımız olsa»; her gezgin «ülkenize bayıldım»; her obur «şiş kebabınıza doyamadım» demek zorunluluğunu duyuyor. Türkler övülmeye dayanamıyorlar. İbn-Haldun, Türkleri ve devlet kuruculuğunu övüyor. İbn-Haldun, bir devlet teorisyenidir.

Asıl önemlisi ve iki: İbn-Haldun'un «asabiyyet» teorisi var. İbn-Haldun, bir tarihçi olarak, bilimsel yasaları ve daha ileri giderek gelişme yasalarını araştırıyor. İbn Haldun, devletlerin doğacağını, büyüyeceğini, duraklayacağını ve bir süre sonra yıkılacağını söylüyor. Bunun bir yasa olduğunu ileri sürüyor.

Ne kadar güzel! Kim için? Osmanlı aydını için. İbn-Haldun, Os-

mânî aydınını rahatlatıyor. Görkemli Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasının kaçınılmaz olduğunu, bilimsel olarak, yazmış oluyor. Yıllar önce bunun «teorisini yapmış» oluyor. Osmanlı'nın yıkılması kaçınılmaz. Öyleyse fazla üzölmeye gerek yok. İbn-Haldun, Osmanlı Aydınını bu «tevekköl» anlayışını getiriyor. Rahatlatıyor.

Tanzimat aydını, bu rahatlığı ve tevekköl anlayışını aşmak zorunda kalıyor. Tanzimat'ın yenilikçi kanadı Cevdet Paşa ile mücadele etmek zorunda kalıyor. Ancak 1960 yıllarında, Marx ve Engels'in düşünceleri yığınsal bir yaygınlık kazanmaya başlayınca, Batı'da «aslına dönüş» adı altında saptırma girişimleri çıktı. Marx'ın Ricardo iktisatına dayandığı ileri sürölerek Marx'ın görüşleri yerine Neo-Ricardocu görüşler; Marx'ın Hegel felsefesine dayandığı söylenip Marx'ın görüşleri yerine Neo-Hegelci düşünceler piyasaya sürüldü. İbn-Haldun, daha sonraki Marx'ın tarih ve bilim anlayışına yakın görüşleri öne sürmüş olduğu için, hem daha öncesi ve hem de «Afrika veya Asya Türü» düşünce biçimi olduğu için İbn-Haldun ön plana çıkarıldı.

Dayanmak, aslına dönmeyi gerektirmiyor. Neo-Ricardocu veya Neo-Hegelci düşünceler Marx ile bağlantıyı kesmek anlamına geliyor. Bunu, 1977 yılında, «Bilimlerin Sonu ve Bilimin Doğuşu» adını taşıyan incelemede yazdım.

Türk Aydını Mazoşisttir Tanzimat, iki koldan ilerledi. Ali ve Fuat Paşalar, Koca Reşit Paşa'dan sonra, biri sadrazam ve diğeri Dışişleri bakanlığında, nübetle Tanzimat Bürokrasisi veya Tanzimat Diktatoryasını oluşturdular. İktidardaki Tanzimat Aydınını daha çok Fuat ve Ali Paşalar temsil etti. Muhalefet ise yine daha çok Namık Kemal Bey ile Ziya Paşa'nın isimlerine bağlandı. «Hürriyet Şehidi» Mithat Paşa ise Tanzimat muhalefetinin yönetim adayı oldu. Tanzimat muhalefetinin sadrazam adayı Mithat Paşa, Abdül Aziz zamanında da sadrazamlık yapmıştı. Muhalefet, liderini yönetimden seçmeye dikkat etti. Bu, İttihat ve Terakkî'nin Talat Bey'ine kadar sürdü.

Tanzimat diktatoryasını sürdürenler de, buna karşı olanlar da hep «Batı yanlısı» ve daha yaygın deyimle «İngilizci» oldular. Ancak arada sırada yerlerini, zamanın pek ünlü Rus Büyükelçisi İgnatıyef'in kuklası olan Mahmut Nedim Paşa'ya veya yaygın deyimle «Nedimov» Paşa'ya bıraktılar.

Tanzimat muhalefeti, Sultan Aziz'i tahtan indirdi. Sultan Murat'ı geçirdi. Sultan Murat deli çıktı. Mithat Paşa, belki de bunu daha önceden biliyordu. Çünkü Murat'tan önce veliaht Hamid'i «naip» ilan et-

meyi denedi. Hamid, kabul etmedi. Sultandan aşağısına razı olmayacağını bildirdi. Daha sonra deli olduğu belli olan Murat indirildi. Abdül-Hamid sultan oldu.

Sultan Aziz intihar etti. İntihar ettiği kesin rapora bağlandı. Ama Osmanlı geleneğinde, intihar etmese mutlak öldürülürdü. Çünkü Osmanlı sarayında sultanlığı sağlama almanın en kesin yolu, yerine geçebilecekleri öldürmek oluyor. Bu, Osmanlı velihahtlarının sinir sistemlerini bozan bir alışkanlık olarak görülüyor. Velihaht, kendisine tahsis edilen bir sarayda, her an öldürülmek ile her an tahta çıkmak arasında ve sadece bu ikisi arasında bir bekleme ve hazırlık dönemi geçiriyor. Bu yüzden ya deli oluyor, ya da vesveseli. Sultan Hamid son derece vesveseli bir Padişah olarak Osmanlı'yı uzun yıllar yönetti.

Sultan Hamid'i tanımak gerekli. Çünkü çağdaş Türkiye aydını üzerinde Sultan Hamid'in hayaleti var. Jön Türk Aydını veya İttihat ve Terakki ihtilalcisi Sultan Hamid nefreti ile yaşamış. Bugünlere kadar geliyor. Sultan Hamid'in zulmü ve vahşeti. «Kızıl Sultan» deyimi de bugüne kadar geliyor. Tarihe biraz soğukkanlı bakılınca, Türkiye aydınının mazoşist olduğuna hükmetmek gerekiyor.

Bir Sovyet bilim adamı, Aliev, Tsentral'ın Gesudarstvenny Voenne - İstoriçeskiy Arhiv'e dayanarak, bir sohbet sırasında, Sultan Hamid'in etrafındaki bu kadar hırsız neden değiştirmedeği sorusuna şu cevabı verdiğini kaydediyor : Onlar doydular; yenilerini göreve getirirsem, yeni gelenler aç oldukları için Hazine'nin kaybı daha çok olacak. Sultan Hamid'in ilginç bir kişiliği olduğu anlaşılıyor. Anılarının okunması da bunu doğruluyor. Kendisi hakkında Avrupa'da çok ağır bir kitap yayınlayan birisi hakkında, anılarında, şu not var: «Bir türkün, hele eski bir sefaret katibinin, böyle hakaret ve iftiralarla örülmüş bir yazı neşretmeğe cesaret edebilmesi ne hazin! Hakikaten müteessir oldum ve bu dalaleet karşısında ağlamaktan kendimi alamadım.» Şöyle devam ediyor : «Bu yeni kitap hakikaten isyan ettirici ve bütün memleket için utandırıcı mahiyette; buna rağmen bu kitabı yazan genç adamın, tekrardan devlet hizmetine alınmasını arzu ediyorum. Kendisine münasip bir mevki verilirse, belki tekrardan bize minnettar, devlete sadık bir hizmetkar olur.»

Bu Sultan Hamid'in, bir iki istisna dışında, muhalefetine uyguladığı politikanın özüdür. Sultan Hamid, muhalefetini öldürmekten çok satın almayı tercih etti. Büyük bir casusluk ağı kurdu. Her an kendi muhalefeti ile pazarlığa oturdu. Avrupa'daki Jön Türk muhalefetini, Mi-

sır hidivliği yüzünden Osmanlı sarayı ile ihtilaf halinde olduğu için, finanse eden Mustafa Fazıl Paşa ile anlaşınca Serhafiye Ahmet Celâeddin Paşa'yı Avrupa'ya saldı. Serhafiye, Jön Türk muhalefeti ile anlaşmıştı. Elçiliklerde görevler ve altın dağıttı. Sultan Hamid'in muhalefete karşı uyguladığı politikanın özünü, muhalefeti satın almak oluşturdu.

Bir Mithat Paşa'yı öldürttü. Bir de Namık Kemal'i Magosa'ya sürdü. Ziya Paşa'nın günlük yazılarından kurtulmak için kendisine Berlin büyükelçiliğini önerdi. Ziya Paşa kabul etmedi. Sonra pazarlıkta anlaşıldı, Suriye Valisi oldu. Ziya Paşa, bugüne kadar süren muhalefetini hep vali olarak yaptı. Servet-i Funûn kurucusu Ahmet İhsan, anılarında, Abdül Hamid'in mabeyininden Dergi'ye iki kimseden yazı geldiğini kaydetti. Bunlardan birisi, Namık Kemal'in oğlu.

Abdül Hamid'in en büyük düşmanı İngilizler idi. Mithat Paşa'nın en büyük seveni de yine İngilizler'di. Mithat Paşa'nın oğlu Ali Mithat Bey, 1903 yılında İngiltere'de yayınlanan Mithat Paşa adını taşıyan kitapta, belgelere dayanarak, Mithat Paşa'nın sadrazam oluşunu İngiltere'nin o zamanki Türkiye Büyükelçisi Henry Elliot'un Londra'ya bildiren raporunun şöyle bittiğini yazdı : «Eskiden hep Majestelerinin Hükümeti'nin öğütlerine göre hareket ederdi ama şu anda İngiltere'ye karşı duygularının ne olduğunu bilmiyorum.» 1917 yılında Sir Pears'ın yine İngiltere'de yayınlanan Abdül Hamid kitabında ise Abdül Hamid'in anasının da babasının da ermeni olduğu yazıldı. İngilizler Abdül Hamid'e olan tüm düşmanlıkları ile kızgınlıklarını bu kitapta kustular.

Abdül Hamid, iki tarafı birbirine oynama ustası sayılıyor. Tek yanlı İngilizci veya Fransızci olmadı. İngiltere, Fransa ve Rusya'yı birbirine karşı kullanmaya çalıştı. Bunu bir alışkanlık haline getirdi. Öyle ki bakanlarını da sürekli olarak birbirine karşı kullanmayı denedi. Daima bazı yerleri boş tuttu.

Düşmanını veya muhaliflerini birbirine karşı kullanma, Osmanlı'nın son ünlü sultanı Hamid'de bir kişilik durumuna geldi. Bu kadar mı? Pek değil. Bu, Osmanlı'nın başından beri böyle oldu. Osmanlı'nın Batı'ya doğru yayılması ve idealist Türk Histoğrafyasında, Batı'nın Osmanlı atlılarını çağırması şeklinde anlatılan genişlemede, Venedikliler ile Cenevizlileri birbirine karşı kullanmanın payı çok büyük. Ayrıca daha Osman Bey'den hemen sonra Bizans topraklarında, bir zaman Venedik'in tüccar yöneticilerine ve bir diğer zamanda Cenevizlere kapitüler ayrıcalıklar tanınmanın etkisi, çok büyük.

Bundan ne çıkıyor? Şu: Düşmanları birbirine karşı kullanma Os-

manlı'nın yöntemi. Türkiye aydını Abdül Hamid'in kişiliğinde bunu çok iyi görüyor ve çok iyi yaşıyor. Ve düşmanları veya muhalifleri birbirine karşı kullanma, İttihat ve Terakki aydını ile birlikte Cumhuriyet'in kurucularına geçiyor. Cumhuriyet'in ilk nesil kurucuları, genç ve ikinci dereceden ihtilalciler olarak yaşadıkları Abdül Hamid'in kişiliğini, usta bir biçimde sürdürdüler. Cumhuriyet'in kurucu aydın kadrosu Abdül Hamid'in hayaletini yaşadı.

Abdül Hamid'den Cumhuriyet aydınına ve daha sonraki nesillere sadece bu kalmadı. Ciddi bir mazoşizm hastalığı kaldı. Meşrutiyet aydını sürekli olarak kahrolduğuna ağıladı. Fakat bakıldığında ve iyice arandığında, Hürriyet Şehidi Mithat Paşa hariç pek kahrolma yok. Yemen'e veya Fizan'a sürgünler var. Fakat bir de muhalefet var. Ayrıca sürekli olarak devlet memuru olarak, öğretmen veya Şura-i Devlet üyesi, kaymakam veya bir benzeri olarak yazı yazmak var, muhalefet var. Hüseyin Cahit, en sert muhalefetini yaptığı zaman bile memur. Maaşlı.

Mazoşizm, Cumhuriyet aydınında da var. Örnek olsun ve köy öğretmenleri alınsın. Türkiye'de köylü ideolojisinin en net temsilcisi İsmail Hakkı Tonguç'un deyimi ile, canlandırmaya gittikleri köyde, kaç öğretmen silahlı tecavüz ile karşı karşıya geldi? Şu bir edebiyat haline getirilen köy öğretmenin çelişkisi kimle oldu? Mahrumiyet içinde yaşadılar. Özveri ile çalıştılar. Bunlar saygıya ve şükrana değer. Fakat bundan ötesi? Tek kelime ile mazoşizm.

Ve bu mazoşizm tüm ilerici hareketin hastalığı haline geldi. Ortaya sadece ölümleri ile övünen bir sosyalist hareket çıktı. «Biz ölüyoruz, bizi öldürürler, hesap soracağız». İşte bu kadar.

Öldürdükleri doğru değil mi? Doğru. Üstelik son zamanlarda çok arttı. Bunlar üzerinde tartışma yok. Ama mazoşizmden sosyalist harekete hayır da yok. 1977 seçimlerinde İstanbul'da milletvekili aday oldum. Konuşanların çoğu, ilk kez sosyalizmi dinlemeye gelen işçi ve emekçilere «biz sosyalistler!!!! bizi öldürürler, bizi hapse atarlar, aç bırakırlar!!» diye söze başlıyordu. O zaman da anlatmaya çalıştım : Hiç kimse ölmek için veya kulağının kesilmesi, arkasından şişenmesi için sosyalizme gelmez. Eğer bunlar için geliyorsa, hastadır ve mazoşisttir, acıdan zevk alıyordur. Böylesi sosyalizme ve sosyalist harekete gelmemeli. Sosyalist hareketin hastalarla işi yok. Sosyalizm acı çekmek için değil acıları dindirmek içindir.

Hiç kimse ölmek için bir harekete gelmez. Ancak bir harekete geldikten sonra, teori ve pratiğin sıcaklığında pişer, zaman içinde pişer.

Ve artık acıdan da ölümden de korkmaz. Çünkü teori ve pratiğin buharında pişmiş olanlara acı işlemez. Ölüm seve seve gelir. Bundan gayrisi mazoşizmdir. Bundan gayrisi, belli bir eksikliği, bir hastalıkla örtmeye çalışmak demek.

Seve seve ölmek başka, insanın ölümlerine üzülmemesi bambaşka. Mazoşizm, ölümlere üzülmeyi önüyor. Geçen yıl, içlerinde çok yakından tanıdığım ve pek sevdiğim genç arkadaşlarımın da bulunduğu altı TIP üyesi bir gecede hunharca katledildi, yedinci ölüme yatırıldı. TIP Genel Başkanı Behice Boran, Başbakan Ecevit ile görüştü, sonra televizyona konuştu: «İyi kabul gördük». Peki, başka ne görülebilirdi ki? Ecevit, yedi gencin hunharca katledildiği bir ülkenin en sorumlu başbakanı. Başka ne gösterebilirdi ki? Behice Boran, bu vesile ile televizyona, işçi sınıfı partisi olduklarını söyledi. Önemli nokta burada: Yedi gencin öldürüldüğü zaman işçi sınıfı partisi olmanın hatırlanmasında. Mazoşizm geleneği bugüne kadar geliyor. Kimin işçi sınıfı partisi veya hareketi olduğunu ölümlerin sayısı belirliyor! Ve işçi sınıfı partisinin tartışma konusu olduğu bir zamanda, ölümler, sevinç getiriyor.

«Bağımsızlık» ile Yan Yana Gelme, Marksizmin Türkiye'ye Girişini Geciktirdi

Burada örnek Türkiye İşçi Partisi'nden alındı. Sadece örnek alındı. Yoksa mazoşist geleneği sürdürme açısından TIP'in bir ayrıcalığı yok. Tıpkı Tercüme Odası'nda doğmuş aydının dış dünyayı daha çok bildiği için dış faktörü abartması gibi, ben de TIP'in içinden geldiğim için, örneği buradan seçtim. Yoksa «biz hepimiz birbirimize benzeriz». Bu açıdan fazla fark yok.

Ayrıca burada farklar değil, ortalama durum ve eğilim çıkarılmaya çalışılıyor. Bugün yaşayan ve acı bir fiyat karşılığında sürdürülen mazoşist eğilim Abdül Hamid dönemine kadar gidiyor. Belki Türk aydını Abdül Hamid'e çok kızmak için mazoşizmi üretti. Halbuki eğitime pek düşkün Türkiye aydınının Hamid'de sevecek çok yan bulması mümkün. Osmanlı'da hiçbir dönemde Abdül Hamid'in zamanında olduğu kadar eğitime önem verilmedi ve okul açılmadı.

Fakat Abdül Hamid devrinde sadece çok okul açılmadı. Ruslar, Batum, Kars ve Bayezit'i aldılar. Karadağ, Sırbistan, Romanya bağımsız oldu. Bulgaristan bir prenslik haline getirildi. Avusturya, Boşna ve Hersek'i işgal etti. Fransa, Tunus'u aldı. İngiltere Kıbrıs'a yerleşti ve Mısır'ı işgal etti. Doğu Rumeli Bulgaristan'a verildi. Girit koptu. Osmanlı Abdül Hamid döneminde Hemingway'in balığına benzedi. Belki Türk aydını, Abdül Hamid'e bunun için kızıyor. Belki de Türk aydını Osmanlı imparatorluğunun parçalanmasının acısını yaşıyor. Bunun için Abdül

Hamid'in kendisine işkence yaptığını sanıyor.

Bilinmez. Fakat bilinmesi gerekli, hiç olmazsa sorulması zorunlu, sorular var. Osmanlı ve Türk aydın, doğarken ihtifalci olarak doğdu. Politikacı olarak dünyaya geldi. Politikacının ilkeleri var. Fakat tabuları yok. Osmanlı aydınının da pek tabusu yok. Öyleki mütarekede bolşevizmi kınaması için işgal kuvvetleri tarafından baskı altında tutulan şeyhülislam, Kuran'da komünizmin olmadığını söyleyerek, reddediyor. Çünkü Birinci Savaş'tan sonra Osmanlı aydını için komünizm kurtuluş umudu haline geliyor. Osmanlı aydınının pek öyle tabularla ilgisi görünmüyor.

Şimdi soru şu : Marx ve Engels, günlük yazılarında Türkofil olarak görünüyorlar. Hep Osmanlı devletinden yana bir tutum alıyorlar. Şu nedenle: Marx ve Engels, Rus çarlarının despotluğundan tiksiniyorlar. Rus çarlığının gerilemesinin dünya devrimini yaklaştıracağını düşünüyorlar. Bu, Osmanlı'dan yana bir eğilimi belirliyor. Böyle bir durum Osmanlı aydınının Marksizme yakınlık duymasını kolaylaştırıcı görünüyor. Ama olmuyor. Neden olmuyor ?

Bu soruyu sormak gerek. Çünkü Cumhuriyet öncesi Türkiye aydını, Batı'da gördüğü her akımdan ümit duymuş. Marksizm hariç. Din mi? Uzatmadan ve kesin cevap vermek gerek : Kesinlikle hayır. Peki, ne? Burada kesin bir cevap verme iddiası yok. Fakat şu olabilir : Osmanlı'da aydının tek amacı, imparatorluğu korumak. Ermenilere, Bulgarlara, Yunan'a karşı korumak. Tüm bağımsızlık hareketlerine karşı Osmanlı'yı korumak, aydının tek amacı oluyor. Fakat Osmanlı aydını, karşısındaki tüm bağımsızlık hareketlerini Marksizme bulaşmış olarak görüyor. Tek amacı Osmanlılığı yaşatmak olan Türkiye aydını, tüm akımlara yakınlık duyuyor fakat Marksizmden uzak kalıyor.

Bu cevap doğru mu? Tersinden bakılınca doğru görünüyor. Birinci savaştan sonra Osmanlı tarihe karışıyor. Osmanlı'dan Anadolu'da bir avuç toprak üzerinde bir Türkiye kalıyor. İşgal altında Türkiye. Bağımsızlığını kurtarmak isteyen Türkiye. Ve işte bu sırada Türk aydını için komünizm çok yüksek bir ideal oluyor; Bolşevizm bir kurtarıcı olarak görülüyor.

Bunun kanıtlarını başka bir yerde yazdım. Burada sakıncalarını yazıyorum. Türkiye'de Marksizmin bağımsızlıkçı yanının, daha da giderek, kurtarıcı yanının aşırı olarak vurgulanması, sosyalist harekette çok büyük yanlışlıklara kaynaklık ediyor. Bir : Bağımsızlıkçı veya kurtarıcı olduğu için sosyalist harekete gelenler, şu veya bu ölçüde ba-

ğımsızlık sağlandığı veya kurtuluş gerçekleştiği düşüncesine ulaştıkları zaman, teker teker, hareketten ayrılıyorlar. Bir ara çok güçlü olarak ortaya çıkan hareketin birdenbire boşaldığı görülüyor. Kuruluşunun ilk on beş yılında Türkiye Komünist Partisi bu açmaz ile karşı karşıya geldi. Bunu yenebildiğini söyleyemem.

iki : Türkiye aydını, iki yanılla da, Marksizmi bağımsızlık hareketi ile özdeş olarak içine attığı için, sosyalizmi hep bir «araç» olarak algılıyor. «Araç» olarak sunulmasını istiyor. Bu, 1961 - 1971 dönemi Türkiye İşçi Partisi'nin en önemli hastalığı oldu. TIP, sosyalistleri «gerçek milliyetçiler» ve sosyalizmi de «ikinci Kurtuluş Savaşı» olarak sunabilirdi. Önce çekici göründü. Şimdi sakıncaları ortaya çıkıyor. Sosyalizmi, bir yaşam biçimi olarak değil de, sosyalizmin sağlayacaklarından birini ön plana çıkararak sunmanın sakıncalarını Türkiye sosyalist hareketi şimdi, çok ağır bir fiyatla, yaşıyor. Sosyalist harekete, sağlayacaklarından birisi için gelenler, bunu sağlayacağını vaad eden bir sahte peygamber çıkınca hemen peşinden koşuyor.

Kızmamak gerek : Çünkü, gelenlere, «biz ölürüz ve bizi öldürüler» nakaratının dışında sosyalizm anlatılmıyor ki! Sosyalizmin bir yaşam biçimi olduğu anlatılmıyor ki! Sosyalizm bir yaşam biçimidir, bir bütünlüktür; bunu sosyalizmden başka hiçbir sistem veya sahte peygamber veremez. Bunun anlatılmadıkta sonra kızmak niye? Hâlâ «sosyalistler en tutarlı demokratlardır» nakarati ile idare etmek niye? Sosyalistler ne zaman kendileri olacaklar ?

Bir

Komünist Aydın

«İdadi üçe ve Harbiye bire geçtiğim seneler, Girid'e gitmiştim.

Suda'da anneannemin, Resmo'da anneciğim yanında ancak iki üç hafta kaldım, tatil aylarından kalan zamanımı Hanya'da Vali Hasan Paşa oğlu, arkadaşım Yahya Hayati ile geçirdim. Millet ve vatan için yüreği çarpan, kültürlü, şair ruhlu bir gençti. Onda kitap pek çoktu. Namık Kemal'in, Abdülhak Hamid'in, Ziya Paşa'nın, Şinasi'nin, Eşref'in, Sezayi Bey'in.. hemen bütün yasak kitapları onun evinde okudum. Mithat Paşa'nın II. Abdülhamid'e kabul ettirdiği Kanun-u Esasi'nin metninden başka, müstebit padişahın büyük inkılap kahramanını nasıl aldatıp muhakeme altına aldığını ve Tayif'te nasıl boğdurduğunu anlatan yazıları da, orada, gözlerim yaşlı, gönlüm gayz ile dolu okumuştum. Bunlar, bir komünist aydınının anılarında yer alıyor. Anılar 1960 yılında basılıyor. Burada yazılanlar, Türkiye'deki ilk kuşak komünistlerin çok büyük bir bölümünün «okuma listesi» ile ilgili bilgiler veriyor. Çok acı ve acı olduğu kadar da komik : ilk kuşak komünistlerin çoğu, Namık

Kemal'i okuyarak, komünizme geliyorlar.

Bunları, umuyorum, gelecek yıl yayınlayacağım kitapta çok daha geniş olarak ele alabileceğim. Bu anıların yazarı Ahmet Cevat, İttihat ve Terakki'ye girdiği için Harbiye'den kovuluyor ve sürülüyor. Bunları, bu komünistin 1960 yılında yayınladığı anılarından öğrenmek mümkün. Ancak aynı anılardan Ahmet Cevat'ın bir ara komünist olduğunu öğrenmek kesinlikle mümkün değil. Söylemiyor. İz bile düşmüyor.

Fakat biliniyor. Türkiye Komünist Partisi kurulduğunda Ahmet Cevat, daha sonraki yılların dil devrimcisi Ahmet Cevat Emre, TKP'nin önde gelen yöneticileri arasında giriyor. Yurt dışında Komintern'in önde gelen görevlilerine muhatap oluyor. Mustafa Suphi'nin katlinin üçüncü yılında Moskova'da yayınlanan kitapçıya yazıyor. Şunları yazıyor : «Paşalar, beyler, çorbacılar, ağalar, hocafar, işte sağmal inek gibi istismar ettikleri emekçi kitlelerini daima zulmette tutmak için, onlara şuur ışığı vermek isteyen komünistleri lanetle, nefretle, ateşle, demirle kovalarlar. Darağacına çekerler. Denize veya zindana atarlar; sonra «aman aramıza sınıf nifakı girmesin, milli birliğimize hanel gelmesin» gibi bihaya riyakarlıklar savururlar». Burada geçen «bihaya riyakarlıklar», hayasız ikiyüzlülükler anlamına geliyor.

Şöyle yazıyor : «Trabzon kurbanlarının hepsi de değerli, pek değerli arkadaşlardı. İçlerinde hakiki ve emin proleter liderleri, fedakâr ve gayur militanları vardı. Şu anda gözümün önünde mert tavırları, sevimli çehreleri birbirine karışarak tecessüm ediyor. Ben onları öyle bir kül halinde Karadeniz'in korkunç girdabına atıldıkları o kanlı birlik şeklinde hafızama gömmek, kalbimi onlara mezar etmek istiyorum. Çünkü onların cümlesi bizim için, komünizm için, proleterler için, mazlumlar için aynı kıymette, aynı meziyettedirler». Bunları 1923 yılında yazıyor. 1923 yılında güzel yazıyor.

Ahmet Cevat Emre, 1960 yılında yayınlanan anılarında, 1928 yılında alfabe komisyonuna seçilişini ve 26 Haziran 1928 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan ilk toplantıyı anlatıyor. Şöyle anlatıyor: «Gözlerim, komisyonu karşılamak için ayağa kalkan büyük adama çevrilmiş, gösterilen yere oturdum. Aramızda üstü kitaplar, kağıtlar, yazı cihazları ile yüklü, geniş bir çalışma masası vardı. O anda Dolmabahçe Sarayı'nın muhteşem ve yaldızlı salonu, geniş pencereleri görüş sahasına serdiği peyzajı, duvarlardaki Ayvazofskinin mehtaplı deniz tabloları, herşey benim için silinmişti; kafamı yalnız Türklüğün büyük dirilticisi dolduruyordun!» Ahmet Cevat devam ediyor : «Mutevazi bir düşünüş işçisi gibi, vestonsuz, krem rengi gömleğinin açık ve devrik

yakasından uzanan eşsiz baş, dikkatin en olağan üstü ifadesiyle bizi dînliyor.» Komünist aydın Ahmet Cevat, burada, hayranlığı aşan bir aşkla Mustafa Kemal'i «tasvir» ediyor.

Sonra zaman devam ediyor. Ahmet Cevat'ın tam anılarını yayınlacağı sırada, 1960 yılında, 27 Mayıs gerçekleşiyor. Bunu da ihmal etmiyor ve yazıyor : «ikinci Cumhuriyeti büyük bir lider, Orgeneral Cemal Gürsel hazırlıyor. Bu hazırlık senelerden beri devam eden bir terbiye, kalplere, kafalara, vicdanlara bir ideal vermek terbiyesidir. İdea', muhataraya düşen millet ve vatani kurtarmak, ilerletip yükseltmek, medenileştirmek aşkıdır.» Sonlara ekliyor : «Vatan ve millet aşkının ilk prensipi feragat, şahsi ihtiras iblisini yüreklerden, kafalardan, vicdanlardan söküp atmaktır. İşte Büyük Lider, böyle bir terbiye sistemiyle, arkadaşlarını yetiştirmiştir.»

Böylece ve kısaca, bir Meşrutiyet ve Cumhuriyet Aydını ve bir ilk kuşak komünistin tipolojisi, çeşitli tipolojilerden birisi, çizilmiş oluyor. Çizilen tipoloji için söylenecek olan, eskilerin pek güzel deyimi ile, şöyle : «Ne utanmaz köpekleriz, kimi görsük etekleriz».

Türk

Aydını Kısırdır

O zamanlar ve uzun süre yazarı olduğu Cumhuriyet Gazetesi'nde. Sonra kitap haline getiriyor. Bu kitabına, yine 1938 yılında yazdığı önsözde, şunları söylüyor : «On beş seneden beri, otuz iki dişini kilidleyerek yutkunan ve susan Türk mütefekkirlerinin önüne tarihin yığıldığı meseleler, daha içindeki sırları değil, dışındaki bağları bile çözülmemiş sıra sıra denkler halinde duruyor; bunların isimleri bile Türk inkılabı için neşredilmemiş bir tek cildi dolduracak kadar çoktur.» Peyami Safa'nın deyimi gerçekten güzel ve gerçekten gerçekçi : «Otuz iki dişini kilidleyerek yutkunan ve susan Türk mütefekkirleri.»

Peyami Safa, aradan yirmi yıl geçtikten sonra, kitabının ikinci basmasına yazdığı önsözde, hiç bir yeniliğin olmadığını belirtiyor. Yine doğru söylüyor. Türkiye aydını, en çok ve ortalama olarak, Kemalist Devrim ile övünüyor. Dünyada, belki de, Kemalist Devrim konusunda en az düşünüp en az yazmış olanlar Türkiye'den çıkıyor. Türkiye, kendi tarihini yabancı ülkelerin arşivlerine göre yazan, belki de tek ülke özelliğini taşıyor. Türkiye aydını ve bilim adamı için, Türkiye'nin düşünen adamları için, utanç verici bir durum: Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve Genelkurmay Başkanlığı, hele hele Dışişleri Bakanlığı arşivleri hâlâ Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları araştırmacılara kapalı. Kullanamıyorlar. Utanç verici yanı burası değil. Şurası : Türkiye aydını, sömürgeleştiril-

miş kafalar gibi, bunları istemenin hakkı olduğunu düşünemiyor.

Bu arşivler açılrsa, kesinlikle ortaya çıkacak olan şudur : Kemalist tarih ve bununla birlikte Kemalist ideoloji alt üst olur. Büyük Nutuk, çok büyük yaralar alır. Fakat yapılmaz. Çünkü Türkiye mütefekkeri, Türkiye düşünürü, fazla düşünmüyor. Kendisini yormuyor.

Bunda kendi geleneğinin etkisi çok büyük. Tercüme Odası'nda doğmuş olmasının rolü büyük. Bilmeyi çevirme ile eş tutan bir aydın tipolojisinin düşünme alışkanlığı çok zayıf olacak. Ancak hepsi bu kadar değil. Türkiye'de çağdaş aydın Tanzimat ile doğdu ama, yoktan var olmadı. Tanzimat öncesinin hiçbir birikimi olmadığını söylemek mümkün değil. Mutlak var. Buna da fıkıh geleneği demek mümkün. Fıkıh, vahiylerden çıkarılmış bir şeriat bilimi oluyor. Osmanlı'nın son zamanlarına kadar, Mülkiye gibi en laik yüksek okulların bile en temel derslerinden birisi ilm-i fıkıh idi.

Fıkıh, skolastik felsefenin İslama yansımasıdır. Skolastiğin temel ilkesi **Crede ut intelligam** oluyor. Bilmek için inanmak, anlamına geliyor. Bilmek veya anlamak için inanmak gerek. Önce inanılacak ve ancak önceden inananlar bilebilecek. Inanmadan bilmek mümkün değil. Bilgi, gökten vahiy yoluyla gelmiş doğrulara inanmak yoluyla öğrenilecek. Daha açıkcası, vahiy yoluyla gökten gelen doğrulardan türetilcek. Aristo mantığı ile.

Tercüme Odası'nda doğum fıkıh alışkanlığı ile birleşince, gökten gelen vahiylerin yerini, Prens Sabahattin'de Le Play, Ziya Gökalp'de Durkheim, 1950 siyasalbilimcisinde Duverger, aynı dönem iktisatçısında Samuelson, 1960 solculuğunda Paul Baran veya Andre Gunder Frank, daha sonralarda Marcuse, şimdilerde ikinci kez moda olan Althusser alıyor. «Der ki» diye başlayıp, bunların veya benzerlerinin yazdıklarından, dış dünyadan vahiy yoluyla gelen doğrulardan, bunlar söylediği için doğruluğuna inanılan hükümlerden, istidlal yoluyla, bilgi türetiliyor. O kadar ki, örnek olsun, Birikim yayınları içinde çıkan kitaplarda «burada Althusser Stalin'i savunuyor ama siz bakmayın; bize yazdığı mektuplarda eleştiriyor» türünden dipnotlara da rastlanıyor.

Tercüme Odası'nda doğum ile fıkıh geleneği her yerde hüküm sürüyor. «En sosyalist» akımlar da, Marx-Engels veya Lenin ve Stalin'i bir kenara bırakıp, sosyalizmi kurmuş ülkelerde veya Çin veya Arnavutluk gibi çok ciddi bunalımları olan rejimlerde orta düzeyde sendikal eğitim için yazılmış kitaplardaki cümlelerden, çok genel doğrulardan, yine istidlal yoluyla, yeni bilgiler veya teoriler üretmeye kalkıyorlar.

Türkiye'nin düşünsel yaşamını daha da kısırlaştırıyorlar.

«En sosyalist» akımlar, ne yaptıklarını, bilinçsiz bir bilinç ile biliyorlar. Böyle bildikleri için kendi eksikliklerini bir Nazım Hikmet sömürüsü ile gidermeye çalışıyorlar. Çağdaş Türkiye aydınının Nazım Hikmet'e bu kadar çok sarılmasının bir diyalektik nedeni var. Çağdaş aydın, Nazım'da kendi zıddını yaşıyor. Türkiye aydınının onuru Nazım ile Türkiye aydını, zıdların birliğini oluşturuyor. Türkiye aydını ne kadar kısır ise, Nazım o kadar üretken; Türkiye aydını ne kadar kafa tembeli ise Nazım o kadar çalışkan ve Türkiye aydını ne kadar kıvırtkan ise, Nazım o kadar dimdik. Pek sevecen. Çok büyük bir öğretmen. Çalıştığı malzemeyi seven. Zaman zaman elindeki malzemeye aşık olan veya aşık olmuş gibi davranan. Eline düşen malzemenin sınırını bilen. Hapishanenin tanıdığı seçme özgürlüğü ile sınırlı malzemesinden, Balaban'dan bir ressam; Kemal Tahir'den bir romancı; Orhan Kemal'den bir öykü yazarı yaratmayı deneyen. Türkiye aydını arasında, bodur makiler içinde bir kavak gibi dimdik ve yapayalnız duran Nazım'da Türkiye aydını kendi eksikliğini buluyor. Bu yüzden ve kendi kısırlığını gizlemek için, şu son günlerde, sahne sanatçısından eli saz tutana kadar, yayıncısından işsiz düşmüş yazarına dek, yaşlısından liseye yeni girmiş devrimcisine kadar Türkiye aydını Nazım Hikmet'i sömürüyor.

Kemal Tahir Üzerine

Türkiye aydını kısırlığını, kısırlığını gizlemek için bir sömürü halinde işlediği Nazım Hikmet'te de gösteriyor. Nazım ile ilgili olarak Türkiye aydınının bir numaralı sorunu «Nazım'ın Kadınları» oluyor. Nazım kiminle yattı, kiminle kalktı? En büyük sorun, bu! Bir de kim Nazım'ı daha çok severdi? Bu Yeşilçam veya Bab-ı Âli madrabazlarının yaptıkları ile boy ölçüşebilecek sorumsuzluk karşısında, «hep birlikte» utanmak gerekli. Nazım'ın sanatı hakkında yazılı olan, «Nazım'ın Kadınları» hakkında yazılı olanlara göre ne kadar az.

Nazım'ın şiirleri var. Bir de romanları ve piyesleri var. Roman ve piyeslerinin başarısız olduğu açıkça söylenmeli. Nazım'ın sanatının ve gücünün açıkça ortaya konması için bu gerekli. Ne yazık! Şimdiye kadar Nazım'ın sanatı ile ilgili olarak Türkçede iki değerli çalışma yayınlandı. Birisi, Afşar Timurçin'in Nazım Hikmet çalışması. Ne kadar az ilgi uyandırdı. Diğer Kemal Tahir tarafından yayınlanan, Nazım Hikmet'in hapishaneden yine hapishanede olan Kemal Tahir'e yazdığı mektuplar. Bu mektuplarda Nazım Hikmet'in sanat ile ilgili görüşlerini, yer yer siyasal düşüncelerini ve hepsinden öte, tükenmez insan sevgisiyle geleceğe güvenini bulmak mümkün.

Nazım Hikmet'in Kemal Tahir'e mektupları çok güzel. Fakat ilk hedefine ulaştığı söylenebilir mi? Kemal Tahir'in, Nazım Hikmet'in büyük başarısızlığı olduğu inkar edilebilir mi? Fethi Naci, bu konuda da çok doğru bir noktaya parmak bastı : Kemal Tahir'in romanlarından hareketle, Kemal Tahir'in insan sevmediğini yazdı. Çok doğru. Nazım Hikmet, Türkçeyi zenginleştirdi. Mektuplarının hedefi Kemal Tahir, tek kelime ile, Türkçeyi bozdu. Nazım bir entellektüel idi. Öğrencisi Kemal Tahir, hapishanedeki köy ağalarının seksüel gerilimini çarpık bir aynadan Türk kadınına yansıtan bir kasaba münevveri oldu.

Türkiye aydını, Nazım Hikmet'i, kendi kısırlığını gizlemek için sömürüyor. Kemal Tahir, Türkiye aydınının kısırlığını bir ticari sömürü aracı haline getirdi. Kısır ve tembel Türkiye aydınına, Ahmet Mithat Efendi geleneğinde, okuduğu bir kitaptan bir «teori» çıkarıp sundu. Bir süre yutturdu. Tıpkı sevecen fakat kötü huylu annelerin, dişleri yeni çıkan bebeklerine, cızbız köfteyi önce ağızda çiğneyip sonra vermesi gibi. Cızbız köfteyi çiğneyip ve tükürükleyip yutturması gibi.

Kısır Türkiye aydını siyasal teori üzerinde kafa yormadığı, bilimsel kitaplar okumayı pek sevmediği için ve Kemal Tahir bunları gördüğü için, Türkiye aydınına, tarih ve coğrafyayı, felsefe ile toplama ve çıkartmayı romanlarda vermeye kalktı. Bir tarih veya anı kitabından bir roman yazdı; tarih ile coğrafyayı ve felsefe ile toplama, çıkarma, bölme ve çarpmadan oluşan dört işlemi birbirine karıştırdı. Bu karışıklık içinde hem bir «düşünür» oldu ve hem de «Tahiri Tarikatı» kuruculuğuna yükseldi.

Ancak sözü uzatmaya gerek yok. Sözün kısası şu: Kemal Tahir, bir çarıklı erkani harptir. Bir yarı - cahil ve bir yarı - aydındır. Çetin Yetkin, 1970 yılında yayınladığı ve soldaki tartışmaları konu alan kitabı için, Kemal Tahir ile konuşmuş. Bir soruya, Kemal Tahir, aynen şu cevabı vermiş : «Rusya'ya gittiğim zaman bana sordular Çin meselesi hakkında ne düşünüyorsun diye. Ben dedim ki, «Neresidir? Çin nedir? Yani bir madde midir bu? Nedir, şeye mahsus mu, gökyüzündeki mesele mi? «Nasıl sen Çin'i bilmiyor musun?» dediler. «Yahu haberim yok, Çin ne demek? Çin nedir yani? Çin böyle külah mıdır? Sonra, gökyüzüne attığınız şeylerin içindeki maddelerden biri midir?» «Yahu Çin.» dediler, «Çin... Mao Çe Tung» «Yahu» dedim, «siz bana Türkiye'yi sormuyorsunuz da, neye Mao Çe Tung'u soruyorsunuz? Ne ilgim var benim Mao Çe Tung ile? Sizinle olan ilgim lalettayin iki memleketle olan ilgidir. Beni fazla ilgilendirmiyor. Benim işime yarar mısınız, yaramaz mısınız? Siz birbirinizi öldürüyorsunuz, kesiyormuşsunuz,

katiyen beni ilgilendirmiyor. Herhalde bir sosyalizm yapıyorsunuz, aklımın ermediği bir şey yapıyorsunuz; bu beni ilgilendirmiyor... Türkiye'yi öğrenemedik biz, nereden Mao Çe Tung ?» işte böyle cevap veriyor ve söylüyor. Türkiye'de, her köy kahvesinde, böyle bir çarıklı erkani harp bulmak mümkün,

Özet şu: Kemal Tahir, bir yarı - cahildir ve yarı - aydındır. Kemal Tahir'de bir keramet veya bir «düşünür» bulanlar tüm cahildir. Kemal Tahir bugün okuyucusunu buluyor. Sağ okuyucunun malı oluyor. Ecevit'in kişilsiz televizyonu Türkiye'nin Dostoyevskiyi diye reklam yapıyor. Özetin özeti şöyle oluyor: Kemal Tahir'in tüm yazıları ve romanları sağ okuyucunun malı olsa ve yerine Peyami Safa'nın, örnek olsun, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu veya Matmazel Noraliya'nın Koltuğu alınsa, «ilerici edebiyat» zararlı çıkmaz. İlerici okuyucu da zararlı çıkmaz.

Türkiye'de Yeni Düşünce Türkiye aydını pek kitap okumayı
Dergilerde Oluşu ve Yayıldı sevmiyor. Ahmet Mithat Efendi'nin alıştırdığı gibi, basitleştirilmiş veya ağızda çiğnenip «roman» haline getirilmiş kitapları okuyor. Bir kasaba kurnazı olan Kemal Tahir, bunu görüp bildiği için, oldukça çok sattı.

Kitap okuma geleneği az. Gazete okuma geleneği ise var. Hürriyet, Günaydın, Tercüman ve Milliyet şu andaki tirajları ile bir çok ülke için büyük gazete sayılıyor. Gittikçe artan bir gazete geleneği var. İçeriği ayrı. Ancak içeriği ne olursa olsun gazete «günlük» yayın yapıyor. Günlük yayın günlük etki yapıyor. Bu etkiyi önemsememek gerekli. Türkiye'nin son seksen yıllık tarihine bakıldığı zaman, hatta bu geçmiş yüz yıla çıkarıldığı zaman, en etkili aracın dergi olduğu ortaya çıkıyor. Türkiye'de, iyi veya kötü, ileri veya geri, tüm «büyük işler» dergilerde ve dergilerle yapılmış.

Demek ki, Türkiye'de bir etkin dergi geleneği var. Belki de son zamanlarda dergiciliğe bu kadar çok ilgi duyulması bunun, bilinçsiz de olsa, anlaşılmalı olmasından ileri geliyor. Bunun ciddi bir tarihsel dayanağı olduğu görülüyor. Burada, görüleni göstermek gerekiyor.

Jön Türkler'in, Osmanlı, Şura-ı Ümmet, Meşveret ve İctihat Dergilerini ve biraz da, bunları biraz daha geliştiren Ziya Gökalp'in Küçük Mecmuasını bir kenara koyun, Mustafa Kemal'den ve Kemalizm'den hiç bir şey kalmaz. Mustafa Kemal, ne yaptı ise bu dergilerde yazıldı. Mustafa Kemal çok büyük bir burjuva - demokrat ihtilalci olarak, yirminci yüz yılın büyük bir politikacısı olarak ve bugün sosyalist ihtilalcilerin de ders alması gereken bir örgütçü olarak, yazılanları uyguladı.

ittihat ve Terakki'nin yapamadığını yaptı.

Türkiye Komünist Partisi'nin Aydınlik Dergisi önemli bir dergi olamadı. Olabilseydi işler daha başka türlü gelişebilirdi. Ancak Türkiye Komünist Partisi yöneticiliğinden gelme Şevket Süreyya'nın Kadro Dergisi çok önemli bir dergi oldu. Türkiye'deki komünist hareketin etkisizleştirilmesinde, Türkiye entelijansiyasının kafasından sınıf çelişkinin çıkarılmasında ve giderek uzun yıllar Türkiye Komünist Partisi'nin de «Kemalist ideoloji» ile yetinmek durumunda kalmasında Kadro çok etkin oldu.

Turhan Feyzioğlu, Aydın Yalçın, Muammer Aksoy'un ön planda, Bülent Ecevit, Sadun Aren, Bahri Savcı'nın daha arka planda rol oynadığı Forum Dergisi ve aynı kaynaktan yararlanan, ancak giderek Doğan Avcıoğlu ile Mümtaz Sosyal'in etkin olmaya başladığı Metin Toker'in Akis Dergisi, Türkiye'nin bir döneminde bugün için akıl almaz bir etkinliğe ulaştı. 27 Mayıs sadece ve sadece, Forum'da yazılanları, Akis'te yazanların veya Akis'in meşhur ettiği kimselerin eliyle uygulamakla yetindi. 1920 Devrimi, İttihat ve Terakki Dergilerini kaynak saydı. 27 Mayıs için sadece Forum ve Akis Dergileri vardı.

Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Sosyal ve Cemal Reşit Eyüboğlu tarafından kurulan fakat Doğan Avcıoğlu'nun etkisinde ve Avcıoğlu'nun ismine bağlı olarak çıkan Yön Dergisi, son yirmi yılın en etkin dergisi olma özelliğini hâlâ koruyor. Bu dönemde çıkan Sosyal Adalet ve Ant, hiç bir zaman kişilikli ve etkili olmadılar. Yön ve daha sonra Doğan Avcıoğlu'nun «dar politika» için çıkardığı Devrim Dergileri, başarıya ulaşmayan 9 Mart 1971 hareketinin programını oluşturdu.

12 Mart, 9 Mart 1971 hareketini hazırlayanlardan ve tüm ilerici düşünce ve entelijansiyadan intikam almaya başladı. Mazoşist Türkiye aydını, yığınsal işkence ve ölümleri görmeye başladı. Daha sonraki yıllarda, ölüm günlük olay oldu. Ölümün bu kadar yakın olması, yaşamayı seven ve zahmete alışkanlığı olmayan Türkiye aydınıni kurutmaya başladı. Şimdi bu kurutmadan geçirilmiş Yön okuyarak ve TİP toplantılarına gidip TİP'e oy vererek yetişmiş aydın. Ecevit'in bürokrasisini meydana getiriyor. Beceriksizliği yükleniyor.

Burada bir parantez açılması gerekti. Biraz uzun olabilir. Ancak bu parantez, çok uzun bir yazının çok kısa bir özeti olacak. Şöyle : 12 Mart mezaliminden, 12 Mart işkencesinden Türkiye, işçi sınıfının ve «demokrat hareketin» veya pek ne anlama geldiği bilinmeden, ne anlama geldiği hiç bir yerde yazılmadan tekrar edilerek alışılan bir deyimle

«demokratik kütle örgütleri» tarafından harekete getirilen demokrat mücadeleye ile çıktı. Bunlar söyleniyor. Söylenecek. Hiç kuşku yok, söylenenler doğru.

Ancak bu doğrularla birlikte söylenmesi gereken başka doğrular var. 12 Mart'a Türkiye, Türkiye kapitalizminin ekonomik ve Türkiye toplumunun politik sorunları yüzünden girdi. Keyf olsun diye girmedii. 1968 ve 1969 yılından itibaren Türkiye, buzdolabı, çamaşır makinası, televizyon, elektrik süpürgesi, otomobilin yapım ve satımında bir sıçrama aşamasına girdi. Yapacak ve kapalı bir ekonomi gibi, yalnızca iç pazarda satacak. Geniş ve bugün de yaşanan 12 Mart, böyle bir sorun ile başladı.

Marx ise Kapital'de böyle bir sorunun ne demek olduğunu yazdı. Tüketim malları departmanında üretim artacak olursa ve dış ticaret imkanları olmadığı için kapalı bir ekonomi zorunlu oluyorsa, ücret ve maaşları artırmaktan başka çare yok. Bunu, Ecevit'in artık tarihe mal oldu dediği Marx, yüz yıl önce yazdı. Ecevit, kendisini iktidara getiren ve şimdi karşısındaki sorunların kaynağını bilmiyor ama, Marx bunu tam yüz yıl önce, Türkiye'nin bu sorunla karşı karşıya geldiği tarihten yüz yıl önce, yazdı. Yiğinsal boyutta dayanıklı tüketim aracı üretilecek olursa ve bunlar ihraç edilemiyorsa, bunlar içerde satılacak. Bunu işçiler ve memurlar alacak. En büyük sayı burada. Öyle ise, böyle bir sorunla karşı karşıya geldiği zaman Türkiye kapitalizmi, ücret ve maaşları pek öyle donduramaz. Dondurup da kendi buzdolabı, otomobil veya televizyonunun satışını önleyecek kadar akılsız değil.

Ancak ücret ve maaşları dondurmadıktan sonra, daha da geriye götürmedikten sonra, faşizme ne gerek var ? Bu, bir. İkincisi şu: Bu devamlı olacak mı ? İç pazarın «sature» olduğu, doyuma geldiği bir noktada, artık bütün dikkatleri dış pazara çevirmek gerekecek. Öyleyse gelecek yıllara şimdiden hazırlanmak gerek. Yine Marx'ın şeması kullanıldığı zaman, dayanıklı tüketim araçlarının ihraç edildiği veya sermaye malları üretimine ağırlığın çok verildiği bir zamanda, ücretleri artırmak değil azaltmak gerek. Böyle bir durum gerekecek. Öyleyse, Marx'ın şemasına uygun olarak hareket edecek olan Türkiye kapitalizmi, ücretleri yüksek tuttuğu bir sırada bile ücretleri düşüreceği bir döneme göre hazırlanmak durumunda. Öyleyse sendikal hareket içinde ücretlerin düşürülmesi ve dondurulması aşamasına gelindiğinde mukavemet edecek örgütleri içinden fethetmek gerek.

Öyleyse 12 Mart döneminde, sonra Ecevit'in ilk hükümetinde ve ücretlerin dondurulmadığı bir dönemde, ilerde mukavemet etmesi ke-

sin DiSK'in için düzeltmek gerek. Öyleyse Kemal Türkler - Bülent Ecevit - Vehbi Koç üçgenini şimdiden kurmak gerek. Bu üçgen kuruldu.

Bu üçgeni, DiSK içinde bir sınıf mücadelesi olduğunu, mümkün olan bütün kanıtlarıyla Yürüyüş Dergisi yazdı. 1975 yılı ilkbaharında yayına başlayan Yürüyüş Dergisi 12 Mart sonrasının en yaratıcı ve daha sonraki yıllara kalıcı tek Dergisi oldu. Ve burada parantez kapandı. Yürüyüş Dergisi, koleksiyonları açık, Türkiye aydınının kurutulmasını önlemeyi en büyük sorunlardan biri saydı.

Yürüyüş, etkin olmadı. Türkiye solunun etkisizleşme sürecine girdiğini sadece Yürüyüş gördü, bunu durdurmak için mücadele etti, fakat etkin olmadı. Ancak Yürüyüş'ün önceden haber verdiği bütün olumsuzluklar, maalesef, bugün tümüyle gerçek oldu. Ecevit'in MHP'yi Türkiye solcuları üzerinde bir Demokles'in kılıcı gibi kullanmak istediği, DiSK'i zayıflattıktan sonra bir kenara koyacağı, Kemal Türkler - Bülent Ecevit - Vehbi Koç üçgeni ve tüm bunların ötesinde, yığınlara götürülmüş bir program olmadığı sürece her umudun yalancı kalmaya mahkûm olduğu, hepsi ortaya çıktı.

Burjuvazi, Murat Otomobil ile Marlboro sigarasının işçi konutlarına kadar uzandığı bir zamanda, bir yandan MHP örgütü ile öldürerek; diğer yandan, Ecevit'in eliyle güvercin uçurarak ve en önemlisi Türkiye aydını ile beraber tüm solcu hareketin için boşaltarak bugünlere hazırlandı. Bunu yalnızca ve tüm politik kanıt ve teorik çözümlenmesiyle Yürüyüş Dergisi ortaya koydu. Eğer başka bir dergi veya yayın organı da koyduğunu söylüyorsa, tartışma açık. Tartışmadan korkmamak gerek. Türkiye solculuğu bu etkisizlik noktasına, tartıştığı için değil, tartışmadığı için geldi.

12 Mart sonrası dönemde, Yürüyüş'ten ayrı olarak Birikim Dergisi etkinlik ve saygınlık kazandı. Birikim, bir noktayı, çok iyi bir şekilde gördü ve değerlendirdi: boşaltılmış aydınım ve aydınlaşan işçilerin, tek başına bildiri dağıtmak veya afiş asmak ya da orta düzeyde bir sendikacıyı alkışlamaktan sıkılacağını önceden gördü. Bu yüzden sürekli ve haklı olarak, teori ihtiyacı üzerinde durdu. Birikim, etkinlik ve saygınlığını buradan aldı.

27 Mayıs, Forum'un önerdiği kurumları kurdu. Senato, Üniversite özerkliği, yargıç güvencesi, Anayasa Mahkemesi hep Forum'da yazıldı. Biçimsel önerilerde Forum çok açık oldu. Bundan sonra ne yapılacağı konusunda ise «en iyisini bilim adamı yapar» demekten ileri gidemedi. Bunu açıkça söyledi. Tek söylediği bu oldu. Bu yüzden 27 Mayıs, bü-

tün işleri profesör ve doçentlere bıraktı. Biraz da böyle batırdı. Biraz da bü yüzden battı.

Birikim, «teori gerek», sözünden ileri gidemedi. «Teori gerek ve anahtarı Birikim'dedir». Öz olarak Birikim'in söyledikleri bu oldu. Bu arada dar politikanın partiler aracılığıyla yürütüldüğünü görerek parti kavramına karşı tutum aldı. Burada Yürüyüş ile tam karşı karşıya geldiler. Yürüyüş, kıraç toprakta parti kavramını savundu. Parti olmadan, hiçbir güzelliğin olamayacağını, çok inatla savundu. Birikim, parti kavramını kötülerken artan bir dozajda antisovyetizm ile örgütlenme ilkelerini çürütmeyi üstlendi. Bu, Birikim için kaçınılmaz. Çünkü bir teori ile ortaya çıkılmadıkça, özgün çözümlerden ısrarla kaçınıldığı sürece, Birikim'in okuyucu ve yandaş bulabilmesi için parti kavramı ile Leninist örgütlenme yapısına cephe alması gerek. Bunu yapıyor. Bunu yapması Birikim'i, bir 27 Mayıs'ı olmayan Forum olmaktan kurtaramayacak.

Ataç Hakkında

Ataç, Ulus'ta yazdı. Bir de Son Havadis'te yazmış. Nurullah Ataç, bir Türk aydını idi. Ataç, büyük bir kavgacı aydın idi. Ataç, küçük sorunlar üzerinde büyük ve güzel kavgalar veren bir aydıydı. Küçük davaların büyük savaşçısı. Böylesi kaldı mı? Kalmaması ne kadar yazıkl! Büyük davaların küçük savaşçılarından geçilmediği bir dönemde, Ataç, büyük bir aydın olarak hatırlanmalı. Sosyalist mi? Kesinlikle hayır. Nesli tükenmiş bir türden: Demokrat. Sonuna kadar demokrat. Şimdilerin ziraat mühendisliğini bırakıp bahçivanlık yapan solcuları, Ataç'ı, ne kadar çok severdi. Şöyle bir sıralama çıktı : Yurtseverler, demokratlar, sosyalistler... Bu sıralamada Ataç'ı en başa koyarlardı. Tabii yine sosyalistler en arkada yer alırdı. Her halde Türkiye'deki sosyalistlerin boyu kısa; hep en arkada sıraya giriyorlar.

Ataç, yaşadığı dönemin en etkin eleştirmeni oldu. Herkes Ataç'tan korkardı. Ataç, günlük yazmış. 22 Aralık 1953 Salı gününe ait günce'sinde Ataç şunları yazmış: «Bugünkü Son Havadis'te Muzaffer Erdost'un «Ataç'a Sevgi, Saygı Borcu» adlı yazısını okudum. Hoşuma gitti doğrusu, övülmekten kim hoşlanmaz?» Günce, böyle başlamış. Bir parağrafı şöyle : «Muzaffer Erdost bana «Evet, siz halka inmediniz şimdiye kadar, halka inmenin bayağı bir iş, eşkin (adi) bir iş olduğunu söylediniz. Halkın ardından gitmeye özenmediniz. Önderlik yapabilme gücünü kendinizde buluyordunuz» diyor. «Halka inme» sözüne öteden beri sinirlendiğim doğru. Kendini beğenmektir halka «inmeğe» kalkmak. «Ben öyle yükseğim, böyle yükseğim, benim düşüncelerimi çevremdekiler anlayamaz, bari ben o ince, büyük düşünceleri bı-

rakayım da halkın anlayacağı şeyler söyleyeyim» demektir. Hani radyoda «Köylü Dayı» «Köylü Amca!» diye bir takım soğukluklar yapıyor, onun gibi. Kişinin kendi kendine de, çevresine de borcu yükselmeğe çalışmaktır, gözü aşağıda değil, yukarıda olacaktır. Kendini yükselttiği ölçüde çevresini de, bütün toplumu da yükseltir». Tam, Ataç konuşuyor.

O günkü günce'sini şöyle bitiriyor: «Muzaffer Erdost kendisinde benim etkimi duyduğunu, kendisini seve seve bu etkiye bıraktığını söylüyor. Daha gençtir, şimdilik bir zarar yok öyle olmasında, Ama dilerim, çabuk kurtulsun benden, dünyanın büyük düşünürleri, büyük yazarları var, tanısın onları, onların etkisinden geçip kendi kendini arasın, bulsun». Tam Ataç konuşuyor. Hem kendisine son derece güveniyor, hem de çok mütevazî.

Yürüyüş, zamanında etkin olamadı. Sonra olacak. Ataç, zamanında çok etkin oldu. Bu küçük kavgaların büyük kavgacısını şimdi kaç kişi hatırlıyor? Ama Türkiye'de yazı ile kavga etmeyi öğrenmek isteyenler, mutlak Ataç okumalı. Ataç'ın yazı ile kavga tekniklerine doyum olmaz.

«Yenilgi»

Öğretmen

«Yenilgi» öğretmen, öğretmenlerin en sabırlısı. Dünyada her yerde ve Türkiye'de, tarihin her kesitinde ve şimdi de, yenilgi halkların öğretmenidir. Yenilginin öğretmen olduğu bilgisini, halklar, Marx'tan aldı. 1848 yenilgisi üzerine yazdı.

Mesrutiyet aydınının ideolojisi osmanlıcılık ile islamcılık oldu. Osmanlı aydını, bu ideoloji ile, Osmanlı imparatorluğunu sürdüreceğini düşünüyordu. Garpcılar ve İttihatçılar da osmanlıcı ve islamcı idiler. Türkçüler İttihat ve Terakki içinde etkinlik ve bir ölçüde de itibardan yoksun bir akım idi. «Türk» kelimesi Osmanlı'daki hakaret yüklü anlamını yitirmekten uzaktı. Mesrutiyet'in ikinci kez ilan edildiği zaman tablonun buna yakın olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Bundan sonraki on yıl içinde osmanlıcılık da, bir siyasal akım olarak islamcılık da tarihe karıştı. Güçlü bir ideolojik ve politik muhalefet nedeniyle değil. Savaş nedeniyle. Balkan savaşı, osmanlıcılık ideolojisinin sonu oldu. Balkan savaşında Türkler, osmanlıcılık ideolojisiyle bir arada yaşamayı planladıkları halk ve milletler ile savaş ettiler. Yenilen osmanlıcılık ideolojisi oldu. Birinci Savaş'ta ise Arap dünyasının müslüman halkları Osmanlı'dan ve Türkler'den yana olmadılar. Kurtuluş savaşında ise, sonradan siyasal tartışmalara kaynaklık eden Ağa Han'ın gönderdiği altınlardan başka, islam dünyasından ciddi bir yardım gelmedi. Birinci Dünya savaşı da islamcılık ideolojisinin mezarı oldu.

İnanılmaz olan ortaya çıktı. On yıl önce «Türk» kelimesi hakaret yüklü bir anlama gelirken 1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi kuruldu. Çok hızlı bir gelişme. Burada vurgu hızlilik üzerine.

Türkiye'nin ilerici düşüncesi şimdi bir yenilgiden çıkıyor. Yenilgi bir anlamda 1969 - 1979 dönemini içine alıyor. Kimi, karşı çıktığı fakat yığınları ve yoldaş aydınları ikna edemediği için yenik düşüyor. Kimi inanarak burjuvazinin arkasından gittiği için yenik kalıyor. Karşı çıktığı fakat akıntıyı durduramadığı için yenilenlerle, burjuvazinin mavi gömlekli güvercinlerine inanarak yenik düşenler aynı noktada durum saptaması yapıyorlar.

Şimdi «yenilgi» öğretmen ön plana çıkıyor.

Türkan Şoray ile Türkiye aydını, gürültüyü sever;
Fatma Girik Hakkında yalnızlıktan korkar. Halbuki aydın, tanımı gereği, bunun tersini özler. Belki de aydın derinliği olmadığı için Türkiye aydını, gürültüye ve kalabalığa tapıyor. Hep birlikte TIP'li oluyor, sonra MDD patlıyor. Hep birlikte MDD oluyor. Sonra, hep birlikte, öğrencilerinin öğrencisi olup öğrencilerin peşlerine takılıyor. Kırlara ve kentlere, gerillaya çıkıyor. Sonra hep birlikte «doktorcu» oluyor, sonra TSIP oluyorlar ve sonra yeniden, hep birlikte, TIP'li oluyorlar. Sonra yine hep birlikte ilerliyorlar. Sonra hep birlikte dağılıyorlar. Kapalı Çarşı'da bir rehberin öncülüğünde alışverişe çıkmış, zamanı az, giysileri renkli, gözleri tabela ve vitrinlerde, bir turist konvoyunu andırıyorlar. Hep birlikte bir vitrinden diğerine koşar gibiler. Sanki birbirlerinden ayrılırlarsa kaybolacaklar. Birbirlerini sevmiyorlar. Biraz kıskanıyorlar. Ama yine de birlikte koşuyorlar. Ortak gürültülerini seviyorlar.

Halbuki aydın, zaman zaman ve özellikle yenilgi dönemlerinde, sessizliği ve yalnızlığı sevebilmeli. Aydın, eğer ihtilalci olacaksa, yalnızlığa cüret edebilmeli. Yalnızlığa cüret edebilenler, sonra, kalabalıklarla buluşabilirler.

Ataç, ihtilalci olmadı. Fakat yalnızlığa cüret edebiliyordu. Günce'-sinde yazıyor. İsmi var, ancak, buraya aktarmak için gerek yok. Bugünün ünü olan bir yazarı. Kitabını Ataç'a göndermiş. Ve üzerine «Çağımızın Büyük Ustasına, sevgi ve saygı ile» diye yazmış. Ataç şöyle yazıyor : «Böyle pöhpöhlü lakırdılardan hoşlanmam. Dilerim, kitap bana yanlışlıkla gönderilmiş olsun». Ataç, bu.

Kitabı yine de okumuş. Beğenmemiş. Bir şiirinde, kitabın yazarı, «seviyorum erkekçe» diyormuş. Ataç devam ediyor : «Bu "erkekçe" sözü, böyle övünçlü söylenildi mi utandırır beni, erkek olduğum için

utandırır. Af dilemek isterim kadınlardan, kızlardan. En aşağı otuz yüz yıldır süren erkek egemenliğinin, kuvvete dayanan bir egemenliğin uydurduğu bir bayağılık. Kadını küçük göreceksiniz, ona, «sen benim gibi olamazsın! » diyecek, bir oğlunuz doğdu mu göğsünüzü kabartıp bir kızınız doğunca yerineceksiniz... Erkeklerin bu zorbaca kurulmalarını gördükçe tepem atıyor». Sonra yine aynı yazarın «hürriyet» istediğini söylüyor. Devam ediyor ve soruyor: «Önyargılarla (peşin - hükümlerle) böyle kolayca bağdaşabilen bir kişi ne yapacak özgürlüğü ? Gerçekten özgür kişi kendini önce önyargılardan kurtarmaya çalışan kişidir», Ataç özgürlüğü biliyor.

Türkiye’de iki kadın da özgürlüklerini biliyor. Bu iki kadın, öyle dil bilen, kolejlerde okumuş, roman yazan veya Davinia’yı güzelleştiren bir diksiyonla konuşan türden değil. Ama ikisi de aydınca yaşıyor. Türkiye ortamında zor sayılan, nice üniversite mezunu kadının sokağa düşürdüğü bir ilişkiyi, övünmeden ve yerinmeden sürdürüyorlar. Türkan Şoray ve Fatma Girik, kendi seçtikleri bir yaşamı kendileri için yaşıyorlar. Kalabalıkların önünde kendi beğendikleri ile yalnız ve gürültüsüz yaşayabiliyorlar. Her ikisi de, ayrı ayrı, aydın olarak yaşıyor. Aydın olarak yaşamak için, her zaman, çok okumak gerekmiyor.

15 Eylül 1979

TÜSTAV

LENİNİZM ÇAĞINDA SOSYALİZMİN MEZARI

Metin ÇULHAOĞLU

Tarihin geriye akması mümkün değil. Tarihsel gelişimde, zaman zaman kısır ve durağan görünen dönemler yaşanır, yaşanıyor. Türkiye’de olduğu gibi. Yine de, görünüşe bakıp aldanmamak gerekiyor. Çünkü, görüntüdeki kısırlık ve durağanlığın derininde, hızlı bir gelişim var. Bugün Türkiye sosyalist hareketi, yarınki hızı için gerekli gücü ve birikimi toplamaya çalışıyor.

Geçmiş bakmak da böyle. Türkiye sosyalisti, hareketin en hızlı görüldüğü dönemlerde bile, kendi tarihine pek dikkatli bir biçimde eğilmedi. Daha çok belge, bilgi ve anı topladı. Ama bunların soyutlanmasına, yani derinliğine bir çözümlemesine gidebildiğini söylemek çok güç. Evet, «nelerin olduğunu» az çok anlattı. «Neden olduğunun» sergilenmesi ise güdük kaldı.

Sözünü ettiğimiz alandaki kısırlık ve gittikçe büyüyen soruların büyük ölçüde yanıtsız kalışı, derinlemesine çözümlemelere duyulan ilgiyi de artırdı. Bugün Türkiye sosyalist hareketinin, mutlaka bu alana eğilmesi gerekiyor. Hareket, yıkılması gereken kimi tabuları da altederek kendi geçmişine daha çözümleyici bir biçimde yaklaşmak zorunda.

Kimileri için tarih, yalnızca «günümüze ışık tutacak» bir malzemeden ibaret. İyi, güzel. Ama «günümüze ışık tutacak» bu malzemeyi en doğru, en tam biçimde tanımamız gerekmiyor mu? Bu nasıl sağlanacak?

İşte, geçmişle ya da tarihle günümüz arasındaki alışveriş de burada ortaya çıkıyor. Tarih, geçmişte donup kalıplaşmış ve «orada kalmış» bir kategori değil. Bilimsel anlamı ile, tarih de değişir. Çünkü, gerek günümüzdeki mücadelenin boyutları, gerekse ulaşılan ideolojik birikim, geçmişe bakış açımızı da zorlar. Geçmişteki olayları çözümleme biçimimizi etkiler. Özetle, düne yeni gözlemlerle bakılır.

Türkiye sosyalist hareketinin de, kendi geçmişine böyle eğilmesi gerekiyor.

Lukacs'ın bir sözü var : «Sosyalizmle ilgili somut bilgi, sosyalizm için yürütülen kavganın bir ürünüdür» diyor. (1) Doğrusu, tarih bilgisi de böyle. Sosyalizm için bugün verilen kavga, hareketin tarihine ilişkin somut bilgiyi de beraberinde getiriyor. Daha açığı, sosyalist mücadelenin günümüzde sağladığı ideolojik birikim, bizleri geçmişe yeniden bakmaya zorluyor. Tabii, eksik kalan soyutlama ve çözümleme hanelerini doldurarak.

Beşikteki Mezar Kazıcıları

«Vanlı Kâzım, Hüsamettin Özdoğu ve Mehmet Emin Sekün'le birçok defalar konuşarak notlar almıştım. Emin Sekün pek derine inen bilgi veremedi. Ama Hüsamettin Özdoğu ile Vanlı Kâzım o dönemi sosyalizmin mezarı diye adlandırmışlardı.» (2)

Bizlere yukarıdaki aktarmayı yapanın konumu, o kadar büyük bir önem taşıyor. Aynı şekilde, yazara «mezar» benzetmesini iletenler hakkında başka «eski tüfek»lerin söyleyecekleri de öyle. Çünkü amacımız, bugüne dek daha çok dedikodu düzeyinde ele alınan bir «tarih» e aynı türden eklerde bulunup onu bunu suçlamak değil. Önemli olan, «sosyalizmin mezarı» benzetmesinin yaptırdığı çağrışımlar. Buna eğileceğiz.

Söylediklerine katılmamak mümkün değil. Bir başka benzetme ile açmaya çalışırsak, şöyle : Türkiye sosyalist hareketi, tam serpillip gelişeceği dönemde, ağır (ve kalıcı etkileri olan) bir hastalığa yakalanıp güdük ve cılız kalan, üreme yeteneklerini önemli ölçüde yitiren insanları anımsatıyor. Ağır hastalık, gelişip boy atma için koşulların elverişli bulunduğu döneme denk düşüyor. Bir rastlantı mı bu ?

Göreceğiz. Ama önce iki hatırlatma gerekiyor. Birincisi şu: «Sosyalizmin mezarı» demek, elbette sosyalist hareketin o dönemde bitip tükenmesi, yokolması ya da defnedilmesi demek değil. Yalnızca, yenilen ağır darbeler vurgulanmak isteniyor. Hepsisi bu. Belki de gereksiz ama, Türkiye'de söylenenleri hep yanlış anlama huyunda olanların çokluğu bizi bu hatırlatmaya zorladı.

İkinci hatırlatma ya da ek ise, kanımızca daha önemli. Benzetmeyi yapanlar «sosyalizmin mezarı» diye yalnızca kurtuluş savaşı yıllarından söz ediyorlar. Oysa daha ileri gitmek de mümkün. Yani ülkemizde, iç ve dış koşulların çakışması ile sosyalist hareketin önünün açıldığı iki dönem saydıktan sonra, hareketin en ağır yaraları yine aynı dönemler-

de aldığı söylenebilir. Bu, Türkiye sosyalist hareketinin kaderi ya da «kadersizliği.»

İlk dönem, kurtuluş savaşı yılları : Ekim Devrimi ve Devrim'in uluslararası planda sağladığı prestij ile Türkiye'deki ulusal kurtuluş hareketinin üstüste çakışması. Birinci darbe, tam burada alınıyor. İkinci dönem ise İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrası: «Çöktü çökecek» denilen Sovyetler'in savaştan dimdik ayakta çıkması, dünya sosyalizmine yeni ülkelerin kazanılması ve sosyalizmin etkinliğinin Ekim Devrimi sonrasında andırır biçimde ve evrensel ölçekte hızla artması. Türkiye sosyalist hareketi, ikinci darbeyi de burada alıyor.

İkinci dönem, konumuzun dışında. Asıl söyleyeceklerimiz, ilk döneme ilişkin. Yani sosyalist hareketin, daha beşikte iken mezarının kazıldığı dönem.

Mezarın nasıl kazıldığını görmek, pek güç değil. Ama önce bazı koşullardan arınmak gerekiyor. Bir kere yalnızca «baskı, tevkifat, katliam» deyip geçmeyeceğiz. Bu, düşünmemek için gerekçe arayanların işi.

Sonra yine düşüneceğiz : Mustafa Suphi için bunca ağıt yakılan bir ülkede, üstelik de ağıtları yakanlar, nasıl oluyor da Mustafa Suphi'nin katillerini aklamak, suçu başkalarının üzerine yıkmak için bunca çaba gösteriyorlar ?

Ve nihayet, bir kez daha Leninizmin ne olduğunu düşüneceğiz. Türkiye sosyalist hareketinin, daha beşikte iken, bu Leninist yoldan bu-cak bucak nasıl kaçırılmak istendiğini görmeye çalışacağız. Kısacası, Leninizm çağında, Türkiye sosyalist hareketinin mezarının nasıl kazıldığını anlayacağız.

O halde, Leninizmle başlayalım.

Leninizmin Unutulan İlkeleri

Sırada, birbirine bağlı iki soru var.

Bir : 1917 Ekim Devrimi bir rastlantı, belirli koşulların anlık çakışması sonucu ortaya çıkan «arızı» bir olgu mu idi ? İki : Rus işçi sınıfının dünya devrimci sürecine öncülüğü, tek başına Ekim Devrimi'nin bir sonucu, yani 1917 yılı ile başlayan bir süreç mi ?

İkinci sorunun yanıtı, birincinin de yanıtı. Yanıt, koskocaman bir «hayır». Rus işçi sınıfı hareketinin dünya devrimci sürecine öncülüğü, kesinlikle 1917 sonrasına özgü değil. Öncülük, çok daha gerilere uza-

nıyor, 1900'lerin başında ortaya çıkıyor. En açığı, Leninizmle başlıyor.

Neden?

Neden, hiç kuşkusuz tek başına Lenin'in kişisel dehası değil. Rus işçi sınıfı hareketi ve hatta Rusya'daki ilk Marksist çekirdeklerden birini Lenin'den de bağımsız olarak oluşturduktan sonra ülkeden sınırdışı edilen Blagoev'le başlayan Bulgar işçi sınıfı hareketi, zamandaşlarına kıyasla son derece önemli ayırddedici yanlar taşıyor. 19. yüzyılın Marksizminin 20. yüzyılın başında «Marksizm - Leninizm» haline gelmesi, bu ayırddedici özelliklerde somutlaşıyor.

Hepimizin bildiği, dillerden düşmeyen «burjuva devrimler çağından sosyalist devrimler çağına geçiş» politik somutluğuna, Rus Bolşevikleri ile Bulgar Tesniyaklarının faaliyetleri ile kavuşuyor. Burjuva tarihçilerinin Lenin'e yakıştırdıkları, salt kişisel bir «birikim», kişisel bir «hınç» olarak gördükleri liberallikten nefret, daha doğrusu en sağda olana kıyasla daha solda görünene karşı amansız mücadele zorunluluğu, hiç kuşkusuz, çağın dönüşümüne özgü nesnel bir nitelik taşıyordu. Rus ve Bulgar çekirdekler, nesnel temele sahip bu olguyu sezdikleri, sezmenin de ötesinde ideolojik - politik çerçeveye oturabildikleri için Avrupa'daki pek çok Marksistten ayrıldılar.

Bolşevik hareket, «ortada» ne varsa, ideolojik planda kendini ondan bütünü ile kopardı. Liberallik adına ne varsa, kendini ondan bağışık hale getirdi.

Rusya'da, Bolşevik hareketin tarihi demek, aynı zamanda bu kesin ve ödünsüz ideolojik (giderek politik) kopuşun tarihi demek. Bolşevik hareketin yönlendiriciliğindeki Rus işçi sınıfının mücadelesi ise, «ortada» ya da «liberal» görünene karşı amansız savaş demek. Bunların tümü ise, Leninizm demek.

Rusya gibi demokrasi alanında daha yapacak çok işin olduğu bir ülkede bu zorunlu kopuşu gerçekleştirmek, «demokrat alanın daraldığını» görebilmek kolay değildi. Böyle bir ülkede, üstelik 1898 yılındaki ilk parti kongresinde demokrasi ve sosyalizm mücadelelerinin birliğini ve bütünlüğünü vurgulamak kolay değildi. Ve giderek 1903 yılındaki parti kongresinde «asgari program» bölümüne «sürekli ordunun dağıtılması», «yargıçların halk tarafından seçilmeleri» gibi taleplerin konması, kolay olmayanın yapıldığını gösteriyordu.

Evet, Leninizm kolay olmayı (ama zorunlu olanı) yaptı. Marksizm, bunun için Marksizm - Leninizm oldu. Rus işçi sınıfının politik

hareketi, çağın tümüne damgasını vuracak bir olgunun sonuçlarını, daha çağın başında hayata geçirdi. Ve nihayet yine bu nedenle Rus işçi sınıfı hareketi 1917 Devrimi'nden de önce, daha çağın başlarında dünya devrimci sürecinin öncülüğünü üstlendi.

Lenin, yaptıkları için özünü Avrupa'daki işçi sınıfı hareketlerine anlatıp benimsetmek için çok çaba harcadı. Yalnızca Avrupa da değil. Daha sonra, Ekim Devrimi'nin de etkisi ile Asya ve Amerika'da filizlenen ilk Marksist çekirdeklere hitap etti. Onlara, Rusya'da ne yaptıklarını anlattı. Ama kendi ülkesi ile sınırlı kalmadı. Yaptıklarının, evrensel bir geçerliliği olduğunu vurguladı.

Bu, 1917 Devrimi'nin ve ardından gelen güçlüklerin Rusya dışındaki Marksistlerce «hoşgörülü» karşılanıp Devrim'e en azından kısa bir süre için kredi açılması hesabına dayanan bir «zorlama» değildi hiç kuşkusuz. Lenin, Rusya'nın deneyiminden hareketle, Marksizmin gelişiminde zorunlu bir aşamayı anlatmaya çalışıyordu. Lenin'in, Üçüncü Enternasyonal'de toplanan partilere en önemli mesajı, tüm dünya devrimcilerine belki de en kutsal vasiyeti «ortada» ya da «liberal» görünenlerden kesin ve ödünsüz bir kopuşu öngörüyordu. Katı, sağlam ve ideolojik anlamda uzlaşmaz bir çekirdeğin öncelikle oluşturulması zorunluluğuna değiniyordu. Lenin'den dinleyelim :

«İlk adımımız, kime hitap ettiğimizi ve kime tam anlamı ile güvenebileceğimizi ortaya çıkartmak amacıyla gerçek bir Komünist Partisi kurmak olmuştur. Birinci ve İkinci Kongrelerimizin sloganı «Kahrolsun Merkezçiler» idi. Eğer bizim Rusya'da «Menşevikler» dediğimiz Merkezçilerden ve yarı Merkezçilerden tam tamına bir kopuşu tüm dünyada gerçekleştiremezsek, Komünizmin ABC'sini dahi öğrenemeyiz.» (2)

Lenin, onunla birlikte ve ondan sonra Stalin, dünya koşullarını ekonomik, politik ve askeri açıdan derinlemesine çözümlenebilen ustalardı. Ve hiç çekinmeden eklemek gerek: En çaplıları da dahil, Avrupa'nın Marksistleri zihinlerini Avrupa ve Avrupa Devrimi'nden bir an olsun ayıramazken, sömürge ve yarı sömürge ülkelerdeki büyük birikme gözlerini ilk çevirenler de yine Lenin ile Stalin oldular.

Lenin'in vasiyeti ile, gözlerin çevrildiği bölge arasında ilişki var elbette. Leninist mesaj, Asya'nın sömürge ve yarı sömürge ülkeleri söz konusu olduğunda daha güç, daha titiz bir değerlendirmeyi gerektiriyordu. Lenin, Avrupa'daki partiler için önerdiği kesin ve ödünsüz ide-

olojik kopuşu, Asya için hiç yumuşatmadı. Yalnızca, bu ülkelerdeki ulusal devrimci hareketler için, **politik planda** daha esnek ölçütler getirdi. Enternasyonal oturumlarında Roy'la girilen tartışmanın özünde de bu yatıyor.

Sömürge ve yarı sömürge ülkelerdeki Marksist çekirdekler güç bir görevle karşılaştılar. Bir yandan «Avrupalı» anlamda kesin ve ödünsüz kopuşu gerçekleştirmek, diğer yandan da «Asyatik» özelliklerden hareketle, bu ülkelerdeki ulusal devrimci akımlara politik planda daha yumuşak biçimde yaklaşmak.

Bu görev, bıçağın sırtında yürümeyi gerektiriyordu. Bir kesim, bunu beceremedi. Beceremeyenlerin başında, kanımızca Türkiye sosyalist hareketi var.

Türkiye'nin İdeolojik Coğrafyası

Bir dünya haritasına bakmak, yeterli : Türkiye, Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan ülke. Ancak, bu coğrafi konumun da içerdiği ideolojik özellikler, hele hele bu özelliklerin sosyalist hareketin doğuşuna ilişkin yanı üzerinde pek durulmadı bugüne dek.

1920'lerin Türkiye'si...

Solun ideolojisi açısından nerede yer alıyor? Avrupa'da mı, Asya'da mı? Türkiye'nin ilk sosyalistleri ne yapacaklar ? Hemen yanıbaşlarındaki «sol»dan, Merkezilerden ideolojik planda kesin ve ödünsüz bir kopuş mu ? Peki, böyle olursa Asya için öngörülen ulusalcı radikal hareketi destekleme nasıl gerçekleşecek? Bu ikisi, nasıl bir arada yürütülecek ?

Sonucu hemen söyleyelim : Türkiye'de sosyalizmin ilk temsilcilerinin pek çoğu bu konuda aşırı «Asyatik» bir tercih yaptılar. Nerede ise Roy'un endişelerini haklı çıkaracak ölçüde.

Sosyalist hareketin kurucuları «Merkez» den, Türkiye'nin somutunda ise Kemalizmden ideolojik kopuş ve ayrışmayı gerçekleştiremediler. Hareket, aşırı «Asyatik» diyeceğimiz bu yönelim sonucunda, hakim eğilim olarak, bir benzetme ile «kedi olmadan fare tutmaya» kalkıştı. İdeolojik ve politik olarak sağlam, oturmuş ve katı bir kadrolaşmaya (kopuşa) gitmeden «cephe» yapmaya çalıştı. Kısaca, Türkiye sosyalist hareketi o dönemde şeytana uymak anlamına gelen bir iş yaptı : Kemalizme uydu.

Tüm geçmişi bir kalemde silip atmanın marifet olduğuna inanmı-

yoruz elbette. Ama beşikteki sosyalist hareketin bu tarihsel yanlışından söz etmemek de hiç olmaz. Üstelik dönemin Komintern yetkililerinin aynı konuda Türkiye'deki harekete yönelttikleri oldukça sert uyarılar ve eleştiriler dururken. Bunları bir kez daha ve can kulağı ile dinlemek gerekiyor.

Tabii yalnızca «tarih öğrenmek» için de değil. Türkiye burjuvazisi, bu yıllanmış oyunu bugün de piyasaya sürdüğü için. Türkiye'de pek çok sosyalist ya da sosyalizm adına yola çıkan örgüt, bu yanlışta bugün de tekrarladığı için.

Yine bir hatırlatma : Türkiye'nin ilk sosyalistleri, kuşkusuz, her zaman en açık olanı dahi görememek gibi bir günah işlemediler. Gerçek, Kemalizmin politikası tarafından çok büyük bir ustalıklı, değme deneyli burjuvazilere taş çıkaracak biçimde gizlendi. Önemli olan, Türkiye burjuvazisinin bu yeteneği, bu ustalığı nasıl kazandığını görebilmek.

Görmek, o kadar güç değil. Belirli koşullamalardan kurtuldukça kolaylaşıyor. Örneğin öncelikle ikisinden. Birincisi, Türkiye MDD'ciliğinin tarihsel ürünü olan, Kemalizmin «ilerici», «anti emperyalist» etiketlerle süslenip anlaşılmaz bir biçimde abartılması. İkincisi ise daha önemli. Türkiye burjuvazisini, hele hele onun 1920 - 30 dönemi kadrolarını, kişiliksiz, tüm derslerini emperyalizmden alan basit kuklalar olarak görmeyeceğiz. Türkiye burjuvazisinin politik kadrolarını, emperyalizme hiçbir şey öğretemeyen bilgisiz ve birikimsiz piyonlar olarak görmeyeceğiz. Bunlardan kurtulunca, Türkiye burjuvazisinin söz konusu dönemde iç ve dış tüm faktörleri hesaba katarak hayli usta bir «asgari mukavemet çizgisi» izlediği açıkça görülüyor.

Son olarak ve belki de en önemlisi, Türkiye'nin ulusal kurtuluş tarihi ile Ekim Devrimi sonrası dünya tarihini «ayrı kitaplardan okumayı», bir başka deyişle, arada hiç bağ kurmaksızın bu iki olguyu ayrı bölmelelere yerleştirmeyi bir yana bırakacağız. Genç sosyalist ülkenin Devrim sonrası gelişme ve mücadelelerinin, Türkiye burjuvazisini ve sosyalist hareketini çok yakından etkilediğini hiç ama hiç unutmuyacağız.

İnce Oyun ve Usta Oyuncular

Az önce, Türkiye burjuvazisinin ilk siyasal kadrolarının öyle hiç de «zavallı maşalar» olmadığından söz ettik.

Kimilerini yanıltan da bu.

Kemalist kadronun, anti sovyet politikada ve emperyalizmin böl-

gedeki çıkarlarını uzun vadeli bir perspektifle değerlendirmede gösterdiği ustalık, zaman zaman ters bir biçimde yorumlanıyor. Hiç kuşkusuz, Kemalist politikanın «kişilikli» bir yanı var. Özellikle Menderes dönemine ve bu dönemin dış işleri görevlilerine kıyaslandığında, bu böyle. Ancak, anti sovyetizm ve anti komünizmde sergilenen yaratıcılık ve kişilik sosyalistler için övgüye değer nitelikler olmasa gerek. Yapılan işe, ne yazık ki bu.

«Kişilik sahibi oluş», izlenen politikanın anti sovyet ve gerici yanını örtmeye yarıyor. Gerçekten «kişiliksiz» nitelikte işleri bilinçli olarak hep Rauf Orbay, Bekir Sami gibilerine yükleyen Mustafa Kemal, aradan sıyrılmayı başarıyor. Ve sonra da adı sosyaliste çıkan liderler ve tarihçiler oturup Mustafa Kemal'e, izlediği politikaya övgü düzüyor. «Geleneğin», cuntacılığın ve MDD'ciliğin yaptığı, bu.

Mustafa Kemal'in usta politikası, elbette kişisel özelliklerinden kaynaklanmıyor. Ekim Devrimi sonrasında koşullarında, üstelik Devrim'i gerçekleştiren ülkenin burnunun dibinde kurtuluş mücadelesi veren bir ülkenin gerek işçi sınıfı, gerekse burjuvazinin kampında ortaya yetenekli önderler çıkartmaması mümkün değil. İnsanları, koşullar yaratıyor.

Koşullar, burjuvazinin kampında Mustafa Kemal ve onun has kadrolarını yarattı. Bu kadro, Cumhuriyet dönemi boyunca, sürekliliğini korudu. İşçi sınıfı kampında yetişenler ise, yaşamlarını ve sürekliliklerini koruyamadılar. Bir benzetme ile «kadersizlik» dediğimiz olayın bir yanı bu.

Mustafa Kemal ise, Kurtuluş Savaşı yıllarından başlayarak kazandığı anti komünist bilgi ve deneyimi açıkça ilan etmekten hiç çekinmedi. Daha da ötesi, Batı'nın irikiyim emperyalist ülkelerine açık açık, «ben komünizmi sizlerden iyi bilip tanırım» dedi. Batı'dan bu «bilgi» ve «deneyim» için karşılığını istedi. Şöyle diyor :

«Bugün Avrupa'nın Doğusunda bütün uygarlığı ve hatta insanlığı tehdit eden yeni bir kuvvet belirmiştir. Bütün maddi ve manevi olanaklarını toptan olarak dünya ayaklanması uğruna seferber eden bu korkunç kuvvet, üstelik Avrupalılar ve Amerikalılarca henüz bilinmeyen yepyeni politik metodlar uygulamakta ve rakiplerinin en küçük yanlışlıklarından bile, tam yararlanmasını bilmektedir. Avrupa'da çıkacak bir savaşın başlıca galibi ne İngiltere, ne Fransa ne de Almanya'dır. Sadece Bolşevizmdir. Rusya'nın yakın

komşusu ve bu memleketle en çok savaşmış bir millet olarak biz Türkler, orada olup bitenleri izliyor ve tehlikeyi bütün çıplaklığı ile görüyoruz.» (*)

Türkiye'de solcular yıllarca «komünizm her görüldüğü yerde ezil-melidir» sözünü kimin söylediğini tartışılar. O bitti. Sonra, bir yandan Mustafa Kemal'in dış politikasını övüp öte yandan önüne geleni «anti sovyetizm» le suçlama dönemi başladı. Artık o da bitiyor. Çünkü, nesnel temeli olan tarihi, öznel yanı ağır basan günlük politikaya uydurma çabaları hep sonuçsuz kalıyor. Yanlış hesap, Bağdat'tan olmasa bile baska kentlerden geri dönüyor.

Mustafa Kemal'in yukarıdaki sözlerini boş ve temelsiz bir övünme olarak değerlendirmek mümkün değil. Daha ikinci savaş çıkmadan yaptığı öngörü, bir yana. Ama Mustafa Kemal'in sosyalist harekete karşı uyguladığı usta politikayı, Avrupa ve Amerika'nın ancak sökebildiği, bu politikadan kendi hesaplarına çok şey öğrendiği de bir gerçek. Mustafa Kemal'in özellikle kurtuluş savaşı yıllarındaki politikasını, bu politika-nın özdeki antisovyet, antikomünist yanını anlamamakta aptalca bir inatla direnen İngiltere'ye kıyasla, ABD'nin en başlarda bile çok daha gerçekçi davranabildiğini ekleyelim.

ABD, kendi ülkesinde, Sacco ve Vanzetti olaylarında olduğu gibi, hareketin üzerine «sopa ile» giderken, ince ve usta anti komünizmi Kemalist kadrodan öğreniyor.

Nedir bu politika ?

Bir, hatta iki isim vermek mümkün. «Bir taşla çok kuş» ya da «as-gari mukavemet politikası» denebilir. Her ikisinin de özü aynı. Şöyle özetlenebilir : ilk sosyalist kadroların bir bölümünü tasfiye edip diğer bölümünü kendi yanına çekme; bunları yaparken de bir yandan Sovyet-lerin tepkisini asgari ölçüde çekip öte yandan bir büyük emperyalist gücün kesin desteğini almak.

İlk bakışta oldukça güç bir iş. Sosyalist kadroların bir bölümünü katledip, diğerlerini kuyruğuna takacaksın. Ve bunlara Sovyetler pek büyük tepki duyamayacak; yardıma, dostluğa devam edecek. Nihayet, Sovyetler'in yardım ve dostluğunun sürdüğü bir ülke, aynı zamanda emperyalist güçlerden en azından birinin de kesin desteğine sahip olacak.

Kolay mı ?

Mustafa Kemal ve kadrosu, kolayını buldu. Kolayını, bir ölçüde ittihatçılar ve onların uzantıları sayesinde buldu. Genç sosyalist ülke-

nin iç güçlükleri ile emperyalizmin kendi iç çelişkilerinin dikkatle izlenmesi, Kemalizme çıkış yolunu gösterdi. Yıllar sonra, iki dünya sisteminin belirginleşmesi ve bunlar arasındaki mücadelenin dünyanın gidişini belirlemesi ile ortaya çıkacak olan bazı manevra olanaklarından, Kemalizm daha 1920'lerin başında yararlanmasını bildi. Örneğin bir Nasır'ın yaptığını, 40 yıl önce ve çok daha güç koşullarda becerdi.

Şimdi, bu politikayı daha yakından izleyelim.

Kemalist Burjuvazi Kendini «Ortada» Gösteriyor

Kemalist politikanın özü, kendini «ortada» göstermeye dayanıyor.

Kemalizmin kendini ortada gösterebilmesi için solunda ve sağında birilerinin olması gerek. Ya da en azından birilerinin olduğunu göstermek. Kemalizmin solunda gerçekten de «birileri» var. Önce, genç sosyalist ülke, Bolşevik Rusya var. Sonra da, Baku Mustafa Suphi grubu Anadolu Haik İştirakiyun grubu ve İstanbul'lu aydınlar grubu olmak üzere üç kaynaktan çıkan Türkiye'nin ilk sosyalistleri. Tümü, Kemalizmin sol yanını dolduruyor.

Peki sağda kim var ?

Bugün, geriye dönüp bakıldığında, Kemalizmin sağında abartıldığı ölçüde ciddi bir gücün bulunduğunu söylemek mümkün değil. Ciddi olan, yalnızca İngiltere. Kemalist hareketin üzerine, belki de 1917 Devrimi'nden kapıldığı paniğin etkisi ile aşırı bir sekterlik ve düşmanlıkla giden İngiltere. Ama Kemalist oyun için bu yeterli olmadı. Sağ yanını doldurabilmek için, ittihatçıları abartmak gerekiyordu. Ve böyle yapıldı. Çerkez Etem bunun için bir «olay» haline getirildi. Hiç yoktan bir «ayaklanma» icat edildi. Sonra, Mecliste bir «ikinci grup» yaratıldı. Giderek, Terakkîperver ve Serbest Fırkalarla, bu oyun sürdürüldü.

Ama oyun bu kadarla kalmıyor. Dahası var. Dahası, Kemalist burjuvazi, kendi soluna, hep kendi sağını göstererek «büyük tehlike» ye işaret etti. Evet, kendisi şuydu buydu, ama ya ittihatçılar ve onların kalıntıları ? Onlar sol için daha büyük tehlike değil miydi? Hatta daha da ileri gitti. Sol ile sağdaki ittihatçılar, Yeşil Ordu ve Çerkez Etem arasında zorlama bağlar kurdu. Oyun, asıl etkinliğini bundan sonra gösterdi.

Böylece Türkiye solu, önce abartılan sağ tehlikeden ürkererek, sonra da Kemalist iddiaların tersine onlarla (ittihatçılar vb.) aralarında hiçbir bağ olmadığını kanıtlayabilmek için Kemalizme yanaştı. Türkiye sosyalist hareketinde, kuyrukçuluk hastalığı, ilk ürününü böyle verdi.

Mustafa Suphi ve arkadaşlarının katli ile Anadolu'daki iştirakiyuncuların iyice sindirilmeleri, güçsüzlüğün yanısıra, salt solun Kemalizme yaklaştığını «kanıtlayabilmek» için sineye çekildi.

Bu tür bir oyunun, kurtuluş savaşı yıllarına sınırlı kaldığı sanılmamalı. Günümüzü düşünelim. Ecevit iktidarı, MHP olgusunu, solu kendi yanına çekmek için kullanmıyor mu? Hele hele seçim dönemlerinde bu yöntem özellikle geçerlilik kazanmıyor mu? Kimileri, sağ tehlikenin varlığı nedeniyle, sola da vuran sıkıyönetim uygulamalarını sineye çekmiyor mu?

Türkiye'deki ilk sosyalist kadroların, daha önce sözünü ettiğimiz aşırı «Asyatik» tercihiinde, hiç kuşkusuz Kemalist burjuvazinin bu oyununun da etkinliği oldu. Sosyalist hareketin, Kemalist harekettten ideolojik ve politik planda kesin kopuşu, apayrı bağımsız bir platformun oluşturulması zorunluluğu, sağ tehlikenin aşırı bir biçimde abartılması, giderek cüceleşen İttihatçılar ve maceracı Enver'den bir dev yapılması gibi nedenler sonucunda hep ikinci planda kaldı.

Oyunun büyük bir bölümü tamamlandı. Bir taşla birden çok kuş vurulduğuna değinmiştik. Sol, nasıl sağ tehlike karşısında Kemalizme yanaşıyorsa, tersini de emperyalizmin yapması gerek. Solu kendi yanına çekerken sağ abartan Kemalizm, bu kez emperyalizmin somut desteğini almak için solu abartıyor. Bu da tutuyor. Amerikalı Amiral Bristol, kurtuluş savaşı yıllarında, 1920 yılının Temmuz'unda ABD Dışişleri Bakanlığı'na şunları yazıyor :

«Bugünkü durumda Türkler Bolşevik yardımını aramaya mahkûm edilmiştir. Elde edebildiğim bilgilere göre, Türkler Bolşevikliğe sempati beslemiyor, Bolşeviklere katılmak istemiyorlar, ancak Yunan ve Avrupa saldırganlığına karşı kendilerini korumak için son çare olarak Bolşevik yardımını arıyorlar. Bolşeviklik Türkiye'de yayılırsa sanıyorum bunun suçluları başta Büyük Britanya ile Yunanistan, daha az derecede Fransa ile İtalya olacaktır. Birleşik Devletler Bolşevikliğin yayılmasına karşı ise, o zaman Türkiye'de Bolşevikliğin yayılmasına yol açma eğilimi gösteren bugünkü politikaya kesinlikle muhalefet etmelidir.» (5)

İşte «asgari mukavemet» politikasının özü bu. Sosyalistleri öldürüyorsun; ama Sosyalist Ülke'den kopmuyor, üstelik kalan solcuları da

yanına çekiyorsun. Resmi «Komünist Partisi» kurduruyor, Bolşeviklerden yardım alıyorsun; ama dönemin en güçlü emperyalist ülkesinin desteğini de kaçırmıyorsun.

İşin ustalıklı yanı burada.

Ama olup bitenlerin elbette bir de nesnel ve sınıfsal yanı var. Örneğin Mustafa Kemal, henüz çocukluk dönemini yaşadığını bile bile neden sosyalist hareketten bu ölçüde çekiniyor, ince oyunlara başvurmak zorunluluğunu duyuyor? Türkiye'nin o dönemlerinde elini sallayanın elli tane Bolşevik geçinene rastlaması da yalnızca bir «oyun» mu? Pekiyi ya emperyalizm, ancak ikinci savaş sonrasında ulaşabildiği ince taktikleri, örneğin «en radikal olanın yayılmasını önlemek için görece radikal destekleme» politikasını nasıl keşfediyor o dönemin bağınaz gericiliği ve katılığı içinde?

Bunlar, nesnel ve sınıfsal öze ilişkin sorular. Zaten, nesnel ve sınıfsal temel olmadan usta politika yapmak, çağın daha sonraki gelişiminin tümüne damgasını vuran gerçeklere daha çağın başında ulaşmak mümkün değil.

Türkiye'nin kaderi, bir bakıma Türkiye sosyalistlerinin «kadersizliği» de burada yatıyor, burada başlıyor. «Kapitalizmden sosyalizme geçiş çağı» dediğimiz, «iki dünya sistemi arasındaki mücadelenin tüm gelişmeleri belirlediğini» söylediğimiz bir yüzyılın, tüm özellikleri ile ilk kez sergilendiği alan, ilk «deneme tahtası», mücadelenin tüm silahlarla kıyasıya cereyan ettiği ilk ülke Türkiye oldu. Kısaca, Türkiye, 1917 Devrimi'nden sonraki dünyanın ilk maketi idi.

Gelişkin bir işçi hareketi, köklü bir aydın geleneği ve bunların birleşimi ile oluşan oturmuş bir sosyalist kadrolaşma, böylesine zorlu bir dönemi ancak atlatabilir, hatta kimbilir Türkiye'yi değiştirebilirdi. Ama sosyalist hareket yeni doğuyordu. En karmaşık olayların geliştiği, en çapraşık mücadelelerin sergilendiği koşullarda gözlerini dünyaya yeni açan bir hareket elbette hayli zorlanacaktı. Savrulmamak, sapmamak için.

Nesnellik burada. Ama ne yazık ki burada kalmadı. Kemalist burjuvazinin bu nesnellik: sosyalist kadrolardan daha iyi görmesi, bunun sonucunda hayli usta bir politika uygulaması, sosyalist kadroların dağınlıklığını ve savrulmasını daha da artırdı. Tüm nesnel yetersizliklerin üzerine, bir de sözünü ettiğimiz «Asyatik» tercihten doğan sağ politika oturdu.

Ve Leninizm çağında, sosyalizmin beşiğinde, sosyalizmin mezarı böyle kazılmaya başlandı.

Yüzyılın İlk Savaş Alanlarından Biri

Yukarıdaki değerlendirmelerden hareketle Türkiye'yi, 20 yüzyılın evrensel boyutlarını kapsamlı biçimde taşıyan ilk savaş alanı olarak görmek mümkün.

Günümüzde «iki dünya sistemi arasındaki mücadele» sözü çok daha rahat söyleniyor. Çünkü elde çok, ama pek çok kanıt, somut olgu birikti. O dönemlerde, yani 20. yüzyılın başlarında tüm bunları görmek o kadar kolay mı idi ?

Aynı soru, bir başka türlü de sorulabilir : «iki dünya sistemi arasındaki mücadele» saptamasının özü Lenin'de yok mu ? Kimilerinin iddia ettiği gibi bu Lenin, hatta Stalin sonrasına özgü «revizyonist» ya da «reel politiker» bir kıvırtma mı ?

Kesinlikle değil. Daha önceki alıntılardan anlaşılacağı üzere, Mustafa Kemal'in ve ABD emperyalizminin akıllı askerlerinin burjuva sınıf içgüdüleri ile gördüğü olayı Lenin de görüyor. Ama burjuvazinin değil, işçi sınıfının, içgüdüğü ile değil, bilimi ile görüyor. Gördüğünü, şu değerlendirme kanıtıyor :

«Tezlerimizdeki ikinci ana düşünce de şudur: Emperyalist savaşı izleyen bugünkü dünya koşullarında, halklar arasındaki ilişkiler ve bir bütün olarak dünya politik sistemi bir avuç emperyalist ülkenin Sovyet hareketine, Sovyet Rusya'nın önderliğindeki Sovyet Devletlerine karşı giriştiği mücadele tarafından belirlenmektedir. Bunu aklımızda tutmadığımız süreçte, dünyanın en ücra köşesinde de olsa, tek bir ulusal soruna ya da herhangi bir sömürge sorununa doğru bir biçimde yaklaşmamız mümkün değildir.» (6)

Lenin, çok açık söylüyor. Üstelik bizim için «dünyanın ücra bir köşesi» değil Avrupa'ya Asya'ya bağlayan, Devrim yapan ülkenin yanba-
sındaki Türkiye söz konusu. Mustafa Kemal'i ve yakın kadrosunu bu koşullar ustalaştırdı. Amerikalı asker Bristol'u tıpkı 1950'lerin Mısır-
ındaki gibi bu koşullar gerçekçi kıldı. Aynı yoğun koşullar, aynı yete-
nekte ama karşı tarafta, işçi sınıfı yanında önderler yetiştiremez miydi?
Az önce değindiğimiz koşullar, buna yeterince olanak tanımadı.

İkinci olarak, Mustafa Kemal'in, yeni yeni filizlenen sosyalist hareket karşısında neden bu denli ürktüğünü araştırmak gerekiyor. Gerçekte bu, kısa dönemli bir ürktü değil. Bir başka deyişle, Mustafa Kemal'i asıl korkutan, o dönemki sosyalist örgütlenmenin «iktidara yürümesi» değil. Asıl ürktü, sosyalist hareketin Türkiye toprağına kök salması olasılığından kaynaklanıyor. Tüm önlemler buna karşı alınıyor. Çünkü Kemalizm, Türkiye gibi bir ülkede toprağına kök salan bir sosyalist hareketin ülkeyi hızla sosyalizme götürebileceğini görüyor, seziyor. Türkiye'de, tohum tuttuğunda, iç ve dış koşullar sonucunda, ağacın pek çabuk büyüyeceğini biliyor.

Günümüzün burjuva politikacılarının korkusu da aynı temele sahip. Dolayısıyla, burjuvazinin korkusunu ve bu korkudan kaynaklanan tedbirleri, mekanik bir biçimde, sosyalist hareketin belirli bir andaki nicel yaygınlığı ile orantılı görmemek gerekiyor. Bir örnek vermek gerekirse, Türkiye burjuvazisinin sosyalizm korkusu, yüzbinlerce oya sahip Fransız Komünist Partisi karşısında Fransız burjuvazisinin duyduğu korkudan az değildir. Tersine, belki de daha çoktur. Tersine Türkiye burjuvazisi, kendi açısından «sosyalizme mahkûm» olduğunu çok net bir biçimde görüyor. Bunu, 1920'lerden bu yana görüyor. Sorun, aynı şeyi Türkiye sosyalistlerinin yeterince görememelerinden kaynaklanıyor. Yine hem dün, hem de bugün.

Üçüncü olarak, emperyalizmin ve Kemalist burjuvazinin 1920'lerden aşağı yukarı 1933'e kadar uyguladığı uluslararası politikaya ve bunun nesnel temellerine eğilmek gerekiyor. Bu yapıldığında ise, Türkiye'de pek moda olan «antiemperyalist, Kemalist dış politika» masallarının bütünü ile bir yana bırakılması zorunluluğı ortaya çıkıyor. Kim yazarsa yazsın, böyle şeyler anlatan kitaplara ihtiyatla yaklaşmak gerekiyor.

Türkiye solcusunun kafası, ister istemez hep günümüze, günümüzün uluslararası politik konjonktürüne koşullanmış durumda. ABD, Fransa, İngiltere ile flört edince, bu «bağımlı dış politika» oluyor. Elbette doğru. Ama 1920'lerden başlayarak Türkiye'nin İran'la, Afganistan'la ve giderek dünyanın ta öteki ucundaki Japonya ile yakın ilişkiler içine girmesi neden tek başına «anti emperyalist ve bağımsızlıkçı dış politika» oluyor ?

İşte bunu anlamak mümkün değil. Oysa, Lenin'in sözlerini bir kez daha hatırlamak gerek. Uluslararası ölçekteki tüm ilişkileri, artık Sovyetler ile onun düşmanları arasındaki mücadeleye belirliyor. En büyük yanılgı, bu mücadelenin tüm ağırlığını, 1917'den bu yana istisnasız her

dönem Avrupa'nın taşıdığıının sanılması.

Özellikle iç savaşa yol açan müdahaleler sonuçsuz bırakıldıktan sonra, yani 1922 sonrasında, Avrupa bitkin düşüyor. Artık Avrupa'nın Sovyetler'e el kaldıracak, onu Batı'dan sıkıştırarak gücü kalmıyor. Ta ki, 1933 yılında Nazilerin iktidara gelişine kadar. Aradaki dönemde, Lenin ile Stalin'in gördüklerini, emperyalizm de görüyor. Görünen şu : Avrupa'da bir denge var; Avrupa ne devrim yapacak, ne de Sovyetler'i ciddi biçimde tehdit edecek güçte. Avrupa işçi sınıfı, devrim yapacak durumda değil. Ama Avrupa burjuvazisi de Sovyetler'i sıkıştırarak güçten uzak. 1923 - 33 arasında, Avrupa'da böyle bir denge oluşuyor.

Sonuçta, Avrupa güç toplayıncaya kadar, «Sovyetler'e nefes aldırmayacak bölge» olarak Asya ön plana çıkıyor. Emperyalizmin ilk «yumuşak karın» stratejisi böyle biçimleniyor. Yani, genç Sovyetler'i güneyden kuşatıp onu sürekli sıkıştırarak bir zincir. Bu zincirin Batı'daki ilk halkası Türkiye. Zincir, İran, Afganistan, Hindistan halkaları ile Doğu'da Çin'e ve Japonya'ya uzanıyor.

Batı'da Türkiye, Doğu'da ise Çin ve Japonya, en önemli halkalar. Antisovyet düşmanlık zincirinin iki başında, bu ülkelerdeki operasyonlar yer alıyor. 1923 - 33 arasında, dünyadaki politik gelişmelerin görelî ağırlık merkezini bu zincir oluşturuyor. Yani «Sovyetler'in yumuşak karnı».

Bunu hiç kuşkusuz Sovyetler de görüyor. Gördüğü için, daha başlarda ABD'ne verilen Chester imtiyazından daha sonra Türkiye'nin İran, Afganistan ve Japonya ile giriştiği yoğun ilişkilere kadar tüm gelişmeler bu çerçeve içerisinde değerlendiriliyor. Sonuçlanıp eyleme dökmemiş de olsa, 1923 - 33 yılları arasında yoğunlaşan ve Türkiye'nin önemli bir rol aldığı bu ilişkilerin antisovyet niteliğini, Sovyet dış politika uzmanları anında teşhis edebiliyorlar.

Peki ya Türkiye'nin dünkü ve bugünkü solcuları ?

Türkiye'nin söz konusu dönemdeki ilişkilerini yerli yerine oturtan, bu politikanın emperyalizmin o dönemdeki stratejisi ile çakıştığını görebilen sosyalistleri bulmak pek kolay olmuyor. Dünkülerini bir yana bırakalım. Bugün de Kemalizmin bu dönemdeki «anti emperyalist», «bağımsızlıkçı» dış politikası için övgüler düzülüyor. Övgü yarıştıran kitap ve broşürler, birbirini izliyor. Somut sosyalizmi 1917 Devrimi ile başlatanların, salt Kemalizmi aklayabilmek için anti sovyetizmi yıllar sonra NATO ile başlatmaları, acınası bir çelişki oluşturuyor.

Söz konusu dönemin uluslararası tablosu ve kurtuluş savaşından itibaren Kemalist burjuvazinin izlediği iç ve dış politikanın özü, kısaca böyle. Şimdi, Türkiye'nin ilk sosyalistlerinin tüm bu gelişmelere nasıl tepki gösterdiklerini, Kemalist politikayı nasıl değerlendirdiklerini daha yakından görmek gerekiyor. Tabii Komintern yetkililerinin Türkiye sosyalist hareketi için yaptıkları bazı saptamalarla birlikte.

Komintern yetkililerinin değerlendirmelerinin, pek çok tabunun yıkılmasında yararlı olacağı kanısındayız.

Komintern ve Türkiye Sosyalistleri

Dünya Komünist hareketini 1943'e kadar uluslararası planda yönlendiren III. Enternasyonal ile Türkiye'deki sosyalist hareket arasındaki ilişkiler konusunda elde bazı belgeler bulunuyor. Bu belgelerin ilk aşısında ortaya koyduğu en açık iki gerçeğe peşinen işaret edelim. Bir : Komintern - TKP ilişkileri, ulusal ve uluslararası koşullara göre ciddi dalgalanmalar gösteriyor. İki : Komintern yetkilileri, Türkiye'deki sosyalist örgütlenmenin bilinç ve olgunluk düzeyine yeterince güvenemiyor.

İkincisinden başlayalım.

Komintern yetkililerinin güvensizliğini doğal karşılamak gerekiyor. Çağ değişiyor, kafalardaki eski çerçevelerin kırılması gerekiyor. Marksizm, Marksizm - Leninizm oluyor. Böylesine hızlı, böylesine nefes kesici bir değişime ayak uydurmak kolay olmasa gerek. Kolay olmadığı için, Türkiye gibi Marksist geleneğin hiç de oturmadığı ülkeler bir yana, Avrupa'daki en köklü işçi sınıfı hareketleri bile hata yapıyor. Hem de sık sık. Sık sık gelişimin gerisinde kalınıyor. En büyük fark, diğer işçi sınıfı partilerinin, Türkiye'dekine kıyasla kendilerini daha çabuk toparlayabilmeleri.

Türkiye sosyalist hareketi denildiğinde, öncelikle üç kaynağa eğilmek gerekiyor. Baku'dan Mustafa Suphi ve arkadaşları geliyor. Anadolu'da İştirakiyuncular, İstanbul'da ise Aydınlık grupları var. Kemalizm, bunlardan ilk ikisini nerede ise bütünü ile tasfiye etmeyi başardı. Mustafa Suphi ve kadrosu yok edildi. İştirakiyuncular ise ya ortadan kaybolmak ya da kesinkes Kemalizmin yanına iltica etmek durumunda bırakıldılar. Geriye, İstanbul'daki Aydınlık grubu kaldı.

Bu üç grup için çok kesin konuşmak mümkün değil. Ancak aralarında belirli bir «kavga»nın olduğu, uzaktan da olsa, seziliyor. Bu kavganın özünü ve boyutlarını tümüyle bilemiyoruz. Ama bazı verilerden hareketle, belirli tahminler yapmak mümkün. Şöyle : Aralarındaki

kavga «Mustafa Kemal ve çevresini en iyi ve en çok kimin etkileyeceği» kavgasına benziyor. Yaşamını çok çabuk yitiren Mustafa Suphi'yi ve arkadaşlarını bir yana bırakırsak, Türkiye'nin ilk sosyalistleri arasında, sosyalist örgütlenmenin özgün ve bağımsız görevlerine değinen kişiler bulmak hemen hemen mümkün değil. Ama «Kemalizmin hangi yöne kaydığı» konusunda söz söyleyen kişi pek bol. Tıpkı bugün «CHP'nin nereye kaydığı»nın, sosyalistlerin başlıca gündem maddesini oluşturması gibi.

İkinci bir tahmin ya da sezgi de şöyle : Mustafa Suphi ve arkadaşlarının ortadan kaldırılmaları, Anadolu'daki grubun da iyice sindirilmesi, ortada, Kemalizm kuyrukçuluğuna en teşne görünen gruba, İstanbul Aydınlik grubunu bıraktı. Elbette, insanları suçlamakta, hele hele veriler yeterli değilse, çok ileri gitmemek gerek. Ama yine de Vedat Nedim, Şevket Süreyya, Hasan Ali Ediz gibilerinin hep İstanbul Aydınlik grubundan çıkmaları yalnızca bir rastlantı mı sayılmalı ? Burada, Türkiye sosyalist hareketinin Şefik Hüsnü konusuna bir kez daha ve dikkatle eğilmesi gereğine işaret etmekle yetiniyoruz.

Az önce iki tez ileri sürdük : Konjonktürel dalgalanma ve Komintern'in Türkiye'deki sosyalist kadroların olgunluğuna yeterince güvenememesi. Asıl incelenmesi gereken konu, burada ortaya çıkıyor.

Söyle başlanabilir : 1920 - 30 arası alındığında, bu dönem, Türkiye sosyalist hareketine ve Komintern politikasına egemen olan yaklaşım, Kemalist harekete «yumuşak» diyebileceğimiz bir bakışı içeriyor. Bunun Komintern politikasına ilişkin nesnel ve öznel nedenleri ayrı bir konu. Burada özellikle belirtmek istediğimiz, bu on yıllık yumuşak dönemin, yaklaşık iki yıllık bir «istisnai» dilimi de içermesi. Adını koyarsak, 1922 - 24 arası, böylesine «istisnai» bir dilim oluşturuyor. En başta Sovyet dış politika uzmanları ve Komintern yetkilileri, özellikle bu dönemde Kemalizme ve onun politikasına çok sert diyebileceğimiz biçimde çatıyor. Yumuşama, 1925'le birlikte yeniden başlıyor.

1925'le yeniden başlayan yumuşamanın nedenlerini anlamak o kadar güç değil. Kemalist burjuvazi, Musul sorunu dolayısıyla İngiltere ile sertleşen ilişkileri, Şeyh Said ayaklanmasını ve nihayet Terakkiperver Fırka olayını koz olarak çok başarılı bir biçimde kullanıyor. 1925'le başlayan yumuşamayı anlamak, bu nedenle kolay. Ama 1922 - 24 arası sertleşmenin çözümlenmesi, daha derine bakmayı gerektiriyor.

Önce sertleşmenin kanıtları üzerinde durmak gerekiyor. Gerçekten de elde bazı kanıtlar var. O dönemin Sovyet araştırmacısı Şnurov'un

yine özellikle o dönemde yazdığı kısa inceleme var örneğin. Burada, Kemalist burjuvazi için denmedik bırakılmıyor. Çok daha sonra, aynı dönemi yine ele alan Rosaliev'in yazdıkları ile kıyaslanırsa, aradaki fark hemen ortaya çıkar. Bu bir yana. 1922 yılının sonlarına doğru, Komintern, çok açık bir biçimde Türkiye'deki sosyalist hareketi kastederek şu uyarıyı yapıyor :

«Burjuva milliyetçiliğinin temsilcilerinin Sovyet Rusya'nın siyasi otoritesinden yararlanarak ve işçilerin sınıf içgüdüleri ile uyum sağlayarak kendi burjuva demokratik çabalarını «sosyalist» ve «komünist» bir kılığa soktuklarına ve böylece yeşermekte olan ilk proleter örgütlenmeleri bir sınıf örgütünün önündeki acil görevlerden, bazen kendileri bile ne yaptıklarını farketmeksizin saptırdıklarına sık sık rastlanmaktadır.»⁽⁷⁾

Doğrusu çok açık ve yerinde bir uyarı. Ayrıca içinde, Kemalizmin Türkiye'deki ilk sosyalist örgütlenmelerden neden bu ölçüde ürktüğünü açıklayacak cümleler de var. Örneğin «işçilerin sınıf içgüdüleri» söz konusu ediliyor. İşçi sınıfının niceliği ile, sosyalist örgütlenme ile yeterince pekiştirilme bile, Sovyet Devrimi'nin bir başka ülkede, sırf işçilerin sınıf içgüdüleri ile sempati ve destek toplayabileceği gerçeği var bu cümlede. Bu, bir yana. Asıl, önlerindeki acil görevlerden uzaklaşan örgütlere yönelik eleştiriler var. Türkiye sosyalist hareketi için, acı ama yerinde bir uyarı değil mi ?

Ama yine bu kadarla kalmıyor. İki yıl sonra, 1924'te bu kez açık isim de verilerek Türkiye Komünist Partisi suçlanıyor. Komintern'in önde gelen yöneticilerinden, bu örgütün dağılmasına kadar görevde kalan Manuilski şöyle diyor bu kez :

«..Ve buna rağmen Türk yoldaşlarımız, bu oldukça açık durumda taktik açıdan vahim hatalar işlediler. Örneğin Türkiye Komünist Partisi'nin yayın organı olan Aydınlık'ta, Komünist Partisi'nin yabancı sermayeye karşı milli sermayenin desteklenmesini öneren bir dizi makale yayınlandı. Burada Türk yoldaşların vaktiyle Rusya'da işçi sınıfını kapitalizmin gelişmesini teşvike çağıran bay Struve'nin legal Marksizmiyle aynı eğilimi taşıdıklarını görüyoruz. Tıpkı Rus Struvecilği gibi, bazı Türk yoldaşlarımız da baş-

langıçta, ülkedeki üretici güçlerin gelişmesinin çıkarlarıyla sermayenin gelişmesinin çıkarlarını karıştırma eğilimindeydiler.. Onlar gerçekten de proletaryanın burjuvazi ile sınıf işbirliğinden yana çıkmışlardır.» (8)

Manuilski'nin bu suçlamaları geçiştirilecek cinsten değil. Hele hele, artık adet haline gelen bir yoldan giderek toptan Şevket Süreyya ile Vedat Nedim'in sırtına yıkılacak cinsten hiç değil. Çok daha dikkat etmek gerekiyor. Bir de bu iki ünlü günah keçisinin 1927'de partiden atıldıklarını, Manuilski'nin uyarılarının ise 1924 yılına rastladığını unutmamak. Son olarak, unutulmaması gereken bir nokta daha: Manuilski'nin sözünü ettiği görüşler, özel olarak dile getirilmeyip, Aydınlık gibi bir gazetede resmen yer alıyor. Bu kadar da olur mu?

Evet, Şevket Süreyya ile Vedat Nedim'in bir dönemin günah keçileri yapılması, Türkiye'nin bugünkü bilinç düzeyinde artık doyurucu bir açıklama olmaktan çıkıyor. Artık bundan ötesi gerek. Ama diyebilecek ki, «daha ötesi» için elde yeterli belge ve bilgi bulunmuyor. Bir ölçüde doğru. Bundan da ötesi var: 1920 - 30 döneminin net bir biçimde ortaya çıkarılması, ancak 1930'ların sonunda partide nelerin cereyan ettiğini, partinin ne hale geldiğini ortaya koymakla mümkün. Bunun için de yeterli belge yok. Belgenin ötesinde konuşma «niyeti» de yok. O nedenle bazı konuları, şimdilik de olsa geçmek gerekiyor.

Ama elbette herşeyi değil.

Bazı konularda çözümlenmeye gitmek mümkün. Bunlardan ilki şöyle: 1920 - 27 arasını Komintern'in Türkiye değerlendirmeleri açısından kabaca üç döneme ayırmak mümkün. Birinci dönem, 1920 - 22 arası. Bu dönem, Türkiye'nin sıcak savaşı sürdürdüğü, Sovyet Rusya'nın da karşı devrimci ayaklanmalarla uğraştığı dönem. Dönemin temel özelliği ise, yumuşaklık. Herşeye rağmen Komintern, Kemalist burjuvaziye karşı yumuşak sayılabilecek bir politika izliyor.

İkinci dönem ise, az önce sözünü ettiğimiz 1922 - 24 arası. Bir bakıma, tüm 1920 - 38 arasının en sert dilimi. Bu zaman diliminde, Sovyetler, iç düşmanları ile dış müdahalecileri yenmiş durumda. Kendi ekonomisine dönüyor. Dahası var: Kapitalizmin «görelî kararlılık» dönemi henüz başlamış değil. Bir başka deyişle Avrupa'dan halen beklenenler var. Avrupa'dan umut bütünü ile kesilmiş değil. Nihayet, 1923 yılı ile birlikte Bolşevik Parti Troçkizme karşı savaş dönemini başlatıyor. «Troçkizme karşı savaş» sloganının atıldığı 1923 yılı, partinin 9. ve 10. kongrelerine rastlayan ve çok büyük güçlüklerle dolu 1920 - 21 yıllarına kı-

yasla çok daha «rahat» bir yıl.

Birinci dönemde, yani 1920 - 22 arasında, Türkiye'nin mücadelesi sonuçlanmış değil. Yani, o dönemde henüz Kemalist burjuvazinin «yönelimi» için kesin konuşulamıyor. İkinci dönem ise, kurtuluş mücadelesinin sonuçlandığı, Kemalist burjuvazinin İstanbul'u geri alıp bu yoğun işçi merkezinde yine yoğun bir anti komünist saldırıya giriştiği dönem.

İlk iki dönem politikaları arasındaki farklılıkta, bu faktörlerin de etkili olduğunu söylemek mümkün. Birincisi, kendi içindeki yoğun güçlüklerle ve karşı saldırılarla boğuşan Sovyetler'in Türkiye konusunda «aşırı» davranması mümkün ve gerçekçi değil. İkinci olarak, bu dönemde Kemalist burjuvazinin özellikle «yönünü belirlememiş» bir görünüm vermeye çalıştığını unutmamalıyız. Tüm yapılanlara, katliamlara rağmen.

Sonra, Sovyetler kendi iç güçlüklerini yaşıyor. Türkiye'de ise Kemalist burjuvazinin rengi, iyiden iyiye belli oluyor. Yönelimin doğrultusu açıkça ortaya çıkıyor. Ve sanıyoruz en az tüm bunlar kadar önemli bir faktör de şu: Troçkizm, ciddi bir tehlike. Troçkizm, çeşitli ülkelerdeki işçi sınıfı partilerinin izlediği sağ çizgiyi, kendi amaçları için malzeme olarak kullanmaya başlıyor. Evet, Troçkizm sermayesini buradan arıyor: Örneğin, Türkiye'deki hareketin ve benzerlerinin izlediği sağ ve uzlaşmacı çizgiden, bütünü ile Komintern'i ve o dönemin Sovyet yönetimini sorumlu tutuyor.

Komintern'in 1922 - 24 arası sertleşmesinde, değinmeye çalıştığımız diğer faktörlerin yanı sıra, klasik deyimini ile «Troçkizmin ağzına sakız vermeme» çabası da etkili oldu. Çünkü Lenin ve Stalin, her iki gözlerini de açık tutan liderlerdi. Önce Lenin'in, daha sonra da Stalin'in Troçkizme karşı verdiği mücadelenin özü, yanlışla karşı savaşta doğru çizgideki bazı hataların örtbas edilmesine değil, tersine Troçki ve benzerlerine malzeme olabilecek her tür yanlışın üzerine gidilmesine dayanıyordu. Sonuçta, Komintern, Troçki'nin «sol» görünümüyle eleştirilerinin önünü peşinen tıkayabilmek için, sağ çizgilere de hızla yüklendi. Sapmalarla mücadelede oportünizme ve Makyavelizme yer olmadığına güzel bir göstergesi.

Troçkizme karşı savaş, elbette 1924'ten sonra bitmedi. Ama Komintern'in 1925'le başlayan yumuşamasında, Musul sorununun, Şey Sait isyanının ve İngiltere ile giderek sertleşen ilişkilerin de payı oldu. Öyle ki, bu tür tehlikeleri iyi kullanmakta ustalaşan Kemalizm, Takriri Sükun'un kılıcını sola karşı da bilemekte güçlük çekmedi. 1920 - 25 arasındaki 5 yıl içinde kendini gösteren bu konjonktürü şimdilik başka tür-

lû açıklama olanağı bulunmuyor.

Ancak bir başka önemli noktaya özellikle dikkat etmek gerekiyor. Manuilski'nin TKP'ye yönelttiği suçlamaları (eleştirisi de değil) okuduk. Manuilski'nin cümlelerinde, bilinçli olarak yaratıldığını sandığımız bir uyumsuzluk var. TKP'nin çizgisi, açıkça Struvecilikle, Legal Marksizmle suçlanıyor. Bundan da ağırı «proletaryanın burjuvazi ile sınıf işbirliği»ni savunanlardan söz ediliyor.

Peki bütün bunlara aynı Manuilski nasıl «taktik hata» diyebiliyor? Struvecilik, Legal Marksizm, sınıf uzlaşmacılığı **taktik** hata mıdır, yoksa açık ideolojik sapma mı? Eğer ikincisi ise, neden sapma denmiyor da «taktik hata» deniyor?

Öyle sanıyoruz ki, bunun da iki nedeni var.

Önce şu: Manuilski, TKP'nin münferit bir iki sapma çıkartmayıp örgüt olarak büyük hata yaptığını görüyor. Hastalığı sapma olarak nitelendirip tedavisini ise «taktik düzeltme» olarak önermek, hatadan dönebilecek bazı kadroların kurtarılması niyetinden kaynaklanıyor. Öbür türlü, TKP'nin nerede ise tüm kadroları ile gözden çıkarılmasını getirirdi ki, buna gitmek yerine bazı kadrolar için açık kapı bırakılması daha doğru, daha yapıcı olurdu. Kısacası, Manuilski ve Komintern önce çok sert bir uyarı yapıp, sonra kendini kurtarabilecek kadrolara yeni bir şans tanıyor. Diğeri, herşeyi silip sıfırdan başlamayı gerektirirdi. O dönemde böyle bir «lüks» göze alınmazdı.

İkinci neden olarak, Manuilski'nin ve Komintern'in Türkiye'deki kadroların olgunluğuna yeterince güvenememelerini gösterebiliriz. Daha açığı Manuilski, çok ileri gittiği taktirde, TKP kadrolarının bu kez de tam ters uca savrulmasından, yaygın deyimi ile «papaza kızıp oruç bozmasından» çekinmiş olabilir. O dönemde, bu türden gelişmeleri sömürüp kullanmada hayli ustalaşan Troçki'nin etkinliğini de düşünürsek, Manuilski'nin kuşkusuna hak vermemek mümkün değil. Söz konusu ideolojik sapmanın «taktik hata» etiketi ile hafifletilmemesi halinde, 1925 sonrası yumuşamaya ve buna özgü Komintern politikasına Türkiye'deki kadroların yeniden uyum gösterebilmeleri belki de mümkün olmazdı. Komintern ve Manuilski, bir de bunu hesap etmişe benziyor.

Her iki varsayımı da destekleyecek kanıtlar bulmak mümkün. Komintern delegesi Fahri, Komintern'in 1928 yılındaki bir oturumunda, gereken dersleri aldığını gösteriyor. Geçmişin, açık bir özeleştirisini yapıyor. Kemalist burjuvazinin, tercihini açık bir biçimde emperyalizmden yana yaptığını söylüyor. Kendilerinin ise, Kemalist burjuvazinin

ustalığını değerlendirmede yetersiz kaldığını, böylece «oyuna geldiklerini» ekliyor. Ve nihayet daha 1928 yılında, bugünkü aşama aşıklarını çıldırtacak bir biçimde Türkiye'nin önündeki ilk adımın «işçi köylü diktatörlüğü» olduğunu vurguluyor. Buradan proletarya diktatörlüğüne geçiş ise, yine Fahri'ye göre, çok kısa sürecektir. (9)

Fahri'nin kim olduğunu bilmiyoruz. (*) Ancak, Manuilski'nin 1924 yılında açık bıraktığı kapıdan geçerek kendini kurtaran kadrolardan olması pek mümkün. Tabii, ileride yeniden çıkmaza girmedi ise.

İkinci varsayım da o kadar soyut değil. TKP'nin genel olarak izlediği sağ çizgiye karşı gelişen ve özde belki doğru tepkileri de içeren muhalefetin kimi kadrolar açısından Troçkizme sonuçlandığı konusunda elde bazı bilgiler bulunuyor. Ama yine, o ünlü «gizlilik» ve kapalılık söz konusu. Onun için, istemeden de olsa, bunu da geçiyoruz.

Sorunların Sonucu, Sonucun Soruları

Türkiye'de sosyalist hareketin doğuşuna ilişkin olarak yapabildiğimiz bazı değerlendirmeler bunlar.

Hiç kuşkusuz tümü de eleştiriye, tartışmaya açık. Belirli görüş ve değerlendirmelerin yanlışlıklarının kesin bir biçimde kanıtlanmasının bile sosyalist hareketin bilgi dağarcığına çok şeyler ekleyeceğine inanıyoruz. Bir de kimi «eski tüfek»lerin suskunluklarının disiplinden mi yoksa bilgisizlik ve Kemalizmden mi ileri geldiğini ancak böyle anlayabileceğiz.

Buraya kadar söylenenlerin belki de en kısa özeti şu : Ortaya atılan bazı sorular, bizi belirli sonuçlara götürdü. Ulaşılan kimi sonuçlar ise, yeni sorular doğurdu. Başka açılardan verimsiz görünse bile, Türkiye sosyalist hareketinin sık sık yeni sorular yaratmada hayli verimli olduğu böyle ortaya çıkıyor. Soruları ve sonuçları özetliyoruz :

1. Daha önce, Türkiye'deki ilk Marksist kadrolaşmalardan söz edilirken, bunların arasında bir «kavga»nın olduğu seziliyor, demiştik. Örneğin, bir kaynağa göre, tam Suphi ve arkadaşlarının Türkiye'ye geleceği bir sırada Anadolu'daki İştirakiyuncular yersiz ve zamansız bir biçimde Kemalist burjuvaziye dış göstermeye kalkışmış, Mustafa Suphi ve arkadaşları da bu bahane ile öldürülmüşlerdir. Zamansız çıkışla suçlananların arasında, Hacıoğlu Salih de bulunmaktadır.

(*) Sayın Mete Tuncay, Birikim dergisinin son sayısında yer alan bir yazısında, bu «Fahri»nin, zaman zaman «Faruk» takma adını da kullanılan Ali Cevdet olduğunu söylüyor. Bu durumda «Fahri»nin Şefik Hüsnü olması olasılığı daha da düşük görünmektedir (Birikim, Sayı : 52 - 53 Sayfa : 73)

Türkiye'deki gelmiş geçmiş tarihçilerin ve sosyalistlerin pek çoğunun başka hiç bir konuda göstermedikleri çabayı, Mustafa Kemal'i ve Ankara'yı bu cinayetten tenzih etmek için gösterdiklerini biliyoruz. Bu değerlendirmeye de onlardan biri, M. Kemal'i aklama çabalarının bir örneği midir?

Yoksa gerçekten de Anadolu'daki İştirakiyuncular, belki bir «rekabet sonucu», belki de İttihatçılarla ilişkiler ve onların kıskırtması sonucu Ankara hükümetine dış göstermek için özellikle bu anı mı kollamışlardır?

2. Komintern'in Türkiye'ye ilişkin belgeleri, Maocu Aydınlik yayınları tarafından basıldı. Bu yayınevının, Manuilski'nin TKP'ye ve özellikle Aydınlik grubuna ilişkin sert eleştirilerini kırarak dilimize aktardığı hemen görülüyor.

Ama bundan da önemlisi var. Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu raporlarından birinde, TKP'den kopan küçük bir aydın grubunun parti çizgisine karşı bir dergi çıkararak ihanetlerini haklı göstermeye çalıştıkları belirtiliyor. (10) Aydınlik çevirmeni, buna ilişkin olarak alta düştüğü dipnotta ise şöyle diyor: «Şevket Süreyya ve Vedat Nedim'in grubu kastediliyor. Bunlar, Kemalîst hükümetin kuyrukçuluğunu yapan Kadro dergisini çıkarmışlardı.» (11)

Komintern Yürütme Kurulu'nun söz konusu raporu 1926 yılına ait. Kadro dergisi ise 1931 yılında yayın hayatına atıldı. Arada tam 5 yıl var. Aydınlik çevirmeninin bilgisizliği ya da tahrifatı bir yana. Komintern Yürütme Kurulu, hangi dergiden söz ediyor? 1926 yılında, Tahriri Sükun dolayısıyla «Aydınlik» yok. Tahriri Sükun'dan önce çıkan bir dergi mi söz konusu? Bu dergi Aydınlik mı? Değilse, hangisi?

3. Bütün bunları inceden inceye değerlendirmek ve giderek dönemler ve kişiler hakkında belirli sonuçlara ulaşmak gerekiyor. Bunu yaparken de tüm duygusallıklardan ve lider kollama kaygılarından arınmak zorunlu oluyor.

Vedat Nedim'den Hasan Ali Ediz'e, Şevket Süreyya'dan diğerlerine kadar tüm dönemlerin ya da bir dönem sosyalist görünmeyi başaran Kemalîstlerin hep İstanbul Aydınlik grubundan çıkması da yalnızca bir rastlantı mıdır? Bir dönemki hatalarına karşılık, daha sonraları kendilerini kurtarabilen kimi önderler, bunu hayatları boyunca hep başarabilmişler midir? Yoksa buna kesin karar verebilmek için öncelikle, 1937'den başlayarak uluslararası merkezlerde alınan bazı kararları iyice bilmek mi gerekir?

4. Belleği ve formasyonu tartışma konusu olmakla birlikte, geçmişte sosyalist kadroların bir bölümü ile ilişkisi olan bir yazar, «aşamalı devrim» konusunda üç kişiden kesin karşıt yanıt aldığını söylüyor⁽¹²⁾. Bunlar, Nazım Hikmet, Börklüce (Sarı) Mustafa ve Hikmet Kıvılcımlı.

Parti yaşamında üçünün de başına çok şeyler geldiği biliniyor. Ama önemli olan yalnızca burası değil. Önemli olan şu: TKP'nin genel olarak izlediği sağ çizgi, bilinçsiz de olsa bir «sol görünümlü» muhalefete yol açmış mıdır? Bilinçsizlik ve çaresizlik, bu «sol» muhalefeti yanlış uçlara götürmüş müdür?

Örneğin gerçekten de Troçkizme götürmüş müdür? Yoksa, Troçki'nin 1929 - 32 yılları arasında Türkiye'de bulunması olgusu da kullanılarak, bu suçlama sözde «nesnel» bir temele mi oturtulmak istenmiştir?

İşte bazı sonuçlar, daha doğrusu sorular bunlar.

Tümü, Türkiye sosyalist hareketinin tartışması, eleştirmesi gereken sonuçlar ya da sorular. Tarihin yararı da burada. Tarihin bir başka yoldan «bilim» olması mümkün değil. Tarih, kendiliğinden bilim olmaz. Bilimsel bakış açısı ile bütünleştirmede bir bilim olur.

Tarihi hep birlikte bilim yapmalıyız. Tartışarak ve eleştirerek.

-
- (1) G. Lukacs, *Lenin'in Düşüncesi, Devrimin Güncelliği*, s. 81
  - (2) İ. Topçuoğlu, *Neden İki Sosyalist Partisi*, cilt II s. 59
  - (3) Lenin, *Toplu Eserler* (İngilizce Basım) cilt, 32 s. 474
  - (4) Mahmut Goloğlu, *Tek Partili Cumhuriyet*, s. 62
  - (5) Orhan Duru, *Amerikan Gizli Belgelerinde Türkiye'nin Kurtuluş Yılları* s. 102 - 103
  - (6) Lenin, *Toplu Eserler*, cilt. 31 s. 241
  - (73) *Türkiye Komünist ve İşçi Hareketi*, s. 85
  - (8) Aynı kitap s. 119 - 120
  - (9) Aynı kitap s. 200 - 208
  - (10) ve (11) aynı kitap s. 164 - 165 ve dipnot
  - (12) Abidin Nesimi, *Yılların İçinden*, s. 139

TÜSTAV

KÜBA'DA EĞİTİM : « ÜRETKEN ÇALIŞMAYLA, ÖĞRENİMİN BÜTÜNLEŞME ÖRNEĞİ »

Atanur GÜNEYSU

Gözlem Yayınlarının «Eğitim - Çocuk Sorunları Dizisi», bir süreden beri oldukça nitelikli yayınlar yapmaktadır eğitim - öğretim sorunları üzerine. Bu dizilerin en sonuncusu da «Küba'da Eğitim» adıyla piyasaya çıktı. (Mayıs 1979)

Eğitim, önemli bir konu. Hele az gelişmiş ülkeler için daha da bir önem kazanıyor. Çünkü, eğitim üst yapıyı oluşturuyor. Ama öyle bir üst yapı kurumu ki, alt yapıyı biçimlendiriyor. Onun niteliğini belirleyici bir güce sahip. Eğitimin önemi bu denli çok olunca, az gelişmiş bir ülke durumunda olan ülkemiz için de yukarıda söylenenler geçerli.

Ülkemizde bir ara küçük burjuva aydınlar bilimsellikten uzak, böyle olduğu için de yanlış olan görüşler yaymaya çalıştılar eğitim üzerine. Onlara göre az gelişmiş ülkelerin kalkınamayışlarının nedeni, halkın eğitim düzeyinin düşük olmasıydı. Eğer halkın eğitim düzeyi yeterli olursa, ülkemiz az gelişmişlik çemberini kırabilirdi. Bu idealist yaklaşım, kısa sürede yerini bilimsel bir anlayışa, yani eğitimi neyin ve kimlerin belirlediği doğrusuna bıraktı. Böylece, sola ve sosyalizme ilgi duyan tüm ilericiler, bir ülkede eğitim ve öğretimi pedagogların (eğitim bilimci) değil, politikacıların yönlendirdiğini öğrendiler, öğreniyorlar ve yaşıyorlar. Artık, bir ülkede eğitim ve öğretimin niteliğini, o ülkede yürürlükte olan ekonomik politik düzenin belirlediğini kimse yadsıyamıyor. Halkın eğitim ve öğretimine ne denli çok para yatırılıyorsa, kalkınmak için gerekli olan yetişmiş insan gücü de o denli çok oluyor ve ülkenin karşı karşıya kaldığı sorunlar, daha kolay bir biçimde ve daha kısa sürede çözülüyor. Bu sonucu, bilimsel sosyalizmin, eğitim konusundaki görüşlerini özümsememize borçluyuz.

Küba'da da, eğitim konusunda bizlerin karşılaştığı güçlükler önceleri ortaya çıkıyor. Ama sorun kısa sürede çözüm yoluna giriyor. Ve Küba'lı sosyalistlere göre «Eğitimin başta gelen görevi, öyle bir insan, öyle bir halk yaratmak olmalı ki, bu yeni insan, bu yeni halk, bir yandan geçmişin kalıntılarını üstünden silkip atarken, yüksek bireysel ve toplumsal yaşam

koşullarını bilinçli bir şekilde yaratma yetisine de sahip olsun. Kitap, «üretken çalışmayla, öğrenimin bütünleşmesi örneğinin» somut ve ilginç uygulamalarını içeriyor. Bu niteliğiyle, ülkemiz aydını ve öğretmeni için yararlı ve yeni bilgiler içermekte. Ülkemizde, «yeni insanı» yaratmak ve «yeni toplumu» oluşturmak yolunda mücadele verenlere katkılarda bulunabilecek bir kitap.

Bundan yirmi yıl önce Küba denilince akla, Karaipler Denizinde, romu, Afrika - İspanyol kırması müziği ve dansları, Havana barlarıyla, turist «cenneti» bir ada gelirdi. Bir de şeker kamışı. Çavuşluktan «generalliğe» yükselen ve A.B.D.'nin desteğiyle Küba diktatörü olan Batista, Küba halkı üstünde en şiddetli baskı yöntemini uygulayıp, ülkeyi, kapitalist - emperyalist parabalaları için zevk ve safa diyarı haline getirmişti. Amerikan emperyalizmine bağımlı her ülkede görülen, ulusal gelirin, toprakların ve refahın eşitsiz dağılımı, Küba'da da gözlenmekteydi. O dönemde, her üç Kübalıdan biri hiç okuma - yazma bilmiyordu. Köylerde okuma çağına gelmiş çocukların yalnızca yarısı okula gidebiliyordu. Hem de yalınayak, yarıcıplak ve aç olarak. Köy okullarında çoğu zaman öğretmenler, okul gereçlerini kendi paraları ile alıyorlardı. 1959 yılında gerçekleşen sosyalist devrimin, toplumsal ve maddi temeli işte böyleydi. Küba, bu maddi temele, uzun tarihsel bir gelişim sonucu gelmişti. Küba'da sömürü, baskı ve zulmün dayanılmaz boyutlara ulaşması, beraberinde devrimci bir toplumsal patlamayı da getirdi. Küba'da devrim sürecinin ilk halkası, 26 Temmuz 1953'de Oriente bölgesinin başkenti olan Santiago şehrinin Moncada kışlasına yapılan saldırıyla oluştu. Son halka ise, 1 Ocak 1959 günü devrimci taburların Havana'ya girip, Batista diktatörlüğünü alaşağı etmeleri ile tamamlandı. Artık ülkede yeni bir toplumsal - ekonomik düzen vardır. Yeni düzen, toplumun her sorununu olduğu gibi, eğitim sorununu da sosyalist anlayışla ele alıp, çözmeye çalışmaktadır. Bu konuda daha şimdiden başarıya ulaşmış sayılabilir. Çünkü, gerekli olan parasal ve yetişmiş insan gücüne büyük ölçüde erişmiştir.

DEVİRİMCİ PEDAGOJİNİN HEDEFLERİ

Küba'da eğitim Marksist anlamda ele alındığında, ilk yapılan şey, hedeflerin saptanması olmuştur. Bu konuda kitapta şöyle denmektedir: «Küba devriminin lideri Fidel Castro'ya göre, devrimci pedagojinin hedefi, yeni insanı biçimlendirmektir. Bu nedenle Küba devrimi, 1961'den bu yana Marksizmi - Leninizmi yiğitçe savunmaktadır. Küba devrimi ilk aşamada sosyalist toplumu (her birey topluma gücü, yeteneği ölçüsünde verir ve toplumdan emeği ölçüsünde alır) ikinci aşamada ise, komünist toplumu (her birey topluma gücü, yeteneği ölçüsünde verir, toplumdan gereksindiği ölçü-

de alır) kurmayı kendine amaç edinmiştir. Buna bağlı olarak devrimci Küba pedagojisinin hedefi de, yarının komünist toplumunu inşa edecek, ona ilk şeklini verecek yetenekteki insanın, «yeni insanın» oluşmasına katkıda bulunmaktır.»

Eğitim ile ekonomi - politik ilişkisini Marksist anlamda kavrayan Küba'lı eğitimciler için, kitapta şöyle denmektedir: «Küba'lı eğitimciler, önce «yeni insanın» oluşmasında eğitimin rolünün açıklığa kavuşturulmasını çözümlenmişlerdir. Bu konuda Marksist anlayışı özümsemiş olan Küba'lı devrimciler, insanın yalnızca eğitim yolu ile değişmeyeceğini bilirler, ama buna karşılık, «insanı değiştirmek için koşulları değiştirmek yeterlidir» biçimindeki, tümüyle mekanist tez'e katılmazlar. Che Guevara, doğrudan doğruya Marks'tan esinlenerek, eğitimin ve ekonomik önlemlerin, «yeni insanın» oluşmasındaki karşılıklı rollerinin açık bir tanımını getirmiştir. Dış koşullar ve buna bağlı olarak insan, (bilinci, karakteri, ahlakı), birbirleriyle bağıntılı olarak ve karşılıklı bir diyalektik etkileşme süreci içerisinde birbirlerini güçlendirip, birlikte, aynı zamanda dönüşmelidir.»

Devrimci eğitimin ortaya çıkardığı, yarattığı «yeni insan» kimdir ve nasıl oluşur? Bu konuda kitap şöyle diyor: İnsanın insan tarafından sömürülmesi son bulunca, toplumsal sınıflar da kaybolmaya başlayacak ve kısa bir süre sonra yokolup gidecektir. Kendi içlerinde bölünmüş olan sınıflı toplumlar eksik, sakat, Fidel Castro'nun deyişiyle «birbirinden kopuk insanlar yaratır.» Bu kopmanın başlıca görünüşlerinden biri de, insanlar arasındaki kol işçisi, kafa işçisi ayrımıdır. Sosyalist toplumun hedeflerinden biri de, kol emeği ile kafa emeği arasındaki ayrıcalığın kalkmasıdır. Toplum, sosyalist topluma dönüşmeyle, birliğine kavuşurken, insan da eksiksiz bir insan olup tüm yetilerine kavuşacaktır. Öyleyse «yeni insanın» eğitimi de eksiksiz ve çok yönlü bir eğitim olacaktır. Şimdiye dek, eğitimin her biri ayrı ayrı bireylere yöneltilmiş, eğer deyim yerindeyse tek yönde «uzmanlaşmış» bireylerde toplanmış olan cephelerinin tümü, bu kez her bir bireyde toplanmalı, bir araya gelmelidir. Eksiksiz insan, yada Marx'ın deyişi ile «tam insan», «yeni insanın» ikiz kardeşidir. İnsanın bilinçli olmasını sağlayan da, özellikle çok yönlü eğitimidir.

«Yeni insan», görevi sırasında karşılaştığı zorluklar karşısında, mücadeleci bir tavır takınmalıdır. Belli bir disiplin anlayışına sahip olmalı, zekasını da eleştirel bir yönde geliştirmelidir. Dünyayı, dış olayları, başkalarına başvurmaksızın, kendi başına yargılamasını bilmelidir. Devrimci eğitimi özümseyerek yetişen insan, «yeni insan», sahip olduğu politik bilinçle, politik görevler yüklenecek, «politikacı» ve «kadrolaşma» denilen fonksiyonlar ortadan kalkacaktır. Bu anlamda «yeni insan» başkalarının beyni

ile yanılmaksızın, kendi beyni ile düşünecektir. Çünkü bir başkasının beyni ve aracılığı ile yanılmaktan acı birşey yoktur.

Kitapta, kapitalist ülkelerdeki eğitim üzerine de birkaç söz vardır: Kapitalist ülkelerde eğitimin hedefi, temelde teknik bir sorun olarak gösterilebilir. Bu da bilgi aktarımıdır. Bilimin tüm kollarında tüm bilgiler çoğalıp, geliştiğinden, öğrenim sürecindeki bireyin bunları bir bir izlemesi zorlaşmıştır. Bu nedenle bugün artık «öğrenmekten» değil, «öğrenmesini öğrenmekten» sözedilmektedir. Bu kuru, boş metodolojiye, kapitalist eğitimde biraz yaşam, biraz hümanizma şırınga edilince, bu kez formül, «varolmasını öğrenmek» olur. Bu iki yanıltıcı formül, kapitalist düzende eğitimin gerçek hedefini gizler. Bu eğitimin, «öğrenmesini öğrenmek varolmasını öğrenmek» formüllerinin paravanası altında asıl gözetildiği hedef, «mülk sahibi ve varlıklı olmayı öğrenmektir.» Kapitalist toplumda eğitimin hedefleri, topluma egemen olan kapitalist sistemin ideolojisinden bağımsız gibi gösterilir. Aslında kapitalist sistemde eğitim sisteminin hedefinin, seçkin bir azınlığı, hencinslerini sövmürmeye, büyük bir çoğunluğu da bu azınlığın kendisini sövmürmesini kabullenmeye hazırlamak olduğuna dair, hiçbir siyasal yöneticinin ağızından tek bir kelime çıktığı görülmemiştir. Kapitalist sistemde eğitimin, son tahlilde bu hedeflere varması için, eğitimcilerin belirgin bir şekilde bu hedeflerin bilincinde olması gerekmez. Şunu da belirtelim ki, Küba'da eğitimin rolünün ideolojik olduğunu söylerken, eğitimin diğer işlevi olan bilgi aktarımı, hiç de gözardı edilmiş değildir. Bilimsel ve teknik yetiştirme, eğitimin diğer temel cephesidir. «Yeni insanın» oluşması ile teknik gelişme, sosyalizmin inşasının iki temel direğidir.

EĞİTİM SİSTEMİ

Küba eğitim sistemi, Fransız eğitim sistemini andırır. Fakat bu benzeş biçimseldir. Çünkü Küba eğitim sistemi, bir yönü ile Marx'tan esinlenirken, diğer yönü ile de ulusal geçmişinden kaynaklanır. Bu anlamda özü başkadır. Kitap, Küba eğitim sisteminin ayrıntılarına girerek bize ilginç şeyler anlatmaktadır. Küba'da altı yaşına basan her çocuk ilköğretime başlar. İlkokul altı yıl sürer. Altıncı sınıfa dek okula devam etme zorunluğu vardır. Ve ilköğrenimi bitirmenin yasal yaşı, onikidir. Öğrenimlerini altıncı sınıfta, yani ilköğretimin sonuna dek sürdüren öğrenciler, yalın ve temel bilgilere ağırlık veren, ulusal nitelikli bir sınavdan geçerler.

Genel öğretime bakıldığında, ilköğretimin altıncı sınıfını bitiren bir öğrencinin, yedinci sınıfa başlayıp, kendisini dört yılda, onuncu sınıfa ulaştırarak temel ortaöğretime girdiğini görürüz. Bu dört yıllık süreyle temel ortaöğretim, bizdeki ortaokulla aynı doğrultudadır.

Ortaöğretimin ilk devresinin ardından gelen üniversite öncesi öğretim, üç yıl sürer ve bizim ortaöğretimin ikinci devresi ile eşdeğerdedir. Bu üniversite öncesi öğretim, yüksek öğretime hazırlık işlevi görür ve onüçüncü sınıfa gelmiş olanların, üniversiteye girmesine olanak sağlar.

Kitap, Küba'da öğretmen yetiştirilmesini şöyle anlatmaktadır: Öğretmenler, öğretmenlik yapacakları düzeyin bitiminden sonra, beş yıllık bir meslek eğitimi görmek zorundadırlar. Örneğin, ilköğretimde görev yapacak öğretmenler, ilköğretimi bitirdikten sonra, öğretmen okullarında beş yıllık bir meslek öğrenimi görürler. Temel ortaöğretimde öğretmenlik yapacaklar ise dokuzuncu sınıftan sonra, beş yıl süreli meslek eğitimlerini tamamlamak üzere, eğitim enstitülerine girerler.

Küba'da ilköğretim, son oniki yılda % 230 öğrenci artışı sağlamıştır. Bu yüksek artış, beraberinde önemli sorunlar da getirmiştir. Her şeyden önce yeni öğrencilere dersane bulmak gerekmektedir. Sonra bu dersanelerin sıra, masa ve yazı tahtaları ile donatılması, ayrıca öğrencilerin kağıt kalem ve kitap gibi gereksinimlerinin karşılanması gerekmektedir. Sonunda tüm bu sayılanlar bulunsa bile, iş gelip ilköğretmen bulmaya dayanmaktadır. Bu alanda insan malzemesinin üretilmesi, yüksek maliyet ve uzun bir süreyi gerektirmektedir. Bu sorunun çözümü için, kısa ve uzun süreli meslek eğitimine başvurulmuştur.

Küba Milli Eğitim Bakanı Belarmino Castilla, ülkemizdeki meslektaşlarından çok daha ayrı bir dünya görüşü ile bakmaktadır öğretmenlerin kişiliğine ve işlevine, ona göre öğretmen toplumunda ilk siyasi eğitmendir. Bu nedenle öğretmenlik, değişik uğraşarı içeren, oldukça yorucu bir iştir. Bu anlamda ilköğretmen, özellikle küçük yerleşim bölgelerinde, devrimci dünya görüşünün temsilcisidir. Okul içinde olduğu kadar, okul dışında da «yeni insanın», yani sosyalist insanın yaratılmasına katkıda bulunmalıdır.

Kitap bize öğretmenlerin ilginç bir çalışma yöntemini de anlatmaktadır. Daha doğrusu ilginç bir özveri yöntemi. Küba'lı öğretmenler, eğitim alanında ve ülke kalkınmasında «bilinç mesaisi» adını verdikleri bir çalışma biçimini benimsemişlerdir. «Bilinç mesaisi», öğretmenin, ders saatlerini, gereksinimlere göre ayarlaması anlamına gelmektedir ve şu anda ülkenin bu konudaki gereksinimleri sonsuzdur.

Küba eğitiminde, çağımızın göze ve kulağa hitap eden ve bu özelliği ile de yararlı bir eğitim aracı olan televizyon, önemli bir işlev yerine getirmektedir. Kitap, televizyonla eğitimi daha çok ortaöğretimin benimsediğini yazmaktadır. Bu yöntem bir ara ülkemizde de denenmek istendi. Tabii Küba'daki anlamda değil. Nedense bu konuda bir türlü başarılı olamadık.

Aslında nedeni belli. Televizyon, insanları eğiterek koşullandıran bir araç. Ülkemizdeki egemen güç burjuvazi, bu aracı doğal olarak işçi ve emekçi halkın çıkarına göre kullanacak değildi. «Aşk Gemileri» ve «Polisiye» diziler de aslında bir eğitim programı. Ama hangi anlamda? İnsanları sınıflarına ve sorunlarına yabancılaştırıp, düzenlerinin bir süre daha sürmesini sağlama anlamında.

Küba'da televizyon, ortaöğretimdeki öğretmen yetersizliğini (açığını) kapatmak için kullanılan bir araç durumunda. Ortaöğretimin ders saatleri, öğrencilerin televizyondaki ders yayınlarından yararlanabilmesine olanak sağlayacak bir biçimde düzenlenmiş. Ve bu sistemi daha da yaygınlaştırmak istiyorlar. Bunun için daha şimdiden tüm dersaneler ikişer televizyonla donatılmış.

Öğrenimle üretken çalışmayı bütünleştirme amacını güden Küba, ortaöğretimdeki öğrencileri bir süre üretim alanında çalıştırır. Bunun bilimsel sosyalizmden kaynaklanan ideolojik bir nedeni vardır. Yaratılacak «yeni insan», her alanda yetkin ve gelişmiş olacağından, kendisini maddi zenginliklerin üretimi için gerekli emek gücünden uzaklaştıran, salt bir entelektüel eğitimi ile yetinemez. Çünkü, zamanla tüketim mallarının değerini belirleyecek olan, giderek anlamını yitiren para değil, emek gücünün bilinci ve üretici kavrayışıdır. İnsana, üretici bilinç öğretilemez, oluşturulur. Nasıl demiri döve döve demir olunursa, gençler de üreticinin ideolojisini, ancak üreterek kavrayabilirler.

Küba'da, üniversite - devlet ilişkisi şöyle olmaktadır: Partinin üniversite içindeki rolü, temel olarak ideolojik ve politiktir. Parti, hiçbir koşulda üniversite yönetiminin yerine geçmez, ya da yönetimi buyruk altına almaz. Üniversitede partinin temel görevi, küçük burjuva anlayışının kalıntıları ile mücadele etmek ve Marksist - Leninist bir eğitimi gerçekleştirmektir. Parti aynı zamanda, devrimin hedeflerine uygun davranılıp davranılmadığını da denetler. Küba üniversitelerinde parti etkinliğinin eğitsel niteliği üzerinde durulmakta, bu etkinliği sağlamaya çalışırken de, «kişilerle değil, yanlışlarla mücadele edelim» sözü sık sık tekrarlanmaktadır.

KÜBA'DA EĞİTİMİN SORUNLARI

Her gelişmenin ve değişimin beraberinde bazı sorunları getireceği doğaldır. Küba'da da eğitimin yoğun bir biçimde gelişmesi, ortaya bazı sorunlar çıkarmıştır. Özellikle bunlardan ikisi önem taşımaktadır. Daha doğrusu kitapta birkaç soruna yer verilmişse de, burada ikisini yakından görmekte yarar var. Bunlardan birincisi, temelde öğretmen yetiştirme sorunundan bağımsız olmayan, öğretim sistemindeki düşük verim, ikincisi ise,

öğretime ve mesleğe yönelmede, eski düzenin değer yargılarından kurtulamayıştır.

Öğrenimden kaçma, devamsızlık, yıl yitirme ve sınavlardaki başarısızlıklar, öğrenimdeki düşük verimin gözle görülen belirtileridir. Aslında bu sorun, gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı ortak bir sorundur. Nedeni ne olursa olsun, öğrenimden kaçmada asıl etmen, okumaya karşı ilgisizlik, ve okul çağında çocuğu olan ailelerin bir bölümünün bilinçsizliğinde aranmalıdır.

İkinci sorun olan, öğrenime ve mesleğe yönelme sorunu, eski değer yargıları ile halkın ve gençliğin bilinç düzeyinin gelişmesine sıkı sıkıya bağlıdır. Sosyalist toplumda en gerekli meslekler, toplumca en fazla değer verilenler olacaktır. Ve saygınlıkları ile daha çok sayıda genci çekecektir. Küba gençliği henüz bu anlayışa ulaşamamışsa, bunun nedeni, geniş ölçüde eski toplumun değer sisteminin, yani burjuvazinin değerlerinin henüz zihinlerden silinmemiş olmasıdır. Genç Kübalılar bir süre daha meslek seçimleri sırasında, kapitalist toplumlarda rastladığımız değer yargılarına benzer seçimler yapacaklardır. Bir süre daha kafa işçiliğine, zihinsel çabaya dayanan mesleklere, kol işçiliğine dayalı mesleklere oranla öncelik verilecektir. Çünkü, meslekleri itibar durumuna göre sıralayan burjuva değer yargılarının ömrü, insan bilincinde, tahmin edildiğinden de uzun süre yaşar. Bazen bu değer yargıları son derece sinsice ve kimi zaman bunlara karşı içtenlikle mücadele veren kişilerce bile taşınmaktadır. Ama bu burjuva düşüncesi, burjuva toplumun yerlebir edilmesi sonucu, kendisini oluşturan sınıfın akıbetine uğrayacaktır.

KÜBA EĞİTİMİNİN GELECEĞİ

Küba'da devrimci hükümetin, 1970 - 1980 yılları arasında eğitim alanında gerçekleştirmeyi hedeflediği amaçlar şunlardır :

1 — Tüm ilkokul öğrencileri, yarı-yatılı ilkokullara gidecekler, yalnız, uzak kırsal kesim çocukları, yatılı okullarda okuyacaklardır.

2 — Tüm öğrencilerin yatılı-okuyacağı ortaokullar, kırsal kesimlerde, ya da gelişmekte olan sanayi bölgelerinde kurulacaktır.

3 — Üniversite öncesi öğrencileri, yatılı okuyacak ve tam eğitim uygulamasına göre üretime katılacak ve askerlik görevlerini de öğretilmeleri sırasında yerine getireceklerdir.

4 — Yüksek öğretim genelleştirilecektir.

Küba'da Eğitim adlı kitap şöyle bir sonuçla bitmektedir. Devrimin on-

dördüncü yılında Küba eğitiminin atılımları, ilerlemeleri ve bilançosu karşısında hayranlık duymamak elde değildir. Artık okur yazarlıktan yoksunluk, Küba'da eski bir anıdır. Halkın ortalama kültür düzeyi, özellikle yetişkin eğitimi sayesinde yıldan yıla yükselmektedir. Ülke nüfusundaki artışa rağmen, bugün çocukların hemen tümü okula gitmektedir. Teknik öğretimde çarpıcı bir gelişme gerçekleşmiş, şimdi sıra, her iki devresi ile ortaöğretimin genelleştirilip, kitlelere maledilmesine gelmiştir. Bütün bu atılımların az gelişmişlik, ekonomik abluka ve çetin bir sınıf savaşı koşulları içerisinde gerçekleştirildiği düşünülürse, değeri daha iyi anlaşılır.

İnsanın değişmesi, sosyal dönüşümlerin yanısıra, Marksizmden kaynaklanan öğretimle üretken çalışmanın bütünleştirilmesini de zorunlu kılar. Önceleri temel ortaöğretim düzeyinde denenen, yarım gün üretken çalışma, yarım gün öğretim uygulaması hızla yaygınlaşmakta, bunu, bir üst düzeyde üniversitenin genelleşmesi, bir alt düzeyde ise, ilkokullarda sebze bahçesi uygulamasının geniş çapta yaygınlık kazanması izlemektedir. Eğitimde üretken çalışma, artık «ana okulundan, üniversiteye dek» teorik öğretim kadar önem kazanmıştır. İlk ve orta okulların varlığı, biçimsel olarak sürmekte, ancak bu okullar şimdi birer üretim merkezi olup, eskisi gibi, toplumsal çevreden soyutlanmış kurumlar olmaktan çıkmışlardır. Bugün işçi ve öğrenciler yüksek öğrenimlerini, fabrikalar ve işyerleri bünyesinde yapmaya başlamışlardır. Artık, geleneksel üniversite can çekmektedir. Çocuklar ve gençler, yetişkinliklerin koruyucu kanatlarına gereksinme duyan güçsüz varlıklar olmaktan çıkıp, sosyalist toplumun inşasına etkin bir biçimde katılıp, bu alanda sorumluluk ve görev alan kişiler haline gelmişlerdir. Tüm bu başarıları gerçekleştiren Küba eğitim sistemi, tek başına bir ideal değildir. Küba eğitim sistemi ,radikal bir siyasi tasarı ile, açıklıkla çözümlenmiş bir ekonomik - toplumsal durumun ürünüdür.

Küba'da gerçekleştirilenler bize, eğitim sisteminin toplumdan bağımsız bir sistem olmadığını göstermekte, eğitimin, diğer ideolojik aygıtların yanısıra, siyasal iktidarı elinde bulunduran sınıfların hedeflerine ulaşma yolunda kullandıkları bir araç olduğunu da ortaya koymaktadır. Küba eğitim deneyi, toplumu değiştirip dönüştürmeden, eğitimi değiştirme isteğinin, idealizmden başka bir olmadığını bir kez daha göstermektedir.

SOSYALİZMİN YARATICILIĞI VE MODELÇİLİK

Kemal OKUYAN

Türkiye’de çok sağlıksız bir alışkanlık var. Gücsüzler veya güçlerinden kuşku duyanlar, sosyalizmi, yaşamdan koparmaya çalışarak «sihirli haplarla» insanlara sunmak istiyorlar. Bu yapay hapları alanlar da ne kadar yaşama dönmeye çalışsalar da hareketli yaşam karşısında hareketsiz kaldıklarından çok gerilere düşüyorlar. Bundan sonra yaşamla bütünleşmek adına okullarda, bürolarda, odalarda hayal kurma devresi başlıyor.

Sosyalizmi bu tür «haplarla» öğrenmeye can atanların sayısı az değil. Ama, ister bu «hapların» çekiciliğinden olsun, ister tembellikten, bunun öğrenmeye bir katkısının olmadığı çok açık. Bugün etkisini gösteren tikankılığın aşılmasında en büyük güvencemiz insanların hasta yataklarından sıyrılıp, sağlıklı ve verimli ortama koşmalıdır. Birçok kişi en azından bunun, yani sosyalizmin yaşamdan ayıramayacağıının bilincinde.

Marxizm - Leninizm bugüne karşıtlarını yaşam içerisinde mahkûm ederek geldi. Karşıtlarını hep yaşamdan hareket ederek yendi ve yenecek. Bu anlamda, işçi sınıfının bağımsız ideolojisi uzlaşmaz karşıtı burjuvaziden soyut bir şekilde ele alınamaz. İşçi sınıfı bugüne burjuvaziyle, aynı zamanda içinde hangi ölçüde olursa olsun burjuva ideolojisini barındıran akımlarla mücadele ederek geldi.

İşte sosyalizmi öğrenmenin en önemli koşullarından biri bu. Ustaların tüm yapıtları uzlaşmaz bir kavganın somutlanmasıdır. Hiçbirinde o «inanılmaz» haplardan eser yoktur. Sosyalizmi öğrenmek için bu mücadeleleri kavramak, bu mücadeleleri kavramak için sosyalizmi öğrenmek gerekir. İki bir bütündür.

Örneğin Marxizm - Leninizm bir Trotski okunarak da kavranabilir. Trotski’deki yanlışlar bize Leninizmin yüceliğini gösterir. Yine Mao incelemeye sosyalist sistemin bugünkü yapısı kafamızda çok daha iyi şekillenir. Örneğin Türkiye’de CHP kuyrukçularının yazdıklarıyla burjuvazinin 50 - 60 yıllık deney zenginliğini öğrenebiliriz. Bu tür çalışmalar sosyalistler için da-

ha iyi kavramak yolunda bir olanak değil, bir zorunluluktur. Günümüzde, daha ilk sosyalist devrim öncesi mahkûm edilen sapmaların daha geri bir ideolojik ve politik düzeyle etkinlik göstermesi, sosyalist hareketin bu zorunluluğu pek kavrayamamış olmasındandır. Kendi dışında söylenenlere kulak tıkamak bir korkaklıktır ve böylesi bir «korkaklığa» sosyalist harekette yer olmamalıdır. Bireylerin güvensizlik duymasını yaratan içe dönüklüğün yerine sağlıklı, kendine güvenen, hareketinden onur ve coşku duyan insanlar yetiştiren bir canlılık olmalı. Böylesi bir canlılık Türkiye sosyalist hareketine her yönden büyük katkılarda bulunacaktır.

Dimitir Mitev'in kitabı (*) yukarıda sözünü ettiğimiz anlayışla doğrudan bağıntılı, başarılı bir yapıt. Başlıklara baktığımızda kitap üç-beş «modelci» revizyonistin eleştirisiyle ilgili. Ancak içerik yönünden bir değişiklik gözümüze çarpıyor. Yazar bilimsel sosyalizmin ilkelerine -özellikle- ağırlık vererek karşıt düşünceleri çarpıştırıyor. Öyle ki, kitap modelci görüşleri eleştirirken «işçi sınıfının öncülüğü», «tek ülkede sosyalizmin olanaklılığı ve yaşaması», «iktidara geçiş sorunu ve sosyalist devrim», «parti içi işleyiş» ve «sosyalist devlet mekanizması» üzerine çok önemli açıklıklar getirmekte. Bunu yaparken «modelci» görüşlerin tarihsel gelişim sürecini ve sosyalist ideoloji ile olan çatışmasını yansıtmayı, okucuya anlama kolaylığı yanında araştırma alışkanlığı da kazandırıyor.

Kitabın ilk sayfaları Marksizm'in ayırdedici özelliklerinin vurgulanmasına ayrılmış. Marx'ın öncelerden —daha hareket noktasındayken— ayrıldığı, bu ilk sayfaların vermek istediği gerçek. Daha sonra ise Lenin'in Marksizme olan katkısı incelenmiş: «Marx ile Engels'in ölümünden sonra kapitalizm emperyalizm aşamasına ulaştı. Artık sosyalizme geçiş sorununu başka biçimde ele almak gerekiyordu. İşçi sınıfının yeni boyutlara ulaşması, Birinci Dünya Savaşı'ndan gerekli dersleri çıkarmak gereksinimi, İkinci Enternasyonal liderlerinin teslimiyet politikası da araştırmaları sürdürerek yeni teorik kuramlar getirilmesini zorunlu kılıyordu. Bu tarihi sorunları V. İ. Lenin çözümledi.» (Sayfa 22)

Bu tarihi sorunların en önemlilerinden olan, «Leninist parti yapısını» işlerken, Garodi, Ota Şik gibi revizyonistlerin ve bu tür görüşlerin etkisinde kalan tüm akımların daha başta «hava kaçırdığını», burjuva ideolojisine teslim olduğunu vurgulayan Mitev, günümüzde tekrar ağırlıklı olarak hortlamaya başlayan ve parti içi işleyişte «demokratik merkezîyetçiliğin yadsınmasına» dayanan görüşlere karşı şunları söylüyor: «... demokrasi ve mer-

(*) Dimitir Mitev, *Sosyalizmin «Modelleri» ve Sağ Revizyonizm*, Yeni Dünya yayınları.

keziyetçilik ilkelerinin birbiriyle karşılaştırılması mekanik bir yöntemdir. Bu yola ancak gerici ve spekülâtörler başburabilir, çünkü merkeziyetçilik ile demokrasi birbirinin karşıtı değil, birbirini tamamlayan iki ilkedir.» (sayfa 192)

Gerçekten de «demokratik merkeziyetçilik» (yazım kurallarına göre iki değişik sözcüğe ayrılmasından başka) tam anlamıyla bir bütündür. Bu ilkenin belirli dönemlerde, koşullara göre etki değişimine uğraması, örneğin sosyalizmin kuruluş aşamasında olan ülkelerde gerek ekonomik, gerek politik anlamda merkeziyetçiliğin ağır basması, iki ilkenin karşıt olduğunu değil, demokratik merkeziyetçiliğin diyalektik bütünlüğünün belirli koşullarda değişik uygulama biçimlerini gerektirdiğini gösterir. En merkeziyetçi gözükene politikalar bile, demokratik merkeziyetçi ilkenin kaçınılmaz bir biçimde yeni duruma uygulanması sonucu gerçekleşmiştir. Burada vurgulanması gereken en önemli nokta, ne tek başına «merkeziyetçiliğin», ne de tek başına «demokratikliğin» bir ilke olamayacağıdır. «Kışla disiplininin» katı merkeziyetçiliğin, genel işleyiş anlayışı olduğu bir örgütte kesinlikle disiplin sağlanamaz. Örneğin, içindeki yüzlerce sosyalist kendi deyimleriyle «gık dedirtmeden kapı dışarı bırakıveren» örgütlerde bir disiplinden söz etmek saflık olur. Aynı şekilde en «demokratik» gözükene bir örgütte merkeziyetçilik olmadan ne yaratıcılık vardır, ne de yaratıcı olmaya yönelik bir çalışma. «Parti demokrasisinin genişletilmesi, komünistlerin ve parti örgütlerinin girişkenliğini ve etkinliğini geliştirmek bakımından daha fazla merkeziyetçiliği gerektirir.» (V. Aşanin, **Leninci Parti İlkeleri**, Temel yayınları, sayfa 29)

Bir kitabı okurken doğal olarak insanın en çok üzerinde durduğu bölümler, okuyucunun içinde bulunduğu ortamla ilgili olanları. Çünkü insan bu bölümleri okurken kendinden daha çok şeyler katabiliyor. Örneğin, Türkiye'de bir küçük burjuva hümanizmi salgını var. Bu hastalığın özellikle goşizm denen olgunun içerisinde yer etmesi işin ciddiyetini göstermekte. Bunlara «fakir devrimcileri» demek gerekiyor. Bu tanım fakir fukarayı küçümsediğimizden değil, yoksulluğun söz konusu anlayış tarafından tek hareket noktası olarak alındığından zorunlu. Bu anlayışa haklı olarak şu soruyu yöneltmek gerek: «Marksistler, proletaryanın sınıfsal niteliklerinin belirlerken ne zamandan beri yoksulluğu ve bilgisizliği ölçü olarak kullanmaktadır? Marksizm - Leninizm hiç bir zaman benzeri ölçülere dayanmamıştır. Gerçi V.I. Lenin toplumsal zenginliklerden aldığı pay ölçüsünü sınıfların başlıca belirtilerinden biri olarak belirtmektedir. Ama bu öteki belirtiler arasında sonuncu yeri almakta ve tek başına hiç bir sınıfın niteliğini yansıtacak durumda değildir.» (sayfa 125) Üstelik, «Çağdaş kapita-

list toplumlarda proletaryanın yaşam koşullarından daha ağır koşullarda yaşayan sosyal tabakalar bulunmaktadır **Ama yalnız bu koşullar** sözkonusu tabakaları daha devrimci yapmamakta, çünkü onlar en ilerici üretim biçiminin kapsamı dışında bulunmaktadır. Devrimcilik, yalnız yoksulluğun ve en ağır sömürünün ürünü değildir. Yoksulluk, sınıfsal devrimci bilinci de, çoğu defa burjuvazinin çıkarları uğrunda kullandığı lumpen ve fakirpervertik bilincini de oluşturabilir.» (sayfa 88)

Mitev'in yazdıkları ekonomi politikası «işçi alıyor bir, patron alıyor bin» anlayışından, «işçi eskiden alıyordu bir, şimdi alıyor beş, o halde soysuzlaşmıştır» anlayışına kadar indirgeyen tüm ilkel görüşleri mahkûm edecek güçte. Kitabın ikinci bölümü tamamen işçi sınıfının öncülüğünü reddeden görüşlerin eleştirisine ayrılmış. Özellikle ABD, İngiltere, Fransa ve öteki gelişmiş kapitalist ülkeler üzerine verilen sayısal bilgiler, Mitev'in başarılı bütünleştirmesiyle çok önemli sonuçlar ortaya çıkartmakta.

Mitev, işçi sınıfının öncülüğü sorununu incelerken özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerdeki kapsam genişlemesinin önemini vurgulamış. Bu ülkelerde kafa emekçilerinin hızlı yoksullaşması ve bununla doğrudan ilişkili olarak işlevlerinin farklılaşması kol ve kafa emekçilerinin birbirlerine yaklaştırmaktadır. Ancak «kol ve kafa emeği arasındaki çelişkileri barındıran sosyal nedenler hâlâ mevcuttur.» (sf. 104) Yazar, kafa ve kol emeği arasındaki farklılıkları gözönünde bulundurmayan ve buradan yola çıkarak teorik keşifler yapan «modelcileri» uçlara sürüklenmekle suçlamaktadır. Bu uçlardan birisi tüm kafa emekçilerini burjuvazinin parçası olarak bir kenara iten anlayıştır, diğeri de işçi sınıfının tarihsel görevini olduğu gibi bu tabakaya devreden anlayış. Her ikisinin de hareket noktası aynıdır ve işçi sınıfının, sermayenin hızlı yoğunlaşması ile uğradığı gelişimleri gözardı etmişlerdir.

Dimitir Mitev'in kitabı öz olarak «model» kavramının sosyalizm için geçerli olamayacağını vermek istiyor. Sosyalist devrimin tüm ülkelerde değişik biçimlerde gelişmesi onun özünü, ana ilkelerini değiştirmemektedir. Bu anlamda Marksist-leninist ilkelerin reddi sosyalizmin dışına çıkmaktadır. Bu ilkelerden her türlü sapış, hiçbir şekilde şu veya bu ülkenin ulusal sosyalizm modelini oluşturmaz ve doğrudan burjuva dünya görüşünü temsil eder. Marksistler arasındaki tartışmalar bu ilkelerin yaşama aktarılışına, zamanlamaya, biçime, yani özele ilişkindir. Sosyalist ilkelerden sapışlarını ulusal sosyalizm veya sosyalizmin bir modeli diye geçiştirmeye çalışanlar için Marksizm-leninizm bir yöntem sorunudur ve bu öğretim ilkeleri özele ilişkin ilkelerdir.

Şu ana kadar Türkiye'de Marx'ı Lenin'den ayıran veya Lenin'i inkâr eden bir görüş pek yaşamadı. Bunun tek tük örneklerini cılız bir biçimde görüyoruz. Kuşkusuz Marksizm - leninizm adına çıkan gruplar birçok ilkeyi ayaklar altına alabiliyorlar, ama çok az kişi bunu doğrudan yapabiliyor. Görünüşte olumlu gözükken bu durum, birçok sağlıksız yanı da içinde barındırmakta. Politik ortamın elverişsizliği nedeniyle Marksizm - leninizmin ilkeleri iyi özümselemiyor. Çünkü buna gerek duyulmuyor. Çünkü Türkiye'de herkes doğuştan Marksist - leninist. Böyle olunca hiçkimse sosyalizmin propagandasını yapmıyor. Sosyalistler karşılarında hep doğuştan Marksist - leninistleri gördüğünden bu tür bir çalışmaya gerek duymuyorlar. Bu nedenle değil mi ki, hemen herkes Aybar'ın kitabı karşısında afallayıp durdu? Bu sağlıksızlığı aşmanın yolu sosyalist mücadele tarihini iyi incelemek, sosyalizmi iyi öğrenmek.

TÜSTAV

DÜĞÜN GECESİNDE DÜŞÜNCE ŞÖLENİ

Mesut ODABAŞI

Ya da, bir düğün gecesinden akıp giden düşünceler seli. Adalet Ağa-oğlu'nun son romanı (1) üzerinde düşünürken aklıma takılıyor bu sözler. Şöyle betimleyici, oturaklı bir yazı başlığı ararken. Ve daha yazının başında, ilk üç cümlede üç kez «düşünce» sözcüğünü kullandığının farkına varıyorum.

Birbirini izleyen, birbirini izlemeyen, birbirini açıklığa kavuşturan, birbirinin anlaşılmasını iyice zorlu bir iş haline getiren, duru, bulanık, öğreten, ardından koşutran, bıkkınlık veren bir düşünceler, duygusalıklar, hesaplaşmalar yıkımlar şenliği. Böyle söylenince, bir betimleme ne kadar açıklayıcı olabilirse. Bir Düğün Gecesi o kadar anlatılmış oluyor.

Bir Düğün Gecesi bilgisel işlevi çok açık olan bir sanat eseri. Bunu der demez, sorun karmaşık bir görünüme bürünüyor elbette; üstelik, bu yazının amacını ve boyutlarını da aşıyor. Ama böyle bir roman üzerine söz söylerken bu soruna hiç değinmemek mümkün değil.

Sanatın bilgisel işlevi, çok tartışılan, önemli bir sorun. Sanatın hiçbir bilgisel işlevi bulunmadığını ya da ancak sanat aracılığıyla bilgi edinilebileceğini ileri süren burjuva yaklaşımlar bir yana. Bu konuda yazan Marksist düşünürler arasında da tartışmalar var. Sanatsal çalışma ile insanın bilgisel eyleminin öteki biçimleri arasındaki farklar nelerdir? Bu farkları, sadece, sanattaki bilgilenmenin derecesinde ya da yetkinliğinde, ya da basitçe, sanatsal bilginin karakterinde arayanlar oluyor. Oysa, sanatsal bilginin, örneğin bilim için söz konusu edilemeyecek, bilimsel bilgide bulunmayan bir içeriği var.

Ama bu tartışmaların ötesinde, tartışma dışı olan, sanatın bilgisel işlevinin önemi. Sanatsal çalışmaya bu niteliğinden uzaklaştırmaya, «arındırmaya» çabalayanlar ya da bu işlevi yok sayanlar, burjuvazinin kampından çıkıyor. Sanatın bilgisel işlevinin yadsınması ile ideolojilerden arındırılması, yaygın deyişle «ideolojiszleştirme» birlikte gidiyor.

Bir Düşün Gecesi, düşün gecesi olmaktan çıkıp bir insan sergisi ve düşünce şenliğine dönüşmesinin ötesinde ve herhalde onunla birlikte, bunları düşündürüyor. Üzerinde uzun süre konuşulacak bir roman niteliğini, başka şeylerin yanı sıra, biraz da bu nedenle kazanıyor.

Adalet Ağaoğlu bir «nehir roman» mı yazıyor? Herhalde, değil. Ama **Ölmeye Yatmak** ile bu romanın, birçok bakımdan, birbirini izlediği açık. Bir Ankara kasabasında başlayıp «tek millet, tek parti, tek şef» döneminin ve almışlar sonunun Ankara'sına uzanan **Ölmeye Yatmak**, uzun bir sıçrayışla 1970'lere, 12 Mart günlerinde **Bir Düşün Gecesi**'ne ulaşıyor. **Ölmeye Yatmak**'da göz önünde olanlar gerilere itiliyor; orada şöyle bir adı anılanlar bu kez öne çıkıyorlar. Ölmeye yatmanın ve başka şeylerin çevresinde döndüğü, Cumhuriyet'in, ve kendi kendisinin yetiştirmesi, üniversite öğretimini, solculuğa bulaşmış Aysel'in yerini, yine üniversite profesörü, planlama uzmanı, kocası Ömer alıyor. Ömer ile daha önce yalnız adı anılan, Aysel'in kızkardeşi, eski 27 Mayıs nümayişçisi, yeni ressam ve içkici, Ömer'in deyimiyile «geri kalmış nihilist» Tezel, düşün gecesinin gören gözü, alay eden ve biraz da yargılayan aklı oluyorlar. **Ölmeye Yatmak**'taki hemen herkes, düşün gecesinde ya da o gece Anadolu Kulübünde toplananların kafalarında varlığını sürdürüyor.

Bir Düşün Gecesi'ni okuyup bitirdikten sonra, ama kesinlikle okurken değil, okuyup bitirdikten sonra, **Ölmeye Yatmak**'ı yeniden okuma gereği duyuluyor. Bir öbürünü izlediği ya da tamamladığı için değil. Biri öbürüne yeni boyutlar, belki de yeni açıklıklar getirdiği için,

Bir Düşün Gecesi'nin düşününü, «kalkınan memleketimizin milli temelini yeni bir harc olmak üzere ... yapılacak olan» törene çağrıyla açılıyor. Kız babası, İlhan. **Ölmeye Yatmak**'ta 1940'ların «Türkçü» bir delikanlısı olarak bırakılan, Aysel ile Tezel'in ağabeyi İlhan. Şimdi tüccar, müteahhit, iş adamı ve avukat. Oğlan babası da yabancı değil. **Ölmeye Yatmak**'ın aynı Ankara kasabasından kız almış, eskinin küçük bir haritacı subayı, şimdinin tümgenerali Hayrettin paşa.

Bu düşün çağrısından az önce, roman, Tezel'in şu sözleriyle başlıyor: «İntihar etmeyeceksek içelim bari!» Pek az kitabın ilk sayfası, geri kalan sayfaları okumaya bu kadar özendirici olabilir herhalde.

Düşün yeri ise Anadolu Kulübü. Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'nın ünlü Anadolu Kulübü :

«Birinci katta tanışılır. İkişer üçer oturulur. Başbaşa kahve, çay içilir. Sağındakinin gözünün ucuyla tartarsın. Solundakinin ağzını kurcalarsın.

Gününe göre, içlerinden biriyle kolkola çıkarsın. Bir başka gün ikisiyle, üçüyle kolkola çıkarsın. Yeniden buluşmak için sözleşirsin. Gününe göre, ya buluşursun, ya da buluşmazsın. İkinci katta ellişer - yüzer toplanılır. Söze dökülmemiş elele - kolkola vermeler kutlanır. En çok burda göz kırılır. En çok burda eller omuzlara sıkı sıkı bastırılır: Hadi yukarı çıkalım. Üçüncü katta cinfiz içilip kumar oynanır. Fiyatlar tartışılır. Komisyonlar, yüzdeler... Dördüncü katta öğle yemeği, akşam yemeği: Bay Bakan'ı tanıyor musunuz? Tahsis Kurulu Başkanı da gelecek mi? Ne içersiniz, yemekten önce bir şey için. Bir martini?.. İlhan, söyle senin o banka müdürüne, aylık etmesin ulan... Bilmez miyim, senin sözünden çıkmaz o. Çok ötme. Bakan geldi, yer aç. Fırta ayağa! Kapıya fırla! Bak oğlum, mebus bey ne emrediyorlar? Ne emredersin kirvem? Şey yir misin şey, kariydez şiş yir misin he? Yi yi...

Dördüncü kat uzun sürer».

İşte böyle bir yerde yapılıyor düğün ve işte böyle bir ustalıklarla anlatılıyor.

Genelgeçer kurallar koymak için değil ama, şunu söylemek mümkün: Bir romanı götüren çatışmadır. Çatışma olmadan roman olmaz. Romanın doğuşunun kapitalizmin gelişmesine denk düşmesinin, modern sınıfların ve «birey»in kapitalizmle birlikte ortaya çıkışıyla açıklanması doğruysa eğer, bir romanın iskeletini oluşturan da bu çatışmalardır.

Adalet Ağaoğlu **Bir Düğün Gecesi**'nde son derece canlı insan manzaraları çiziyor. Daha önemlisi, bunların kendileriyle ve başkalarıyla çatışmaları, romanı geliştiren öğeler durumunda. Bu kitap, bu yüzden de, yazarının en gelişkin, en başarılı romanı oluyor.

Ömer bir bilim adamı. Sakin, soğuk, «akılcı». Bu özellikleriyle birlikte ve onların ağırlığıyla, hayatın biraz uzağında, zaman zaman bir seyirci konumunda. Ama kendi kendisiyle kılı kırk yaran, bitip tükenmeyen, yer yer bıkkınlık veren bir hesaplaşma içinde. Pek bir şeye katılmadan, kendisini ve başkalarını yargılayan Ömer'in bu durumdan kurtulması da bu hesaplaşma titizliğiyle oluyor, denilebilir. «Akılcı», soğuk, uzak kalarak geldiği -ya da, belki, benzer konumdaki herkesin gelebileceği- noktayı kavrayışı böyle oluyor. Eski öğrencisi, karısının yeğeni, genç gelin Ayşen'in kendisine duyduğu yakınlık, Ömer'in bu yakınlıktan duyduğu hoşnutluk ve bunun doğurduğu rahatsızlık, bu kavrayışa doğru bir dürtü veriyor belki. Ama, romanda Ömer'in ağızından birkaç kez yinelenirse de, bu yakınlığa daha büyük bir rol vermek doğru olmaz.

Kendisiyle çatışan ve bunun bir parçası olarak, karısıyla çatışan, Omer, karısında algıladığı, aslında kendisinde de olan uzak durmaya, soğuk, öfkesiz ve mantıklı olmaya tepki gösteriyor:

«Bir insan kusarken nasıl öğürtü sesi duyulmaz? Bir insan, pislik değil mi, iğrenç değil mi, çirkin değil mi bu, derken nasıl dümdüz çıkabilir sesi? Bir ağız nasıl buruşmaz bu sözcükleri çıkarırken dudakları arasından?»

Ömer 12 Mart'ta gözaltından dönmüş. Sarılıp öpüyor karısını. «İçerde mantar hastalığı yaygın diyorlar» diyen Aysel, hemen banyoya koşuyor, ağzını yüzünü sabunluyor. Daha sonra şunları da söylüyor. «Ömer, Tarık'ın ne yaptığını biliyor musun? İçeri alınmış, iki gün sonra da bırakılmış, çünkü birçok şey uydurmuş, uydurdukça da birçok arkadaşın içeri alınmasına neden olmuş. Seni de o...»

Karısının bu «dikkatsizliği»ne dehşetli bozuluyor Ömer:

«Benim kendimden kuşum mu var? Kendimden kuşum var da senin gözüne girmeye mi çalışacağım, kendimi savunmaya mı kalkacağım söylentilere karşı? Ben Aysen miyim bel...»

«Salak karı!» deyip çıkmıştı evden. Kapıyı vurarak. Herhangi bir gecekondu adamı gibi. İçimde de büyük bir rahatlama duyarak.»

Sakin, aklıbaşında, dengeli Ömer, «herhangi bir gecekondu adamı gibi» kızmış olmasından ve kızgınlığını «herhangi bir gecekondu adamı gibi» göstermiş olmasından büyük bir rahatlık duyuyor.

Ömer'in sağlıklı bir karşı çıkışı var. Kendisinde sağlıklı bir gelişime yol açan. Sorunlarını çözmüş ya da kolayca çözebilir görünme, sakın ve güçlü görünme çabasına karşı çıkış:

«(...) yer yerinden oynasa yapacak bir şeyler buluyor; kıyamet kopsa çalışarak mutlu kılıyor kendisini. Bense artık bir an, küçük bir dakika iyice zayıf görmek istiyorum Aysel'i. Gelsin, her yanı istekle dola taşsın, dayanamıyorum, desin. Bu dayanamama ne adına olursa olsun, onun ağzından «dayanamıyorum» sözcüğünü bir kez içtenlikle duymak istiyorum.

(...) İnsanların üstünden iyi kötü bir silindir geçecek de, o insanlar hiç yara bere almadan çıkacaklar o silindirin altından öyle mi? Kanayacak-sın, kanamıyorum diyeceksin. Her bir yanın sızlayacak, sızlamıyor olacak. İnsanlık adına ne büyük ikiyüzlülüktür bu. En çağdaş ikiyüzlülük. Ben nasıl üç ay önceki Ömer değilsem, Aysel de dünkü Aysel olmayacak. Birçok şeyle şimdi ilk kez karşılaşacak. Ben onunla yeniden, ama sanki ilk kez karşı-

laşacağım. Yeniden tanışacağız. Yirmi yıl hiç birlikte yaşanmamış gibi, yeniden başlayacağız. Arada bir Aysen ve onun düğün gecesi. Onu, Hakan'ı, Tuncer'i, Ahmet'i tek tek ve daha çok, daha derinden düşüneceğiz. Hepsini tek tek daha iyi tanımaya çalışacağız. Yorgunluğun tam eşliğinde yorulmaya düşünmeye bile fırsatımız olmayacak. Ağlanacaksa da bunun için ağlamak, sevinilecekse de bunun için sevinmek gerek.»

Bu sağlıklı bir noktadır. «Ben her yere girerim, girdiğim gibi de çıkarım» diyen, öyle sanan Ömer, birçok yere girmiş, ama sonuç olarak, neyse ki, girdiği gibi çıkmamıştır. Bozgunları ya da yenilgileri görmemek, onlara mahkûm olmak demektir. Yenilgiyi kabul etmemenin, yenilgiyi geride bırakmanın ilk adımı, yenilgiyi görmek, yenilgiyi kabul etmektir. Yorulan, yorgunluktan dermanı tükenen, yenilgiyi görmez. Yenilgiye yenilir. Yorgunluğa aldırmayan, yorgunluğu aşma niyet ve gücünü taşıyan, yenilgiyi görür, kabullenir. Yenilgiyi alt eder.

Ömer'in «çoşku ve iyi niyetle, akıl ve dengenin bozguna uğradığı aynı noktada buluştuk» dediği Tezel; onsekizinde İstanbul'da akademilere ayak basmış Anadolu kızı, 27 Mayıs öncesinde sokaklara dökülmüş, koca ve arkadaş katralarında çok sıkı sosyalizm tartışmalarına tanık olmuş, ana - baba zenginliğiyle profesyonel devrimcilik oynamış, kültürünü oralarda almış, iki kocadan ayrılmış, ressam, ayyaş Tezel ise sevecenlikle sevgisizliği, dipdiri bir alayla her şeye boş veren bir bitkinliği, canlılıkla çürümeyi yan yana taşır.

Sevecendir, ama otobüste canını sıkı çocuğu kurşuna dizdirmeyi düşünür. Şunu diyecek kadar sağduyuludur: «Üniversiteye devam etmek artık burjuva piclerinin işi ya? Onun çok daha önemli işleri var. Profesyonel devrimci... Ben de kanmışım bu palavra... Kaynana ile kayınbabaya kendimizi besleterek profesyonel devrimcilik yapacağız. Tadına baktım, hiç hoşlanmadım.» Ama hemen ardından şunu ekleyecek kadar da boşvermiş ve bilgisizdir: «Aman, bilmiyorum işte, üretimi artırmadan grevin ne işe yarayacağını da bir türlü kavrayamadım. O zaman, hadi bana eyvallah, değişim de çoğunca bundan oldu ya.»

Aysel'in, bir gece ansızın kent gerillacısı olarak ortaya çıkivermesini kahkahayla karşıladığı bir eski tanıdık yüzünden göz altına alınışına gizli-den gizliye sevinmesine ağlar Tezel :

«Ama Aysel gibi biri içeri alınmaktan ya da Sevil yüzü suyu hürmetine sorguya götürülmekten gizli bir sevinç duyabiliyorsa ne yapılır? Ağlanmaz mı? İnsanların bu denli şaşkınlaşmasına, bir direncin böylesi çocuksulaştırılmasına ha, ağlanmaz mı? Başına devlet kuşu -hangi devlet ku-

şu canım, yiğitlik kuşu- konmuş gibi almış bu işi; apaçık işte. Buna ağlanmaz mı Ömer?»

Ve Tezel'in şu sözleri, yalnız kendisindeki değil, Ömer'deki değişimi de vurgular:

«Az önce, «İlkin Aysel'in izini bulalım» derken sen, sesin çok değişik çıktı. Ardından söylediklerin de... Bildiğim sesinin çok dışında bir tınlaması vardı. Yüzüne bakıyorum; öğüt verici değilsin. Bana öyle geliyor ki -eibet yine içeceğim, hep içeceğim ama-, şu andaki sesin ve yüzün varoldukça içerek içmeyerek dayanmak zorundayım. Dayanmak... Utanıyorum!

(...) Ama, sesindeki bu tınlama yapaysa ve yeniden sınıycı kesilirse en büyük düşmanın olabilirim.»

Düğün gecesinin bir insanlar sergisine dönüşmesi, Ömer ve Tezel'in dışındakilerle oluyor.

İlhan «Türkçütüğü» falan bırakmış, herhalde Düğünevini tek patronu. Herkesin duracağı yeri belirleyen o; albay emeklisi Ertürk'ü susta durdurup oradan oraya koşturan, banka müdürü Namık'la «enseye tokat...» selamlaşan, dünürü Hayrettin paşaya dansözün neresini çimdikleyeceğini öğreten, damadı ve elbette düğünevini namusunu koruyacak özel polisi ayarlayan, hep o, hödüklükle işbirliği, taşralılıkla en «kültürlüler» arasında bulunup onları parmağında oynatabilmeyi birleştiren, «anasının gözü» bir adam. Tam bir hür ve özel iş adamı. Gözü doymak bilmeyen, «artık temelli ziddına giden» budala karısıyla; yaşlı anasını özel arabalar yollayıp gezmelere çıkarmasıyla; buzlu rakısını içip devrimci kıızıyla kavgasını sessizce bir çözüme bağlamasıyla; ne yapsa, ne etse de kızının «yüzünü bir satırsak gülümsetememiş» olmasına hayıflanmasıyla çok tanıdık biri. Hemen her gün birlikte yaşadığımız.

Adalet Ağaoğlu kadınları da büyük bir başarıyla anlatıyor. Çok kullanılmış bir benzetmeyle, usta bir ressamın birkaç fırça vuruşuyla gösterdiği yaratıcılık gibi. Ama hemen göze çarpmayan, herhangi bir renk, herhangi bir ayrıntı olarak değil. Olmaları gereken ya da oldukları yerde, biraz geride; en tutumlu biçimde, ama okuyucunun bütün çağrışımlarını harekete geçirerek, uzun söze gerek bırakmadan.

İlhan'ın ve Tezel ile Aysel'in anaları Fitnat Hanım.

«Neden ayrı ayrınız? Hep ayrı yerlerdeyiz ?

Ah Salim Bey, Salim Bey, erkenden göçüp gittin. İlhan'ın büyük adam-

lar oluşunu göremedin. Zaten çocuklarının hiç birinin mürüvvetini göremeden gittin. Şu günümüzü de göremedin. Durma yanar içim. Bazen de diyorum, iyiki görmedin. Bunların böyle tarumar oluşunu, her birinin bir başka havaya çekip gidişini iyiki görmedin, diyorum. Ne kusurum oldu, bilmiyorum ki?»

Diye merhum kocasına soran Fitnat Hanım.

Ertürk'ün karısı Gönül, kayınvalide Nuriş Hanımefendi, kızkardeşi Eytın Törk.

Bu romanda baştan sonra sürüp giden, yer yer iyice ağır basan bir alay var, daha doğrusu, bir «humour». Adalet Ağaoğlu'nun sık kullandığı bir deyimle söylenirse, «hinzırca» bir alay. Zaman zaman hınzırlığı falan da bırakıp nerdeyse işin tadına varmakla yetinen. En ciddi hesaplaşmalardan «Kore kahramanı» Ertürk'ün «hatıra defteri»ne, düğün gecesinde düğün marşıyla birlikte çalınan «yedek subay ölür de dönmez er meydanından»a kadar.

Ömer ile Tezel'den sonra en önemli olanlar ise «devrimci öğrenciler» :

İlhan'ın kızı, düğünün gelini Aşşen. Devrimci arkadaşlarının yanında süslü, arabalı, konkenci annesinden utanan; halasının kocası, profesör, Ömer abisine kendi kendisine bile söylemekten çekindiğı bir yakınlık, bir çeşit sevda besleyen; bir 12 Mart tutukluluğundan, kendisinden habersiz, işbilir babasının araya girmesiyle kurtarılan, bu yüzden arkadaşları arasında adı «şüpheli»ye çıkan; daha sonra, birdenbire, et kafalı bir paşazadenin kolunda bir düğün gecesinin gelini olmayı kabulleniveren Aşşen. Arayış içinde, sevimli. Arayışı yetersiz kalan ve yıkımla sonuçlanan Aşşen.

Saldırgan, atak, başışlamasız, sevgiyi - mevgiyi iplmeyen Zehra. Bil-diğı birkaç sözü haykırmaktan fazla bir şey bilmeyen, öğrenmeye uğraşmayan, «devrim»den başka bir şey düşünmediğı için kılıksız, saçı başı yağlı, bazen eli tespihli, dehşetli devrimci kız tipini hatırlatıyor biraz.

Bir de Tuncer. Öğrenci önderi. Bir grubun önderi ya da. Yoksul aile çocuğı. Biraz daha ağız laf yapıyor. Çevresi bakımından biraz daha şanslı. Zengin kızı Yıldız'la evleniyor. Birden çok gerekçeyle ve birden çok açıklamayla doğrulayacak biçimde, İsviçre'ye gidiyor. Lozan Üniversitesinde «doktorasını» başılıyor.

Bunları ve ötekileri, genellikle, iyi anlatıyor Ağaoğlu. Yer yer, oralarda, o çocuklar arasında yaşamış olanların da çok şey öğrenebileceğı kadar iyi anlatıyor. Ama «devrimci öğrencilik» denen şeyin jargonunu iyi bilme-

mek gibi bir engeli var yazarın. Bu yüzden, kimi konuşmalar sahilikten uzaklaşıyor biraz. O jargonu bilenlere, biraz şematikleştirilmiş gibi görünüyor. Bir de, o çocukların kimi yaşantıları, özellikle önder ile ötekiler arasındaki ilişkiler biraz fazla abartılmış, fazla karikatürleştirilmiş. Yanıtıcı yarıgilara yol açabilir bu.

Ama bu gençleri okurken birçok ciddi sorun ortaya çıkıyor. Sözgelimi, Tuncer, sevgi falan gibi şeylere burun kıvrıran Zehra'yı şöyle azarlıyor bir ara:

«Bana bak Zehra, baban şarkıcı kadına tutulup ananı bıraktı, Adana'lı o fabrikatör oğlu da seni değil, başka bir kıızı sevdi diye kadınla erkek arası her ilişkiyi kirli görmen gerekmez. Bu kini sif içinden artık!»

Bu paylamanın, romanda, başka işlevleri de var. Ancak, aşk gibi, seveda gibi insani şeyleri küçümsemenin, küçük burjuva bilmemesi falan diyerek hor görmenin açıklanmasında yetersiz kalıyor. Bir zamanlar çok yaygın olan, şimdi de görülen bu tür yanlışlar ve sığlıklar, böylesi aşırı, olağan dışı sayılabilecek durumların etkisiyle mi ortaya çıkıyor acaba? Yoksa, sakatlanmış bir sosyalizm fikrine ya da imgesine sahip olmaktan, bunun da etkisiyle ve daha önemlisi, sosyalist insan olmaya çaba göstermemekten mi doğuyor?

Evet, bu çocuklar bir şey değil, hiçbir şey değil belki; ama onları da hiçbir şey olmaz.

«Yıldız paraya pula doymuş bir kız. Bunda eksik olan tek şey var. Çevresinde bulunmayan, elini uzatınca onun olamayacak bir şey. Günümüzün parlak delikanlısı artık iki tür, Tuncer. Zabit Üniformalıların modasını yeniden yaratmak istiyorlar, lakin o moda da güne göre biçim değiştirdi. Şimdi yoksul kızlar için altı arabalı, altın çakmaklı delikanlılar gözde ve genellikle altı arabalı, altın çakmaklı kızlar için yoksul, devrimci gençler.»

Yıldız'ın Tuncer'e duyduğu yakınlık üzerinde düşünürken bunları söyleyen, Ali Usta. Ölmeye Yatmak'tan tanıdığımız, Aysel'e tutkun, yoksul delikanlı. Aradan yıllar geçmiş, elektrikçi ustası olmuş. Hiç evlenmemiş. Çalışıp yeğenlerini yetiştiriyor. İyi bir usta, iyi kazanıyor. İyi kazandığı zaman, götürüp partisine veriyor. Tuncer sık sık gidip ona danışıyor, onunla uzun uzun konuşuyor. Ali Usta bilgece konuşuyor. Yaşamış ve öğrenmiş. Hani, «topraktan öğrenip kitapsız bilen» gibi.

Sevgi Soysal'daki buna benzer bir duruma, üç yıl önce yazdığım bir yazıda değinmiştim:

«Ali bir işçi çocuğu, üniversite öğrencisi. Romanda olayların merkezinde bir yerde, her düşüncenin ya da davranışın neredeyse şaşmaz bir ölçütü durumunda. (...) Onun için söz konusu olan düzene katılıp katılmamak ya da karşı çıkış biçimini araştırmak değil. Bu sorunu çözmüş o; çoktan (hiç değilse romanda sözü edilmeyecek kadar önceden) siyasal hareketin içinde yerini almış.» (2)

Ancak, Ali Usta'nın daha inandırıcı, daha gerçekçi olduğunu söylemek gerek.

Bir Düşün Gecesi bazı 12 Mart tiplerini de, şöyle sahnenin arkalarından, gösteriyor. Sözgelimi, Tezel'in eski kocası tiyatrocı Memoş. Bir tiyatrocı arkadaşı kafayı çekip karakolda «ben komünistim» dediği için içeri alınan ve bu yüzden kendi adı da falanca gizli örgütün filanca hücresinin elemanı'na çıkan Memoş, çok sıkı bir devrimci olduğundan, hemen Avrupa'ya tüyüyor. Sonra da oradan eski karısına, «senin abinin çevresi geniştir, bana bir burs ayarlayıversin de burada kalış süremi uzatayım» diye mektup yazıyor. Mektubu çok illegal biçimde, bir Alman kıızıyla gönderiyor. Ve çok illegal biçimde, mektubun altına adını yazmıyor.

Sonra, kendisine, uluslararası bir örgüte ulaştırılsın oradan da dünyaya duyurulsun diye, parçalanmış kâğıtlar halinde, işkenceleri anlatan mektuplar getiren Tezel'in karşısında, Londra'da yaşayan bir «dost Türk»:

«Bıktık artık bu bölük pörçük kâğıtlardan!.. Bunların bir anlamı yok! Bir de soru: «Kim ödüyor bu yolculukların karşılığını?»

Ve Tezel'in şaşkırtıcı sağduyusu :

«Bunun gibilerin topunu birden kolundan tutup Türkiye'ye taşımak, Maltepe'de, Selimeye'de, o villi zariflerde -bu bile gerekmez- Türkiye'nin orta yerinde konuk etmek de elimde değil ki... Öyle yapacaksın öyle. Bunları getirip Türkiye'nin orta yerine hem de yaya olarak salıvereceksin, yeter!»

Doğrudur. «Edebiyat, bugün, kolay okuyucuyu aşmak zorundadır. Tembel ve ahmak okuyucuyu yenmek zorundadır. Bunun için, bir süre için de olsa, yalnızlığa razı olmak zorundadır.» (3)

Ama, Adalet Ağaoğlu için, «yalnızlığa razı olmak» gibi bir sorun olduğunu sanmıyorum. Ağaoğlu, zaten, «kolay» okuyucunun, «tembel ve ahmak» okuyucunun ilgi alanı dışında bir yazar. Hem öz, hem de bi-

çim açısından böyle. Ancak, Ağaoğlu öylesine biçimsel bir yetkinliğe yaklaşıyor ki, tembelleşmiş olsa bile henüz ahmaklaşmamış bir okuyucunun, hiçbir tembellik «özür»ünün arkasına sığınmadan ulaşabileceği bir yerde duruyor.

Adalet Ağaoğlu, **Bir Düşün Gecesi**'nde, iyice gelişkin bir biçime ulaşıyor. Yepyeni anlatım güzellikleri elde ediyor. Bir tanrı - yazar değil. Her şeyi gören, her şeyi bilen, her kişi ile her yerde birlikte olan ve anlatan bir yazar değil. Birinci tekil kişi öznesini de kullanmıyor baştan sona. Her biri ayrı ayrı konuşan kahramanlar da yok. Bunların tümü birlikte var. Tümünü birlikte kullanıyor. Ağaoğlu. Hatta, bir bakıma, «icebakış yöntemi»ni bile. Ama bıktırıcı olmadan. Kendisinin de, bir okuyucu olarak, hoşlanmadığını söylediği noktalara vardırılmadan. İşi, bir bilmece çözme alıştırtmasına dökmeden. Bu romanı okuduktan sonra, «yazar, anlatımda olağanüstü bir yetkinliğe doğru geliyor» demek, öznel olarak, herhangi bir övgü anlamını taşımıyor.

Anlatımın güzelliği okuyucuyu kavlıyor. Türkçenin tadına vandırıyor. Bir örnek, benzetmelerle ,fotoğraf çekilerek yapılmayan, düşünceye dayanan, benzersiz imgelerle kurulan betimlemeler:

«Tezel'in bu gülüşünü severim. Kısık. Dolgun. Salaklığı düştüğü yerden el uzatıp kaldıran. Ya da bir çukur açıp içine gömen. Üstüne de bol toprak atan. Göz önünde dolanıp durmasın diye.»

«Dönüyorum. Hayranlığına sevda bulaşmış bir çift on dokuz yaş göz. Ayşen'in başka biri olmaya hevesli, biraz da ürkek bakışları.»

«Tezel'in içine biraz tereyağı karışmış bal gözlerinde söyledikleriyle uyumlu başıboş bir işiti de yok üstelik. Kahvaltı artığı gözler salt küçültücü, meydan okuyucu: Hadi Ömer, eski sefirin oğlu. Göster incelmışliğini artık.»

Fikrimin İnce Gülü'nü tanıtırken, «Denebilirse, sinemasal bir anlatım bu» diye yazmışım. (.) Burada da öyle denebilir. Ancak, daha değişik, daha gelişmiş bir biçimde. Yüzlerde donan gülüşlerle, dudaklarda sönen kelimelerle bir görüntüden bir başkasına, bir plandan bir başkasına, bir insandan bir başkasına geçerek sürüp giden. Hızla. Nerdeyse baş döndürücü, bir solukta olkunveren. Ama dil ve anlatım güzelliğinin tadına varabilmek için, okuyanı, yavaş okumaya zorlayan.

Gerçek bir düşünce şöleni bu düşün gecesi. Okuyucuyu pek çok soruna la karşı karşıya getiriyor. Pek çoğuyfa da başbaşa bırakarak, öylece, öyle

«hınzırca» bitiveriyor. Buyrun bakalım, buyrun kafa yorun.

Bir yanda, mücadelenin içinde, tam göbeğinde görünenler var. Bunlarda bir «katılık», sığlık, kolaycılık, ilkelik. İnsan olduğunu, insanlarla uğraştığını, her işi bu insanlarla yapacağını ve bunun güzel bir şey olduğunu unutmak ya da hiç öğrenmemiş olmak.

Öte yanda, daha bilgili, daha serinkanlı, daha derinlikli olmaya çalışan ya da öyle görünen, ama uzakta kalan, hep dışardan bakanlar var. (Ömer bunlardan biri mi? Açıkça yazılmıyor. Ama öyle bir tip. Ayrıca, içinde olsa, bu hayatında daha önemli bir yer tutardı.) Bunlarda ise abartılmış bir «mantıklılık», soğukluk, her zaman kontrollü ve hesaplı -düzenbaş değil, hesaplı olma. Aslında, öncekilerdeki ilkeliliğin biraz daha gelişmiş bir biçim atında sürmesi.

Bununla birlikte, umutlu, iyimser bir «son»la bitiyor. Bu yüzden de bir son değil.

Ömer'de bir yaranın usul usul kanyor olması, iyi. Şimdi ,Tezel'le birlikte gidip karısının nezaret yerini öğrenecek, ardından adam gibi içecek ve ertesi gün, herhalde, bu kadar «sınayıcı», bu kadar «uzak» olmayacak. Herhalde.

-
- (1) Adalet Ağaoğlu, **Bir Düşün Gecesi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1979, 318 sayfa, 50 lira.
  - (2) Mesut Odman, «Sevgi Soysal'ın İnsanları», **Yurt ve Dünya**, Ocak 1977, sayı 1, sayfa 178.
  - (3) Yalçın Küçük, «Kolay Okuyucuyu Aşmak ya da Aydınıklar», **Edebiyat Cephesi**, Ağustos 1979, sayı 12, sayfa 3.
  - (4) Mesut Odman, «Fikrimin İnce Gülü», **Yürüyüş**, 10 Ağustos 1976, sayı 70, sayfa 15.

TÜSTAV

ÖZVERİ

Ahmet Hamdi SAMANCILAR

Uyanış döneminin birçok militanının yetiştiği yerdir Etropole, Bulgaristan'ın bu şirin kasabasının çocuğudur Dimitir Gribçev. Kurtuluştan sonra Etropole'de ekonomik gerileme başlamıştır. Sıradan zanaatçılar, gelişmekte olan kapitalizmin amansız darbeleri altında ezilmekte, pekçok dükkan ve işyeri kapanmaktadır. Bu durum kasabanın hızla proleterleşmesine ve sosyalist hareketin güçlenmesine yol açmıştır. Evvelce bu kasabadan ayrılan birçok militanın, Birinci Dünya Savaşı sona erince buraya dönmesi ile kasabada sağlam bir Komünist Partisi grubu oluşturduğunu görürüz. 1918 Kasımında Etropole'deki parti örgütü yeniden ayaklarının üstüne basıyor. 1923 - 1925 terörü burada da kanlı izlerini bırakır ve birçok militan ya öldürülür ya ortadan kaybolur ya da tutuklanır. Bu durum Etropole'nin savaşçı ruhunu kırmaz. Yoksulluktan hayal kırıklığına düşen Dimitir'in babası, sekiz kişilik ailesine, bakmak için Sofya'ya gitmiştir. Dimitir Gribçev daha çocukluk yıllarında insan sevgisi ve okuma isteği ile doludur. Demokrat geleneği olan bu kasabanın çocuğu ilk okulu bitirip daha fazla okuma isteği ile Sofya'ya, babasının yanına gider. Sofya'da teknik sanat okuluna yazılır. Amacı hem okumak hem de bir zanaat edinmektir. Fakat, babasının aldığı ücretin yetersizliği, ancak ailesini açlıktan kurtarabilecek kadar oluşu ve Dimitir'a öğrenim için birşey kalmayışı, O'nun okuldan kısa bir süre sonra ayrılmasına neden olur. Okuma ve öğrenme düşleri sona eren Dimitir, artık, kapitalizmin ruhsuz yaptığı kentin acımasızlığı ile karşı karşıyadır ve bunaltımın ortaya çıkardığı binlerce işsizden biridir. Fabrikadan fabrikaya, inşaattan inşaata iş aramak için koşan Dimitir, her yerden aldığı olumsuz yanıt karşısında umutsuzluğa düşmüş ve kendini koyvermiştir. Bu durum babasını da etkilemektedir. Üç öğün yemek ve yatacak yer karşılığı, itfaiye örgütünde babasının yardımıyla iş bulan Dimitir, düşlelerinden ayrılmanın acısı yanında emeğinin yorgunluğunu da duymaktadır. Kafasında oluşan bir soru, şimdi bütün ağırlığı ile çökmektedir. «Ne zamana dek böyle yaşanacaktır?»

Bir gün eline Komünist Gençlik Birliği'nin «Çerveno Zname» (Kızıl Bayrak) adlı illegal gazetesini geçer. Bu gazete fabrika ve atölye köşelerinde,

tavan aralarında ve bodrum katlarında gizlice, mum ışığında okunmaktadır. Bu gazetede bir yazı Dimitir'in çok ilgisini çeker. «İşsiz Gençlerin Savaşımını Örgütlemeliyiz.» Bu yazı o'nun yaşamının ilk dönüm noktasıdır. ikincisi ise, itfaiyenin önünde birgün basın işçisi ve Komsomol üyesi Netso ile tanışmasıdır. Yazgısı bir olan ve yoksulluğun acısını çeken bu iki kişi dost oluyor. Bu dostlukta, Dimitir'in çok temiz, saf ve güven verici olmasının rolü büyüktür.

Basın işçiliği ile beraber Marksizm ideolojisini, işçiler ile sanayiciler arasındaki çelişkileri, sınıf kavgasının temellerini Netso'dan öğrenen Dimitir, bu nesnel gerçeği gördükten sonra işin derinine iner. Basın işçiliği onun gelişiminin, mücadele yaşamının ilk okulu oluyor. Daha sonraki günlerde ve yıllarda, onun ilk görevi nasıl bir istekle aldığı, yer altında, bodrum katlarında illegal, günlerce havasız, doğru dürüst beslenmeden nasıl bir bilinçle hareketin bildiri ve gazetelerinin basım işlerinde çalıştığını, Parti'nin güvenini nasıl kazandığını ve partinin sınıf mücadelesinde ona bu güveni nasıl verdiğini, kişisel yaşamını amaca uygun olarak nasıl düzenlediğini izliyoruz. Polis sorgunlarında gerilemediği gibi...

Hapisane hayatı içinde çelik disiplinini yitirmeden, elle yazılan ve çoğaltılan hapisane gazetelerinin nasıl 4-5 sayı çıkarılmasında çalıştığını; Partizan olduğu yıllardaki özverisi ile siyasi komserliğe getirilişinde, Vatan Cephesi iktidarında Devlet Güvenliği Organın'da güç işleri, ailesine ve çocuklarına çok bağlı olduğu ve derin bir sevgi duyduğu halde, günlerce onların yüzlerini görmeden yerine getirdiğini izliyoruz. Kapitalizme ve faşizme karşı savaşın büyük boyutlara ulaştığı eski ile yeni arasındaki çatışmanın en amansız biçimler aldığı bölgelerde görev kabul edişi ve başarısı. Kısaca, Grebcev sosyalist devrime kendini adanmış, bunu yaşamının anlamı yapmıştı. **Devrim potansında yanıp kavrulan kişi idi; ömür boyu mutluluğu tatmıştı. Çoğu kimsenin koca bir yüzyılda yaşamadığı kadar çok yaşamıştı.** Kişisel yaşamlarını bir kenara iterek kendini esirgemeden dövüşen bu insanlar, sonunda kendilerinden sonra gelenlere «Siz çok şey bilmiyorsunuz. Bizim duyduğumuz mutluluğu siz hiçbir zaman duymadınız. Siz devrime katılmadınız.» kısaca «Yaşadım.» diyebiliyorlardı.

Mitka Gribcev'in «Yaşadım Diyebilmek İçin» adlı eserinde, Dimitir Gribcev'in kişiliğinde bütün bir Bulgaristan işçi sınıfı ve emekçi militanlarının özverisini, devrimci bir sıcaklık ve içtenlikle dile getirişini görüyorsak, bu insanları çelik disiplin ve özveri içinde tutan koşullar kuşkusuz çok önemlidir. Birincisi, ülkenin somut koşulları açısından, ikincisi ise, Parti'nin yapısı açısından.

Yönetici rolünü, işçi sınıfının mücadelelerinden elde eden, yönetici güç olduklarını bildiri, gazete ve demeçlerle değil, yığınlar arasında hergün çalışarak ve doğru bir politika izliyerek, işçi yığınların güvenini kazanan ve bu güveni layık olarak elde eden, gücünün kaynağını görebilen, saflarında yanlışlıkları, zayıflık ve yetersizlikleri göstermekten, ortaya koymaktan korkmayan, **(Çünkü devrimci parti, kendisinin devrimci bir parti olarak gelişmesini engelleyen herşeyi yadsıyarak gelişir büyür ve ödevlerini yerine getirir.)** düşünce birliğine, ödevleri ve amaçlarına seve seve uyulan, marksist bilime dayanan çelik disiplinli bir parti herşeyin üstünde ve herşeyden öncedir. Partinin bolşevik birliğinin gözbebeği gibi korunması, bolşevizmin birinci ve en üst yasasıdır. İçinde, hiçbir ahlâksızlığa ve onu gözden düşürecek hiçbir davranışa yer vermediği için, tarihsel görevini yerine getiren ve kadrolarını özverili yapan böyle bir Bulgaristan Komünist Partisi'dir. Sekter olduğu, kısaca, denizin diz boyu görüldüğü veya dar sosyalistliğin olumsuz yanlarının bulunduğu devrelerde dahi parti disiplinine uyulmuştur.

Kuşkusuz bu eser Bulgaristan sınıf mücadelesi ve B.K.P. tarihi okunduktan sonra okunursa daha bir anlamlı ve dolu dolu olacaktır kanısındayız. Günümüz Türkiye'sinde, böyle bir parti'ye, böyle bir özveriye ve sosyalist iktidara gereksinim vardır .Bu susuzluğu giderdiğimiz an, ancak o zaman yaşadık diyebileceğiz.

TÜSTAV

Nesnel koşullar Türkiye kapitalizminin köklerini sallarken, devrimci objektivitenin doğurganlığı öznel koşulları zorluyor. Devrimcinin ruhu denilen gerçekçi iyimserliğin maddi temeli burada. Kapitalizmin köhnemiş kaleleri sarsılırken, Türkiye'nin yaygın bir potansiyele sahip, ama derinlikten ve güç'ten yoksun sosyalist hareketi de silkeleniyor. İçindeki bütün hastalıklar ve hastalıklı-larla birlikte, bütün diri ve mücadeleci uzuvlarla birlikte. Gerekli ve sağlıklı bir ayrışmaya, sonuç alıcı bir mücadeleye doğru.

Bunun için iyimserlik gerçekçi oluyor.

Bunun için gerçekçi iyimserlik devrimcinin ruhu oluyor.

